

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ**

МАТЕРІАЛИ
науково-теоретичної конференції викладачів,
аспірантів та студентів юридичного факультету.
(Суми, 11 травня 2012 року)

Суми
Сумський державний університет
2012

Редакційна колегія

А.М. Куліш – доктор юридичних наук, професор;
М.М. Бурбика - доктор юридичних наук, доцент;
М.І. Логвиненко – кандидат юридичних наук, доцент;
В.М. Семенов – кандидат наук з державного управління;
А.В. Баранова - викладач

Видання

рекомендовано до друку рішенням
Вченої ради юридичного факультету СумДУ
протокол № 7 від 5 квітня 2012 р.

До збірника увійшли статті та тези доповідей викладачів, аспірантів та студентів юридичного факультету СумДУ, інших юридичних ВНЗ м. Сум, що містять результати теоретичних досліджень з правових дисциплін та окремі питання актуальних проблем сучасної правової системи України.

© Куліш А.М., Бурбика М.М., Логвиненко М.І., Семенов В.М., Баранова А.В.
© Сумський державний університет, 2012

ЗМІСТ

Секція загально-правових дисциплін

Андрійченко Н. Фінансові проблеми місцевого самоврядування в Україні та шляхи їх вирішення.....	5
Банька В. Деякі аспекти трудових правовідносин та їх суб'єктів.....	7
Баранова А. Ідеологічна основа світогляду майбутніх юристів.....	10
Бардакова М. Деякі аспекти щодо повноважень судів загальної юрисдикції.....	11
Бершов І. Шляхи подолання ксенофобії та расової дискримінації в Україні.....	13
Гиркіна О. Професіоналізація служби в органах публічної влади в Україні на основі міжнародного досвіду, як необхідність в умовах євроінтеграції.....	15
Дігтяр А. Місце та роль державної судової адміністрації України в судово-правовій реформі.....	18
Заворотько Т. Дитяча безпритульність як один із факторів дитячої злочинності.....	20
Кладько Н. Сучасні напрямки розвитку та реформування місцевого самоврядування в Україні.....	23
Клочко А.М. Проблемні питання кваліфікації злочинів проти власності.....	25
Кононенко О.Я. Захист прав дітей – пріоритетний напрям діяльності правоохоронних органів.....	28
Коркішко М. Організаційно-правові форми юридичних осіб та суперечності щодо їх визначення у чинному законодавстві України.....	30
Мікулінцева В. Правовий статус особи, яка надає правову допомогу.....	33
Мотрюк А. Актуальні питання та перспективи вдосконалення законодавства про місцеві референдуми в Україні.....	34
Мотрюк А. Проблемні питання територіального устрою України.....	37
Назаренко Я. Про надання юридичної сили електронним документам.....	39
Наталіч О.Ю. Правова природа та юридичні характеристики актів Конституційного суду України.....	42
Нілова Л. Європейська політика сусідства.....	44
Рудік А. Позитивні та негативні наслідки вступу України до ЄС.....	46
Рябченко О. Деякі аспекти систематизації банківського законодавства.....	47
Семенов В. М. Стан наукового розроблення проблем історії українського державотворення.....	49
Семенова А. Застосування смертної кари в козацьку добу.....	52
Сінянський К. Міжнародне співробітництво у галузі правоохоронної діяльності.....	54
Таратун А. Перспективи вступу України до Європейського Союзу.....	56
Фащук Т. Правоздатність ембріона людини.....	59
Чернадчук О. В. До питання визначення місця Конституції України в системі бюджетного законодавства.....	60
Шаповалова В. Питання реформування українського парламентаризму на тлі світового досвіду.....	61

Секція спеціально-правових дисциплін

Алексєєва Д. Методи забезпечення економічної безпеки торговельного підприємства.....	63
Байдалінов С. Корпоративні ресурси як елемент фінансово-економічної безпеки підприємств.....	66
Бершов І. Незаконне використання символіки Товариства Червоного Хреста.....	67
Валідуда О. Проблеми при придбанні товарів в Інтернет-магазинах та способи їх подолання.....	69
Васильченко А. Проблемність законодавчого забезпечення працевлаштування молоді.....	70
Вілінський М. Досвід Німеччини із захисту прав споживачів.....	72
Вовк Д. Контроль якості і безпека продуктів харчування.....	73
Геренко Т. Заходи процесуального примусу в кримінальному процесі України.....	75
Гончарова І. Особливості допиту неповнолітніх свідків та потерпілих.....	77

Дергачова Л. Особливості трудових правовідносин, що виникають в акціонерному товаристві.....	79
Комісар А. Сучасні загрози фінансово–економічній безпеці підприємств.....	81
Коробов В. Поняття медичної помилки.....	82
Кузьменко Я. Поняття стратегічного планування на підприємстві.....	84
Кулакова І. Управління ризиком в контексті забезпечення фінансово–економічної безпеки підприємства.....	86
Лобко К. Порівняльна характеристика правового регулювання адміністративної відповідальності за порушення правил дорожнього руху в Україні та європейських країнах.....	89
Логвин Ю. Відшкодування моральної шкоди у разі порушення прав споживачів.....	91
Лозовецька Я. Спрощені системи оподаткування в Україні та світі: загальна характеристика та тенденції розвитку.....	93
Лопа В. Обставини, що виключають можливість провадження кримінальної справи.....	95
Нагорний Ю. Інформація, якою повинен володіти споживач при купівлі товару в інтернет-магазині.....	97
Руденко Ю. Фінансово–економічна безпека банківської діяльності, на прикладі ПуАТ КБ «Приватбанк».....	99
Сайко Л. Ю. Окремі аспекти процедури примусового виконання рішень судів про стягнення аліментів.....	100
Скиданенко М. Нормативно-правове забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності.....	103
Солонар А.В. Реєстраційне провадження: поняття, ознаки, види.....	105
Тищенко К. Протоколи слідчих і судових як джерело доказів.....	106
Уткіна М. Особливості злочинів в сфері використання комп'ютерних технологій.....	109
Чередниченко В. Б. Інформаційні технології вищої освіти.....	111
Чередниченко Н.В. Колективний договір як засіб досягнення соціального миру.....	112
Шулік І. Проект Кримінально-процесуального кодексу України – рух до Європи.....	115
Янішевська К.Д. Історичні аспекти розвитку податкових органів в Київській Русі.....	117

Секція історичних дисциплін

Гиркіна О. Зміни в трудовому праві радянської України 1918-1991 роки.....	119
Калита М. До історії антицерковної політики радянського уряду у 20–30 роках ХХ ст.....	120
Клименко А. До питання про політичну соціалізацію молоді.....	121
Лобко К. Особливості козацько-старшинської геральдичної системи.....	122
Лозовецька Я. Релігійне життя Сумщини в роки окупації 1941-1943 рр.....	125
Осюхіна М.В. До питання про сучасне геботворення.....	126
Сай Л. Конституція СРСР 1936р.: декларативні та реальні права громадян.....	128
Турук Н. Учні трудових резервів Сумщини у відбудовчий період (1943-1950 рр.).....	130
Тютюнник В.В. До біографії професора Вілібальда Готлібовича Бессера.....	131
Уткіна М. Становище православної церкви в Речі Посполитій.....	134

СЕКЦІЯ ЗАГАЛЬНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

Фінансові проблеми місцевого самоврядування в Україні та шляхи їх вирішення

*Андрійченко Н., студентка групи Ю-13
Науковий керівник – Ільченко О.В., викладач
кафедри права СумДУ*

Місцеве самоврядування в Україні за роки незалежності пройшло нелегкий шлях становлення та довело свою важливість, необхідність та спроможність вирішувати проблеми та забезпечувати існування територіальних громад. Водночас невирішені проблеми й нерегульовані питання свідчать про необхідність подальшого підвищення його ефективності з метою забезпечення більшої спроможності та якості надання управлінських послуг населенню місцевих територіальних одиниць. Більшість громадян нашої держави так чи інакше інтегрована в структуру системи місцевого самоврядування (як члени територіальних громад) і повсякденно зустрічається з результатами його діяльності, а отже на підставі переважно цього досвіду в них формується ставлення до влади – як місцевої, так і центральної, а також до держави в цілому.

Значний внесок в осмислення нагальних проблем місцевого самоврядування та дослідження шляхів їх вирішення зробили сучасні фахівці галузі державного управління та місцевого самоврядування: О. Батанова, В. Борденюк, О. Дробота, М. Корнієнко, О. Лазор, П. Любченко та інші.

В цілому, сучасний стан місцевого самоврядування характеризується відсутністю належного матеріального та фінансового, кадрового та іншого ресурсного забезпечення необхідного для виконання завдань і повноважень органів місцевого самоврядування, кризою житлово-комунального господарства, систем соціальної інфраструктури, поглибленням диспропорцій у соціально-економічному стані територіальних громад і регіонів.

Однак, проблема місцевих фінансів є найбільш складною у розвитку місцевого самоврядування. Наявність у територіальній громаді фінансових ресурсів, достатніх для вирішення питань місцевого значення,

визначає реальність місцевого самоврядування в тій чи іншій країні.

Нормативно-правовими актами, що регулюють бюджетні правовідносини, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України та центральних органів виконавчої влади, прийняті на підставі і на виконання Бюджетного кодексу; рішення Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій прийняті відповідно до Бюджетного кодексу.

Бюджетна система України як унітарної держави складається з чітко визначених двох ланок - державного та місцевих бюджетів.

Місцеві бюджети – це фонди фінансових ресурсів, призначені для реалізації завдань і функцій, що покладаються на органи місцевого самоврядування. Склад місцевих бюджетів України, як і в інших країнах, відображає особливості адміністративно-територіального поділу та специфіку функціонування місцевого самоврядування [1, с. 115].

З року в рік місцеві бюджети набувають дедалі більшої ваги за обсягом щодо розв'язання соціально-економічних проблем регіонів, де проживає переважна частина населення України. У нашій країні кількість місцевих бюджетів чи не найбільша в Європі: у 2010 році їх налічувалось більше 12 тис. місцевих бюджетів. За кількістю місцевих бюджетів серед європейських країн Україна поступається лише Франції [2, с. 320].

Місцеві бюджети є основним каналом доведення до населення кінцевих результатів суспільного виробництва, що спрямовуються на суспільне споживання. Через місцеві бюджети суспільні фонди споживання розподіляються в територіальному і соціальному розрізах. Разом з іншими ланками бюджетної системи місцеві бюджети є одним з головних інструментів реалізації на практиці програми економічного і соціального розвитку як регіонів, так і країни в цілому.

На сьогодні постійне прагнення до самостійності місцевих бюджетів, до подальшого розвитку та зміцнення місцевого самоврядування вимагає більшої

фінансової незалежності та життєздатності органів місцевої влади. Рівень розвитку країни та зростання добробуту населення безпосередньо залежать від зростання сильної місцевої влади, яка здатна забезпечувати належне фінансування закладів освіти, культури, охорони здоров'я, вирішувати проблеми та відстоювати інтереси населення, тощо. Дія інституту місцевого самоврядування є нормою демократичного розвитку країни, що передбачає широку автономію населення у вирішенні питань самоврядного розвитку. Все це є фундаментальною умовою для децентралізації бюджетних коштів, як однієї з моделей функціонування міжбюджетних відносин [3, с. 180].

Місцева влада із року в рік змушена працювати в умовах обмеження власних фінансових ресурсів і глибокої залежності від державного бюджету. Місцеве самоврядування залишається приреченим на стагнацію і залишається формальною декларацією, що аж ніяк не відповідає європейським цінностям, які проголошені у Європейській хартії місцевого самоврядування [4, с. 109-113].

Нині є невідповідність між обсягами доходів місцевих бюджетів і реальними потребами у фінансуванні поточних видатків. Нерідко причини такого стану вбачаються у наявності значної кількості нормативно-правових актів, що є обов'язковими для виконання органами місцевого самоврядування. Розрахункових потреб розвитку територій, що їх мають розв'язати органи місцевого самоврядування і повинні здійснюватись за фізіологічними та соціальними стандартами, місцеві бюджети не в змозі профінансувати через недостатню ресурсну базу. Для розв'язання таких проблем треба або збільшити обсяги ресурсів місцевої влади, або зменшити показники стандартів.

Пріоритетними напрямками перетворення місцевих бюджетів у ефективний інструмент соціально-економічного розвитку міста повинно стати удосконалення наступних аспектів їх формування, розподілу і використання:

- збільшення, розширення та зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування за рахунок удосконалення податкового законодавства, ідентифікації

- нових інструментів залучення грошових коштів та реалізації інноваційно-інвестиційних програм на території міста;

- застосування новітніх підходів формування видаткової частини місцевих бюджетів та підвищення ефективності процесу децентралізації управління фінансовими ресурсами акумульованих в бюджетів;

- підвищення адекватності систему регулювання міжбюджетних відносин та оперативності надання міжбюджетних трансфертів;

- впровадження в практику середньо- та довгострокового планування місцевих бюджетів;

- проведення кількісної та якісної оцінки виконання місцевого бюджету на всіх стадіях його реалізації;

- підвищення превентивних заходів і посилення контролю відносно порушення бюджетного законодавства та чітке визначення відповідальних осіб в розрізі кожного напрямку здійснення бюджетної політики на місцевому рівні.

Для того, щоб місцеві бюджети стали основою фінансової самостійності місцевих властей, потрібно здійснити ряд заходів:

- по-перше, необхідно чітко розподілити компетенції між органами центральної влади, регіонального та місцевого самоврядування і поступово переходити до децентралізації державних фінансів;

- по-друге, джерела податкових надходжень необхідно розподілити між центральною і місцевою владою в адекватності виконання ними функцій, що повинно знайти своє відображення в законодавстві про місцеве самоврядування;
- по-третє, потрібно надати органам місцевого самоврядування можливість самостійно встановлювати перелік місцевих податків і зборів та їх ставки [5, с. 8].

Отже, місцеве самоврядування, як і вся українська політична система, накопичує позитивний досвід функціонування як повноправного інституту і водночас потребує подальшого розвитку. Для забезпечення ефективності і дієвості інституту місцевого самоврядування як складової системи територіальної організації влади в Україні необхідна невідкладна реалізація ряду

заходів у частині ідеології, юрисдикції та технології самоврядування. Сучасна система законодавства про місцеве самоврядування потребує вдосконалення на засадах зміцнення організаційної, правової, фінансової, матеріальної, адміністративної самостійності місцевого самоврядування; децентралізації, повсюдності, єдності системи публічної адміністрації.

Література:

1. Трачук П.А. Державне будівництво та місцеве самоврядування: навч. посібник / П.А Трачук - Чернівці: Наша книга, 2007. – 280 с.
2. Василик О.Д. Бюджетна система України: підручник для студ. вищ. навч. закладів / О.Д. Василик, К.В. Павлюк; Київський національний університет ім. Т. Шевченка . – К.: Центр навч. Літератури, 2004 . – 539 с.
3. Сунцова О.О. Місцеві фінанси: Навчальний посібник / О.О. Сунцова – К.: Центр навч. літератури, - 2005 – 560 с.
4. Василичин М.М. Міжбюджетні відносини як важлива ланка соціально-економічного розвитку регіонів / М.М Василичин // АПК.– 2002. – № 9. – С. 109 – 114.
5. Сеньків Т.В. Самостійність місцевих бюджетів: стан, проблеми та шляхи зміцнення / Т.В. Сеньків // Економічний форум. - 2012. – №1. – С. 8

Деякі аспекти трудових правовідносин та їх суб'єктів

*Доповідач: Банька В., студентка групи Юм-01
Науковий керівник: Логвиненко М.І., к.ю.н.,
доц. кафедри АГПФЕБ СумДУ*

Вивчення трудових правовідносин завжди було і є досить актуальним, бо саме вони регулюють умови праці працівників, час роботи та час відпочинку тощо. Дослідження даної теми постійно знаходиться в полі зору вчених України. Що ж до даної статті то в ній зосереджена увага на дослідженні правового статусу громадян, як суб'єктів трудового права та з'ясування межі реалізації їх трудових прав.

Найбільш вагомим регулятивним документом в даних правовідносинах є Конституція та Кодекс законів про працю. Також слід звернути увагу на такі нормативно-регулятивні документи, як Закон України «Про правовий статус іноземців та

осіб без громадянства» від 4 лютого 1994 року, Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» від 16 грудня 1993 року, Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 року та інші, які також мають велике значення.

Поняття правовідносин є одним із фундаментальних понять правової науки, а тому в науці трудового права даному напрямку присвячено ряд фундаментальних праць: Александрова Н.Г., Карпушина М.П., Мацюка А.Р. та ін .

Серед науковців загально прийнятим поняттям *правові відносини* є такі суспільні відносини, які виникають на основі правових норм і їх учасники наділені суб'єктивними правами та юридичними обов'язками, що забезпечуються державою.

Трудові правовідносини є одним із різновидів усієї маси правових відносин, що складаються у суспільстві, де панує право. По-перше, визначаючи поняття даних правовідносин, потрібно керуватися тим, що правовідносинами визнаються суспільні відносини, які врегульовані правовими нормами, а отже, нормами трудового права. По-друге, характеризуючи правові відносини у сфері трудового права, необхідно брати до уваги узагальнююче поняття — трудові правовідносини, яке охоплює весь комплекс самостійних суспільних відносин. Саме в його основі лежить трудовий договір як головний юридичний факт, що породжує взаємні права і обов'язки суб'єктів цих правовідносин. Центральною ланкою в системі правовідносин, що виражають суспільну організацію праці, є трудові правовідносини.

Що ж прийнято розуміти під поняттям таких правовідносин? Трудові правовідносини – це врегульовані нормами трудового права суспільні відносини, що виникають у результаті укладення трудового договору (власне трудові), а також відносини з приводу встановлення умов праці на підприємствах, навчання й перекваліфікації за місцем праці та відносини, пов'язані з наглядом і контролем за додержанням трудового законодавства, вирішенням трудових спорів та працевлаштуванням громадян.

Дані правовідносини є складними, змістом їх є не окремі права та обов'язки, а цілий комплекс (система прав та обов'язків), причому кожен із суб'єктів трудових правовідносин наділений як правами, так і певними обов'язками [6, с.129].

Ядром і основним видом зазначених правовідносин є власне трудові правовідносини, або, як їх ще прийнято називати, індивідуально трудові. Тобто це — правовідносини, що виникають на підставі укладення трудового договору між працівником і роботодавцем, за яким працівник зобов'язаний виконувати роботу, визначену договором, дотримуватись правил внутрішнього трудового розпорядку, а роботодавець у свою чергу зобов'язаний виплачувати працівникові заробітну плату та забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, що передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін.

Другу групу таких правовідносин становлять колективно-трудова правовідносини (соціального партнерства та встановлення умов праці на підприємствах). Їх ще називають організаційно-управлінськими правовідносинами між трудовим колективом (чи профспілковим органом) і роботодавцем, хоча більш відомі вони саме як колективно-трудова правовідносини. Вони існують задля функціонування і обслуговування власне трудових правовідносин.

Основними суб'єктами трудового права є сторони трудового правовідношення — це працівник і роботодавець [7].

Роботодавець як суб'єкт трудового права — це насамперед особа (фізична або юридична), яка надає роботу іншій особі на підставі трудового договору у формі будь-якого з його різновидів, передбачених законодавством, в тому числі при обранні чи призначенні на посаду.

Всіх роботодавців, які мають трудову правосуб'єктність, можна розподілити на окремі групи: зокрема роботодавці, як фізичні особи; роботодавці такі, як юридичні особи і відокремлені підрозділи юридичних осіб; та роботодавці — державні органи.

Найчисельнішу групу роботодавців становлять юридичні особи, це зокрема підприємства, установи, організації. Трудова правосуб'єктність юридичних осіб за

загальним правилом виникає з моменту їх державної реєстрації.

До основних ознак правосуб'єктності роботодавців належать: можливість приймати і звільняти працівників; майнова самостійність роботодавця (тобто виплата заробітної плати, на рівні, не нижчому від визначеного законом, а також сплата страхових внесків на випадок безробіття та ін.) та здатність забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін (роботодавець зобов'язаний забезпечити безпечні і нешкідливі умови праці, а також всі гарантії, передбачені трудовим кодексом).

Роботодавці у трудових правовідносинах мають певні суб'єктивні права і несуть суб'єктивні обов'язки. Зокрема, роботодавець має право: укладати, змінювати та припиняти трудові договори з працівниками; вести колективні переговори та укладати колективні договори; заохочувати працівників за сумлінну працю; приймати локальні нормативно-правові акти; а також вимагати від працівників виконання трудових обов'язків, дотримання внутрішнього трудового розпорядку, дбайливого ставлення до майна роботодавця; створювати та брати участь в організаціях роботодавців для представництва та захисту своїх інтересів.

Працівник набуває статусу суб'єкта трудових правовідносин з моменту укладення трудового договору, і як фізична особа, що працює за трудовим договором на підприємстві, установі й організації, в їх об'єднаннях або у фізичних осіб, які використовують найману працю [6, с.131]. Як сторона трудових правовідносин працівник володіє трудовою правосуб'єктністю..

За загальним правилом трудова правосуб'єктність не має граничного вікового обмеження, тобто трудове законодавство України не передбачає такої підстави для звільнення з роботи як досягнення певного граничного віку. Відповідно до Закону України від 4 лютого 1994 р. "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства" іноземці мають рівні з громадянами України права та обов'язки у трудових відносинах, якщо інше не передбачено законодавством України та

міжнародними договорами, учасником яких є Україна [3].

Бути учасниками трудових правовідносин іноземці, як і громадяни нашої держави, можуть лише за наявності у них правосуб'єктності, що визначається настанням трудової дієздатності по досягненні певного, визначеного законом, віку. Так наприклад відповідно до КЗпП заборонено приймати на роботу осіб віком до 16 років, але цей же нормативний документ передбачає, що за згодою одного з батьків або особи, що його замінює, можуть як виняток прийматися на роботу особи, які досягли 15 років. Для підготовки молоді до продуктивної праці допускається прийняття на роботу учнів загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладів для виконання легкої праці, що не завдає шкоди здоров'ю і не порушує процесу навчання, у вільний від навчання час по досягненні ними 14-річного віку за згодою одного з батьків або особи, що його замінює [2, ч.2 ст.188].

Законодавець, хоч і встановлює мінімальний вік прийняття на роботу, водночас передбачає різний обсяг трудової дієздатності осіб, які не досягли 18 років, і повнолітніх працівників.

Чинне законодавство України не може встановлювати граничного віку, до якого можна працювати за трудовим договором. Так відповідно до Закону України від 16 грудня 1993 р. "Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні": Забороняється відмова у прийнятті на роботу і звільнення працівника з ініціативи власника або уповноваженого ним органу з мотивів досягнення пенсійного віку [4, ст.11].

Ще однією ознакою, яка характеризує правосуб'єктність працівників за трудовим правом, є стан здоров'я працівника. Згідно з Законом України від 24 лютого 1994 р. "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення": обов'язкові попередні і періодичні медичні огляди повинні проходити працівники підприємств харчової промисловості, громадського харчування і торгівлі, водопровідних споруд, лікувально-профілактичних, дошкільних і навчально-виховних закладів, об'єктів комунально-побутового обслуговування, інших підприємств, установ, організацій,

діяльність яких пов'язана з обслуговуванням населення і може спричинити поширення інфекційних захворювань, виникнення харчових отруєнь тощо [5, ст.7].

За певних обставин на реалізацію громадянами своєї правосуб'єктності має вплив судимість. Проте це відбувається тільки в тому випадку, коли вона настала внаслідок кримінального покарання за корисливі злочини і коли особа претендує на посаду, пов'язану з матеріальною відповідальністю.

Підводячи підсумок вищесказаного, можемо констатувати, що трудові правовідносини — це юридична форма вираження суспільно-трудова відносин, які виникають на двосторонній основі між власником або уповноваженим ним органом і працівником. В теорії трудового права правовідносини поділяють на дві групи: індивідуальні та колективні. Для виникнення трудових відносин необхідна подія або дія (наприклад укладення трудового договору). І що ж стосується трудової правосуб'єктності, то відповідно до чинного законодавства є ознаки, що більшою або меншою мірою впливають на трудову правосуб'єктність працівників. Ставши суб'єктом трудового права, громадянин-працівник набуває для себе цілий комплекс прав та обов'язків, які характеризують його правовий статус у системі суспільної організації праці.

Список використаних джерел

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради. – 1996. -№ 30.
2. Кодекс законів про працю // Відомості Верховної Ради. – 1971. - №50. - Ст.375.
3. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 4 лютого 1994 року // Відомості Верховної Ради. – 2005. №3929-ХІІ.
4. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16 грудня 1993 року // Відомості Верховної Ради. – 1994. - № 4.
5. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24 лютого 1994 року // Відомості Верховної Ради. – 1994. - №27.
6. Болотіна Н.Б. Трудове право України: підручник / Н.Б. Болотіна . К.: Вікар, 2006. – С.725.

7. Суб'єкти трудового права України: автореферат, д-р юридичних наук, спец. – Трудове право; право соціального забезпечення /А.М. Слюсар. – Х.:Нац. Ун-т «Юридична академія України ім. Я.Мудрого». – 2011. – С.40.

Ідеологічна основа світогляду майбутніх юристів

Баранова А.В., викладач кафедри АГПФЕБ СумДУ

Становлення особистості майбутнього юриста невід'ємно пов'язано з виховною складовою державної правової системи, в цілому, та у вищому навчальному закладі, зокрема. Визначальною особливістю державної виховної політики є її ідеологічний зміст, бо саме виховна ідеологія виступає основою реалізації виховної функції держави. Крім того, науковці зазначають, що саме з відсутністю офіційної ідеології, необхідної для нових інтегративних та регулятивних державних механізмів, пов'язані труднощі суспільного розвитку та модернізації в Україні [1, с. 15]. Зазначене, на наш погляд, доводить важливість ідеологічної основи державної виховної політики.

Форми суспільної свідомості проявляються саме через ідеологію, виступають засадою і засобом розвитку свідомості людини. Погоджуємося з думкою науковців, що ідеологія присутня в житті людини як цілісність, що пронизує кожне явище, подію, завдає єдність всьому світосприйняттю [2]. Суспільна свідомість сьогодні зорієнтована на соціальну активність і творчість. Отже, не відкидаючи політичний аспект ідеології, зазначимо, що визначальна роль ідеології у державній виховній політиці полягає в тому, що набагато раніше, ніж ідеологія стає політичною свідомістю людини, вона спричиняє становлення індивідуальної свідомості особистості людини, і молоді, зокрема.

Характеристиці поняття «ідеологія» присвячені також роботи вітчизняного політолога Н. Чубура. На думку науковця, ідеологія формує соціально-політичну мотивацію визначеного типу та спрямованості, що визначає ієрархію соціально важливих цілей, а саме: довготривалих та поточних. Ідеологічна система, сформована з політичних

ідей, концепцій, доктрин не просто відображає суспільно-економічні реалії, а виражає певні інтереси щодо складних соціально-політичних суб'єктів, носіїв ідеології [3, с. 171].

Науковці наголошують на актуальності питання визначення ідеології, яка максимально сприяла б об'єднанню суспільства, значною мірою несла б позитивний, конструктивний потенціал, була б спроможна забезпечити консенсус усіх політичних сил [4, с. 16]. Фахівець з державного управління С. Бронікова навіть визначає основні інструменти такої ідеологізації суспільства: стереотипизацію, міфологізацію, символізацію, що репрезентують перетини реального, інформаційного й символічного світу [5, с. 56].

Об'єктивно жодна з ідеологій не може з усією повнотою відображувати широкий спектр соціальних інтересів і тенденцій розвитку суспільства. Проте максимально виражати загальнонаціональні інтереси може така ідеологія, що за своїм характером найбільше відповідає історичним традиціям, установкам і очікуванням більшості громадян певної держави. Отже загальнодержавна, загальнонаціональна ідеологія є похідною від суспільної, яка становить дух, неповторну особливість, характер даного народу. В свою чергу державна ідеологія є більш універсальною, і саме вона є основою політики, найперше, соціальної, завдяки чому забезпечується стабільність держави та її інтенсивний розвиток.

Відповідно в сфері виховання ідеологія являє собою – систему ідей та поглядів в суспільстві, положень різноманітних концепцій, програм політичних партій та громадських організацій, в яких визначається ставлення до виховання молоді та відображується суспільний виховний ідеал. Тобто *виховний ідеал* – це уявлення суспільства про результат виховного процесу, систему ціннісних орієнтирів та переконань молоді людини, які характеризують її особистість та виступають мотиваційної основою її діяльності.

Ідеологія органічно пов'язана з політичною управлінською практикою, бо ідеологічний компонент є невід'ємною складовою політики. На думку російського політолога В. Глуценка, який розглядає політику з точки зору системно-

управлінського підходу, саме ідеологія виступає логічною та психологічною поведінковою основою системи політичного управління [6, с. 54]. Ідеологічне відбиття орієнтоване на визначення довготривалих цілей та ціннісної мотивації – обґрунтувати і виправдати поточні політичні дії більш високими ціннісними пріоритетами, більш віддаленими цілями [3, с. 172]. Саме так виховний ідеал суспільства, відображуючись у державній виховній ідеології, стає основою виховної політики. Визначальний вплив такої ідеології на діяльність органів влади доводить, що виховна ідеологія є важливою ознакою державної виховної політики.

Метою національного виховання є формування цілісної особистості громадянина – патріота України, що поєднує в собі інтелектуальний потенціал, духовність, життєву компетентність та високий професіоналізм, особистість зі стійкою системою ціннісних орієнтацій та переконань, що визначають стиль та спосіб її життя. Таку особистість молодій людині покликано формувати різноманітні суспільні інститути: сім'я, заклади освіти, культури, громадські організації та політичні партії, а органи державного управління та місцевого самоврядування – в реалізації національної виховної політики. Отже, ідеологічна основа, закладена в особистості студента-юриста, стане мотиваційною основою його подальшої професійної діяльності.

Література

1. Єлагін В. П. Сучасна парадигма розбудови соціальної держави в Україні: [монографія] / В. П. Єлагін. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. – 244 с.

2. Додон Н. Г. Упровадження соціокультурної політики щодо формування ціннісних орієнтацій на регіональному рівні / Н. Г. Додон // Державне будівництво. – 2008. – №1. – Режим доступу: http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/n_1_2008.

3. Чубур Н. В. До питання ролі ідеології у сучасній державі / Н. В. Чубур // Наука і методика: Збірник науково-методичних праць / Редкол.: Т.Д.Іщенко (гол.ред.) та ін. – К.: Аграрна освіта, 2009. – Вип. №18. – С. 168-172.

4. Виховання національно свідомого, патріотично зорієнтованого молодого

покоління, створення умов для його розвитку як чинник забезпечення національних інтересів України: аналітично-інформаційні матеріали. – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. – 191 с.

5. Бронікова С.А. Соціокомунікативний механізм державного управління: теорія і практика моделювання: [Монографія] / С.А. Бронікова. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2010. – 346 с.

6. Глущенко В. В. Политология: системно-упр. подход / В. В. Глущенко. – М. : ИП Глущенко В. В. – 2008. – 160 с.

Деякі аспекти щодо повноважень судів загальної юрисдикції

*Бардакова М., студентка групи Юм-02
Науковий керівник – Логвиненко М. І., к.ю.н,
доц. кафедри АГПФЕБ СумДУ*

Держава може досягти стабільності, передбачуваності у соціально-економічній та політичній сферах тільки там, де судова система сформувалася та здобула необхідні елементи самостійної та незалежної владної структури почала виконувати лише її притаманні функції. Якщо брати до уваги історію світової цивілізації, то ще Аристотель зазначав, що у всякому державному устрої є три «елементи». Перший – законодавчий орган, який вирішує всі найважливіші питання життя держави і до того ж володіє деякими специфічними судовими функціями. Другий «елемент» – інститут адміністративної (виконавчої) влади, третій – інститут судовий. Саме ці три елементи складають основу кожної цивілізованої держави [5,с.514].

Якщо розглядати в даному спектрі нашу державу ,то її головна мета як правової держави це утвердження прав і свобод людини та громадянина, забезпечення дотримання принципу верховенства права та законності,що було і залишається однією з основних складових організації здійснення судочинства. Застосування судами законів та інших правових актів перш за все залежить від їх конституційності.

Побудова правової, демократичної держави передбачає практичне втілення таких фундаментальних принципів, як верховенство Конституції та верховенство права. Це питання можна розглядати і в

теоретичному аспекті, і досліджуючи елементи системи державної влади, які є інституційними гарантіями забезпечення статусу Конституції як акта найвищої юридичної сили.

Україна, проголосивши себе суверенною, незалежною, демократичною, соціальною та правовою державою, тим самим визнала, що існування і функціонування будь-яких інститутів у державі базується на принципах розподілу влад. Відповідно до ст. 6 Конституції України державна влада здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову[1].

Прагнучи до реалізації світових стандартів у сфері здійснення правосуддя, наша держава проводить зміни у судовій системі із врахуванням світової тенденції розвитку, які мали місце при формуванні зарубіжних систем судової влади.

Виключною функцією судів є здійснення правосуддя. Визнаючи і законодавчо закріплюючи таке положення, український законодавець тим самим взяв на себе обов'язок забезпечити умови для реалізації цієї функції, адже інтереси суспільства і держави, права і свободи людини та громадянина можуть бути захищені безпосередньо незалежними судами лише за умови їх ефективного функціонування[3, с. 68].

Вони є органами судової влади, які діють самостійно і незалежно від законодавчої і виконавчої влади. Інші органи державної влади і посадові особи не вправі переймати на себе функцію і повноваження, які є компетенцією органів правосуддя, також неможливе створення надзвичайних та особливих судів. Згідно зі статтею 55 Конституції України призначенням судів є здійснення захисту гарантованих Конституцією кожного прав і свобод .

Судова влада – це специфічна гілка державної влади, яка реалізується уповноваженими на те органами, судами, її призначенням є вирішення всіх виникаючих в суспільстві правових конфліктів і її характерними ознаками є незалежність, самостійність, відокремленість, виключність та під законність [4,с.274].

Тенденції розвитку судової системи спрямовані на неухильну реалізацію нормативних положень Конституції України

про суди загальної юрисдикції, їхню організацію, порядок діяльності, систему та правовий статус суддів. Тобто Закон України "Про судоустрій і статус суддів" нормативно розвинув і визначив правовий статус судів загальної юрисдикції, деталізував порядок призначення та обрання суддів на посади та уточнив їх статус, основні підвалини якого були закладені в Основному Законі ще в 1996 році. Ці нормативні конституційні положення були одними із найбільш демократичних на теренах колишніх радянських республік, але протягом багатьох років незалежності України залишалися нездійсненим ідеалом для українського суспільства та держави.

В Україні суди загальної юрисдикції, здійснюючи свої функції, не залежать від інших гілок влади (окрім того, що умови їх функціонування залежать через бюджетні видатки від інших гілок влади). При здійсненні своїх повноважень використовують нормативно – правові правила поведінки, що встановлюються іншими органами державної влади. Існує багато наукових та інших праць,що стосуються проблематики взаємодії та співвідношення в діяльності судової влади з іншими гілками державної влади. Відповідно до нової тенденції суди вже не задовольняються своєю традиційною роллю – тільки застосуванням законів. Рішення,що приймаються даними судами,як результат їхнього функціонування, значною мірою впливають на діяльність органів законодавчої та виконавчої влади у державі.

Реалізація дієздатності судів загальної юрисдикції здійснюється через нормативно визначені повноваження, тобто їх сукупність прав і обов'язків, закріплених у Конституції та законах України.

Функції судів загальної юрисдикції - це основні напрями та види діяльності даних судів з метою розгляду й вирішення справ у сфері цивільного, кримінального, адміністративного та господарського судочинства, що здійснюється виключно судами на підставах, у межах та порядку, які передбачені Конституцією України та законами.

Система судів загальної юрисдикції відповідно до Конституції України будується на принципах територіальності, спеціалізації та інстанційності [2].

Цим функціям властиві загальні та спеціальні ознаки (дієвий характер їх; вираження в них сутності та змісту судової влади загалом; нормативна визначеність та форми їх здійснення; наявність системи гарантій реалізації вказаних функцій тощо). Повноваження даних судів є неоднорідними. Їх можна класифікувати на основі певних критеріїв, таких як: суб'єкти, об'єкти, способи, форма здійснення, час здійснення, територія здійснення судочинства тощо. [3, с.68]

Функції судів загальної юрисдикції не слід ототожнювати з функціями держави в цілому, оскільки кожному органу державної влади притаманна загальна й спеціальна діяльність. Хоча органи державної влади і суди також є складовою апарату держави і знаходять своє вираження в компетенції, у предметі правового регулювання і обов'язках (повноваженнях), закріплених за ними. Подекуди повноваження вище зазначених судів зводять лише до видів діяльності судів загальної юрисдикції. Але в цьому є помилка, тому що види, як правило, опосередковують форми, способи діяльності, а напрямки – зміст.

Спеціальні ознаки функцій судів загальної юрисдикції є витоками з загальних і вказують на їхні особливі, видові властивості, що дозволяють розмежовувати як зовнішньо так і внутрішньо, а саме функції, що здійснюють суди не тільки визначають основні напрямки їх діяльності, а й їхні види. Здійснення правосуддя на засадах верховенства права, що передбачає забезпечення кожному права на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України є завданням суду, що об'єднує діяльність судів загальної юрисдикції, реалізація яких виражена у здійсненні правосуддя.

Функції судів загальної юрисдикції реалізуються шляхом здійснення судочинства виключно в нормативно визначених його формах тільки судами загальної юрисдикції, а ніяк не позасудовим або квазісудовим шляхом.

Завдання, принципи і форми здійснення правосуддя регулюються

виключно Конституцією України та чиним законодавством. Судове законодавство України представлене ієрархічною системою нормативно-правових актів, що включає Конституцію України, закони України та підзаконні нормативно-правові.

У подальшому розвитку українського національного законодавства доцільно було б виділити та юридично закріпити цю термінологію у законодавчих актах, що дозволило б уникнути розбіжностей в тлумаченні у зв'язку з визначенням функцій діяльності суду. Дана тема можна розглядати спираючись на різні точки зору і щоразу виявляти нові аспекти діяльності суду загальної юрисдикції.

Список використаних джерел

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Про судоустрій і статус судів//Закон України від 7 липня 2010 року//Відомості Верховної Ради України.-2010.-№ 2453-VI.-Ст. 529
3. Карпечкін П. Ф. Функції судів загальної юрисдикції: поняття та види // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2005. – № 4. – С. 69 – 72.
4. Організація судових та правоохоронних органів // За ред. Л. Марочкіна, Н. Сібільової, О. Толочко. – Х., 2010. – 765 с.
5. Аристотель. Політика. – Соч. в чотирьох томах. Том 4. – М: Мысль, 2009. – С. 618.
6. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Система конституційного права як галузі права, юридичної науки та навчальної дисципліни // Правова держава. Випуск дванадцятий. – К.: Вид-во Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – С. 198 – 216.

Шляхи подолання ксенофобії та расової дискримінації в Україні

Бершов І., студент групи Ю-85

Науковий керівник – Кононенко О.Я., ст. викладач кафедри права СумДУ

Україна – багатонаціональне суспільство, в яке входять представники 22 народностей. В вісімнадцятій періодичній доповіді, представлений в міжнародній конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації визначено, що існує небагато країн, в котрих, як в Україні, 11 мільйонів представників різних етнічних груп, маючих різні духовні потреби, співіснує з таким ступенем інтеграції в єдине суспільство.

Ксенофобія (від грец. ξένος (ксенос), що означає «чужинець», «незнайомець», та φόβος (фобос), що означає «страх») — неоднозначний термін, що позначає певний стан людини, яке виявляється у нав'язливому страху стосовно чужинців чи просто чогось незнайомого, чужоземного або страх перед чужоземцями та ненависть до них.

Вперше зустрічається у словнику Вебстера, виданого у 1841 році у США. У словнику Вебстера ксенофобія - це «страх або ненависть до незнайомців, чи іноземців, або до того, що дивно або чуже». Літературне значення слова означає, що ксенофоби - це люди, які не люблять усіх чужинців, їх «інакшість». Такі визначення показують, що головним об'єктом ксенофобії завжди були незнайомці або чужинці (хепос - сторонні, іноземці). Причини тут прості: історично так складалося, що поява чужинців, як правило, не віщувала нічого доброго. У гіршому випадку вони претендували на поля і пасовища, на майно, на дружин. У кращому випадку - впроваджувалися в суспільство, приносячи з собою зміни. Хороші чи погані, глобальні чи незначні - це інше питання, але чужинці були реальною загрозою сформованому способу життя [2,с.215] .

Як зауважує І.Кресіна, незважаючи на етнічну різноманітність і зростаюче число мігрантів, урядові програми по укріпленню толерантності відсутні. Дослідження Київського міжнародного інституту соціології показують, що рівень ксенофобії та антисемітизму зростає[4,с.31-39].

Стаття 1 Конвенції про расову дискримінацію визначає расову дискримінацію наступним чином: «...любє розрізнення, виключення, обмеження чи надання переваги, засноване на ознаках раси, кольору шкіри, родового, національного чи етнічного походження, що мають на меті чи в наслідку знищення чи уменшення визнання, використання чи здійснення на рівних засадах прав людини і головних свобод в політичній, економічній, соціальній, культурній чи будь-яких інших областях суспільного життя»[1] .

Європейська комісія по боротьбі з расизмом визначає расизм як «переконання, що така ознака як расова приналежність, колір шкіри, мова, віросповідання, громадянство, національність чи етнічне

походження можуть слугувати підставою для неприязні до тієї чи іншої людини чи групи осіб».

Злочини на расовій підставі на які розповсюджується визначення є одним із самих підступних проявів нетерпимості і дискримінації. ОБСЄ визначає такі правопорушення , як «злочини на підставі ненависті». До них відносяться: любий кримінальний злочин, в тому числі злочин проти приватних осіб чи майна, в якому жертва, об'єкт чи мета злочину обрані з причини їх реального чи уявного зв'язку, приналежності, підтримки чи членстві в будь-якій групі.

Віднесення до даної групи може базуватися на дійсній чи уявній приналежності до раси, національної чи етнічної групи, мові, кольору шкіри, релігії, статевої приналежності, віку, фізичної чи розумової неповноцінності, сексуальної орієнтації чи інших подібних ознаках .

З аналізу норм чинного законодавства, окремих праць вчених-юристів, юридичної літератури ,можно зробити висновок, що представники расових, етнічних та релігійних меншин піддаються ризику словесних образ та фізичного нападу по расовим мотивам зі сторони рядових громадян та державних службовців.

На думку ОБСЄ, «злочини на основі ненависті знову пробуджують старі переконання або сприяють появі нових упереджень і негативного сприйняття «інших». Крім того, вони породжують замкнене коло недовіри та напруженості у суспільстві. Саме тому злочини, мотивовані ненавистю, являються особливо тяжкими і потенційно більш небезпечними [3,с.90].

Наявність на території Сумської області державного кордону України з Белгородською, Брянською та Курзькою областями Російської Федерації значно впливає на стан криміногенної обстановки в регіоні, в тому числі на зростання кількості злочинів, учинених іноземними громадянами.

За 10 місяців 2011 року на території Сумської області зареєстровано 135 злочинів, скоєних іноземними громадянами та стосовно них (за аналогічний період 2010 року - 71). 42,9% від загальної кількості злочинів скоєно громадянами Російської Федерації.

Протягом 2011 року зареєстровано 1298 порушень іноземцями та особами без громадянства

правил перебування в Україні, що менше ніж за аналогічний період 2010 року (1458) [5].

Разом з тим не всі правоохоронні органи в повній мірі проводять роботу по запобіганню проявів ксенофобії та расової дискримінації. Органи внутрішніх справ повинні грати позитивну роль у боротьбі з дискримінацією, однак в Україні люди ризикують зіткнутися з порушенням своїх прав зі сторони міліції із-за своєї расової, етнічної чи релігійної приналежності. Кожен, хто виглядає «не таким як усі», частіше від інших піддаються перевірці документів і може постраждати від вимагань, необґрунтованого затримання чи і того, і іншого. Найбільш вразливими перед свавіллям біженці та прохачі притулку через заплутаність порядку видачі їм документів. Українська влада повинна прийняти рішучі міри у боротьбі з ксенофобією та расистськими злочинами, які здійснюються як недержавними суб'єктами, так і державними службовцями, повинна також сприяти розвитку толерантності у суспільстві. Якщо український уряд має наміри жити відповідно до європейського та міжнародного стандарту сфері прав людини, він повинен прагнути відбудувати суспільство, у якому різноманіття розглядається не як загроза, а як можливість збагатити усе суспільство.

Багато мігрантів в Україні працюють на відкритих ринках, при тяжких умовах праці. Кількість біженців в Україні також зростає.

Крім того, в великих містах багато іноземних студентів, і плата за навчання перетворилась в вагоме джерело прибутку. Вважаємо за доцільне:

- створити міжвідомчий орган, уповноважений боротися з расовою дискримінацією згідно з міжнародними стандартами та координувати діяльність міністерств;

- вести моніторинг та регулювати усі випадки расистських нападів на території України. Надати доступ до цієї інформації урядовим органам, НПО і широкої громадськості. Моніторинг повинен проводитись на основі чіткої методології, яка визначає основні критерії расистського нападу, згідно з міжнародними стандартами;

- покінчити з практикою, коли злочини на основі расової ненависті кваліфікуються як «хуліганство» або як злочини, здійсненні

«із хуліганських спонукань». Добитися того, щоб, кажучи о жорстоких і явно расистських нападах, офіційні особи утримувалися від заяв про те, що вони були здійсненні «хуліганями» або «із хуліганських спонукань»;

- прослідкувати за тим, щоб злочини, здійсненні за расовими мотивами, ефективно та ретельно розслідувались і карались;

- скласти чіткі керівницькі принципи і систему підготовки співробітників міліції, прокурорів і суддів, які займаються справами щодо расової дискримінації. Керівницькі документи мають бути складені з урахуванням обов'язків України у рамках міжнародного права у сфері прав людини;

- гарантувати особам, які постраждали від расистських злочинів, здійснене у судовому порядку право на відшкодування, у тому числі на справедливу і адекватну компенсацію. Боротися з расизмом та ксенофобією у суспільстві;

Література

1. Про ліквідацію всіх форм расової дискримінації: Міжнародна конвенція від 21.12.1965 // Відомості Верховної ради РСР .-1969.-№5.-ст.27.
2. Белоусов Ю.Л., Мартиненко О.А. Злочини на ґрунті ненависті / Ю.Л. Белоусов , О.А.Мартиненко., Львів, 2011.-523 с.
3. Бюллетень Европейского Суда по правам человека. «Начова и другие заявители против Болгарии». – 2006. - №1: Московский клуб юристов. – С. 90
4. Кресіна І. До питання про прояви дискримінації на расовому та етнічному ґрунті / І. Кресіна // Політичний менеджмент .-2007.-№4.-с.31-39.
5. Статистика управління міністерства внутрішніх справа України в Сумській області відділ у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб від 22.11.2011. № 6/ Б-64.

Професіоналізація служби в органах публічної влади в Україні на основі міжнародного досвіду

*Гиркіна О., студентка групи Ю-05
Науковий керівник: Семенов В.М., к. держ.
упр., доц. кафедри права СумДУ*

Сучасні процеси державотворення в Україні, реалізація її розвитку в умовах політичної конкуренції, євроінтеграції, економічної трансформації потребують

відповідного кадрового забезпечення, формування та розвитку кадрового потенціалу органів державної влади. Переосмислення ролі державних службовців на сучасному етапі становлення України як демократичної держави набуває особливої ваги. Саме тому актуалізується проблематика професіоналізації кадрів державної служби, рівень професіоналізму та компетентності яких значною мірою зумовлюють ефективність діяльності державного апарату.

Комплексне реформування державної служби, створення на засадах Європейського адміністративного простору професійної, нейтральної та ефективної державної служби, що забезпечуватиме результативну та ефективну діяльність органів державної влади та надання якісних послуг громадянам – це основне завдання, що сьогодні постало перед Україною.

Аспекти даного питання розглядалися в роботах О. Болецький, В. Сороко, М. Іжі, С. Попов, Т. Пахомова В. Бакуменко, О. Лазор, П. Надолішній, Н. Нижник, О. Турчинов, В. Луговий, О. Обуленський й інші. О. Оболенський, В. Сороко визначають професіоналізацію державної служби як сукупність взаємозв'язаних та взаємообумовлених соціальних інститутів, яка забезпечує формування, виявлення та розвиток особистості, надання їй допомоги у професійному самовизначенні та формуванні професійного досвіду [5, с. 21]. Тобто зміст професіоналізації поширюється саме на відносини, що складаються у процесі розвитку професії, що є соціально значущою, та при становленні державного службовця як фахівця-професіонала в колективі. Розвиток даних відносин має відбуватися на основі цілковитої нейтральності та незалежності від політичного впливу.

Управління професіоналізацією кадрів державної служби України, як система дій, процесів, процедур, технологій, засобів, форм, методів і прийомів щодо забезпечення питань розробки, формування та реалізації кадрового наповнення переліку посад державної служби, полягає в гармонійному поєднанні професійних та особистісних якостей державних службовців у процесі здійснення кар'єри. Професійне вдосконалення державного службовця – це професійно-кваліфікаційний

розвиток його особистості, який пов'язаний з підготовкою, перепідготовкою та підвищенням кваліфікації, здобуттям нових професійних знань, умінь, навичок і нового професійного досвіду. Кар'єрний розвиток державного службовця це – професійно-посадовий розвиток його особистості, який пов'язаний з раціональним добром і розстановкою кадрів на основі використання здібностей і професійних можливостей кожного працівника.

Враховуючи думку М. Іжі, вимоги, які ставляться до рівня підготовки державних службовців досить високі, значна кількість державних службовців, котрі вступили на державну службу, володіли недостатніми знаннями та досвідом у даній галузі. Саме недостатній рівень знань, умінь багатьох посадовців, неспроможність ними приймати адекватні до викликів зовнішнього середовища й організувати їх якісне та ефективне виконання, призводить до виникнення кризових ситуацій в суспільстві [2, с. 3]. Саме тому професіоналізація державної служби, спрямована на забезпечення органами публічної влади розвиток виключно високопрофесійної державної служби в Україні, в умовах євроінтеграції та європеїзації має здійснюватися на засадах зарубіжного досвіду, що подається у вигляді стандартів.

З огляду на європейські стандарти державної служби, необхідно:

- якісно виконувати завдання відповідно до свої службових обов'язків;
- орієнтуватися на задоволення потреб конкретних груп користувачів державних послуг;
- досягати певного рівня професійних якостей, знань і вмінь;
- дбати про своє кар'єрне зростання та професійний розвиток;
- мати бажання постійно підвищувати свій рівень знань та навчатися [3].

Проте до особливостей професіоналізації служби в органах публічної влади в Україні на сьогодні можна віднести відсутність розвинутої і продуманої концепції підготовки кадрів, особливо це стосується органів місцевого самоврядування. Слід зазначити, що у професійному удосконаленні державних

службовців роль держави очевидна й зрозуміла, оскільки органи державної влади дедалі більше піклуються про своє забезпечення компетентними працівниками і мають для цього певні механізми, ресурси. У даному питанні є значний прогрес. Водночас посадові особи місцевого самоврядування за кількісними та якісними параметрами освіти, навчання відстають від державних службовців. Кадрові служби практично не мають відповідних орієнтирів та повноважень для виконання повного обсягу функцій роботи з персоналом, його неперервного професійного розвитку з урахуванням досягнень світового досвіду. Виходячи з досвіду європейських країн, одним з прикладів організації підвищення кваліфікації державних службовців, що забезпечує його безперервність, є систематичне самостійне навчання в сукупності з регулярними тренінгами, конференціями, програмами підвищення кваліфікації.

Щодо відсутності системної спеціальної лідерської та менеджерської підготовки кадрів з питань професійного вдосконалення та кар'єрного розвитку державних службовців, то варто звернути увагу, що системи державної служби тих закордонних країн за визначеними елементами (наймання, підготовка, добір, просування по службі) можна поділити на кар'єрні й посадові. У кар'єрній системі працівник, що призначається на державну службу, роводить усе своє професійне життя в такій ієрархії, де визначено його категорію, клас, ранг. Між рангом державного службовця й обійманою ним конкретною посадою за нормальної ситуації існує кореляція. Кар'єрна система забезпечує деякий автоматизм у просуванні по службі, але за більш високий ранг, відповідно до правил, доводиться змагатися за допомогою так званих внутрішніх конкурсів. Це досить тверда система, тому що, як правило, державний чиновник ніколи не виходить за межі однієї й тієї ж сфери діяльності, лише просувається службовими сходами. У посадовій системі існує інший вихідний пункт. Спочатку, під час затвердження посад державної служби, складається каталог умов для заняття кожної з посад. На цій основі державний чиновник використовується в точно визначеній сфері [4].

Типовими недоліками національних систем оцінювання державних службовців України є недостатня розробленість і визначеність ключових компетентностей, домінування само оцінювання, а це, безперечно, що зумовлює суб'єктивізм і як наслідок – відсутність або слабкість стандартів оцінювання. Огляд закордонних джерел, в яких так чи інакше зачіпається ця проблема, дозволяє зробити припущення, що взаємозв'язок цих компонентів не завжди має суворо ієрархічний характер, хоча в окремих випадках один із компонентів може відігравати першорядну роль. Так, наприклад, конкурсний добір в Академію управління землі Баден-Вюртемберг (Німеччина) відбувається, насамперед, на основі тестування. Принаймні чотири з п'яти пропонованих майбутнім слухачам тестів у вигляді письмових завдань, дискусій в групах, оцінки особистості та знання іноземної мови послуговують для визначення їхніх інтелектуальних і поведінкових здібностей та особливостей [1, с. 298].

Отже, професіоналізація кадрового забезпечення державної служби являє собою системне соціальне явище та діяльнісний процес активних змін у професіональній сфері державних службовців.

Позитивну роль у конструюванні системи професіоналізації державної служби України може зіграти міжнародний досвід, насамперед, країн Європейського Союзу. Впровадження європейських стандартів державної служби, орієнтація на якість надання послуг населенню призведуть до вдосконалення державного апарату, становлення професійної, політично нейтральної та авторитетної державної служби. Проте вирішення даного питання потребує системного підходу, що позначився б комплексним характером та цілеспрямованістю.

Література

1. Бураковська А.В., Мельников О.Ф., Татарець О.Л. Досвід навчальної підготовки державних службовців у країнах Центральної та Східної Європи з питань європейської інтеграції // Державне управління в умовах інтеграції України в Європейський Союз: Матер. наук.-практ.

конф. за міжнар. участю. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – Т. 2. – С. 298 – 301.

2. Іжа М., Попов С., Пахомова Т. Сучасні аспекти професіоналізації державної служби в Україні: Монографія / За заг. ред. М. М.Іжі// М. Іжа, С. Попов, Т. Пахомова – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2009. – 220 с.

3. Кійко Л. Професіоналізація державних службовців: теоретичний аспект.// Л. Кійко// [Електронний ресурс] . – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Edu/2010_23/fail/Kiyko.pdf.

4. Мельников О.Ф. Кар'єра в системах державної служби різних країн. // О.Ф. Мельников [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2008-2/doc/3/01.pdf>

5. Оболенський О., Сороко В. Професіоналізація державної служби та служби в органах місцевого самоврядування // Вісник державної служби України. – 2005. – № 1. – С. 20 – 27.

Місце та роль державної судової адміністрації України в судово-правовій реформі

*Дігтяр А., студентка групи Юм-03
Науковий керівник – Логвиненко М. І., к.ю.н.,
доц. кафедри АППФЕБ СумДУ*

Ефективність влади, в тому числі й судової, залежить від її чіткої організації, впорядкування діяльності її органів. Саме на удосконалення діяльності судової гілки влади та її органів спрямована судово-правова реформа в Україні. Важливим завданням судової реформи є удосконалення механізму забезпечення судової системи матеріальними та фінансовими ресурсами, технічними засобами супроводження судового процесу, добору суддівських кадрів, підвищення їхньої кваліфікації тощо.

У 2002 році 7 лютого Законом України «Про судоустрій України» вперше було введено в дію центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, що здійснює організаційне забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції (крім Конституційного Суду України, Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів) - Державну судову адміністрацію України. Під державною судовою адміністрацією вказаний Закон розуміє

систему органів, що складається з Державної судової адміністрації України та її територіальних управлінь. Створення даного органу дало поштовх для нових загальних та наукових дискусій до якої ж гілки влади можна віднести даний орган: до судової чи виконавчої.

Ігонін Р.В. підтримуючи погляди С.Г. Штогун, А.М. Хливнюк висловив ідею, що: «поставлені функції перед ДСА (Державна судова адміністрація) України, досить широкі повноваження, сама суть її діяльності та фундаментальний принцип правової держави – незалежність судової влади – свідчать про потребу виведення ДСА України з системи органів виконавчої влади і надання їй статусу державного органу в системі органів судової влади. ДСА України тоді зможе повністю «перейматись» проблемами судової влади, коли буде функціонувати в її середовищі» [2].

З прийняттям нового Закону України “Про судоустрій і статус суддів” [1] від 07.07.2010р., який став значним кроком уперед на шляху удосконалення механізму організаційного забезпечення функціонування судів загальної юрисдикції, питання про віднесення Державної судової адміністрації до судової гілки влади було позитивно вирішено. Згідно з нормами даного законодавчого акта Державна судова адміністрація була виведена із під контролю Кабінету міністрів України та стала підзвітною з'їзду суддів України. Відповідно до положень вищевказаного Закону змінився порядок призначення на посаду Голови Державної судової адміністрації, згідно з яким, тепер, він призначається і звільняється Радою суддів, а не Президентом України, як то було передбачено попереднім Законом України “Про судоустрій України”. Згідно з Положенням затвердженим Радою суддів України від 22 жовтня 2010 року №12 ДСА України є органом в системі судової влади, діяльність якого підзвітна з'їзду суддів України. ДСА України здійснює організаційне забезпечення діяльності органів судової влади з метою створення належних умов функціонування судів і діяльності суддів, представляє суди у зносинах з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування в межах повноважень, установлених законом. ДСА України у своїй діяльності

керується Конституцією і законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, рішеннями з'їзду суддів України та Ради суддів України, Положенням про Державну судову адміністрацію України.

Судова влада як самостійний вид державної влади не може обмежитися тільки системою загальних і спеціалізованих судів, і тому вона функціонує у двох формах: організації судового ладу і судового устрою. До судового ладу можуть входити й такі суб'єкти, які безпосередньо не здійснюють функції правосуддя. Важливим є те, що чинний сьогодні Закон чітко розмежує повноваження органів, які безпосередньо беруть участь у правосудді, і тих, що наділені суто організаційними функціями в судовій системі. Такими функціями Закон наділив, зокрема, Державну судову адміністрацію України [4].

Важливим для забезпечення принципу незалежності судів є той факт, що ДСА України не виконує функцію головного розпорядника коштів Державного бюджету України щодо фінансового забезпечення діяльності судів, а лише узагальнює та готує матеріали для формування пропозицій щодо бюджету судів, так як даною функцією наділені суди загальної юрисдикції. Також при підготовці проекту закону про Державний бюджет України, у межах своїх повноважень, ДСА України представляє суди у відносинах із Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою України.

Одним з основних завдань ДСА України є забезпечення належних умов діяльності судів загальної юрисдикції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Національної школи суддів України та органів суддівського самоврядування, також вона покликана забезпечити необхідні умови для підвищення кваліфікації працівників апарату судів. Законом передбачено, що ДСА України забезпечує матеріальну сторону діяльності судів, взаємодіє з відповідними органами та установами, у тому числі інших держав, з метою вдосконалення організаційного

забезпечення діяльності судів, організовує комп'ютеризацію судів для здійснення судочинства, діловодства, інформаційно-нормативного забезпечення судової діяльності та забезпечення функціонування автоматизованої системи документообігу в судах; забезпечує суди необхідними технічними засобами фіксування судового процесу в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України на фінансування відповідних судів тощо. Організація роботи з ведення судової статистики, діловодства та архіву, контроль за станом діловодства в судах загальної юрисдикції, забезпечення ведення Єдиного державного реєстру судових рішень та Реєстру електронних адрес органів державної влади, їх посадових та службових осіб, організація діяльності служби судових розпорядників, які також знаходяться в спектрі повноважень Державної судової адміністрації України.

Діяльність Державної судової адміністрації близька за своїм змістом і властивостями до діяльності органів виконавчої влади, і має адміністративно-господарський характер.

Слід зауважити, що ДСА не винахід вітчизняної законотворчості. Аналогічно ДСА в низці інших країн існують органи, що забезпечують діяльність судової системи. Так, зокрема, в Росії при Верховному Суді Російської Федерації функціонує Судовий департамент, перед яким поставлено такі ж завдання. Організаційне забезпечення діяльності судів Азербайджанської Республіки здійснюється Міністерством юстиції. Останнє здійснює всі організаційні функції стосовно системи судів за винятком Верховного суду, Економічного та Апеляційного судів. У Республіці Білорусь організаційне забезпечення діяльності господарських судів належить до компетенції Вищого господарського суду. Він займається добором та розподілом кадрів, організовує роботу з підвищення кваліфікації судців, розподіляє кошти, виділені на фінансування, та здійснює контроль за їх витратами. Органи виконавчої влади мають сприяти в здійсненні цих функцій [5, с.662].

Поява таких органів у судовій системі відіграє значну роль для забезпечення діяльності судів, дотримання

принципу їх незалежності. В Україні постановою Верховної Ради України 28 квітня 1992 року проголошено Концепцію судово-правової реформи. Метою реформи стало реформування механізмів судового захисту прав і свобод особи в Україні, утвердження судів як самостійної гілки державної влади, приведення статусу суддів у відповідність до світових стандартів незалежності судових органів, удосконалення судових процедур на засадах змагальності і диспозитивності, відмови від елементів інквізиційного судового процесу у сфері приватноправових правовідносин, забезпечення умов доступності правосуддя для кожної фізичної та юридичної особи [3, с.36]. Коли дана реформа вичерпала себе, Закон «Про судоустрій України» від 07.02.2002 р. засвідчив незавершеність реформи. Адже не вирішеними залишилися такі питання як: дефіцит фінансування потреб судів, відсутність пристосованих для здійснення правосуддя приміщень судів, прогалин у запроваджених нових процедурах призначення суддів на посади та їх звільнення з цих посад, механізмах притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, а отже, постало завдання вирішення цих проблем. Виконання більшості з цих завдань Законом покладено на новостворений орган – Державну судову адміністрацію України, яка покликана здійснювати організаційне забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції (крім Конституційного Суду України, Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів).

Список використаних джерел

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07 липня 2010 року: за станом на 09.12.2011р. / Відомості Верховної Ради (ВВР)/ - 2010. - №41-42. – ст145.
2. Ігонін Р.В. Правова природа Державної судової адміністрації. Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – №3.
3. Константий О.В. До питання удосконалення судової влади і судочинства в Україні відповідно до стандартів правової держави. Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2009. – Вип. 17.
4. Обрусна С.Ю. Адміністративно-правові аспекти Закону України «Про

судоустрій і статус суддів». Наше право. 2010 - №4.

5. П'ятковський В. І. Державна судова адміністрація України як суб'єкт адміністративного права / В. І. П'ятковський // Форум права. – 2011. № 3. – С. 648–653 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/20113/11pvicap.pdf>.

Дитяча безпритульність як один із факторів дитячої злочинності

*Заворотько Т., студентка групи ЖТ-02
Науковий керівник – Кононенко О.Я.,
ст. викладач кафедри права СумДУ*

У всьому світі визнано, що діти – це майбутнє кожної країни, перспективи її економічного, соціального й демографічного розвитку і що у той самий час діти – найбільш незахищені від небезпечних суспільних факторів. Збільшується дитяча бездоглядність, поширюються асоціальні явища серед дітей. Спостерігається деформація життєвих орієнтирів значної частини молоді. У цих умовах особливої актуальності набуває аналіз становища дітей в Україні та розробка, втілення в життя системи заходів щодо його поліпшення.

Тому **об'єктом нашого дослідження** є соціальна категорія - діти, їх місце в соціальній структурі суспільства, статус, умови існування.

Предмет дослідження – дитяча безпритульність, яка розглядається як один із факторів дитячої злочинності.

Мета нашого дослідження: виявити причини та наслідки дитячої безпритульності, з'ясувати її зв'язок із злочинністю, проаналізувати становище дітей в умовах сучасності, знайти шляхи подолання дитячої безпритульності.

В американській психології і кримінології розглядувані проблеми дитячої безпритульності досліджуються починаючи з 30-х років ХХ ст. Упродовж 90-х р. ХХ ст. вуличні діти стали об'єктом уваги й в Україні [2, с.15].

У площині мого дослідження викликають інтерес праці науковців минулого та сучасного: А. Макаренка, Ж.-Ж. Руссо, І. Назарової, С. Ослон. Проблема кримінально-правового регулювання суспільних відносин у сфері нормального

розвитку дітей були присвячені роботи М.М.Биргеу, В.І.Женунтія, С.М.Рахметова, Н.С.Юзікової. Окремі факти стосовно подолання дитячої безпритульності та бездоглядності знаходимо у роботах А.Є.Шевченка, М.М. Лагоши, В.Г. Вовка.

Дитячу безпритульність і бездоглядність політологи, соціологи і правознавці нашого часу відносять до соціальних хвороб, характерним для будь-якого цивілізованої держави, в тому числі й України, безпосередньо пов'язаних з політичним, економічним розвитком країни, функціонуванням її правової системи. Тому виконання умов Конвенції про права дитини та Всесвітньої декларації вимагає цілеспрямованих дій української держави щодо створення сприятливих умов для розвитку дітей [3, с. 56].

Відповідно до Закону України "Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей" від 02.06.2005 безпритульними є діти, які були вимушені залишити або самі залишили сім'ю чи дитячі заклади, де вони виховувались, і не мають певного місця проживання [1].

Головний акцент у питанні безпритульності слід зробити на причинах несприятливого становища підростаючого покоління в суспільстві, неправомірної поведінки дітей та молоді. Особливу увагу потрібно звернути на безпритульність дітей як фактору злочинності. Не бажаючи примиритись з реальністю, у більшості випадків діти йдуть із домівок, шукаючи вирішення своїх проблем на вулиці. У значної кількості таких дітей фактично немає сімей, тому що їх батьки п'ють, жебракують, перебувають у місцях позбавлення волі. Інші діти виходять на вулицю через бідність сімей, перенаселення житла, експлуатацію та різні види насилля, фізичного, сексуального, психічного в тому числі. Численні дослідження засвідчують, що переважна більшість неповнолітніх злочинців виховувались у неблагополучних сім'ях [4, с. 45].

Отже, неблагополучною може бути сім'я, де панує злиденність і сім'я матеріально незабезпечена. Саме цим можна пояснити, що біля 12 тис. дітей щороку стають фактичними сиротами при живих батьках (соціальне сирітство) [2, с.23].

Безпритульність, бродяжництво призводить до жахливих наслідків (якщо державні виховні структури не спрацьовують ефективно щодо запобігання такому процесові) – алкоголізму, наркоманії, бандитизму, злочинству. Психологи звикли називати «дітей вулиці» людьми з девіантною поведінкою, тобто з такою, що відхиляється від норми. Оскільки вона завжди знаходиться на межі між життям у рамках закону та криміналом. Водночас психолог Юрій Калашников вважає, що корінь зла — це саме суспільство, яке не вміє виховувати дітей. За його оцінками, життя лише 30—40% безпритульних дітей пройшло за сценарієм: батьки від безвихідності п'ють, діти — страждають. Інші ж віддають данину моді і вибирають субкультуру бродяжництва. Формальний контроль з боку соціальних служб не вирішує проблеми: те, що дитина живе на вулиці й не хоче повертатися додому, – це наслідок. А причина – в родині й оточенні, з якого дитина випадає й стає більш ніж потенційним правопорушником [7, с. 8].

Для нашого дослідження було взято Сумський обласний притулок для дітей служби у справах дітей Сумської облдержадміністрації. Усього за півроку 2011 року там перебувало 148 дітей, з них 16 доставлено з вулиці (6 самовільно залишили сім'ю, 3 самовільно залишили інтернатний заклад, 7 дітей знайдені), 123 вилучені з родини, 1 дитина звернулась самостійно, 2 дитини переведені з інших притулків, 6 доставлені з приймальників-розподільників. Отже, ситуація навколо явища безпритульності та бездоглядності характеризується відсутністю очевидних позитивних результатів – кількість дітей на вулиці фактично достовірно не визначено – і продовжує розвиватися по своїм принципам та закономірностям. Загальна кількість безпритульних дітей в Україні коливається від одного до двох мільйонів.

Дитяча безпритульність як соціальне явище досить часто висвітлюється на шпальтах засобів масової інформації. Яскраво проблема дитячої безпритульності висвітлена в матеріалі «Чужі = рідні» газети «Тиждень» (№ 50, 9 грудня 2011 року) «За офіційною статистикою, соціально незахищених хлопчиків та дівчаток в

Україні понад 250 тис., за неофіційними даними – вдвічі більше», - пише журналістка Олена Чекан [6]. Отже, проблема дитячої безпритульності та пов'язаної з нею злочинності потребує негайного вирішення, адже існує вже дуже давно. Лише в останні роки політика держави щодо соціального захисту безпритульних дітей почала ґрунтуватися на положеннях законів України "Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх", "Про соціальну роботу з дітьми та молоддю", "Про охорону дитинства", "Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей"

Подолання негативних явищ дитячої бездоглядності та безпритульності, які є визначальним фактором злочинності краще проводити у вигляді профілактичних заходів серед яких:

- виявлення неблагополучних сімей та сприяння забезпечення захисту прав дітей, які виховуються в них;

- виявлення дітей вулиці, дітей, що залишились без опіки батьків внаслідок смерті родичів, виїзду батьків за кордон та дітей із неблагополучних сімей та забезпечення соціального супроводу дітей та їх родин шляхом надання комплексу адресних соціальних послуг та сприяння забезпечення захисту прав дітей;

- створення умов для соціальної та психологічної реабілітації кризових родин з метою подолання кризової ситуації в середині сім'ї;

- здійснення контролю за відвідуванням дітьми з кризових родин навчальних закладів, загальноосвітніх шкіл;

- діяльність, направлена на повернення дітей вулиці в сім'ю (перенаправлення їх у притулок для неповнолітніх, розшук батьків, допомога у поверненні в родину);

- координація зусиль органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності у вирішенні питань соціального захисту неповнолітніх і організації робіт, пов'язаних із запобіганням бездоглядності, правопорушенням серед них;

- здійснення контролю за умовами утримання і виховання неповнолітніх у спеціальних установах для неповнолітніх,

організація виховної роботи в навчальних закладах і за місцем проживання [5, с. 237].

Одним із виходів із ситуації безпритульності дітей та пов'язаної з нею девіантної поведінки можуть стати ті дитячі будинки сімейного типу та прийомні родини. Основна мета цих закладів – тимчасове утримання й виховання сиріт чи дітей, які опинилися без батьківського піклування. Саме там так звані діти вулиці проходять адаптацію до життя в нормальних умовах: звикають до піклування старших, до відвідування дитсадка, занять у школі та в різних гуртках, врешті-решт, перестають викрадати та вчиняти правопорушення на вулицях. Відповідно спостерігається позитивна динаміка – створюються дитячі будинки сімейного типу та прийомних сімей. Підтвердженням цього є діаграмні дані [6].

Профілактика дитячої безпритульності представляє собою доволі складну задачу, вирішення якої у багатьох аспектах залежить від поставлених цілей і обраних засобів їх реалізації. Ось тому особливу актуальність набуває юридично-правова робота з дітьми та молоддю, профілактика злочинів та правопорушень, що вчиняються неповнолітніми. Відповідно Сумський обласний притулок для дітей служби у справах дітей Сумської облдержадміністрації, провівши заходи по подоланню дитячої безпритульності, має такі результати: 125 дітей вибуло з інтернатного закладу, з них: 69 дітей повернуто в сім'ю, 2 дитини повернуто до інтернатних закладів, дитячих будинків, 2 дитини усиновлені, 4 дитини влаштовані під опіку, 10 дітей влаштовано у сім'ю чи будинок сімейного типу, 11 дітей влаштовано до інтернатних закладів. Все ж простежується позитивна тенденція хоча б часткового усунення дитячої безпритульності, а відтак і дитячої злочинності.

Відповідно у ході нашої роботи з'ясовано, що існування протягом довгого часу масових масштабів безпритульності неповнолітніх стає чинником, що негативно впливає і на етичний розвиток суспільства: люди звикають до голодних, обірваних дітей і підлітків, намагаються їх не помічати, знаходять способи виправдати свою бездіяльність або заспокоюють себе

дрібним подаянням. Відповідну постає проблема у правильному формуванні громадської свідомості. Ось чому розбудова України як демократичної правової держави потребує ретельного аналізу законодавства як важливої умови забезпечення прав і свобод людини. Особливо це стосується найбільш вразливої категорії нашого населення – дітей.

Література:

1. Закон України "Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей" // Відомості Верховної Ради України Відомості Верховної Ради України. - 2011, № 27.- ст. 354.
2. Виховний потенціал сім'ї в сучасних умовах: тематична Державна доповідь про становище сімей в Україні за підсумками 2001 року. – К.: Державний ін-т сім'ї та молоді, 2002. – 144с.
3. А.П. Майорова. Дети улицы. Образование и социальная адаптация безнадзорных детей / А.П. Майорова.– М.: Инфра-М, 2001, 456 с.
4. Мацковский М. С. Социология семьи: проблемы, теории, методологии и методики / М.С. Мацковский .- М., 1989. – 234с.
5. Охорона дитинства: теорія, досвід, перспективи. Матеріали конференції, присвячені 80-річчю від дня заснування державного показового Дитячого містечка імені III Комінтерну в Одесі. – О., 2001.
6. Чекан О. Чужі = рідні / О.Чекан // Тиждень. – 2011. - № 50.
7. http://uk.wikipedia.org/wiki/Безпритульні_діти

Сучасні напрямки розвитку та реформування місцевого самоврядування в Україні

*Кладько Н., студентка групи Ю-13
Науковий керівник – Ільченко О.В., викладач
кафедри права СумДУ*

В умовах становлення та розвитку сучасної державності України, формування місцевого самоврядування виявилось одним із найбільш складних та суперечливих завдань. Адже на шляху демократичних процесів постав цілий комплекс політичних, економічних, соціальних, кадрових та психологічних перепон. Реальна дієздатна муніципальна влада передбачає не лише конституційно-правове визнання прав територіальних громад, декларування самостійності місцевого самоврядування у вирішенні питань місцевого значення, не

лише закріплення правових, організаційних, економічних, кадрових умов для реалізації завдань, порядку формування, структури, організації роботи органів місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування, як принципово нова система організації публічної влади на місцях, є одним із атрибутів сучасного конституціоналізму та соціально-правової демократичної державності. Аналіз пріоритетних напрямків розвитку та реформування місцевого самоврядування в Україні є необхідною умовою для їх реалізації на практиці.

Місцеве самоврядування в Україні виступає в якості основоположної засади конституційного ладу, тобто в ролі одного з визначальних принципів організації та здійснення влади в суспільстві й державі, воно полягає у встановленні децентралізованої системи управління, фінансово і організаційно відокремленої від держави органів [6, с.533].

Конституція України у ст. 140 дає таке визначення місцевого самоврядування: це право територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції й законів України [1, ст.140].

На думку багатьох вітчизняних науковців, таких як О. Батанов, О. Кравчук, Я. Журавель, М. Баймуратов, В. Кравченко, П. Любченко, В. Кампю та ін., система місцевого самоврядування у сучасній Україні потребує свого подальшого реформування. Насамперед це виражається в необхідності усебічного наукового осмислення перспективного розвитку муніципальної демократії у контексті конституційної, адміністративно-територіальної та інших реформ, які декларуються та ініціюються протягом останніх років.

На думку П. Любченка, практика діяльності органів місцевого самоврядування свідчить, що сучасне законодавство про муніципальну службу не повною мірою задовольняє зростаючі потреби забезпечення реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина, ефективного виконання завдань та функцій місцевого самоврядування, не відповідає рівню

зрілості громадянського суспільства, а тому стримує його розвиток [3, с. 59].

Важливим питанням, яке потребує свого подальшого, врегулювання є відносини місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Варто зазначити, що повноваження місцевих державних адміністрацій не можуть бути делеговані органам місцевого самоврядування, тому бажано на конституційному рівні визначити засади функціонування місцевих органів виконавчої влади та принципи їх взаємовідносин із суб'єктами місцевого самоврядування. Так, правильний розподіл повноважень між місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, закріплений законодавчо та взаємодія цих органів будуть створювати умови для підвищення рівня життя жителів територіальних громад.

Багато науковців, як вже зазначалося, займаються дослідженнями галузі місцевого самоврядування і пропонують власні пропозиції щодо вдосконалення відносин в цій сфері. Наприклад, на думку Т. Шахматової, важливим нововведенням в процесі реформування місцевих органів влади є застосування принципів субсидіарності та пропорційності. Адже саме ці принципи визнаються європейською спільнотою як основні принципи розбудови демократичної держави [5, с. 126].

Т. Шахматова проаналізувавши деякі формулювання принципу субсидіарності у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників, дійшла до висновку, що субдіарність є принципом, який регулює співвідношення компетенції державних органів та органів місцевого самоврядування з предметів та питань, які перебувають у їх спільному віданні та вирішуються на місцевому рівні, з тим, щоб забезпечити надання повноважень з їх виконання тим органам влади, які найбільш наближені до громадян і здатні при цьому якісно та ефективно здійснювати зазначені повноваження в інтересах місцевого населення [5, с. 127].

Щодо принципу пропорційності, то він значно менше досліджується у працях як вітчизняних, так і зарубіжних учених, і є значно менше знайомим українській правовій науці. В. Лукашевич зазначає, що

принцип пропорційності потребує, щоб юридично значущі дії та акти суб'єктів права найбільшою мірою відповідали фактичним обставинам. Це означає, по-перше, відповідність актів за своїми цілями і природою тій сфері, де здійснюється правове регулювання. По-друге, правові акти мають прийматися лише у разі, якщо це необхідно для досягнення поставлених цілей. По-третє, дії, що передбачені тим чи іншим правовим актом, мають бути спрямовані на досягнення цілі, запобігаючи при цьому надмірному регулюванню [6, с. 560].

Переходячи до органів самоорганізації населення, треба зазначити, що свого подальшого реформування потребує і Закон України “Про органи самоорганізації населення”. Тим паче вже зроблено проект Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про органи самоорганізації населення” [4]. Ініціатором даного законопроекту стала Всеукраїнська Асоціація сприяння самоорганізації населення.

Законопроект має багато цікавих положень: наприклад запровадження інституту старост у селах та селищах, які не є адміністративними центрами відповідних сільських, селищних територіальних громад; закріплення неприбуткового статусу органів самоорганізації населення; введення чотирьох управлінських рівнів органів самоорганізації населення: 1-будинкові комітети; 2 – вуличні, квартальні комітети; 3 – комітети мікрорайонів та комітети житлових комплексів; 4 – сільські, селищні, районні в містах комітети та ін. [4].

Необхідно, щоб реформування місцевого самоврядування проходило поетапно, і тому на першому етапі є наступні пропозиції щодо вдосконалення місцевого самоврядування:

- законодавче закріплення можливості районних та обласних рад створювати свої власні виконавчі органи;
- поетапне введення принципів субсидіарності та пропорційності в українське законодавство;
- законодавче розмежування повноважень органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади;
- законодавче закріплення можливості самостійного визначення структурного

апарату органів місцевого самоврядування в їх регламентах;

- прийняття змін до Закону України “ Про органи самоорганізації населення “.

Аналіз законопроектів, різних думок науковців, дає змогу зрозуміти, що на шляху становлення й розвитку наша держава потребує опрацювання власної концепції місцевого самоврядування, його інститутів, механізмів здійснення влади й розвитку демократії. Тому проблема місцевого самоврядування в Україні, його системи потребує свого поетапного вирішення. На жаль, різноманітність поглядів, ідей, законопроектів, не вирішують існуючих проблем, а інколи – породжують нові.

Тому можна зробити висновок, що імплементації нових норм в інституті місцевого самоврядування повинно передувати широке обговорення вченими, науковцями, представниками владних структур, громадськістю провідних ідей реформування місцевого самоврядування та визначення спільної ідеї щодо вдосконалення інституту безпосередньої та представницької демократії.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р.// ВВР України. – 1996.- №30.
2. Батанов О. Концептуальні аспекти реформи конституційної моделі місцевого самоврядування в Україні/ О. Батанов // Право України. – 2009.- №12.-С.117-125.
3. Любченко П. Місцеве самоврядування в Україні: концептуальні підходи реформування / П. Любченко // Право України. – 2009.- №5.-С.55-61.
4. Проект закону про внесення змін до Закону України “ Про органи самоорганізації населення ” від 21 лютого 2009 р. № 2108 [Електронний ресурс].– Режим доступу http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=31795
5. Шахматова Т. Застосування принципів субсидіарності та пропорційності у процесі реформування місцевих органів влади в Україні / Т. Шахматова // Право України.- 2009.-№ 10.- С. 125-132.
6. Ярмиш О.Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: підручник/ О.Н. Ярмиш, В.О. Серьогін.- Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002.-653 с.

Проблемні питання кваліфікації злочинів проти власності

Клочко А.М. к.ю.н., старший викладач кафедри АГПФЕБ

Стаття 13 Конституції України проголошує рівність усіх суб'єктів права власності перед законом і забезпечення захисту їх прав державою [1, с. 13].

Необхідність охорони власності кримінально-правовими засобами визначається тим, що повноцінне функціонування відносин власності забезпечує стабільність всієї економічної системи країни. Тому, передбачення в одному з розділів Особливої частини Кримінального Кодексу України (далі КК України) відповідальності за всі посягання на власність незалежно від її форми забезпечує всім суб'єктам права власності однаковий кримінально-правовий захист.

Розвиток криміногенних явищ в Україні пов'язаний з негативними процесами, що відбуваються в економіці та ідеології держави. На загострення криміногенної ситуації в Україні та поширення корисливо-насильницької злочинності, безпосередньо або частково впливають такі фактори як: зміни у структурі кримінального світу, наявність у його лідерів політичних прагнень щодо перерозподілу сфер впливу, наростання економічних можливостей лідерів злочинного світу, вчинення ними зухвалих дій, спрямованих на захоплення влади.

Причини вчинення злочинних посягань, як правило, пов'язують зі злочинною поведінкою, тобто з певною забороненою кримінальним законом діяльністю суб'єкта, адже за своїм етимологічним змістом ця категорія вказує на її органічний зв'язок із суспільно небезпечним діянням. У цьому сенсі не можна не погодитись із загальноновизнаним твердженням, що причиною називають явища, які породжують, продуктують інші явища – наслідки [2, с. 187].

Корисливо-насильницька злочинність визначається як сукупність злочинів, спрямованих на заволодіння чужим майном, вчинених із корисливою метою, із застосуванням фізичного чи психічного насильства або з погрозою його застосування. Злочини проти власності становлять одну із найпоширеніших та

небезпечніших груп злочинних діянь, оскільки вони посягають на одне із найцінніших соціальних благ – право власності [3, с.412]. При наявності ряду загальних ознак, що характеризують злочини проти власності, вони істотно відрізняються за характером діяння, способом їх вчинення, мотивами. Дані ознаки дають можливість класифікувати такі злочини на групи та побудувати їх систему.

Так, при наявності корисливого мотиву злочини проти власності поділяються на корисливі і некорисливі. Корисливі злочини, у свою чергу, за характером діяння, за способом їх вчинення можуть бути поділені на злочини: не пов'язані з обертанням чужого майна на користь винного або інших осіб і пов'язані з таким обертанням. До останньої групи злочинів, що об'єднуються такими загальними ознаками як: незаконне, безоплатне обертання чужого майна на користь винного або інших осіб та корисливий мотив, що виражається у прагненні, спонуканні до незаконного збагачення за рахунок чужого майна, відносяться злочини, передбачені статтями 185—191 КК України.

Найбільш небезпечним корисливим зчином проти власності, пов'язаним з незаконним обертанням чужого майна на користь винного або інших осіб є розбій. Його обов'язковим додатковим об'єктом виступають життя і здоров'я потерпілих.

Кримінальне законодавство визначає розбій у статті 187 КК України як напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу або з погрозою застосування такого насильства [4, с. 70].

З об'єктивної сторони більшість злочинів, пов'язаних з незаконним безоплатним обертанням чужого майна на користь винного або інших осіб, відносяться до злочинів з матеріальним складом: крім діяння необхідною ознакою їх об'єктивної сторони є наслідки — матеріальна шкода: власник позбавляється майна, можливості володіти, користуватися, розпоряджатися ним. Однак, розбій відноситься до усічених складів злочинів, тому вважається закінченим з моменту

нападу, тобто з моменту застосування насильства, незалежно від того, чи вдалося винному заволодіти майном, чи ні.

Суб'єктивна сторона всіх корисливих злочинів, пов'язаних з незаконним обертанням чужого майна на користь винного або інших осіб характеризується прямим умислом, корисливими мотивом і метою: особа усвідомлює, що вона посягає на чужу власність, не маючи права на неї, передбачає матеріальну шкоду власнику і бажає настання цього наслідку, переслідуючи мету незаконного збагачення.

Особливої уваги необхідно приділити суб'єкту корисливо-насильницьких злочинів. Суб'єкт корисливих злочинів — крадіжки, грабежу, розбою, вимагання — будь-яка особа, яка досягла 14-річного віку. Саме значна суспільна небезпечність більшості з цих злочинів та значна поширеність більшості з цих злочинів серед підлітків покладені в основу зниження віку кримінальної відповідальності.

Розбійним нападам властива низка типових для злочинів проти власності кваліфікуючих ознак, а саме, вчинення розбійного нападу: а) за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 187); б) особою, яка раніше вчинила розбій або бандитизм (ч. 2 ст. 187); в) поєднаного з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище (ч. 3 ст. 187) організованою групою; в) спрямованого на заволодіння майном у великих чи особливо великих розмірах або вчинений організованою групою, або поєднаний із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень (ч. 4 ст. 187).

У ч. 3 ст. 187 КК законодавець передбачає в якості кваліфікуючих ознак розбою "проникнення в інше приміщення чи сховище", однак в самій нормі не міститься роз'яснення цих кримінально-правових категорій. З кримінально-правової точки зору з'ясування цих ознак має важливе значення.

Незважаючи на сполучення вживаних термінів "проникнення в інше приміщення чи сховище", вони несуть складне кримінально-правове навантаження об'єктивних ознак цього складу злочину, а саме: конструкція "інше приміщення чи сховище" пов'язані з місцем вчинення злочину, а поняття "проникнення"

характеризує спосіб вчинення злочинного посягання.

Судовою практикою у п. 22 Постанови Пленуму Верховного Суду "Про судову практику у справах про злочини проти власності" від 6 листопада 2009 р. № 10 [5, с.149] сформульовано визначення, що "під проникненням у житло, інше приміщення чи сховище слід розуміти незаконне вторгнення до них будь-яким способом (із застосуванням засобів подолання перешкод або без їх використання; шляхом обману; з використанням підроблених документів тощо або за допомогою інших засобів), який надає змогу винній особі викрасти майно без входу до житла, іншого приміщення чи сховища.

Загальне поняття "інше приміщення" у судовій практиці включає різноманітні постійні, тимчасові, стаціонарні або пересувні будівлі чи споруди, призначені для розміщення людей або матеріальних цінностей (виробниче або службове приміщення підприємства, установи чи організації, гараж, інша будівля господарського призначення, відокремлена від житлових будівель, тощо). Таке поняття є цілком зрозумілим і придатним при визначенні цієї ознаки, наприклад, відносно приміщень банківських установ при вчиненні на них розбійних нападів. При цьому такі приміщення слід відносити до стаціонарних будівель чи споруд, призначених для цільового розташування у виробничих і службових приміщеннях спеціальної банківської інфраструктури, грошових коштів та матеріальних цінностей, персоналу, охорони, клієнтів банку. Однак, не досить чітко залишається зрозумілим, яким поняттям, наприклад, позначити автомобіль при вчиненні з нього крадіжки магнітоли чи інших речей, оскільки цей факт безперечно має вплив на кваліфікацію злочину і призначення покарання.

Важливе значення має характеристика ключової ознаки розбою – нападу, для розуміння якого не можна обмежуватись його сприйняттям як лише певної дії. Як наголошував О.А. Піонтковський, дія не вичерпується рухом тіла і що рух тіла сам по собі відірваний від конкретних умов, у яких він має місце, поза

зв'язку зі зброями, які він спрямовує, і у відриві від тих змін, які він спричинив, являє собою голу абстракцію [6, с.360]. Таку позицію поділяють М.І. Ковальов і П.Т. Васьков, які відзначають, що причиною є не тільки безпосередній рух тіла людини як живої істоти, але й свідоме використання нею зброя, об'єктивних закономірностей, механізмів та інших обставин [7, с. 43].

Практика застосування норм кримінального закону про відповідальність за майнові злочини свідчить про необхідність приділення належної уваги з'ясуванню способів викрадення, спрямованості умислу винного і мотиву вчинення злочину. Суди, при засудженні винних, в основному, забезпечують правильне застосування закону. Разом з тим, матеріали судової практики у справах про злочини проти власності дозволяють зробити висновки, що найбільша кількість судових помилок при кваліфікації таких злочинів пов'язана з недооцінкою наукових критеріїв їх відмінностей від суміжних злочинних діянь.

Література:

1. Конституція України : Основний Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. / А. П. Закалюк. – К. : Видавничий Дім "Ін Юре", 2007. - Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 424 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., переробл. Та доповн./ За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка.- К.: Атака, 2003.–1056с.
4. Кримінальний Кодекс України.-С.: ТОВ «ВВП НОТІС», 2011.- 172с.
5. Постанова Пленуму Верховного Суду України "Про судову практику у справах про злочини проти власності" від 6 листопада 2009 року № 10 // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах. - К. : Алерта; ЦУЛ, 2011. - 400 с.
6. Курс советского уголовного права : Особенная часть : в 6 т. / [под ред. член-кор. АН СССР А. А. Пионтковского]. – Москва : Изд-во "НАУКА", Т.4. – 1970. - 432 с.
7. Ковальов М. И. Причинная связь в

советском уголовном праве / М. И. Ковальов, П. Т. Васьков. – М. : Госюриздат, 1958. – 71 с.

Захист прав дітей – пріоритетний напрям діяльності правоохоронних органів

Кононенко О.Я., ст. викладач кафедри права СумДУ

Як зазначив у своєму виступі на Всеукраїнській нараді з питань захисту прав дитини Президент України Віктор Янукович, діти – це майбутнє будь-якого народу і держави. Молоде покоління визначатиме успіх політичного, економічного, інтелектуального та культурного поступу. Від спроможності української влади забезпечити гідне дитинство своїм наймолодшим громадянам безпосередньо залежить майбутнє незалежної України, її гідне місце у глобалізованому світі. Поза сумнівом, захист прав дитини – проблема багатовимірної. Вона охоплює низку різних аспектів.[1]

На сьогодні, показники злочинності неповнолітніх, як і злочинності загалом, значною мірою залежать від соціально-економічного стану в країні. Значне загострення соціально-економічної ситуації призвело до поширення злочинності взагалі, у тому числі й неповнолітніх. У цих складних умовах держава постійно вживає заходів для покращення становища із злочинністю неповнолітніх загальносоціальними засобами, спрямованими на забезпечення прав дітей [2, с.162]

На державному рівні прийнято більше 300 законодавчих актів України, які спрямовані на захист інтересів неповнолітніх і молоді.

Зокрема, це закони України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 17 листопада 1992 р., «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 5 лютого 1993 р., «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24 січня 1995 р., «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» від 21 червня 2001 р., «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р., «Про попередження насильства в сім'ї» від 15 листопада 2001 р. тощо.

В Україні на сучасному етапі створено цілу низку інституцій, спрямованих на захист прав і свобод

громадян, проте особливого піклування з боку держави потребує саме захист неповнолітніх, оскільки значна їх частина є найменш соціально захищеною.

Проблемами дитинства опікується Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, понад 10 міністерств і державних комітетів. З метою забезпечення належних умов для реалізації конституційних прав дитини Указом Президента України від 11 серпня 2011р. створена посада Уповноваженого Президента України з прав дитини.

На місцевому рівні соціально правовим захистом, вихованням та опікою дитини займається велика кількість установ та відомств, об'єднаних громадян а саме:

- служби у справах дітей;
- центри соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді;
- дитячі притулки;
- управління та відділи освіти та науки, молоді та спорту, охорони здоров'я; культури; юстиції, охорони труда та соціального захисту;
- органи опіки і піклування;
- профспілкові організації;
- судові, правоохоронні органи та безліч різноманітних громадських організацій, фондів та установ. Майже всі політичні партії в своїх програмах пріоритетним напрямом визначають діяльність щодо запобігання правопорушень серед неповнолітніх, захист прав і свобод дітей та молоді.

Основне навантаження здійснюваної в Україні діяльності у попередженні правопорушень серед дітей та їх захисту від злочинних посягань покладається на правоохоронні органи. Закріплення у ст. 3 Конституції України того, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю..., а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави», вимагає від останньої утворення відповідної системи органів (суб'єктів), які у правових актах та науковій літературі отримали назву правоохоронних. До таких органів належать і органи прокуратури України, особливість правового статусу яких як суб'єкта протидії злочинності полягає у тому, що їх завданням як правоохоронного органу є не лише

протидія злочинності, а й координація інших правоохоронних органів з цих питань [3, с.5].

Органи прокуратури наділені доволі широким колом повноважень у сфері захисту прав і свобод дітей В цій діяльності вони керуються нормами міжнародного права, зокрема, Конвенції ООН про права дитини, нормами Конституції України, законами, які регламентують окремі напрямки реалізації прав і свобод дітей, Сімейним кодексом України, використовує президентські і урядові нормативні акти. Окремі питання діяльності прокуратури щодо пріоритетних напрямків правозахисної діяльності правозахисної діяльності дістали відображення також в наказах Генерального прокурора України № 3 від 12 квітня 2011 року «Про організацію правозахисної діяльності органів прокуратури України» і № 3/1 гн від 21 червня 2011 року «Про особливості правозахисної діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей»

Правозахисна діяльність прокуратури щодо неповнолітніх здійснюється у межах всіх конституційних функцій прокуратури у процесі розв'язання своїх основних завдань. Захист прав і свобод дітей здійснюється у різних формах і різними методами, зокрема, таких, як: опротестування незаконного акта чи незаконних дій посадових осіб, внесення подання про усунення порушень, винесення постанови про порушення кримінальної справи, дисциплінарного провадження чи провадження про адміністративне правопорушення.

Однією із функцій прокуратури є загальний нагляд за дотриманням законів щодо захисту прав і свобод дітей, гарантованих Конституцією та законами України, Конвенцією ООН про права дитини. У ході організації та проведення наглядових перевірок органи прокуратури основну увагу звертають на:

- захист прав і свобод дітей;
- додержання законів у діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та правоохоронних органів, на які покладено обов'язки щодо захисту прав дітей, а також у спеціальних установах для дітей;
- профілактику правопорушень і бездоглядності, координацію діяльності по

боротьбі зі злочинністю у підлітковому середовищі;

- додержання законів при провадженні дізнання та досудового слідства у кримінальних справах про злочини, а також суспільно небезпечні діяння,

- вчиненні підлітками та дітьми, проти них, а також при розгляді цієї категорії справ у судах; представництві інтересів дітей у судах [4].

Ст. 40 Конституції України, розділом другим “Права, свободи та обов’язки людини та громадянина, ставить високі вимоги до функціонування правоохоронних органів, у тому числі і органів внутрішніх справ, хоча у тексті Конституції ці органи прямо не зазначаються [5, с.40].

Згідно з Положенням «Про Міністерство внутрішніх справ України», затвердженим Указом Президента України від 17 жовтня 2000 р. №1138, до основних завдань МВС України поряд з іншими належать виявлення причин і умов, що сприяють вчиненню неповнолітніми злочинів, вживання заходів щодо їх усунення, здійснення правового виховання дітей тощо.

Запобігання злочинів, що вчиняються неповнолітніми на спеціально-кримінологічному рівні виконують усі підрозділи міліції, які входять в її структуру: кримінальна міліція, міліція громадської безпеки, транспортна міліція, державна автоінспекція, міліція охорони, інші спеціальні підрозділи міліції. Основні завдання по захисту прав дітей в органах міліції виконує Кримінальна міліція у справах дітей.

Наряду із запобіганням правопорушенням дітей, припинення та розкриття злочинів, вчинених дітьми її основними завданнями є: інформування відповідних служб у справах дітей про дітей, які перебувають у конфлікті із законом; надання допомоги органам освіти і охорони здоров'я в підготовці відповідних документів щодо оформлення особових справ неповнолітніх, які направляються до шкіл і професійних училищ соціальної реабілітації тощо. Особливу увагу співробітники КМСД приділяють особам, які втягують неповнолітніх у злочинну діяльність, привчають до вживання алкоголю, наркотиків, одурманюючих

засобів, викривають їх і притягують до кримінальної відповідальності.

КМСД здійснює свою діяльність у тісній взаємодії з іншими правоохоронними органами, а також із Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, МОЗ України та їх органами на місцях, надсилає їм у разі потреби пропозиції щодо поліпшення соціального захисту неповнолітніх і профілактики правопорушень серед них, а також про усунення недоліків у цій роботі [2, 166- 167].

Разом з тим у роботі правоохоронних органів по захисту прав дитини залишаються проблемними питання злочинності серед дітей та захисту дітей, що постраждали від злочинів. Незважаючи на переможні реляції відповідальних органів влади, продовжують зростати підліткова злочинність та кількість злочинів, вчинених проти дітей. Кожний 15-й злочин в державі вчинено неповнолітнім. Серед засуджених та узятих під варту таких налічується понад 8 тисяч. Це красномовне свідчення слабкої роботи влади з попередження дитячої злочинності. А подекуди ця робота повністю відсутня [1].

Зростання рівня злочинності у підлітковому середовищі певною мірою зумовлене низьким рівнем профілактичної роботи, в т.ч з боку міліції, якою охоплені лише підлітки, що вже вчинили правопорушення. Президент України звертає особливу увагу на необхідність розширення роз'яснювальної роботи з питань захисту прав дітей, які перебувають у конфлікті із законом [1].

На обліку в міліції перебуває 17 тис. неповнолітніх, третина з яких (6.7тис.) — за вчинення злочинів. Профілактична робота з такими підлітками проводиться формально, епізодично. Як наслідок 2,5 тис. неповнолітніх вчинили злочини повторно, 5,1 тис. – у групі.

Аналіз прокурорської діяльності засвідчив, що стан законності у сфері захисту прав дітей та рівень виконання окремими посадовцями своїх обов'язків не відповідають гостроті ситуації. У діяльності органів прокуратури мають місце прояви безчужості та формалізму [6, с.3 - 5].

Спільні зусилля правоохоронних органів, а також усунення існуючих недоліків в їх роботі значно сприятимуть

кардинальному поліпшенню ситуації у сфері захисту дитинства.

Список використаних джерел

1. Виступ Президента України на Всеукраїнській нараді з питань захисту прав дитини 25 листопада -2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.kiev.ua>.

2. Немченко О.І. Запобігання злочинам, що вчиняються неповнолітніми з психічними відхиленнями: кримінологічні засади: монографія. / О.І.Немченко - Запоріжжя: Дніпровський металург, 2011.— 212 с.

3. Бурбика М. М. Координаційна діяльність органів прокуратури у сфері протидії злочинності: організаційно-правові засади : монографія / М. М. Бурбика. – Суми : Сумський державний університет, 2011. – 305 с.

[4] Про особливості правозахисної діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей: Наказ ГП України від 21 червня 2011 року № 3/Ігн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.kiev.ua>.

5. Куліш А.М. Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної системи України: Монографія. Частина II. / А.М.Куліш - Видавництво Сумського державного університету 2007. – 236 с.

6. Пшонка В.П. Із виступу на на Всеукраїнській нараді з питань захисту прав дітей. / Пшонка В.П. // Вісник прокуратури. – 2011. №11. с. 3 - 6

Організаційно-правові форми юридичних осіб та суперечності щодо їх визначення у чинному законодавстві України

*Коркішко М., студентка групи Юм-92
Науковий керівник: Горевий В. І., доцент
каф. права СумДУ*

Цивільний кодекс України не дає визначення поняття “юридична особа”. Натомість, ст.80 ЦК, яка має назву “Поняття юридичної особи”, містить вказівку на деякі характерні ознаки цього поняття, зазначаючи, що юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку, яка наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю, може бути позивачем та відповідачем у суді.

Серед цих властивостей не вистачає деяких традиційних ознак юридичної особи

– таких як: наявність відокремленого майна, самостійна відповідальність за зобов'язаннями.

Як зазначає Є.Ю. Харитонов, для аналізу поняття “юридична особа” повинні бути враховані також зазначені властивості, оскільки вони дозволяють відрізнити юридичну особу від інших соціальних утворень, зокрема різноманітних об'єднань, філій і представництв, які не є суб'єктами цивільного права [1, с. 112].

Юридична особа як досить складне за своєю природою правове явище може розглядатися у багатьох аспектах, одним з яких є її організаційно правова форма. Організаційно-правова форма юридичної особи визначає тип, структуру, побудову, способи внутрішніх відносин, режим формування волі й її вираження в організації [5, с. 44].

Є.Ю. Харитонов перераховує наведені вище ознаки юридичних осіб, а саме:

1. Наявність певних чином організаційно і структурно оформленого соціального утворення – організації;
2. Майнова самостійність юридичної особи припускає наявність у юридичної особи майна, що виділене і враховується окремо від майна засновників цієї юридичної особи та від майна інших власників;
3. Важливою ознакою юридичної особи є наявність у неї цивільної правоздатності дієздатності (правосуб'єктності) або здатність брати участь у цивільному обігу від свого імені;
4. Результатом майнової відокремленості юридичної особи та її участі від свого імені у цивільному обігу є визнання за нею здатністю відповідати за взятими на себе зобов'язаннями [1, с.114].

Розглянуті ознаки тісно пов'язані між собою. У цивільній літературі час від часу постає питання щодо того, яка з цих ознак є головною у правовій характеристиці юридичної особи. Деякі науковці такою ознакою називають можливість участі юридичної особи у цивільних правовідносинах від свого імені [2, с.704]; інші вважають, що нею є наявність відокремленого майна [3, с.52]; треті – вказують як на визначальну ознаку на самостійну майнову відповідальність юридичної особи [4, с.13].

Якщо юридичні особи публічного права беруть участь у цивільних відносинах, то на них поширюються положення Цивільного кодексу, якщо інше не встановлено законом. При цьому всі юридичні особи – це або об'єднання осіб, або об'єднання майна, або об'єднання осіб і майна.

Невичерпний перелік видів організаційно-правових форм юридичних осіб приватного права наведений у статтях 83-85 ЦК. Юридичні особи мажуть створюватися у формі товариств, установ та в інших формах, встановлених законом.

Беручи до уваги зазначений критерій поділу, до юридичних осіб, заснованих на об'єднанні осіб, Цивільний кодекс відносить товариства, оскільки відповідно до нього товариством є організація, створена шляхом об'єднання осіб (учасників), які мають право участі у цьому товаристві. Відповідно установи слід віднести до юридичних осіб, заснованих на об'єднанні майна, оскільки згідно з ЦК установою є організація, створена однією або кількома особами (засновниками), які не беруть участі в управлінні нею, шляхом об'єднання (виділення) їх майна для досягнення мети, визначеної засновниками, за рахунок майна.

У Німеччині, Швейцарії розрізняють корпорації (союзи) й установи. Корпорації характеризуються наявністю членства, загальної для багатьох учасників мети, незалежністю свого існування від зміни учасників. Установи, навпаки, звичайно створюються одним засновником, що сам визначає і мету юридичної особи, і склад майна, необхідний для її досягнення. У юридично-технічному плані ця кваліфікація має велике значення, оскільки необхідність оформлення колективних інтересів, актуальна для законодавства про корпорації, може не братися до уваги при конструюванні норм про установи [6, с.3].

Ст. 120 ГК України “Організаційно-правові форми об'єднань підприємств ” передбачає такі об'єднання як асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, інші об'єднання підприємств, передбачені законом. Підприємства – учасники об'єднання підприємств зберігають статус юридичної особи незалежно від організаційно-правової форми об'єднання.

Як зазначає Т. Блашук, до юридичних осіб корпоративного типу можна віднести всі юридичні особи, для

досягнення статутних цілей яких необхідне поєднання зусиль декількох осіб (учасників). Тоді як некорпоративні юридичні особи для досягнення цілей потребують лише майна і тому можуть обходитися єдиним засновником: такі наприклад, унітарні підприємства, фонди, установи, державні корпорації [6, с.3].

Ст. 80 ГК зазначає, що до господарських товариств належать акціонерні товариства, товариства з обмеженою діяльністю, товариства з додатковою діяльністю та інші.

Товариства поділяються на підприємницькі та не підприємницькі.

У п.1 ст.113 ЦК господарське товариство визначається як юридична особа, статутний капітал якої поділений на частки між учасниками. Натомість у ст.79 ГК господарськими товариствами визнаються підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їх майна й участі в підприємницькій діяльності.

Таким чином норми ГК суперечать нормам ЦК.

ГК визнає підприємство як один із видів господарських товариств (ст.79 ГК). Відповідно господарські товариства можуть створюватись у формі підприємств (гл. 7 ГК) або інших видів товариств (суб'єктів господарювання, як вказує ГК): банки, страхові товариства тощо. При цьому норма ст. 79 ГК входить у протиріччя з нормою ст. 80, яка має назву "Види господарських товариств" і відносить до них акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства (ЦК дає такий самий перелік господарських товариств). Таким чином, в одній статті ГК вказує, що підприємство є господарським товариством, в іншій даючи вичерпний перелік господарських товариств, не згадує про підприємство.

Постає питання, що ж таке підприємство?

ЦК не згадує підприємство серед організаційно-правових форм юридичних осіб, відносячи його не до суб'єктів, а до об'єктів цивільного права. Відповідно до ст.191 ЦК підприємство є єдиним

майновим комплексом, що використовується для здійснення підприємницької діяльності.

Натомість, ГК у ст. 62 відносить підприємство до організаційних форм господарювання і вказує, що це самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому цим Кодексом та іншими законами.

Залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного фонду в Україні діють підприємства унітарні та корпоративні.

Таким чином, виходячи з норм ГК можна сказати, що підприємство є юридичною особою заснованою на об'єднанні майна осіб, відтак відповідно до ЦК воно може бути створене у формі товариства, установи чи в іншій формі.

Залежно від форми власності юридичні особи поділяються на державні і приватні (недержавні). Значення такого розподілу стає зрозумілим, якщо врахувати, що державні юридичні особи (навіть комерційного характеру) з необхідністю повинні опікуватися загальнодержавними інтересами, чим і зумовлюється специфіка їх правового регулювання. У даній класифікації можна побачити пряму аналогію з поділом організацій на юридичні особи публічного і приватного права.

Уважний аналіз норм ГК свідчить про істотну невідповідність його ЦК у частині виокремлення форм власності і, відповідно, видів підприємств. Така невідповідність виявляється в тому, що ЦК не виділяє колективної форми власності, відносячи такі види підприємств до приватної власності юридичних осіб. Відтак, норми ГК у цій частині необхідно розглядати як такі, що суперечать ЦК, і застосовувати норми ЦК як акта, що визначає форми власності в Україні і відповідає Конституції. Остання теж не містить колективної форми власності.

Підприємства залежно від кількості працюючих та обсягу валового доходу від реалізації продукції на рік можуть бути

віднесені до малих, середніх або великих підприємств. В Україні можуть діяти також інші види підприємств, передбачені законом.

Виходячи з вищевикладеного можна зазначити, що знання організаційних і правових ознак, що визначають форму юридичних осіб, дозволяє компетентно орієнтуватися в усьому різноманітті учасників економічних, підприємницьких відносин. За допомогою цих ознак можна незалежно від конкретної економічної діяльності юридичних осіб чітко визначати особливості їх правових можливостей, обов'язків і юридичної відповідальності, за властивими їм загальними параметрами порівнювати різні юридичні особи між собою і на підставі всього цього робити обґрунтовані практичні висновки.

Використана література

1. Харитонов Є. О. Цивільне право України. Підруч. / Є. О. Харитонов, Н. О. Саніахметова. – К. : Істина, 2005. – 776с.
2. Венедиктов А. В. Государственная социалистическая собственность / А. В. Венедиктов. – М. – Л. – 1948. – с. 704 - 711.
3. Братусь С. Н. Советское гражданское право: субъекты гражданского права / С. Н. Братусь. – М. – 1984. – с. 52.
4. Рясенцев В. А. Советское гражданское право / В. А. Рясенцев. – М. – 1986. – с.131 – 132
5. Цирульников В. Н. Определение юридического лица как субъекта гражданского права. Учеб. пособие / В. Н. Цирульников. – Волгоград, 2001. – 67с.
6. Блащук Т. Організаційно-правові форми юридичних осіб у сучасному цивільному праві. / Т. Блащук. Підприємництво, господарство і право. – 2005. - № 8. – с. 3.

Правовий статус особи, яка надає правову допомогу

*Мікулінцева В., студентка гр. Юм-92
Науковий керівник: Солонар А.В. асистент
кафедри АГПФЕБ СумДУ*

У статті 56 Цивільного процесуального кодексу України визначено такого суб'єкта цивільного процесу як «особа, що надає правову допомогу». Тобто це фахівець у галузі права який за законом має право на надання правової допомоги, але більше ні в одному законі чи іншому нормативно-правову акті не надається ні визначення, ні тлумачення цього суб'єкта цивільного процесу. Тому визначення

правового статусу особи, що надає правову допомогу на даний момент є досить актуальним питанням у практиці не лише цивільного судочинства, але в інших сферах юриспруденції [1].

Але варто зазначити, що уже в Законі України « Про безоплатну правову допомогу», який набув чинності 09.07.2011 року, дане визначення терміну виключено. І тепер стає незрозумілим яким чином можливо визначати даного суб'єкта цивільного судочинства та процесу. А це є неправомірно, оскільки згідно статті 59 Конституції України кожен є вільним у виборі захисника своїх прав і не завжди цим захисником виступає саме адвокат, оскільки правовою допомогою є професійна діяльність юристів, які працюють у державних, громадських та приватних структурах або індивідуально, що спрямована на забезпечення інформованості громадян України, іноземців, осіб без громадянства про свої права, підготовку всіх документів, покликаних сприяти реалізації прав і свобод людини і громадянина, представництво громадян в усіх органах державної влади, органах місцевого самоврядування України і інших держав світу, міжнародних організаціях, а також інша діяльність з захисту прав, свобод і законних інтересів громадян. В цьому законі говориться, що правова допомога громадянам повинна надаватися безоплатно, а кожен громадянин є вільним у виборі захисника своїх прав [2].

Особа, яка надає правову допомогу це особа, яка бере участь у справі з метою захисту прав та інтересів інших осіб, адже ці особи займають статус представників, зокрема, як зазначено у ст. 12 ЦПК, такими особами можуть бути адвокати та інші фахівці у галузі права. Тобто ці особи мають не матеріальний, а процесуальний інтерес у справі, який направлений на надання особам кваліфікованої правової допомоги, яка допоможе останнім реалізувати свої процесуальні права згідно з принципом змагальності, встановити істину у справі та тим самим сприяти суду у постановленні законного та обґрунтованого рішення.

Необхідно наголосити на тому, що точне визначення терміну «фахівець у галузі права (особа, що надає правову допомогу) знайти майже неможливо, оскільки

визначення терміну «фахівець у галузі права» на сьогодні можливо знайти лише в одному нормативно-правовому акті, а саме в проекті Закону України «Про безоплатну правову допомогу», який дає таке визначення терміну « фахівця в галузі права »: фахівець у галузі права - це особа, яка має вищу юридичну освіту, високий рівень професійних знань у відповідній сфері законодавства та практичний досвід правозастосування у цій сфері законодавства не менше трьох років.

При цьому варто зазначити, що уже в Законі України «Про безоплатну правову допомогу», який набув чинності 09.07.2011 року, дане визначення терміну виключено. І тепер стає незрозумілим яким чином можливо визначати даного суб'єкта цивільного судочинства та процесу. Тим самим зроблено крок до того, щоб на законодавчому рівні право надавати правову допомогу могли лише адвокати. А це є неправомірно, оскільки згідно статті 59 Конституції України кожен є вільним у виборі захисника своїх прав і не завжди цим захисником виступає саме адвокат, оскільки правовою допомогою є професійна діяльність юристів, які працюють у державних, громадських та приватних структурах або індивідуально, що спрямована на забезпечення інформованості громадян України, іноземців, осіб без громадянства про свої права, підготовку всіх документів, покликаних сприяти реалізації прав і свобод людини і громадянина, представництво громадян в усіх органах державної влади, органах місцевого самоврядування України і інших держав світу, міжнародних організаціях, а також інша діяльність з захисту прав, свобод і законних інтересів громадян.

Так як в жодному із нормативних актів не дається чіткого і конкретного визначення хто саме є особою, яка надає правову допомогу. До того ж даний учасник цивільного процесу має надзвичайно обмежені права і досить невизначене правове становище у здійсненні цивільного процесу. Також особа, яка надає правову допомогу, не має права брати активну участь в судових засіданнях, тому її правова допомога має позасудовий характер і допускається лише ухвалою суду за заявою особи, яка бере участь у справі.

Крім того, особа, яка надає правову допомогу, має обмежені права: знайомитися з матеріалами справи, робити з них витяги, знімати копії долучених до справи документів, бути присутнім у судовому засіданні.

Отже, виходячи з вищесказаного можна зробити такий висновок: що в особи яка надає правову допомогу дуже обмежені права, що єдиним фахівцем у галузі права є адвокат, який і має право надавати правову допомогу. Однак чинній практиці цивільного судочинства це положення суперечить, адже фахівцями у галузі права є не лише адвокати, а і юристи, нотаріуси, які також мають право надавати правову допомогу громадянам.

Література

1. Цивільний процесуальний кодекс - Х. : «Одіссей», 2011. – 184 с.
2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 року // [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3460-17> .
3. Тertiшніков В. І. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / В.І. Тertiшніков. - Харків: Видавець СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2007. - 576с.

Актуальні питання та перспективи вдосконалення законодавства про місцеві референдуми в Україні

*Мотрюк А., студентка групи Ю-13
Науковий керівник – Ільченко О. В.,
викладач кафедри права СумДУ*

На сучасному етапі розвитку перед державою постало завдання вдосконалення та всебічного розвитку форм локальної демократії, що представлена безпосереднім волевиявленням громадян як представників певної адміністративно-територіальної одиниці щодо характеристики питань місцевого значення. Однією з важливих форм місцевої демократії є місцеві референдуми, що дають можливість громадянам, залученим до питань місцевого значення, впливати на процеси прийняття рішень. Місцеві референдуми зменшують ймовірність виникнення конфліктів та суперечливих протистоянь між членами територіальної громади і її представницькими органами та посадовими особами.

Місцеві референдуми в Україні були запроваджені порівняно недавно, проте зайняли своє місце та набули значного поширення. Проблеми їх становлення та розвитку були порушені вітчизняною та зарубіжною науковою літературою, зокрема у працях Шаповала О., Романюка А., Погорілко В., Дюнан А., Барабаша Ю., Рябця М., Хоменця Р. та інших. Проте питання вдосконалення та реформування цієї форми місцевої демократії залишаються відкритими й актуальними, ставлять за мету більш детально зупинитися на особливостях проведення та перспективах її існування.

Правовою основою проведення місцевого референдуму виступають: Конституція України, Закон України «Про всеукраїнський та місцевий референдуми» від 3 липня 1991 року, «Про місцеве самоврядування» від 21 травня 1997 року, статuti територіальних громад міст України; Кодекс належної практики щодо референдумів, ухвалений Венеціанською Комісією 16-17 березня 2007 року та інші нормативно-правові акти.

Згідно зі ст. 1 Закону «Про всеукраїнський та місцеві референдуми», під місцевим референдумом слід розуміти спосіб прийняття громадянами шляхом голосування рішень з важливих питань місцевого значення. Так, місцеве самоврядування визначається як форма вирішення територіальною громадою питань місцевого значення шляхом прямого волевиявлення. Місцевий референдум призначається територіальними громадами села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування для вирішення важливих питань місцевого значення в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про всеукраїнський та місцевий референдуми», предметом місцевого референдуму може бути: прийняття, зміна або скасування рішень з питань, віднесених законодавством України до відання місцевого самоврядування відповідних адміністративно-територіальних одиниць; прийняття актів, які визначають зміст рішень рад, їхніх виконавчих органів, а також сільських, селищних і міських голів; а також будь-які питання, що віднесені

Конституцією, цим Законом та іншими законодавчими актами до компетенції місцевого самоврядування [1, с. 501].

На сьогодні є численними випадки відмови органами місцевого самоврядування в призначенні місцевих референдумів через відсутність належного їх фінансового забезпечення. Однак, враховуючи те, що реалізація конституційного права територіальних громад на безпосереднє волевиявлення на місцевому референдумі не може ставитись в залежність від фінансових ресурсів держави, юридичне вирішення порушеної проблеми вбачаємо в її законодавчому регламентуванні [2, с. 47].

Необхідно зазначити, що на сьогодні в Україні правові акти місцевих референдумів в Україні не мають надійних правових гарантій своєї реалізації. Водночас, місцеві референдуми в Україні зберігають свій правотворчий потенціал, а їх рішення утверджуються як джерела національного права. Це підтверджуються наступними даними Департаменту конституційного та адміністративного права Мін'юсту, зібраними, проаналізованими й систематизованими у 2009 р., з 1991 до 2009 рр. в Україні було проведено 150 місцевих референдумів: 50 – з питань адміністративно-територіального устрою; 34 – з питань зміни назви населеного пункту; 31 – з інституційних питань, включаючи дострокове припинення повноважень представницьких органів місцевого самоврядування; 13 – з питань благоустрою населених пунктів; 10 – із земельних питань; 12 – з інших питань.

Матеріали про проведені в 1991–2009 рр. місцеві референдуми в Україні засвідчують, що потенціал цієї локальної форми народовладдя найбільш затребуваним виявився в Рівненській, Івано-Франківській, Закарпатській, Донецькій і Житомирській областях. Натомість, місцеві референдуми не проводилися в Дніпропетровській, Запорізькій, Луганській, Полтавській, Харківській і Черкаських областях або ж проводилися одноразово – у Сумській, Миколаївській областях і м. Київ. Також можна стверджувати, що місцеві референдуми є найбільш ефективними для невеликих територіальних громад сіл і міст. Саме там ця форма дає змогу оперативно

вирішувати найбільш значущі питання місцевого життя шляхом всенародної легітимізації відповідних рішень – правових актів місцевого референдуму [3, с. 165].

Більш детально положення про місцеві референдуми повинно бути закріплене в місцевих статутах. Так, у Полтавському статуті (ст. 32), зазначається, що референдум не проводиться, якщо відповідна місцева рада сама приймає рішення, запропоноване у вимозі про призначення референдуму. Дуже мало уваги місцевому референдумові відведено у Рівненському статуті (ст. 23), а в Луганському – про нього взагалі не згадується.

Проте наразі в Україні потенціал місцевих референдумів є нереалізованим через застарілість Закону України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 3 липня 1991 року. Зокрема, Верховна Рада України не змогла подолати вето Президента України на Закон України «Про всеукраїнський референдум» (від 18 січня 2008 року, реєстр. № 1374), внесений народним депутатом України О. В. Лавриновичем. На думку Президента України, прийнятий Парламентом закон не узгоджувався з нормами Конституції України, не створював належних правових гарантій для здійснення народного волевиявлення, реалізації конституційного права громадян на участь у всеукраїнських референдумах [4, с. 682].

19 квітня 2011 року Верховна Рада України прийняла в першому читанні проект Закону України «Про місцевий референдум » (реєстр. № 7082 03.09.2010), розроблений М. Я. Азаровим. Його основним завданням є забезпечення ефективного регулювання правовідносин, які виникають в процесі ініціювання та проведення місцевого референдуму, унормування права громадян ініціювати місцевий референдум, унеможливлення адміністративного тиску на суб'єктів цього процесу.

Однак у тексті законопроекту використовуються досить застарілі та недемократичні за своєю природою підходи до правового регулювання порядку організації і проведення місцевого референдуму. Автори не врахували сучасні європейські стандарти законодавства про

референдуми сформульовані у Кодексі належної практики щодо референдумів від 2007 року. Більш того, текст проекту в цілому поступається (за змістом, редакцією та рівнем правової деталізації) положенням Модельного Закону «Про місцевий референдум» 1999 року. Наразі законопроект готується до другого читання.

Необхідно визначити положення майбутнього закону про місцевий референдум, що створять правові передумови для реалізації народом України конституційних прав участі у ньому: предмет місцевого референдуму та питання, які на місцевий референдум не виносяться; чітка процедура визначення питань, які виносяться на місцевий референдум, та прийняття рішення про призначення місцевого референдуму; види місцевих референдумів та їх правові наслідки для органів місцевого самоврядування та органів державної влади тощо; суб'єкти права призначити місцевий референдум або ініціювати його проведення; порядок та строки підготовки і проведення місцевого референдуму [5, с. 425].

Таким чином, прийняття нового закону про місцевий референдум дасть можливість вдосконалити механізм реалізації та участі громадян України в цій формі безпосередньої демократії, забезпечення реальних можливостей для впровадження рішень, прийнятих на місцевих референдумах. Його затвердження сприятиме покращенню двостороннього зв'язку влади і громадян задля досягнення прогресу та подальшого розвитку громадянського суспільства.

Список використаної літератури

1. Журавський В. С., Сєрьогін В. О., Ярмиш О. Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. С. Журавський, В. О. Сєрьогін, О. Н. Ярмиш. - К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 672 с.
2. Федоренко В. Л., Кузнєцова Н. О., Чернична Л. В. Інститут місцевого референдуму в Україні: проблеми теоретико-методологічного та законодавчого забезпечення / В. Л. Федоренко, Н. О. Кузнєцова, Л. В. Чернична // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2009. - № 2 (88). – С. 35-49.

3. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Референдуми в Україні: історія та сучасність: Монографія / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко — К.: Ін-т держави і права НАН України, 2000. — 248 с.
4. Масич В. В. Референдум як інструмент зворотнього зв'язку: світові тенденції та Україна / В. В. Масич // Держава і право. — Випуск № 52. — С. 680 - 684.
5. Свида Т. О. Про реформування місцевого самоврядування в Україні / Т. О. Свида // Митна справа. — 2011. - № 4 (76). — ч. 2. — С. 420- 427.

Проблемні питання територіального устрою України

*Мотрюк А., студентка групи Ю-13
Науковий керівник – Сінченко Ю. П.,
старший викладач кафедри права СумДУ*

Насьогодні питання територіального устрою України є досить важливим, якщо брати до уваги регіони нашої держави, що характеризуються різним рівнем соціально-економічного та політичного розвитку. Однак, проблема української федеративності не є новою, вона постала ще з перших днів незалежності, відтак політичні сили розділилися на прихильників унітарності та прибічників федеративної форми державного устрою України. Для визначення оптимальної моделі територіального устрою звернімося до головних аспектів та особливостей формування федералізму.

Федералізм як форма вирішення питання про територіально-політичну організацію суспільства й розмежування предметів ведення між союзом і державними утвореннями, що входять до його складу, викликає особливий інтерес в силу тієї ролі, що належить федеративним державам у сучасному світі. Нині дев'ята частина держав світу, що охоплюють близько третини населення на Землі, влаштовані як федерації [1, с. 308].

Прихильники федеративного устрою аргументуються тим, що він призведе до збільшення повноважень територіальних громад, можливості вибору шляхів і механізмів розвитку конкретних регіонів, ретельнішого і ефективнішого обороту коштів, а також допоможе вирішити історичні та культурні відмінності серед українського населення. Важливим

аргументом, також, вважається сприяння федералізації наближення влади до народу, уникнення надмірної концентрації влади в руках центру, наданні потужного імпульсу розвитку регіонів, забезпеченні різноманітних умов для розвитку суспільства (в культурному, мовному проявах) та, врешті-решт, сприяння зміцненню демократичних засад у функціонуванні державного механізму та суспільному житті [2].

Останнім часом федералізм визначається як «процес розв'язання конфліктів» [3, с. 21]. Науковці окреслюють його як форму, що дозволяє в рамках великого державного утворення зберегти історично складене розмаїття традицій, звичаїв, культури різних груп і верств населення, як «організоване співтовариство», покликане задовольнити потреби людей та інтереси державних інститутів, що територіально поширює політичну владу в ім'я свободи та одночасно концентрує її від імені єдиного уряду» [4, с. 142], як засіб розв'язання національного питання й форма демократизації управління державою.

Російський дослідник федералізму І. Б. Гоптарьова вважає, що федералізм має досить підстав для того, щоб його визнати як один з найбільш ефективних засобів розв'язання й керування соціальними конфліктами, а також – трансформації їх у менш важкий і менш гострий стан. На її думку, у самій природі федералізму закладений великий виховний потенціал, який при умілому його розкритті може підготувати суспільство до раціонально-практичного сприйняття конфліктів. Федералізм як принцип суспільних відносин може виступити в якості «конструктора» (творця) взаємин між окремими соціальними утвореннями й державою, та у значній мірі пом'якшити протистояння сторін, переводячи конфлікт у стан змагальності й конкуренції [5, с. 60].

Демократична федеративна система набагато гнучкіше реагує на конфлікти. Як показує світова практика, складові частини федеративної держави можуть у межах своїх повноважень не тільки здійснювати закріплені федеральними конституціями права і свободи, але й надавати громадянам додаткові права поза загальнофедеративними конституційними переліками.

Федералізм як принцип виразно протистоїть ідеям бюрократичної централізації. Притаманний йому розподіл влад між двома рівнями з розмежуванням відповідних компетенцій здатний бути реальним важелем «детінізації» політики, виведення назовні, у відкритий діалогічний простір потенційно конфліктних проблем. Порівняно з більшою адаптивністю, здатністю оперативно реагувати на виклики та загрози, в тому числі, створювані політизованою етнічністю. Зрештою федералістські практики демонструють неабиякі можливості в мінімізації суперечностей, створюваних складною взаємодією доцентрових і відцентрових тенденцій. Федералізм доволі часто виступає в ролі «рятівного кола» за умов виникнення конфліктних ситуацій [6].

Федеративний устрій враховує існуючу господарську, географічну, етнічну, мовну, конфесійну специфіку регіонів України. Надання історичним землям України функцій певного обсягу, необхідних для вирішення специфічних регіональних проблем, по-перше, забезпечить розвиток як самих регіонів, так і держави в цілому, відкриє простір інтеграційним процесам в Україні. По-друге, дозволить знайти оптимальну модель державного устрою України, яка поєднає переваги єдиної держави з самостійністю регіонів. По-третє, забезпечить єдність, соборність України, припинить сепаратистські настрої. Федеративний устрій в умовах, що склалися в нашій державі в даний час, може зняти численні проблеми країни: мовні, історичні, культурні та інші.

Демократична федеративна система набагато гнучкіше реагує на конфлікти. Як показує світова, практика складові частини федеративної держави можуть у межах своїх повноважень не тільки здійснювати закріплені федеральними конституціями права і свободи, але й надавати громадянам додаткові права поза загальнонаціональними конституційними переліками. Крім того, федеративний устрій містить потенційну можливість подолання протиріччя між правом народів на самовизначення й принципом територіальної цілісності держави. Компетенція суб'єктів федерації

визначається інтересами безпосередньо тих, хто проживає в даному регіоні, починаючи з функції керування всередині територіальними справами, зборами податків, соціально-економічною сферою та іншим. Поєднання плюралізму й толерантності допомагає уникати або попереджати конфлікти. Тобто, федеративна система в порівнянні з унітарною має більше можливостей для розв'язання протиріч правовим шляхом, поетапно, методом компромісних угод.

Щодо унітарної форми державного устрою, то вона, перш за все, склалася найпершою, разом із самою державою. Усі без винятку державні утворення стародавнього світу і Середньовіччя мали цю форму. Прикладом може слугувати Римська імперія, імператорські Китай і Японія, середньовічні європейські королівства. У наш час явище унітарної держави не має настільки значного і всеосяжного характеру, як раніше. Унітарна форма характерна для невеликих, мононаціональних, а також монархічних держав, наприклад, Польської республіки, Італії, Японії.

Перевагами унітарної форми державного устрою є: відносна економічність, простота й оперативність в прийнятті рішень, легкість нагляду та контролю за виконанням прийнятих рішень, значна стійкість в екстремальних умовах, ефективність у період становлення і державного будівництва. Недоліками цієї форми прийнято вважати схильність до встановлення авторитарного режиму, ігнорування специфічних потреб етнонаціональних груп, уніфікація їхнього життя, послаблення ініціативності місцевих і регіональних органів влади, провокування екстремізму й сепаратизму [7, с. 29].

При виборі форми державного устрою слід враховувати як переваги, так і недоліки усіх типів політико-територіального устрою. Для України однаково неприйнятні як збереження жорсткого унітаризму, так і швидкі кроки до федералізації.

Україну не можна перекроювати в федерацію: ми не маємо неосяжної території, котрою складно керувати з одного центру, щоб бути федерацією територіальною, ми не маємо таких чітких відмінностей у національному складі, щоб проводити межу між

україномовними українцями та російськомовними українцями, створивши федерацію національну. Практично всіх переваг федерації, якими її прибічники аргументують свою позицію, можна досягнути без зміни територіального устрою країни.

Найбільш доцільним шляхом розв'язання проблеми представляється розв'язання існуючих проблем у відносинах між центром і регіонами шляхом децентралізації управління. Таким чином регіони отримують більше прав і можливостей для власного розвитку без ризиків виникнення відцентрових тенденцій. В той же час, у процесі політики децентралізації слід подбати про збереження вертикалі виконавчої влади, правового і управлінського контролю за місцевою владою.

З метою подолання, з однієї сторони, регіонального протистояння, а з іншої – заради збереження цілісності держави, найбільш підходящою є модель унітарно-децентралізованої держави. Такий підхід дозволить зберегти єдиний політико-правовий простір, Україна матиме лише одного суб'єкта управління – вищі органи влади, при цьому базовий рівень місцевої влади без будь-якого посередництва з боку інших суб'єктів управління отримує найширші повноваження з урахуванням специфіки регіону. Це дозволить зміцнити державну єдність та зберегти територіальну цілісність, запобігти відцентровим сепаратистським проявам, закріпити політичну та етнополітичну стабільність.

Найсприятливішим устроєм для України є унітарний з широким місцевим самоврядуванням. Це відповідає як історичним традиціям, так і проголошеному пріоритетному курсові на європейську інтеграцію, що передбачає збільшення повноважень територіальних громад. Необхідними умовами успішності потрібних, задля досягнення такої мети перетворень, є консолідація української політичної нації, ліквідація сепаратистських настроїв та політична воля реформаторів.

Таким чином, найбільш вигідною для України представляється унітарно-децентралізована модель, що дозволяє зберегти територіальну цілісність держави. Зазначена модель сприяла б збалансованому розподілу повноважень між центром і

регіонами та, водночас, реалізації економічних і культурних інтересів регіонів. Здійснення в Україні реформування відносин влади на рівні центр-регіон і усередині регіону повинно проводитися за напрямками запровадження інституту регіонального самоврядування та надання більшої економічної самостійності регіонам. Унітарно-децентралізована модель територіального устрою сприятиме консолідації суспільства, успішній розбудові нової економіки та демократії в Україні.

Список використаної літератури

1. Марченко М. Н. Теория государства и права: учебник / М. Н. Марченко. – М.: ТК Велби, «Проспект», 2004. – 640 с.
2. Бортник Р., Колесников В. Безальтернативна альтернатива розвитку української держави. / Р. Бортник // Комуніст. - 2009. - № 95.
3. Гороява З. С., Степанова Р. С., Винников Н. Г., Редченко Е. В. и др. В федерации мы будем жить своим умом / З. С. Гороява, Р. С. Степанова, Н. Г. Винников, Е. В. Редченко // Свобода слова «2000». – 2009. - № 39. – С. F7.
4. Боте М. Федерализация и демократия на форуме юристов / М. Боте // Государство и право. -1992. - № 4. – С. 142-143.
5. Гоптарева И. Б. Федерализм как политико-правовой и социальный способ правления конфликтами и как средство их перманентного разрешения. / И. Б. Гоптарева // «Credo» - 1998. - № 7. - С. 59-61.
6. Литвин В. М. Федерализация: идея, политическая практика, застосовність в Україні. / В. М. Литвин. // Голос України. – 24. 06.10.
7. Субботін В. М., Філонов О. В., Князькова Л. М., Тодоров І. Я. Теорія держави і права: навчальний посібник / В. М. Субботін, О. В. Філонов, Л. М. Князькова, І. Я. Тодоров. – К.: Знання, 2005. – 327 с.

Про надання юридичної сили електронним документам

Назаренко Я., студент II курсу

Сумської філії ХНУВС

Науковий керівник – Чередниченко В. Б.,

старший викладач Сумської філії ХНУВС

В останній час органи влади, управління, бізнесові партнери все ширше застосовують електронні документи, які значно скорочують час та витрати, пов'язані

з управлінською діяльністю, проведенням ділових переговорів, пересиланням договорів, платіжних документів, тощо. Впровадження електронного документообігу всередині підприємств дозволяє значно прискорити процес підготовки та візування документу кількома особами, скоротити час руху документів між підрозділами, удосконалити і здешевити процедури обліку і зберігання документації, об'єм архіву, тощо. Можливо також використовувати електронні документи для подачі звітності в контролюючі органи, для обміну даними з міністерствами, податковими органами, тощо. Але для повноцінного використання документів, одержаних у електронній формі, вони повинні мати однакову юридичну силу з паперовими примірниками, які мають підпис і «мокру» печатку. Тому у нормативних актах ООН запропоновано рекомендації щодо процедур засвідчення електронних документів, після чого вони набувають юридичну силу паперових документів. Спираючись на ці рекомендації, Україна прийняла ряд законів та інших нормативних актів [1], [2].

Електронний документообіг – це сукупність процесів створення, оброблення, правлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення документів у електронній формі. Ці процедури виконуються із застосуванням перевірки цілісності змісту та з підтвердженням факту одержання таких документів.

Розвиток електронного документообігу багато в чому визначається прогресом у галузі інформаційної безпеки, під якою розуміється охорона та захист від різного роду втручань у зміст файлів. Усі ці порушення умовно можна поділити на кілька категорій:

- несанкціоноване втручання у роботу комп'ютерів або у зміст сайту;
- перекручування, знищення або інше пошкодження даних;
- відмова від вже виконаних дій або від надісланих документів;
- несанкціонований доступ до інформації (несанкціоноване копіювання, відновлення, передача або інше застосування

даних, проведення несанкціонованих трансакцій [3,112].

Тому органи влади, управління, підприємства, бізнесові партнери, наукові організації з метою взаємного визнання юридичної сили електронних документів зобов'язані впроваджувати передбачені законодавством надійні засоби електронного цифрового підпису. Вимоги до інформації з точки зору права виглядають таким чином:

– інформація має силу в тому випадку, якщо вона доступна при кожному звертанні до неї;

– інформація має силу в тому випадку, якщо її ідентичність може бути перевірена передбаченими для цього методами;

– інформація повинна вказувати на своє походження, а її юридична повноважність і цілісність можуть бути перевірені та підтверджені.

Інформація, яка відповідає перерахованим вище вимогам, може бути використана в діяльності судів і має чинність документа, скріпленого підписом і печаткою [3,145].

Електронним документом (ЕД) називається інформація, яка зафіксована у вигляді електронних даних та включає обов'язкові реквізити, серед яких основним є електронний підпис. Оригіналом електронного документа вважається електронний примірник документа з обов'язковими реквізитами, у тому числі з електронним цифровим підписом автора. У разі надсилання електронного документа кільком адресатам або його зберігання на кількох електронних носіях інформації кожний з електронних примірників вважається оригіналом електронного документа [1].

Закон України “Про електронні документи та електронний документообіг”. встановлює, що обов'язковим реквізитом електронного документа є електронний підпис, який використовується для ідентифікації автора та/або підписувача електронного документа іншими суб'єктами електронного документообігу. Накладанням електронного підпису завершується створення електронного документа [1].

Електронний цифровий підпис (ЕЦП) – це вид електронного підпису, отриманий за результатом криптографічного

перетворення набору електронних даних, який додається до цього набору або логічно з ним поєднується і дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписувача [2]. Будучи аналогом фізичного (власноручного) підпису, електронний цифровий підпис має дві основні властивості: а) він відтворюється тільки однією особою, а його дійсність може бути перевірена багатьма; б) він нерозривно пов'язаний з конкретним документом, тобто жорстко поєднує в одне ціле зміст документа і секретний ключ, що підписує й унеможливує зміну змісту документа без порушення його дійсності.

Електронний цифровий підпис за правовим статусом прирівнюється до власноручного підпису та печатки при виконанні наступних умов:

- ЕЦП підтверджено з використанням посиленого сертифіката ключа за допомогою надійних засобів цифрового підпису;

- під час перевірки дійсності ЕЦП використовувався посилений сертифікат ключа, чинний на момент накладення ЕЦП;

- особистий ключ підписувача відповідає відкритому ключу, зазначеному у сертифікаті» [3].

Загалом електронний підпис з точки зору безпеки є більш надійним за власноручний. Це пояснюється тим, що власноручний підпис забезпечує тільки ідентифікацію документа, тобто підтвердження його відношення до особи, що поставила підпис, але не гарантує його цілісність та незмінність.

Нормативна база України передбачає застосування в електронному підписі криптографічної технології пари ключів - відкритого та закритого. Закон України "Про електронний цифровий підпис" надав можливість фізичним і юридичним особам застосовувати цифровий підпис для підтвердження документів, поданих в електронній формі. Електронний цифровий підпис слугує підтвердженням достовірності переданої документації, а також свідченням того, що вона складена підписана уповноваженою особою [2]. Законодавством передбачені правила подання судових доказів у електронній формі з цифровим електронним підписом.

Суб'єктами правових відносин у сфері послуг електронного цифрового підпису є:

підписувач; користувач; центр сертифікації ключів; центральний засвідчувальний орган; контролюючий орган.

Центр сертифікації ключів формує взаємопов'язану пару відкритого та закритого ключів, створює сертифікати кінцевих користувачів і засвідчує їх автентичність своїм цифровим підписом, веде бази виданих та відкликаних прострочених або скомпрометованих сертифікатів.

Центральний засвідчувальний орган веде акредитацію центрів сертифікації ключів; формує і видає посилені сертифікати ключів; блокує, скасовує та поновлює посилені сертифікати ключів; веде електронні реєстри чинних, блокованих та скасованих посилених сертифікатів ключів засвідчувальних центрів та центрів сертифікації ключів; забезпечує цілодобовий доступ користувачів до посилених сертифікатів ключів та електронних реєстрів через загальнодоступні телекомунікаційні канали, тощо.

Контролюючий орган – це центральний орган виконавчої влади у сфері криптографічного захисту інформації, уповноважений перевіряти дотримання вимог Закону "Про електронний цифровий підпис" центральним засвідчувальним органом та центрами сертифікації ключів. Контролюючим органом в Україні визначена Адміністрація Держспецзв'язку.

Як висновок можна констатувати, що в Україні прийняті необхідні нормативно – правові акти, які враховують рекомендації ООН щодо надання юридичної сили документам, існуючим в електронній формі. Також створені та функціонують органи, які втілюють у життя електронний документообіг. Спираючись на це, в Україні все ширше використовуються електронні документи у таких сферах суспільного життя: діяльність уряду та державних служб (e-Government), оцифрування юридичної системи (e-Justice), охорона здоров'я (e-Health), освітня і наукова системи (e-Learning і e-Science), комерція (e-Commerce), бізнес (e-Business), безпека (e-Security), екологія (e-Ecology).

Література.

1. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України

від 22 травня 2003 року № 851-IV // ВВР, 2003, № 36, ст. 275;

2. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22 травня 2003 року № 852-IV // ВВР, 2003, № 36, ст. 276.

3. Желіховський В. М. Правові засади електронної комерції в Україні [Текст] : дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Желіховський Вячеслав Михайлович ; Київський національний ун-т внутрішніх справ. - К., 2007. - 218 арк. Режим доступу - http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.

Правова природа та юридичні характеристики актів Конституційного суду України

Наталіч О.Ю., викладач кафедри права СумДУ

Діяльність органів конституційної юрисдикції пов'язана з прийняттям певних документів, актів, які опосередковують процес здійснення ними своїх повноважень, а також виступають в якості засобу юридичного оформлення результатів такої діяльності. Правова природа таких актів нерозривно пов'язана з місцем органу судового конституційного контролю в механізмі держави, особливостями правового регулювання їх статусу.

Юридичні характеристики актів, що приймаються органом конституційної юрисдикції, визначальною мірою обумовлюють положення та роль Конституційного Суду України в системі стримувань і противаг і в механізмі захисту конституційної законності.

Чинне законодавство не містить поняття актів Конституційного Суду України. Конституцією України, Законом "Про Конституційний Суд України", а також Регламентом Конституційного Суду України визначені лише види таких актів: ними є рішення, висновки й ухвали. Акти Конституційного Суду України є засобом юридичного оформлення результатів розгляду ним матеріальних, процесуальних чи організаційних питань.

Актам Конституційного Суду України притаманні певні особливості, які зумовлені насамперед природою органу конституційної юрисдикції. Особливості актів Конституційного Суду України полягають в тому, що вони:

- ✓ мають спеціальний предмет (об'єкт) - актами Конституційного Суду України вирішуються питання, віднесені до його виключної компетенції. Жоден інший державний орган не уповноважений вирішувати питання, які є предметом діяльності Конституційного Суду України;

- ✓ приймаються в особливому процесуальному порядку;

- ✓ є загальнообов'язковими на всій території України;

- ✓ є остаточними і оскарженню не підлягають;

- ✓ є засобом гарантування верховенства Конституції України на всій території держави, забезпечення прямої дії її норм і формування єдиного конституційного праворозуміння.

Таким чином, акти Конституційного Суду України - це спеціальні правові акти, що приймаються Конституційним Судом в особливому процесуальному порядку з метою реалізації своїх повноважень як органу конституційної юрисдикції і є остаточними та загальнообов'язковими на всій території України.

У теорії права під нормативно-правовими актами розуміють письмові документи, що встановлюють, змінюють, припиняють чи конкретизують норми права[1;с.67]. Це дає підстави говорити про нормативно-правову природу рішень Конституційного Суду України в справах про офіційне тлумачення Конституції і законів України, адже таке тлумачення і є способом конкретизації їх норм.

Слід погодитися з В.М. Шаповалом у тому, що рішення і висновки Конституційного Суду України не можуть мати характеру нормативно-правових актів, які здатні активно регулювати суспільні відносини. Конституційно і законодавчо визначена компетенція Конституційного Суду України не передбачає нормотворчості, крім тої, що пов'язана з регламентацією частини питань організації його внутрішньої роботи[2;с.48]. Разом з цим це не заперечує можливості визнання за актами Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення Конституції і законів України нормативного характеру в тому розумінні, що вони конкретизують чинне законодавство України і, не регулюючи самостійно суспільні відносини,

вони, тим не менше, задіяні в цьому процесі, адже застосування положень Конституції і законів України, щодо яких Конституційним Судом України дано офіційне тлумачення, можливе лише з урахуванням правових позицій Конституційного Суду України, викладених у відповідних рішеннях. Останні, як відомо, є обов'язковими до виконання на всій території України.

Однак акти тлумачення Конституційного Суду України не можуть розглядатися як самостійні джерела права. Вони є інтерпретаційними актами, мають допоміжний характер і можуть бути застосовані лише у зв'язку із застосуванням відповідної норми.

Нормативне значення, крім рішень в справах про офіційне тлумачення, мають також висновки Конституційного Суду України в справах про конституційність чинних міжнародних договорів України, а також ухвали Конституційного Суду України про припинення конституційного провадження і про відмову у відкритті конституційного провадження, які містять правові позиції Конституційного Суду України щодо розуміння і тлумачення ним чинного законодавства[4;с.29].

Крім цього, розглядаючи справи про конституційність законів і інших правових актів, Конституційний Суд України може визнати їх повністю або в окремі частині неконституційними, внаслідок чого відповідно до ч.2 ст.152 Конституції України вони втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність. Згідно з ч.3 ст.150 Конституції України, такі рішення є обов'язковими до виконання на території України, остаточними і не можуть бути оскаржені. Рішення Конституційного Суду України про визнання правових актів чи окремих їх положень неконституційним тягне їх скасування. Це зближує акти Конституційного Суду України з нормативно-правовими актами. Проте така схожість обмежується лише так званими "негативними" повноваженнями або "негативною" правотворчістю Конституційного Суду України. Він уповноважений лише визнавати неконституційними певні акти, але аж ніяк не створювати нові чи змінювати чинні

норми права. За влучним висловом Є. Євграфової, Конституційний Суд лише "звільняє" систему законодавства від актів, що суперечать Основному Закону держави[4;с.35].

Щодо розуміння актів органу судового конституційного контролю як судового прецеденту, то традиційно це характерно для країн англосаксонської правової сім'ї, де прецедент є джерелом права, а згаданий контроль здійснюється судами загальної юрисдикції. Україна, як відомо, належить до романо-германської правової сім'ї, де основним джерелом права є нормативно-правовий акт. Проте деякі вчені вказують на саме такий характер рішень і висновків Конституційного Суду України, відзначаючи тенденцію до нівелювання відмінностей між цими системами права і маючи на увазі, що якщо єдиний судовий орган конституційного контролю визнав своїм рішенням закон чи окремі його положення неконституційними, то в майбутній своїй правотворчості Верховна Рада України, Президент України, інші державні органи обов'язково повинні керуватися вказаним рішенням Суду [5;с.88].

Таким чином, що акти Конституційного Суду України створюють правовий феномен особливого порядку, який за своїми юридичними характеристиками не співпадає ні з нормативними актами загального чи індивідуального значення[5;с.100], ні із прецедентними рішеннями, оскільки акти Конституційного Суду України лише впорядковують конкретні правовідносини між визначеними суб'єктами згідно з установчою волею першоджерела влади - народу. Рішення і висновки Конституційного Суду України про нормативне тлумачення - це інтерпретаційні акти. Інтерпретаційний акт має нормативний зміст, але не є нормативно-правовим актом, оскільки містить норми-роз'яснення. Головною функцією останніх не є встановлення нових норм права або відміна чи зміна тих, що діють. Такої функції, такої якості висновки Конституційного Суду України про нормативне тлумачення не мають. Водночас, рішення Конституційного Суду України, якими скасовуються

неконституційні правові акти, мають силу нормативно-правового акта. Однак такі рішення не встановлюють норм права, що не властиво призначенню і повноваженням Конституційному Суду України, а лише "звільнюють" систему законодавства від актів, що суперечать Основному Закону держави. На особливий правовий статус актів Конституційного Суду України вказує і мета, з якою вони приймаються - забезпечення верховенства права та найвищої юридичної сили Конституції України.

Література

1.Євграфова Є. Акти Конституційного Суду України в системі національного законодавства /Є. Євграфова. Право України. - 2001. - № 10. - С.67.

2.Мартинюк М.С. Правова природа та юридичні характеристики актів Конституційного Суду України [Електронний ресурс] // режим доступу: <http://naub.org.ua/?p=905>

3.Зайчук О.В. Теорія держави і права. Академічний курс: Підруч. / О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - С.342.

4.Шаповал В.М. Становлення конституціоналізму в Україні: проблеми теорії /В.М. Шаповал. Право України. - 1998. - № 5. - С.29.

5.Цимбалістий Т.О. Конституційна юстиція в Україні: Навчал. посіб./Т.О. Цимбалістий. - К.: Центр учбової літератури, 2007. - 200 с.

Європейська політика сусідства

Нілова Л., група Ю-94

*Науковий керівник – Наталіч О.Ю.,
викладач кафедри права СумДУ*

Україна – європейська країна й вона прагне зайняти гідне місце серед країн Європейського Союзу. Сучасна Європа ставить в основу волю кожного громадянина, демократію й верховенство закону. Ці принципи є основою і нашого життя.

Україна зацікавлена в активному співробітництві з Євросоюзом у вирішенні актуальних питань, у першу чергу – в сфері міжнародного економічного співробітництва. Співробітництво з Євросоюзом дасть українським компаніям можливість прямого доступу до єдиного й

гармонізованого європейського ринку, що нараховує близько 450 млн. споживачів.

Співробітництво Європейського Союзу з сусідніми країнами на сході та півдні є необхідним для підтримання безпеки у регіоні, ефективного функціонування політичної та економічної систем сторін. Інтенсифікація співпраці на сучасному етапі свідчить про обопільну зацікавленість у розвитку відносин, особливо після розширення ЄС у 2004 та 2007 роках. У зв'язку із розширенням Європейського Союзу у 2004 році запроваджена Європейська політика сусідства з метою уникнення появи нових ліній розмежування між ЄС та сусідніми державами, зміцнення стабільності, безпеки та добробуту її учасників. Вказані цілі сформульовано у Стратегії Європейської політики сусідства [8,]. Окрім цього, Європейську політику сусідства у 2003 році визначено у Комюніке про ширшу Європу, у якому підкреслено: політику сусідства потрібно відокремлювати від питання членства у ЄС. «Метою нової політики сусідства є забезпечення розвитку нових відносин, які у середньостроковому періоді не передбачають перспективи членства або ролі у інституціях Союзу» [9, с. 5]. Отже, цей запропонований у 2003-2004 роках Європейською Комісією зовнішньополітичний курс ЄС стосується співпраці з його східними та південними сусідами, а саме: з Алжиром, Вірменією, Білоруссю, Єгиптом, Грузією, Ізраїлем, Йорданією, Ліваном, Лівією, Молдовою, Марокко, Палестинською Автономією, Сирією, Тунісом, Україною. Вона пропонує переваги поглиблених відносин, і саме з її допомогою ЄС має намір сприяти урядам даних держав у реалізації завдань політично-економічних реформ.

Для досягнення цілей, сформульованих у Стратегії Європейської політики сусідства, вказано пріоритети, які наблизять сусідні країни до ЄС. Саме ці пріоритети враховано у спільно погоджених Планах дій, які стосуються таких питань, як:

- політичний діалог та реформи,
- економічне та соціальне співробітництво та розвиток,
- питання торгівлі, ринкової та регулятивної реформи,

- співробітництво у сфері правосуддя, свободи та безпеки,

- галузеві питання (енергетика, інформаційне суспільство, охорона навколишнього середовища тощо),

- людський вимір (громадянське суспільство, освіта, охорона здоров'я тощо).

Відносини із сусідніми країнами побудовано на засадах взаємного зобов'язання дотримуватися спільних цінностей у сферах верховенства права, належного державного управління, поваги до прав людини, включаючи права меншин, сприяння добросусідським відносинам, принципам ринкової економіки та стабільного розвитку.

Теоретична основа дослідження даної питання викладена у працях багатьох вчених, зокрема: 1) М. Чабанна – європейська політика сусідства та її роль у розвитку відносин Україна – ЄС, 2) В. Мартинюк 12-й саміт Україна – ЄС: крок вперед без чітких надій - Спеціально для «Євроатлантичної України», 3) В. В. Халаджи – європейська політика сусідства – причини її появи, еволюції та подальші перспективи її розвитку, 4) Микієвич М. Міжнародно-правові аспекти співробітництва Європейського Союзу з третіми країнами,

В роботі В. В. Халаджи - досліджено базові засади формування зовнішньої політики ЄС щодо своїх сусідів, що дає можливість з'ясувати основні відмінності інструментів та методів процесу розширення ЄС від нової «політики сусідства» та виявити причини її еволюційного характеру.

Згідно з вихідною концепцією побудови Європейської політики сусідства (ЄПС), її основною метою було створення передумов для інтенсифікації відносин розширеного ЄС зі своїми сусідами задля забезпечення простору стабільності та безпеки уздовж усього кордону Об'єднаної Європи. Отже, ЄПС з самого початку свого існування і до сьогодні залишається односторонньою ініціативою політикою Європейського Союзу щодо Південного Середземномор'я, Близького Сходу та окремих країн Східної Європи, в рамках якої ЄС прагне розвивати відносини. Аналіз її базових принципів, а також методології

ЄПС дає підстави виділити в ній низку недоліків, які і стали передумовами імплементації ідей ключових держав-членів щодо необхідності її подальшого трансформування.

На сучасному етапі розбудови української держави питання стосунків між Україною та Європейським Союзом стає все більш актуальним. У грудні 2009 року під час чергового саміту Україна – Європейський Союз не було підписано Угоду про асоціацію. Переговори про її підписання тривають 2 роки (з часу закінчення дії Угоди про партнерство та співпрацю). Серед основних причин відмови – висока корупція, повільний темп впровадження реформ, зростаючий зовнішній борг країни, постійні конфлікти у владі. З черговою політичною ініціативою Брюссель не подає навіть натяку на майбутній вступ нашої країни до ЄС. Проте можна стверджувати, що стосунки між Україною та ЄС розвиваються з кожним роком інтенсивніше. В якому напрямку розвиватимуться стосунки між Україною та Європейським Союзом в найближчому майбутньому: перспектива членства чи угода про асоціацію? Причина в тому, що даному питанню не приділяється значної уваги. Український вчений М.Рябчук зазначив, що необхідно з'ясувати, як розвивались стосунки між Україною та ЄС, які переваги отримує наша країна від цього з політичної та економічної точки зору.

Під час чергового саміту Україна – Європейський Союз, що відбувся в Києві на початку грудня минулого року, не було підписано Угоду про асоціацію. Українські політики сподівалися, що проблем з цим не буде, і навіть завчасно проголосили про її підписання. Корупція, повільний темп впровадження реформ, зростаючий зовнішній борг країни, постійні конфлікти між Президентом та Прем'єр-міністром – причин відмови достатньо, і тривалий час вони одні й ті ж самі.

Список використаних джерел

1. Халаджи В.В. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_gum/dip/2011_51/09_07.pdf

2. Перепелиця Г. Нові інструменти «Східного партнерства» і можливості для країн-учасниць // Відносини Україна – ЄС у форматі «Східного партнерства» і

можливості для країн-учасниць (10) липень, 2009. – С.35-46.

3. Мальський М.З. Теорія міжнародних відносин: Підручник / М. Мальський, М.Мацяк. - К.: Знання. - 2007. – 461 с.

4.Микієвич М. Міжнародно-правові аспекти співробітництва Європейського Союзу з третіми країнами. Монографія / Микієвич М. –Львів: Видавничий центр ЛНУ ім.І.Франка. - 2001.200с. http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_uprav1/2010_3/46.pdf.

5.Чабанна М. Європейська політика сусідства та її роль у розвитку відносин Україна – ЄС.

http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvu/PSF/2009_11/Chabanna.pdf.

Позитивні та негативні наслідки вступу України до ЄС

*Рудік А., студентка групи Ю-94
Науковий керівник: Наталіч О.Ю.,
викладач кафедри права СумДУ*

Актуальність даної теми полягає в тому, що завдання інтеграції України в європейський політичний та економічний простір, які неодноразово проголошувалися в якості пріоритетного вектора входження в світове господарство, поставили на порядок денний розвиток всебічного співробітництва з ЄС.

Різностороннє співробітництво з Євросоюзом не тільки відповідає природному геополітичному напрямку інтеграційної стратегії України, але є ключовим практичним засобом формування ефективної відкритої економіки.

Над даним питанням працювали такі автори, як І. Бураковський, Г. Немиря, О. Павлюк, В. Маштабей, в статтях яких детально проаналізована нормативно-правова база стосунків Україна-ЄС, визначено чим ЄС привабливий для України і чим Україна приваблива для ЄС як економічний партнер, намічено основні заходи щодо подальшої інтеграції України в ЄС. Але треба зауважити на тому, що на даний час замало друкується статистичних даних щодо економічних зв'язків України з країнами Західної Європи, відсутні монографії, присвячені проблемі інтеграції України в Європу.

До позитивних наслідків вступу України в ЄС можна віднести такі вигоди:

- політичні вигоди: Участь в Європейській колективній безпеці та гарантування, за її допомогою, територіальної недоторканості України;

- економічні вигоди: Макроекономічна стабільність, нові ринки збуту для українських товарів та додаткові інвестиції, в українську економіку, надання субсидій деградуєчному сільському господарству, зменшення митних тарифів та отримання позитивного сальдо торговельного балансу;

- соціальні вигоди: Ефективний захист прав людини в інституціях ЄС, відкриття кордонів для вільного пересування населення та розширення можливостей для освіти, роботи й відпочинку, забезпечення високого рівня життя населення;

- культурні (ідеологічні) вигоди: Широкий доступ до інформаційного потенціалу ЄС.

А також відзначити наступні переваги вступу України до ЄС:

політичні переваги: Стабільність політичної системи та адаптація національного законодавства із законодавством ЄС, реформування недієздатного національного судочинства;

економічні переваги: Забезпечення розвитку середнього та малого бізнесу, впровадження стандартів ЄС у виробництві, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств;

соціальні переваги: Формування середнього класу, реформування освіти, охорони здоров'я, соціального захисту тощо;

ідеологічні переваги: Поширення української культури в країнах ЄС.

До негативних наслідків вступу України в ЄС можна назвати такі загрози:

- політичні загрози: Небезпека втягнення України в конфлікт цивілізацій між Заходом і мусульманським світом;

- економічні загрози: Можливе переміщення до України шкідливих виробництв;

- соціальні загрози: Поглиблення демографічного спаду, проблема незаконної міграції та відтоку кадрів;

- культурні (ідеологічні) загрози: Падіння духовності;

а також визначити такі недоліки вступу України до ЄС:

- політичні недоліки: Часткова втрата суверенітету, невизначеність стратегії розвитку ЄС, погіршення відносин з країнами СНД та іншими країнами;

- економічні недоліки: Втрата конкурентоспроможності певних галузей, складність переходу на європейський рівень цін;

- соціальні недоліки: Ускладнення візового режиму зі східними сусідами;

- культурні (ідеологічні) недоліки: Розмивання національної самобутності України.

З поданого переліку переваг та недоліків вступу України в ЄС можна зробити висновок, що управління політичною, економічною, соціальною та ідеологічною сферами суспільства в ЄС, в цілому, відповідають загально визнаним демократичним, правовим і науково-теоретичним критеріям, цілі як ЄС, так й України, переважно знаходяться в одній площині та взаємодоповнюються, отже Україні є вигідним приєднання до ЄС.

Проте, як будь-яке об'єктивне явище, євроінтеграція має як плюси, так і мінуси, пов'язані, мабуть, з процесом становлення структури ЄС і стратегії розвитку. У зв'язку з цим, Україні під час вступу до ЄС, слід акцентувати увагу на використанні саме позитивних моментів євроінтеграції з одночасним виробленням стратегії та лінії поведінки по запобіганню перекидання на територію України зазначених вище загроз і небезпек.

Проаналізувавши можливі позитивні та негативні наслідки вступу України до ЄС, слід зазначити, що входження до Європейського Союзу є логічним наслідком прагнення України до цивілізованої правової держави та розбудови демократичного суспільства, обумовлений сучасними реаліями та вимогами об'єктивних суспільно-економічних і політичних законів розвитку. В сучасному глобалізованому суспільстві, найбільшу вигоду отримують саме ті країни, які об'єднують свої зусилля заради досягнення спільних інтересів та високих показників розвитку.

Отже, приєднання України, в загальному, відповідає її національним інтересам за умови врахування наданих нижче рекомендацій, об'єктивного

та всебічного вивчення факторів інтеграції, її впливу на політичну, економічну, соціальну та культурну (ідеологічну) сфери держави, вироблення власної лінії поведінки в межах, які не суперечитимуть членству України в ЄС.

Деякі аспекти систематизації банківського законодавства

*Рябченко О.І., студентка групи Юм -92
Науковий керівник: Солонар А.В. асистент
кафедри АГПФЕБ СумДУ*

Банківське законодавство України, на сьогодні, займає певне, притаманне тільки йому специфічне місце в системі законодавства України та являє собою систему нормативних актів, які містять в собі банківські правові норми. В загальному розумінні визначення банківського законодавства звучить як сукупність законів та підзаконних нормативних актів, що забезпечують правове регулювання банківських відносин, яке містить основоположні правові норми, базові положення з основних питань банківської діяльності. При цьому варто зазначити, що ефективне функціонування банківської системи України здебільшого визначається рівнем її правової основи і неможливе без визначення правового статусу суб'єктів банківської системи та детального регламентування різних аспектів банківської діяльності. Створення повноцінного банківського законодавства є запорукою належного управління економікою держави, побудови механізму сучасної кредитної системи України і формування правової держави [1, с. 385].

На сьогодні банківська система України функціонує на підставі цілої системи нормативно-правових актів, тобто на системі нормативних актів, що містять норми, які регулюють діяльність банків та інших кредитно-фінансових інститутів, їх взаємовідносини з клієнтами, відносини при встановленні структури й функцій кредитно-банківської системи, здійсненні основних банківських операцій, питання правового регулювання розрахункових, кредитних, валютних відносин та операцій з цінними паперами, організацію банківського контролю за господарською та фінансовою діяльністю підприємств, організацій і тому, банківське законодавство

— це значний масив різноманітних за юридичною силою, формою і сферою дії нормативних актів, що мають визначену ієрархічну систему, яку все ж таки необхідно звести до одного нормативного акту, який буде повністю регулювати всі основні питання діяльності банківської системи. Звідси випливає, що велике значення для розвитку банківського законодавства має концепція розвитку банківської системи України, яка повинна містити основні напрями та шляхи вдосконалення банківського законодавства. Зокрема, актуальним є питання його кодифікації, оскільки необхідно створити на основі всіх чинних законодавчих і нормативних документів систематизований Кодекс нормативних актів щодо банківської діяльності, постійно підтримуючи його в робочому стані та ознайомлюючи з ним усі банки України [2, с. 38]. Поряд із безпосередньо вдосконаленням банківського законодавства складовою частиною цього процесу є здійснення інших заходів. Насамперед необхідно: 1) узгоджувати норми банківського законодавства з нормами інших галузей національного законодавства; 2) чіткіше розмежовувати повноваження законодавчих та виконавчих органів у банківській сфері; 3) обмежити до мінімуму втручання держави в банківську сферу і намагатись ліквідувати монополізацію НБУ в управлінні кредитно-банківською системою; 4) систематично розробляти й видавати центральним банком методичні вказівки та роз'яснення щодо деталізації застосування банківського законодавства чи регулятивних правил; 5) здійснювати реформування бухгалтерського обліку в поєднанні з удосконаленням аудиторських стандартів та аудиторської практики; 6) законодавчо врегулювати порядок організації та функціонування електронних платіжних систем.

Чинне національне банківське законодавство загалом має прогресивний напрям і підпорядковується меті регулювання ринкової системи економіки, але найважливішою його проблемою все ж таки залишається завдання розширення та якісного розвитку правового фундаменту управління банківською системою і банківською діяльністю і відповідності

сучасного національного банківського законодавства міжнародним банківським стандартам. Удосконалення банківського законодавства сприятиме функціонуванню ринкової економіки, прискоренню формування ефективної банківської системи України [3, с.23]. Звідси випливає, що необхідно здійснити пошук нових підходів щодо кодифікації банківського законодавства України, адже це дозволить вдосконалити банківське законодавство та створити єдиний збір законів, що будуть повністю регулювати всі суспільні відносини у банківській діяльності, тобто систематизувати банківське законодавство. Як було зазначено вище, таким шляхом може бути саме процес проведення кодифікації, яка створить можливість здійснення синтезуючого підходу до створення Банківського кодексу України [4].

Щодо проведення кодифікації для створення Банківського кодексу України, то вона повинна відразу відповідати тим сучасним вимогам як теорії права, так і науки фінансового права, які висуваються до неї. При чому необхідно забезпечити якнайближчу відповідність між нормами Банківського кодексу України та фінансовими міжнародними стандартами, оскільки важливою передумовою ефективності цієї форми систематизації законодавства є рівень культури кодифікаційної діяльності учасників законотворчості. Така культура поєднує професійні правові знання, вміння, навички з політичними, етичними, соціологічними, економічними та іншими видами культури [5].

Розробка проекту Банківського кодексу України є складною і відповідальною роботою, банківський кодекс України повинен бути розроблений на компетентній і кваліфікаційній основі. Серед змістовних вимог насамперед слід виділити такі: акт має бути зрозумілим (доступним), несуперечливим і повинен пропонувати повну регламентацію банківських відносин, не допускаючи існування прогалин, а найважливішими процедурними вимогами - вимога про обов'язкове оприлюднення акту; вимога, що забороняє зворотню силу акту; вимога розумної стабільності права; вимога послідовної правотворчості; вимога надання достатнього часу для змін у системі

правовідносин, викликаних прийняттям нового закону. Дотримання таких вимог призведе до того, що проект Банківського кодексу України можна буде назвати дійсно якісним.

Слід зазначити, що передачею проекту Банківського кодексу України до Верховної Ради України не закінчується систематизаційна процедура. Її завершення настає тоді, коли проект Банківського кодексу України набирає своєї чинності. Таким чином, кодифікація як форма систематизації переплітається з законотворчим процесом.

Після проведення кодифікації банківського законодавства всі нормативно-правові акти, які слугували основою створення Банківського кодексу України, повинні бути відмінені чи втратити свою юридичну силу.

На основі розглянутого та використаного матеріалу, безперечно, необхідно зробити висновки про стан правових актів, що здійснюють регулювання в сфері банківської діяльності та зазначити про необхідність створення нових, спрямованих на реалії сьогодення. Кодифікація правових норм дасть змогу виявити та використати на практиці їх багаті різносторонні можливості в здійсненні та вдосконаленні правового регулювання, а, отже, і постійно зростаючої ролі в розвитку суспільства. Національна банківська система в своєму розвитку та покращенні потребує оптимізації методів та функцій формування системного законодавства, створення науково-дослідної бази як для формування банківського потенціалу, так і реформування правового регулювання діяльності в банківській сфері.

Література

1. Біленчук П.Д. Банківське право: українське та європейське: Навчальний посібник / П.Д. Біленчук, О.Г. Динник. – К.: Атіка, 1999. – 400 с.
2. Селезньова О.М. Проблеми систематизації банківського законодавства / О. М. Селезньова // Економіка. Фінанси. Право. – 2006. – № 12. – С. 37-39.
3. Орлюк О.П. Банківське право України: Навч. посібник / О.П. Орлюк. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 392с.
4. Питання вдосконалення банківського законодавства [Електронний ресурс]. –

[Режим доступу]: http://buklib.net/component/option,com_jbook/.

5. Банківський кодекс України: розробка та прийняття // [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: <http://www.lex-line.com.ua/>.

Стан наукового розроблення проблем історії українського державотворення

Доповідач: Семенов В.М., к. держ.упр., доц. кафедри права СумДУ
Однією із складових науки

державного управління є навчальна дисципліна "Історія державного управління". Вона раніше не вивчалася у вищих навчальних закладах і протягом тривалого часу не була об'єктом наукових досліджень. Це можна пояснити тим, що за радянських часів існувала точка зору про бездержавність України, і ті державотворчі процеси, що відбувались на українських теренах, вважались загальним надбанням радянського народу. З проголошенням незалежності України питання дослідження історії державного будівництва постали на порядку денному.

За більш ніж двадцять років існування Української незалежної держави проблематику питань українського державотворення та державного управління досліджено ще не на належному рівні. У переважній більшості питання історії українського державотворення розглядаються у підручниках, навчальних посібниках та курсах лекцій. Зокрема, у таких: навчальний посібник за редакцією Л. Дещинського "Історія України та її державності" [4], експериментальний підручник "Історія державності України" за загальною редакцією О. Бандурки та О. Ярмиша [3], навчальні посібники "Історія державного управління в Україні" В. Орленка [9], "Державотворення в Україні. Історія та сучасність" В. Кравченка та Ю. Титаренка [6], "Історія державного управління в Україні" В. Киричука та В. Тимцуника [5], "Державне управління та місцеве самоврядування в Україні. Історичний нарис" Г. Швидька та

В. Романова [10], "Історія української державності" Я. Малика, Б. Вола та В. Чуприни [7], та ін. Також не можливо оминати увагою ґрунтовну колективну працю «Історія державної служби в Україні», що вийшла друком у 2009 році, в якій значна увага приділена саме розвитку державного управління.

Проблеми історії державного управління включено як окремі розділи до навчальних посібників з державного управління, а саме: "Державне управління та менеджмент" за редакцією Г. Одінцової [1], "Державне управління" В. Малиновського [8] та ін.

Традиційно питання історії українського державотворення та державного управління висвітлюються і в юридичній літературі. Тут також переважають навчальні посібники та курси лекцій. Серед них: курс лекцій "Історія держави і права України" за редакцією В. Гончаренка, "Історія держави і права України" за редакцією А. Рогожина, "Історія держави і права" за редакцією А. Чайковського, підручник для юридичних вузів "Історія держави і права України", підготовлений авторським колективом за редакцією А. Рогожина та ін.

Предметом науки історія держави і права України є вивчення виникнення, розвитку і зміни типів та форм держави і права, а також державних органів і правових інститутів народів, що населяли і населяють територію України [2, с. 3]. На відміну від цього, предмет історії державного управління України формулюється дещо інакше, а саме: вивчення основних закономірностей виникнення та формування держави в Україні, її органів управління, типи та форми держави, апарат, механізми і кадри державного управління на різних етапах історичного розвитку [5, с. 16]. З огляду на різницю у визначеннях предмета дослідження в доробках представників юридичної науки увага переважно приділяється саме правовим відносинам, що має наслідком зменшення матеріалу, присвяченого саме історії державного управління.

Висвітлення процесів державотворення знаходить своє відображення і в науковій літературі з історії України. Більшість професійних істориків у своїх працях не можуть оминати

процеси формування та функціонування органів влади. У більшості випадків саме роботи професійних істориків є джерелом для авторів доробок з історії державного управління України.

За специфікою матеріалу праці з історії України можна умовно поділити на дві частини. До першої слід віднести роботи, в яких викладено перебіг подій вітчизняної історії комплексно, тобто від найдавніших часів до сучасності, в яких переважно розглядаються всі українські історичні регіони. До неї можна віднести праці М. Грушевського "Історія України-Руси", М. Аркаса "Історія України-Руси", Д. Дорошенка "Історія України", Н. Полонської-Василенко "Історія України", Д. Бантиш-Каменського "Історія Малоросії", І. Крип'якевича "Історія України", О. Субтельного "Україна: історія", багатотомні видання, присвячені історії України, що видавались в радянський період, та ін.

До другої групи належать наукові праці, присвячені або окремим регіонам, або певним періодам історії України. До неї належать роботи Д. Яворницького "Історія запорозьких козаків", Д. Багалія "Історія Слобідської України", Т. Яковлевої "Гетьманщина в другій половині 50-х років XVII століття: Причини і початок Руїни", цикл статей В. Степанкова, В. Смоля з історії українського козацтва, що присвячені його державно-управлінським аспектам, О. Гуржія "Українська козацька держава в другій половині XVII – XVIII ст.: кордони, населення, право", А. Слюсарського "Слобідська Україна" та "Соціально-економічний розвиток Слобожанщини", І. Нагаєвського "Історія української держави двадцятого століття" та ін.

Зважаючи на те, що література з історії національного державотворення та державного управління вкрай необхідна і появу кожного нового дослідження можна тільки вітати, все ж таки слід зауважити, що зазначені вище видання мають певні недоліки. Зокрема, дослідженнями охоплено не всі періоди українського державотворення. У деяких з них відсутні відомості про низку українських історичних регіонів.

Як недолік можна відзначити те, що автори цих видань у багатьох випадках не користувалися сучасними дослідженнями з історії України, оскільки більшість з

названих посібників побачили світ у другій половині 90-х рр. минулого століття.

Невідпрацьованим залишається питання періодизації історії українського державотворення. У згаданих вище підручниках та навчальних посібниках кожен з авторів подає її зі своєї точки зору, що в певних випадках сприяє виникненню хронологічної плутанини.

Ще одним із недоліків можна вважати те, що дослідженнями з історії управлінських відносин, які мали місце на теренах України в минулому, охоплено не всі періоди вітчизняної історії. Так, недостатньою є наукова розробка розвитку управлінських відносин періоду Української революції 1917–1920 рр., хоча певні зрушення в цьому напрямку вже здійснено.

Також можна зазначити, що за попередньою традицією, особливо у виданнях 90-х рр., значна увага приділяється класовій боротьбі та простежується тенденція до викладення матеріалу з точки зору формаційного підходу у розвитку суспільства.

Недоречним, у згаданих роботах з історії українського державотворення та державного управління, є і те, що значний обсяг викладеного матеріалу присвячується опису суто історичних подій, а не становленню і розвитку державно-управлінських інституцій та відносин, характеристиці основ організації та діяльності органів публічної влади їх функцій та принципів діяльності. Проблемним залишається й питання періодизації основних етапів українського державотворення.

Таким чином, можна дійти висновку, що в роботах фахівців з історії України, як сучасних, так і тих, що працювали в минулому, опрацьовано значний за обсягом матеріал з питань історії українського державотворення та державного управління. На жаль, ці матеріали не завжди використовуються в студіях з історії державного управління і особливо це стосується новітніх досліджень з історії України. З огляду на це введення до обігу науки державне управління сучасних доробок з історії України є важливим завданням, виконання якого сприятиме змістовності та ґрунтовності при проведенні досліджень з державного управління і

особливо історії державного управління України.

Але чи не найбільшою проблемою досліджень з історії українського державотворення та державного управління є те, що, станом на сьогоднішній день практично не існує категоріального апарату та методологічної основи для проведення ретроспективних досліджень з державотворення та державного управління. Автори, зазначені вище переважно використовують методи досліджень історичної науки, а для досліджень з історії державного управління цього недостатньо. Тому, актуальним завданням сьогодні є розробка сучасної методологічної основи для досліджень з історії національного державотворення та державного управління.

Література

1. Державне управління і менеджмент : Навч. посіб. у табл. і схемах / [Г. С. Одінцова, Г. І. Мостовий, О. Ю. Амосов та ін.] ; за заг. ред. Г. С. Одінцової. – Х. : ХарПІ УАДУ, 2002. – 492 с.
2. Історія держави і права України / [за ред. А. Й. Рогожина]. – К. : Ін Юре, 1996. – 368 с.
3. Історія державності України : Експериментальний підручник / [за заг. ред. О. М. Бандурки, О. Н. Ярмаши]. – Х. : ТОВ "Одіссеї", 2004. – 608 с.
4. Історія України та її державності : навч. посіб. / [І. О. Гаврилів, Л. Є. Дещинський, Р. Д. Зінкевич та ін.]. – Львів : Бескид Біт, 2005. – 368 с.
5. Киричук В. В. Історія державного управління в Україні : навч. посіб. / В. В. Киричук, В. І. Тимцуник. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – 244 с.
6. Кравченко В. І. Державотворення в Україні. Історія та сучасність : навч. посіб. / В. І. Кравченко, Ю. Л. Титаренко. – Донецьк : Інститут внутрішніх справ МВС України, 1998. – 256 с.
7. Малик Я. Історія української державності / Я. Малик, Б. Вол, В. Чуприна. – Львів : Вид-во Нац. ун-ту "Львівська політехніка", 1995. – 250 с.
8. Малиновський В. Я. Державне управління : навч. посіб. / В. Я. Малиновський. – Луцьк : Ред.-вид. "Вежа" Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. – 558 с.
9. Орленко В. І. Історія державного управління в Україні : Навч. посіб. / В. І. Орленко. – К. : КНТЕУ, 2001. – 268 с.

10. Швидько Г. К. Державне управління та місцеве самоврядування в Україні : історичний нарис : навч. посіб. / Г. К. Швидько, В. Є. Романов. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – Ч. 1. – 140 с.

Застосування смертної кари в козацьку добу

*Семенова А., студентка групи Ю-05
Науковий керівник: Семенов В.М.,
к. держ. упр., доцент кафедри права СумДУ*

Протягом усієї історії України актуальним було питання смертної кари. Воно є доволі проблемним, особливо останнім часом, коли у суспільстві активно поширюються ідеї гуманізму, а сам принцип гуманізму став одним із основних принципів у кримінальному праві.

Цікавим є те, що в першому державному утворенні на території України – Київській Русі смертної кари не було і збірка перших норм права – «Руська правда» не передбачала такого виду покарання. Поняття смертного вироку з'явилося пізніше, вже за Литовської доби.

Смертна кара мала місце у козацьких правових звичаях. Звісно, законів, які б закріплювали умови призначення і виконання смертної кари не було. В тому й полягала особливість козацького звичаєвого права, що воно було неписаним. Дослідники називають декілька основних причин відсутності писаних законів. Наприклад, це може пояснюватись тим, що козаки майже постійно брали участь у військових діях і правотворчій діяльності не приділялось так багато уваги, тим паче, за наявності усталених правових звичаїв. Також говорять про відносно нетривалу історію козацького суспільства, що займало активні позиції, приблизно, протягом двох століть. А деякі дослідники говорять і про те, що більша частина козаків були неписемними, тому створювати писані закони не було сенсу, адже багато хто не зміг би їх читати [3, с.188].

Проте, не зважаючи на неписаність законів, козацтво суворо дотримувалось своїх правових звичаїв. Та й самі ці звичаї були суворими. Як пишуть дослідники, зокрема, В. Коховський та інші, суворість норм козацького звичаєвого права була обумовлена: «з одного боку, небезпечними військовими умовами життя січового товариства на порубіжжі, необхідністю

тримати «залізну дисципліну» щодо новобранців, які нерідко були людьми сумнівної репутації, а також, з іншого боку, неповним соціумом, тобто відсутністю жінок, які могли б пом'якшити сувору козацьку вдачу» [1, с.151].

Такий вид покарання як смертна кара призначався лише за вчинення особливо тяжких злочинів. І. Діптан та П. Кравченко у посібнику «Українське козацтво: соціально-історичний нарис» зазначають, що на Січі найтяжчими злочинами вважались: «вбивство, крадіжка у товариша, переховування краденого, приховування здобичі, приведення жінки на Січ [2, с.288]». Цей перелік яскраво свідчить про те, які суспільні цінності охоронялись понад усе і, відповідно, мали найбільше значення для козаків.

Життя товариша (адже це була відносно невелика спільнота і всі її члени були тісно пов'язані між собою) було найбільшою з цінностей і смертна кара, яка призначалась за вбивство була найстрашнішою за своїм змістом.

Матеріальні цінності також мали вагоме значення. Про що свідчить те, що за крадіжку у товариша, переховування краденого та приховування здобичі призначалась найвища міра покарання. Це пояснюється тим, що у козаків було натуральне господарство, вони займалися мисливством і рибальством, були й інші промисли, але вся виготовлена на Січі продукція призначалась лише для власного споживання. Відповідно, вони не займалися торгівлею, адже основним їхнім завданням було ведення воєнних дій. І основним способом набуття матеріальних цінностей були саме воєнні походи, в яких можна було здобути цінні трофеї. Саме тому, матеріальні цінності отримані таким нелегким шляхом були захищені звичаєм.

Зрозуміло, чому приведення жінки на Січ вважалось одним з найтяжчих злочинів. Адже така, незначна на перший погляд дія, могла призвести до серйозних наслідків. Поява жінки серед спільноти, яка складається виключно з чоловіків могла б стати причиною конфліктів серед козаків, а також значно підірвала б сувору дисципліну.

Також серед найтяжчих злочинів дослідники називають і п'янство під час

військового походу. Абсолютно зрозуміло, до чого могло призвести таке порушення звичаїв.

Що ж до способів виконання смертної кари, то вони також були різноманітні. Як вже зазначалося, найстрашнішим було покарання за вбивство. Це було найтяжчим злочином. Тому вбивцю клали або на, або в домовину (як зазначається у різних джерелах) вбитого ним товариша і закопували заживо «відповідно до принципу, за яким усі козаки є брати, що повинні жити разом, не діючи шкоди один одному [1, с.155]». Проте, як зазначає Яворницький Д.: «якщо вбивця був хоробрим воїном та добрим козаком, то його звільняли від цієї страшної кари та замість цього призначали штраф [3, с.192]».

У козаків існувало таке покарання, як побиття біля ганебного стовпа, але за деяких умов, забити могли до смерті. Наприклад, як зазначається в «Історії українського козацтва»: «Саме так було покарано козака Сухого, якого за крадіжки забили киями в Самарі 1746 року [1, с.154]». Слід звернути увагу на те, що в тексті вказано саме «крадіжки», тобто викрадення чужого майна здійснювалося неодноразово, за що і було цього козака покарано саме таким чином.

Часто використовувались такі способи виконання смертної кари як шибениця та підвішування на залізний гак. Як зазначає Яворницький Д.: «до них засуджувались за «велику» чи декілька разів повторювану крадіжку» [3, с.193].

Повішення відбувалось зручним для козаків способом. У них не було ніяких ешафотів чи будь-яких інших громіздких конструкцій для цього. Робилося все просто. Шибениця являла собою «два стовпи з поперечною перекладиною зверху та петлею» [3, с.193]. Винного саджали на коня, підводили до цієї споруди, накидали на шию петлю та швидко проганяли коня, а злочинець залишався висіти на шибениці. Врятуватись від повішення можна було одним цікавим способом – якщо якась дівчина забажала б мати винного за чоловіка, проте необхідною була також і згода самого злочинця. З цього приводу можна згадати історію, яку оповів Яворницький Д., в якій козак, засуджений до повішення, не бажаючи брати собі за дружину невродливу дівчину сказав: «Як

мати таку дзюбу вести до шлюбу, то краще на шибениці дати дубу» [3, с.193].

Знімати з гаку чи шибениці страченого суворо заборонялося і тіла залишались висіти до тих пір, поки самі не розсихались. Скоріш за все це виконувало попереджувальну функцію, адже споглядаючи таку сцену мало б хто потім наважився на скоєння тяжкого злочину.

Слід зазначити, що на Січі ніколи не було катів. Це дуже розумно з точки зору моралі, адже людина, яка виконує смертні вироки фактично сама стає тим же вбивцею. Козаки вирішили проблему з виконавцями дуже просто. Карати злочинця мав той, хто був наступним за ним у черзі, якщо ж його не було, то цього злочинця тримали під вартою до тих пір, доки не з'явиться наступний.

Інколи використовували саджання на палю, але це траплялося дуже рідко, бо, як зазначають автори «Історії українського козацтва»: «запорожці не бажали уподібнюватись до польських старост і жовнірів, які страчували таким чином і козаків-повстанців» [1, с.154].

Інколи смертні вироки виконувались шляхом утоплення. Наприклад, за пияцтво під час морського походу козака могли викинути в море [1, с.155]. Очевидно, що це закінчувалось загибеллю, адже впливти з моря та ще й у нетверезому стані практично неможливо.

Як ми бачимо, було визначено перелік злочинів за вчинення яких передбачалась смертна кара, а також була порівняно значна кількість способів виконання смертного вироку. Проте, це покарання не було таким масштабним, як здається на перший погляд.

Смертні вироки виносилися доволі об'єктивно. Враховувалася не тільки вина злочинця, але і деякі інші обставини. Дуже часто винних у вчиненні злочину звільняли від смертної кари. Наприклад, уникнути такого покарання міг той, хто був годувальником сім'ї з малолітніми дітьми або ж той, хто мав великі заслуги перед товариством.

Можливо, винесенню об'єктивного вироку сприяла і та сама неписаність козацьких правових звичаїв. Адже, можна і не прописати усього у законі, а смертна кара

– це справа важлива і тут повинні враховуватись абсолютно всі обставини.

Смертна кара, як найвища міра покарання у козацькому звичаєвому праві, є цікавим об'єктом для вивчення. Особливо слід звернути увагу на умови її призначення. По-перше перелік злочинів, за які винних засуджували до смерті свідчили про те, які саме суспільні цінності мали найбільше значення для козацької спільноти, а по-друге можна певною мірою простежити ставлення самих козаків до смертної кари як такої. Вона була необхідна на той момент, і хоча деякі способи виконання смертного вироку були далеко не гуманними, сам механізм її призначення був доволі об'єктивним.

Зараз в Україні смертна кара скасована, так як вона суперечить Конституції України, згідно якої життя людини є найвищою соціальною цінністю. Проте, не можна сказати, що козаки не цінували людського життя, навіть навпаки, про що свідчить і сама смертна кара за вбивство товариша. Важливим є те, що наявність такого виду покарання забезпечувало дотримання суворої дисципліни і порядку у козацькому суспільстві. Нам слід звернути на це увагу, адже ми наслідуюмо досвід інших розвинутих країн, не спираючись на свій власний. І доречніше було б значно ускладнити механізм смертної кари та запровадити найгуманніші способи її виконання, ніж повністю її скасувати.

Література

1. Історія українського козацтва: Нариси у 2т./Ред. колегія: В.А.Смолій та ін.. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – Т.1. – 800с.

2. Українське козацтво: соціально-історичний нарис (у 2-х частинах). – ч.І./І.І.Діптан, П.А.Кравченко/ Посібник для студентів, аспірантів, вчителів історії. – Полтава: АСМІ, 2008. – 360с.

3. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків : у 3 т. / Д. І. Яворницький ; [редкол. : П. С. Сохань (відп. ред.) та ін.]. – К. : Наукова думка, 1990-1991. – Т. 1. – 592с.

Міжнародне співробітництво у галузі правоохоронної діяльності

*Сінянський К., студент групи Ю-85
Науковий керівник – Ільченко О.В., викладач
кафедри права СумДУ*

Найважливіші передумови міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю в його сучасному розумінні стали зароджуватися у країнах Європи з другої половини XVII ст. З того часу разом зі становленням державного суверенітету виникають і його найважливіші атрибути, котрі вплинули на утворення в XVIII—XIX століттях основного напрямку міжнародного правового співробітництва з боротьби зі злочинністю — уніфікації кримінального законодавства держав і правової допомоги у кримінальних справах.

Ідея територіального верховенства держави поклала початок становленню низки фундаментальних основ кримінальної юстиції. Серед них — відхід держав від права будь-якого сюзерена, котре існувало в середньовіччя, карати злочинця та необхідність вироблення правових процедур, використання яких дозволило б забезпечити просторову дію кримінальних законів. На цій основі і з'явилися угоди про екстрадицію. Починаючи з XIX ст. вони поширилися та потім послужили основою для угод про правову допомогу у кримінальних справах. Сучасні угоди про правову допомогу нерідко виходять за межі боротьби зі злочинністю, охоплюючи в тому числі цивільні правові відносини.

Іншим важливим наслідком розвитку державного суверенітету, що суттєво вплинув на міжнародно-правове співробітництво в боротьбі зі злочинністю, стало формування принципу невидачі своїх підданих (громадян). Дія цього принципу могла створити суттєві перепони в боротьбі з найнебезпечнішими злочинами: держава могла не тільки не видавати свого підданого, який скоїв злочин в іншій державі, але і не притягати його до кримінальної відповідальності, не вважаючи скоєне діяння злочинним. Це стало однією з основних причин виникнення іншого напрямку в міжнародному правовому співробітництві в боротьбі зі злочинністю - договорів про уніфікацію кримінального законодавства. Серед перших таких договорів були Конвенція про філоксеру

1881 р., Паризька угода про охорону підводних телеграфних кабелів 1884 р. Саме на основі ідеї уніфікації кримінального законодавства пізніше виникла доктрина міжнародного кримінального права. Уніфікація кримінального законодавства відбувалася повільно, бо торкалася надзвичайно делікатної сфери державного суверенітету — формування кримінально-правової політики. Більшість чинних угод про уніфікацію кримінального законодавства укладені у другій половині ХХ століття [1, с. 41].

Зростання значення міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю в цілому і при розслідуванні, розгляді та вирішенні кримінальних справ зокрема, зумовлюється загальним для більшості країн абсолютним і відносним зростанням злочинності, особливо її організованих форм, які носять переважно насильницько-корисливий і корисливий характер, що супроводжується різким зростанням обсягів доходів злочинної діяльності, в більшості випадків переховуваних за кордоном.

На його характер і цілі істотний вплив роблять: широке поширення податкових злочинів; кількісне зростання і якісне «вдосконалення» легалізації доходів від злочинної діяльності; розвиток індустрії наркобізнесу; розширення незаконного обігу зброї та боєприпасів, що є живильним середовищем тероризму; міжнародна складова якого вимагає співробітництва різних держав у боротьбі з ним; торгівля людьми та незаконне ввезення мігрантів; транснаціональний характер найбільш поширених екологічних злочинів; стійке зростання числа злочинних посягань на предмети і документи, що мають історичну, наукову, художню і культурну цінність, контрабандні операції з якими набули масового характеру; поширеність комп'ютерних злочинів, які в силу особливостей розвитку засобів телекомунікації носять транснаціональний характер, корупційні злочини, які пов'язані з організованою і транснаціональною злочинністю [2, с. 9].

Тенденції сучасної злочинності зумовлюють необхідність створення ефективних міжнародних механізмів більш тісної співпраці між державами у боротьбі з нею. Аналіз цих тенденцій і укладених в цій

сфері договорів свідчить, що в даний час міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю представляє собою складне системне явище, зміст якого, поряд з іншим, складають узгоджені між державами заходів з надання допомоги в розслідуванні кримінальних справ та здійсненні кримінального переслідування та розслідування міжнародних злочинів, здійснення кримінального переслідування і покарання осіб, винних у їх скоєнні, забезпечення виконання кримінальних покарань.

Міжнародне співробітництво у сфері кримінального процесу (судочинства) - це здійснювана органом дізнання, слідчим, прокурором і судом відповідно до вимог законодавства, що регулює кримінальне судочинство, узгоджена з компетентними органами та посадовими особами іноземних держав, а також міжнародними організаціями діяльність з отримання та надання допомоги в досудовому слідстві і судовому розгляді, а також у застосуванні інших заходів, необхідних для правильного вирішення кримінальних справ.

Також слід вказати на те, що названа взаємодія як самодостатнє явище має власну законодавчу базу, яку умовно можна поділити на дві складові. Перша – це міжнародні документи щодо забезпечення демократичних прав людини і державні угоди з надання правової допомоги. Друга група безпосередньо стосується взаємодії правоохоронних органів і визначає механізм спільної боротьби зі злочинністю. Ці документи слугують правовою основою взаємодії або міжнародного співробітництва правоохоронних органів України з правоохоронними структурами інших країн [3, с. 189].

До останніх можна віднести:

1. Багатосторонні універсальні конвенції (договори, угоди), що містять загальні норми й інститути про відповідальність за міжнародні злочини та правопорушення (наприклад, Статут Міжнародного військового трибуналу 1945 року, Конвенція про незастосування строків давності до воєнних злочинців та злочинів проти людства 1968 року тощо).

2. Багатосторонні цільові конвенції (договори, угоди), що містять норми й інститути щодо відповідальності за окремі

злочини (наприклад, Конвенція про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин 1988 року, Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників 1979 року тощо).

3. Багатосторонні регіональні конвенції (договори, угоди), які мають предметний характер, тобто передбачають норми й інститути про відповідальність за окремі злочини або регулюють інші питання боротьби зі злочинністю в межах певного регіону (наприклад, Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 року з Додатковими протоколами до неї 1975 року і 1978 року, Конвенція Ради Європи про «відмивання», виявлення, вилучення та конфіскацію прибутків від злочинної діяльності 1990 року тощо).

4. Двосторонні відомчі договори (угоди) про надання правової допомоги у кримінальних справах, про видачу правопорушників, про боротьбу з окремими видами злочинів, інші форми взаємодії між поліцейськими відомствами декількох держав [4, с. 176].

Отже, система співробітництва – це багатостороння діяльність усіх суб'єктів у різних її проявах – глобальному, універсальному, цільовому, державному, відомчому тощо. Взаємодія правоохоронних органів України з правоохоронними структурами СНД, інших країн світу є лише елементом цього взаємопов'язаного та взаємодоповнюючого явища. Взаємодія допомагає розв'язувати стратегічні завдання запобігання злочинності, боротьби з міжнародною злочинністю та співпраці з іншими правоохоронними формаціями, перед якими визначено тотожні цілі.

Звідси випливає, що під правоохоронними структурами інших країн, з якими взаємодіють правоохоронні органи України, необхідно розуміти не тільки відповідні міністерства внутрішніх справ окремих держав, а й взагалі всю міжнародну систему суб'єктів боротьби зі злочинністю.

Особливе місце у взаємодії щодо боротьби зі злочинністю на глобальному, універсальному та міждержавному рівнях посідає міжнародна організація кримінальної поліції — Інтерпол. Крім цього, з метою реалізації взаємодії щодо боротьби зі злочинністю у межах

Європейського Співтовариства у 1992 році створено Центральне агентство кримінальної поліції — Європол. Також у березні 2002 році в Гаазі розпочав свою діяльність Євроюст. До складу Євроюсту входять представники держав-членів ЄС. Головними завданнями визначено координацію діяльності органів національної влади, відповідальних за розслідування злочинів; сприяння спрощенню процедури взаємної юридичної допомоги. Діяльність Євроюсту передбачено пов'язувати з випадками, коли в розслідуванні беруть участь декілька держав, але він може займатися також справами, котрі стосуються лише однієї з країн ЄС, а також третіх країн. До компетенції Євроюсту віднесено всі злочини, зазначені в Конвенції про Європол, а також комп'ютерні злочини, відмивання грошей, злочини проти навколишнього середовища, шахрайство та корупцію.

Крім того, співробітництво європейських країн у боротьбі зі злочинністю і здійсненні правосуддя, з якими веде співробітництво Україна, відбувається в межах Шенгенських правил, які складаються з Шенгенської угоди та Конвенції, а також усіх постанов Виконкому Шенгенської групи.

Література:

1. Буроменський М.В. Міжнародне право: навч. посіб. // М.В. Буроменський - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 336 с.
2. Виноградова О.І. Міжнародне співробітництво України у галузі боротьби зі злочинністю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / О.І. Виноградова. – Харків, 2000. – 20 с.
3. Смирнов М.І. Сутність і правова природа міжнародного співробітництва держав у сфері кримінального процесу / М.І. Смирнов // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2004. – № 1. – С. 187-196.
4. Зозуля Є.В. Міжнародне співробітництво правоохоронних органів України в боротьбі зі злочинністю / Є.В. Зозуля // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. 2008 – №3-4. – С.173-179.

Перспективи вступу України до Європейського Союзу

*Таратун А., студентка групи Ю 94
Науковий керівник – викладач кафедри
права Наталіч О.Ю*

Минуло більше 10 років від часу, коли Україна офіційно задекларувала своє бажання приєднатися до Європейського Союзу. Сьогодні більшість українців є прибічниками вступу до цієї організації, що мимоволі асоціюється з "цивілізованою" Європою. Природно, що наших співгромадян валять вищі стандарти життя, свобода переміщення між країнами, можливість знайти кращу роботу на одному з найбільших в світі ринків праці. Водночас мало хто усвідомлює, наскільки нелегким є шлях до ЄС і що саме треба зробити Україні, аби бажання перетворились на дійсність. Україна поступово «відкриває» для себе ЄС, але й сьогодні в сфері євроінтеграції залишається багато питань, які практично лишилися поза увагою як вітчизняних засобів масової інформації, так і наукової спільноти, а також відповідних державних установ [5].

Без будь-якого перебільшення можна стверджувати, що 2005 рік на європейському континенті починався під знаком України. Мабуть, у січні на шпальтах європейських ЗМІ найпоширенішою була словосполучка «Orange Revolution», а чи не найпопулярнішим європейським політиком був новообраний український президент. Зараз чомусь майже не згадують, що у відповідь на «революцію гідності», що засвідчила відданість українців європейським вартостям, Європарламент 13 січня 2005 року прийняв безпрецедентну для інституцій Євросоюзу резолюцію щодо України. У ній представницький орган ЄС закликав Раду та Комісію держав-членів «розглянути, поза межами заходів Плану дій в рамках Європейської політики сусідства, інші форми асоціації з Україною, надання чіткої європейської перспективи країні та відповіді на продемонстровані переважною більшістю українського народу прагнення, що в кінцевому рахунку може призвести до вступу країни до ЄС». Окрім цього, Європарламент зобов'язався «допомагати і підтримувати Україну» в процесі

трансформації, що має на меті повноправне членство в Євросоюзі [3]

З боку ЄС було підкреслено, що міжнародні ініціативи, з якими виступила Україна протягом останнього часу і які, зокрема, спрямовані на врегулювання заморожених конфліктів (в Придністров'ї, Абхазії тощо) та поширення демократичних цінностей, добросусідства та взаєморозуміння в регіоні, свідчать про те, що Україна і ЄС рухаються спільно в одному напрямку [6].

«Європейський вектор» української дипломатії є одним із пріоритетних у зовнішній політиці нашої держави. Основним напрямом зовнішньої політики України є членство України у Європейських Співтовариствах, а також західно-європейських або загальноєвропейських структурах. Актуальність проблеми взаємовідносин України з гігантом процесів європейської інтеграції та кооперації Європейським Союзом є беззаперечна.

З іншого боку, формальне визнання ЄС права на членство не стане відповіддю на актуальні питання економічного розвитку України. Такою відповіддю було б відкриття доступу до єдиного ринку ЄС для українського експорту, переорієнтація фінансової підтримки від системи безоплатних грантів до кредитного та інвестиційного фінансування та інтеграція технічного характеру – зближення технічних стандартів та вимог, входження у транспортну, енергетичну мережі ЄС тощо. Значного прогресу у цьому напрямку можна досягти і поза рамками переговорного процесу щодо перспективи членства в ЄС. Поряд з цим, Україна зберігатиме своє суверенне право декларувати членство в ЄС як одну із стратегічних довготермінових цілей своєї зовнішньої політики, незалежних від короткотермінової політичної кон'юнктури [4].

Цілком зрозуміло, що вступ України до ЄС є довготривалим, багатоетапним та віддаленим у часі процесом, проте висвітлення цієї теми вже сьогодні займає чільне місце серед науковців, журналістів та політиків. Водночас вона пронизана різноманітними підходами та оцінками до її висвітлення, політичними та ідеологічними розбіжностями.

Україна бажає переглянути основні принципи співробітництва з ЄС і зробити серйозний крок назустріч членству. Скоріш за все, нашим головним „призом” у переговорних змаганнях залишатиметься статус асоційованого членства в ЄС та договірне закріплення перспективи еventуального приєднання до об'єднання. В економічній сфері центральним блоком нової угоди могли б стати положення, які б регламентували запровадження зони вільної торгівлі між Україною та ЄС [4].

Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу стане одним з основних елементів нової Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом.

Україна взяла на себе зобов'язання вживати заходів для поступового приведення національного законодавства у відповідність до законодавства Європейського Союзу у визначених сферах, підписавши 16 червня 1994 р. Угоду про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) та їх державами-членами [2].

Згідно ст. 1 Угоди «Про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами», встановлюється Партнерство між Співтовариством і його державами-членами з одного боку та Україною з іншого боку [1].

Згідно з Угодою, до пріоритетних сфер належать: митне право; законодавство про компанії; банківське право; бухгалтерський облік компаній; податки, включаючи непрямі; інтелектуальна власність; охорона праці; фінансові послуги; правила конкуренції; державні закупівлі; охорона здоров'я та життя людей, тварин, рослин; довкілля; захист прав споживачів; технічні правила і стандарти; транспорт; енергетика, включаючи ядерну [2].

Безумовно, укладення зазначеної угоди є одним із небагатьох конкретних досягнень у наших взаєминах з Євросоюзом. Проте перебільшувати його значення не слід. Україна укладає угоди з Європейською Спільнотою від 1997 року, і передостання з них була підписана сторонами 22 листопада 2004 року. Те саме стосується Угоди про продовження та доповнення Угоди між

Європейською економічною спільнотою та Україною про торгівлю текстильною продукцією від 1993 року [3].

Українським фахівцям слід більш уважно прислухатися до тих порад, які надаються їм з боку ЄС. Йдучи назустріч Україні в її європрагненнях, експерти Єврокомісії подають руку – аналізують законодавство ЄС, що регулює внутрішній ринок, і вибирають ті його частини, які можуть бути цікавими для України і котрі вона інституційно може прийняти на себе й виконувати. Українській стороні слід це все лише ретельно просіяти і сформулювати конкретні списки законодавства ЄС, які Україна має імплементувати для інтеграції у внутрішній ринок ЄС [6].

На даному етапі адаптації мають бути пріоритетними ті напрями адаптації, ті конкретні зовнішньополітичні діяння, які сприятимуть створенню зони вільної торгівлі з ЄС. Верховній Раді слід невідкладно прийняти необхідні закони, аби Україна могла вступити до СОТ до кінця року. Це відкріє перспективу для очікуваних переговорів про створення зони вільної торгівлі з ЄС.

Шукаючи нові форми інтеграції ринків і капіталів в межах економічного простору Європи, Верховній Раді, уряду України слід поглибити та розширити правову базу для посилення регіональних чинників зовнішньоекономічної діяльності України. Про що неодноразово писалося і говорилося із високих трибун, проте віз і нині там. Все це гальмує набуття Україною статусу держави з ринковою економікою, не сприяє прогресу у впровадженні ринкових правил та норм.

Література

1. Про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: Угода підписана 14 червня 1994 р., набрала чинності 01 березня 1998 р. // [електронний ресурс] режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/998_012

2. Угода Україна-ЄС буде спрямована на євроадаптацію українського законодавства. За інформацією прес-служби Міністерства юстиції України // Юридичний журнал. – 2006. – № 12 // [електронний ресурс] режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2512>

3. Друзенко Геннадій. Україна-ЄС 2005: під знаком втрачених можливостей та навмисної невизначеності // Юридичний журнал.–2006.– № 1 // [електронний ресурс] режим доступу: <http://justinian.com.ua/article.php?id=2089>

4. Бобицький Назар. Нова угода між Україною та ЄС: вибір між прагматизмом та ідеалізмом // Юридичний журнал. – 2006. – № 4 // [електронний ресурс] режим доступу: <http://justinian.com.ua/article.php?id=2231>

5. Друзенко Світлана. Режим багатомовності в інституціях ЄС як виклик для України // Юридичний журнал. – 2009. – № 7 // [електронний ресурс] режим доступу: <http://justinian.com.ua/article.php?id=3253>

6. Князева Олена. До питання адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу // Юридичний журнал. – 2006. – № 11 // [електронний ресурс] режим доступу: <http://justinian.com.ua/article.php?id=2465>

Правоздатність ембріона людини

Фащук Т., студентка групи Ю-05

Науковий керівник –Куліш А.М.,

д. юрид.наук., професор,

декан юридичного факультету СумДУ

Загально визнано, що право на життя є природним правом людини, яке не може бути обмежене будь-якими нормативно-правовими актами. Крім того, природному праву, норми якого витікають із природного порядку речей, повинно відповідати позитивне право, норми якого спеціально створюються людьми і владно затверджуються державою, тобто мають штучне походження. Це універсальне, невід'ємне, найголовніше право є абсолютною цінністю світової цивілізації, першоосновою усіх інших прав та задекларовано найвищою юридичною нормою для суспільства, в разі втрати якого всі інші права втрачають свій сенс та значення. Закріпивши в Конституціях більшості країн та основних міжнародних нормативно-правових актах право на життя, держави взяли на себе обов'язок захищати і гарантувати безперешкодну його реалізацію. Проте, закріпивши право на життя, законодавці не вказали момент виникнення цього права, що потребує наукового обґрунтування і вирішення

питання чи володіє цим правом ще ненароджена дитина.

Життя є основним немайновим благом і найвищою соціальною цінністю суспільства, позбавлення якого є незворотнім та означає припинення існування особи [4, с. 115]. Право на життя є об'єктивним природним правом, без визнання якого всі інші права втрачають свою цінність та значення. Саме тому право на життя знаходиться під максимальним правовим контролем. У зв'язку з цим постає питання про момент виникнення цього права.

Згідно з діючим законодавством момент народження є юридичним фактом, з якого виникає правоздатність, отже, в Україні за людиною визнано право на життя саме з цього моменту. Таким чином, до народження ембріон не розглядається як суб'єкт права, як людина і громадянин, право якого охороняється державою. Однак реальна дійсність дає підставу зробити зовсім інший висновок. Відповідно до природничо-наукових даних, життя передує народженню. Воно починається з моменту зачаття, з моменту злиття ядер чоловічої і жіночої статевих клітин, що утворюють єдине ядро. Із самих перших хвилин життя ембріон є носієм генетичних властивостей людини, яка повинна народитись. Саме з цього моменту починається розвиток людського організму [Федосеева]. З народженням починається другий етап існування людини – етап перебування її в соціальному середовищі [3, с. 14]. Це свідчить про помилковість існуючої думки про те, що людське життя починається з його народження. Ми вважаємо, що з моменту народження починається соціальне життя людини. Р.О. Стефанчук називає це соціальним функціонуванням [4, с. 116].

З юридичної точки зору, щоб володіти правом на життя, необхідно володіти статусом фізичної особи, тобто бути правоздатним.

Аналізуючи зарубіжний досвід, зазначимо, що право на життя захищається з моменту зачаття у Польщі, Чехії, Німеччині, Ірландії, Словаччині та інших країнах, крім того, з урахуванням досягнень медичної науки, пропозицій юристів та науковців, морально-етичних поглядів, вважаємо, що демократичне, гуманне, правове суспільство має захищати правом і законом не тільки

народжених дітей, а й тих, хто має народитися. А отже стаття 27 Конституції України: «Кожна людина має невід'ємне право на життя» повинна відповідати цим даним, щоб право на життя було чинним завжди і всюди, і відповідало вихідним політико-правовим ідеям, закріплених в преамбулі [2, ст. 27].

Для дійсної охорони життя людина на всьому її протязі необхідно, щоб момент виникнення права на життя співпадав з моментом виникнення життя, тобто людина має бути визнана правоздатною з моменту зачаття. Адже підставою, що дозволяє вважати людину особою, виступає його людська природа. Учені вважають, що правоздатність невіддільна від самого існування людини. Момент народження дитини – переводить ембріон з категорії умовної особи в категорію безумовної, де дитина вже отримує правоздатність в повному обсязі. Поки людина жива, вона володіє правоздатністю. Тобто, можна зробити висновок, що правоздатність – це не сукупність прав, не кількісне їх вираження, а неодмінний і постійний стан особи, елемент її правового статусу, передумова до правоволодіння, це можливість, яка притаманна кожному [1, с. 19].

На наш погляд, дійсно необхідно визнати і враховувати той факт, що людський ембріон – це фактично ще не народжена, але вже людина, яка має безумовну людську гідність і абсолютну автономність, а її життя являє собою абсолютну цінність, тому повинна мати право на життя з моменту зачаття.

Відповідно момент виникнення права не нематеріальне благо (право на життя), закріплене в законодавстві, значно відстає від появи у людини самого цього блага (зародження життя), а отже, відповідно з фактом зародження життя і повинна державою надаватися правоздатність.

Список використаних джерел

1. Михайлова И.А. Возникновение и прекращение правоспособности физических лиц: новые аспекты // Российский судья. – 2004.- № 10.- С. 19-25.
2. Конституція України. – С.: ФОП Соколик Б.В., 2010 – 48 с.

3. Селихова О.Г. Конституционно-правовые проблемы осуществления права индивидов на свободу и личную неприкосновенность // Дис. канд. юрид. наук: 12.00.02. - Екатеринбург, 2002. – С 13-14.

4. Стефанчук Р. О. Право на життя як особисте немайнове право фізичних осіб // Право України. – 2003. – № 11. – С. 115–119.

5. Федосеева Н.Н., Фролова Е.А. Проблема определения правового статуса эмбрионов в международном и российском праве// Медицинское право. – 2008. - № 1. – С. 36-40.

До питання визначення місця конституції України в системі бюджетного законодавства

Чернадчук О.В., асистент кафедри АГПФЕБ СумДУ

«Конституція як основний закон – це єдиний нормативно-правовий акт найвищої сили ... чи кілька таких актів, що регламентують окремі сторони суспільного буття, розглядуваного у першу чергу у зв'язку з організацією і здійснюванням державного владарювання; встановлюють засади державного ладу, порядок формування, організації і діяльності ключових ланок державного механізму; визначають основи територіальної організації держави та відповідно державної влади; закріплюють основи правового статусу фізичної особи, її юридично виражених взаємовідносин з державою» [1, с. 110]. Конституція є основним та найвищим за юридичною силою законом в державі. О.Є. Кутафін зазначає, що Конституція слугує базою законодавства та визначає його характер, а власне законодавство, на його думку розвиває приписи Конституції при детальному регулюванні суспільних відносин [2, с.175]. Її норма, маючи найвищу силу, встановлюють загальні засади правового регулювання суспільних відносин в державі. Отже можна зробити висновок, що Конституція України, з одного боку є важливим елементом законодавства а з іншого органічно пов'язує всі елементи системи законодавства в єдину цілісну структуру.

Конституція встановлює загальні принципи побудови бюджетної системи: законності, справедливості, неупе-редженості, збалансованості, гласності, контролю.

Принцип законності знаходить своє відображення в ст.ст. 92, 95 Конституції України, так відповідно до ст.92 виключно законами України встановлюється Державний бюджет України і бюджетна система України, в той же час ст.95 визначає, що виключно законом про Державний бюджет України визначаються будь-які видатки держави на загальносуспільні потреби, розмір і цільове спрямування цих видатків.

Принципи справедливості, неупередженості, збалансованості та гласності встановлені ст. 95 Конституції України, згідно положень якої бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами та територіальними громадами, в той же час, держава прагне до збалансованості бюджету України, а регулярні звіти про доходи і видатки Державного бюджету України мають бути оприлюднені.

Принцип контролю міститься в ст. 97 Конституції України, в якій зазначено, що Кабінет Міністрів України відповідно до закону подає до Верховної Ради України звіт про виконання Державного бюджету України, та зазначається що цей звіт повинен бути оприлюднений. В свою чергу ст.98 визначає спеціальний контрольний орган, що здійснює бюджетний контроль – Рахункову палату Верховної Ради України, яка від імені Верховної Ради України здійснює контроль за використанням коштів державного бюджету.

В Конституції визначається порядок затвердження державного бюджету, який щорічно затверджується Верховною Радою України, встановлюється бюджетний період, який триває з 1 січня по 31 грудня щорічно, при цьому за особливих обставин може встановлюватись інший період (ст. 96 Конституції). Крім того, Основним законом, визначаються повноваження парламенту, президента та кабінету міністрів в бюджетній сфері. Так відповідно до ст. 85 Конституції до повноважень Верховної Ради України належить затвердження державного бюджету України та внесення змін до нього, контроль за виконанням державного бюджету та прийняття рішення щодо звіту про його виконання. Президент України підписує закони прийняті парламентом (ст.

106), в тому числі і закон про державний бюджет. Кабінет міністрів України розробляє проект закону про державний бюджет і забезпечує виконання затвердженого парламентом державного бюджету, а також звітує про виконання перед ним (ст. 116) [3].

Таким чином Конституція України є джерелом бюджетного права України, проте спірним є питання щодо включення її до складу бюджетного законодавства, оскільки предметом регулювання її не є виключно бюджетні відносини, окрім того будучи основним законом держави, вона ніби «знаходиться над галузевим законодавством», і як вже зазначалось органічно пов'язує своїми приписами всі елементи системи законодавства. Таким чином вважаємо недоцільним включати Конституцію в бюджетне законодавство.

Література

1. Джерела конституційного права України / Ю. С. Шемшученко, Н. М. Пархоменко, О. В. Скрипнюк [та ін.] / [відп. ред. : Ю. С. Шемшученко, О. І. Ющик]. – К. : Наук. думка, 2010. – 710 с.
2. Кутафін О.Е. Предмет конституционного права / О.Е. Кутафін. — М.: Юристь, 2001. — 444 с.
3. Конституція України Закон: України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Питання реформування українського парламентаризму на тлі світового досвіду

*Шаповалова В., студентка групи Ю-95
Науковий керівник: Семенов В.М., к. д. упр.,
доцент кафедри права СумДУ*

Соціально-політичний розвиток українського суспільства потребує активної інтеграції України до світового співтовариства. Реалізація курсу на європейську інтеграцію України є невід'ємним елементом внутрішніх реформ, спрямованих на економічне зростання, підвищення рівня життя народу, розвитку демократії, становлення громадянського суспільства, забезпечення гарантій верховенства права, свободи слова, захисту прав і свобод людини, зміцнення національної безпеки. Тому поглиблення співробітництва з Європейським Союзом є важливим елементом зміцнення

стабільності та безпеки на Європейському континенті, та в Україні зокрема.

Актуальним залишається питання про вдосконалення та реформування діяльності системи органів державної влади в Україні, і законодавчої влади зокрема, особливо у контексті адміністративного реформування системи влади в нашій країні. В українських наукових та політичних колах триває суперечка стосовно переваг та недоліків однопалатної та двопалатної систем парламентаризму. Саме тому дослідження особливостей діяльності двопалатного парламенту та визначення недоліків і переваг такої форми побудови має важливе значення для вирішення проблем та суперечностей у процесі розподілу влади. Перспективи еволюційного розвитку України неможливі без наближення законотворчого процесу України до норм і принципів, відповідно до яких здійснюється законотворчий процес ЄС. Тому розкриття особливостей організації діяльності та структури українського парламенту та визначення основних напрямів його реформування з урахуванням здобутків класичного європейського парламентаризму є беззаперечною необхідністю в умовах глобалізації та в контексті євроінтеграційного вибору України. Європейська орієнтація України та глобалізаційні процеси, що характеризують сучасний стан розвитку суспільства, вимагають поєднання досвіду європейського парламенту з національними особливостями діяльності законодавчої влади в Україні, тому доцільно звернути увагу на здобутки функціонування парламентів в європейських країнах.

Як зазначає М.Оніщук, відповідь на запитання, що являє собою бікамералізм, та які на сьогодні перспективи запровадження двопалатного парламенту в Україні, лежить не лише в теоретико-правовій, а й у психологічній площинах. Адже для багатьох політиків і державних діячів, а також вчених-правознавців ідеї бікамералізму асоціюються виключно з федеративними державами (Німеччина, Російська Федерація, США, Швейцарія та ін.) або ж із архаїзмом двопалатного парламенту у Великій Британії [1].

Нині всебічне поширення теорії та практики бікамералізму слід визнати однією з найвизначніших тенденцій генезису сучасного конституціоналізму. В останні десятиліття у багатьох державах світу, незалежно від форми їх державного устрою, активізувалися процеси переходу до двопалатної структури парламенту. Двопалатні парламенти перестали бути даниною історичним традиціям конституціоналізму чи якоюсь аномалією державно-правового розвитку країн, поєднаних однією правовою системою. Саме таку систему парламентаризму нині обрали найбільш економічно потужні країни світу. Перспективи запровадження двопалатних парламентів є предметом посиленої уваги для політиків та державних діячів республік, які утворилися після розпаду колишнього СРСР. Першою пострадянською унітарною державою, котра зробила свій вибір на користь бікамералізму, нині став Казахстан [2].

Однак, системне оновлення конституційного механізму державної влади в Україні та принципів її взаємовідносин із місцевим самоврядуванням несе вдосконалення конституційно-правового статусу вищих органів державної влади в Україні, модернізацію і приведення у відповідність до європейської конституційної практики системи стримувань і противаг між гілками влади. Політико-правові реалії сьогодення засвідчують перспективність бікамеральної моделі парламентаризму. Адже наявність другої палати в парламенті сприяє розширенню представництва, дозволяє краще враховувати соціальні, культурні, економічні інтереси населення різних регіонів. Двопалатна система підсилює основний принцип демократії – принцип розподілу влад – через контроль однієї палати іншою. Це сприяє прийняттю парламентом більш стабільних політичних рішень, тому що розбіжності між палатами вирішуються в процесі переговорів.

Водночас запровадження в Україні двопалатного парламенту бачиться неможливим без формування цілісної концепції національного бікамералізму, яка б відповідала високим вимогам українського суспільства до вдосконалення механізмів держави і ґрунтувалася на

кращих здобутках західноєвропейської правової думки у державах – учасницях ЄС, для яких бікамералізм став позитивною політико-правовою реалією сьогодення. Надзвичайно важливо те, що навіть у державах, які мають двопалатний парламент, не розглядається як раціональний і непорушний у разі надзвичайних умов. Наприклад, за таких обставин бікамеральний парламент Німеччини трансформується в однопалатний орган. Важливо зазначити, що відмова за визначених умов від однопалатного парламенту має конституційне закріплення [3, с.62].

Отже, досить очевидно, що досвід прогресивного європейського конституціоналізму в досліджуваному контексті становить належний фундамент,

корисні складові якого з ретельним врахуванням вітчизняних особливостей та специфіки можна сприйняти, аналізуючи питання щодо місця і ролі Верховної Ради України в організації державної влади.

Список використаних джерел

1. Оніщук М. Бікамералізм: тренди для України// Дзеркало тижня - №24 - 2008 року – [Електронний ресурс] – [Режим доступу]: http://dt.ua/POLITICS/bikameralizm_trendi_dlya_ukrayini-54157.html.
2. Браун Т. Порівняльне дослідження двопалатної та однопалатної систем у федеративних і унітарних державах. // «Вісник» Програми сприяння парламентів України – 1996 – № 3.
3. Кривенко Л.Т. Парламент: місце і роль в системі державної влади// Європа, Японія, Україна: шляхи демократизації державно-правової системи – К., 2000 – с.62.

СЕКЦІЯ СПЕЦІАЛЬНО ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

Методи забезпечення економічної безпеки торговельного підприємства

*Алексєєва Д., студентка групи УБ – 11
Науковий керівник – Хворост О.О. канд.
екон. наук, доц. кафедри АГПФЕБ СумДУ*

Економічна безпека торговельної діяльності передбачає проведення комплексу заходів, які гарантують стабільність функціонування, фінансово-комерційний успіх, використання прогресивних науково-технічних досягнень і соціальний розвиток комерційної структури. Вона забезпечується системою заходів, як здійснюються керівництвом фірми, а також спеціально створеними структурами підприємства.

Метою забезпечення економічної безпеки торговельного підприємства є запобігання можливому нанесенню збитків його діяльності; захист прав підприємства; захист співробітників і власності від джерел зовнішніх і внутрішніх загроз; збереження і ефективне використання фінансових, матеріальних і інформаційних ресурсів; своєчасне виявлення і припинення різних правопорушень, запобігання причинам і умовам, що їх породжують; а також недопущення надзвичайних ситуацій або мінімізація їх негативних наслідків [1, с.377].

Таким чином, метою забезпечення безпеки торговельного підприємства є комплексна нейтралізація потенційних і реальних загроз, що дозволяє йому успішно функціонувати в нестабільних умовах зовнішнього і внутрішнього середовища.

Під час планування роботи магазинів, супермаркетів, тоговельних центрів власники та керівники бізнесу, організовуючи їх роботу не усвідомлюють, що економічна безпека – це система. Це відбувається з двох причин: перша і найнебезпечніша з них – недооцінка системи безпеки, як одного з видів бізнес-процесів, що визначають успіх справи загалом; друга – нерозуміння того факту, що економічна безпека – це системний процес, тому і підходити до реалізації економічної безпеки торговельного підприємства необхідно системно, з максимальним врахуванням всіх потенційних ризиків і загроз, і з постановкою конкретних завдань, для вирішення яких створюється система економічної безпеки.

Обов'язковою умовою захисту діяльності підприємства є створення раціональної системи економічної безпеки. При цьому, як показує практика, ефективною є лише комплексна система захисту, організована відповідно до потреб і чинного

законодавства, яка повинна поєднувати заходи адміністративного, технічного захисту, криптографічні, програмні, економічні і морально-етичні, сприяючі динамічній і стабільній роботі підприємства.

Таким чином, комплексна система безпеки - це організована сукупність спеціальних органів, служб, засобів, методів і заходів, що забезпечують захист життєво важливих інтересів фізичних і юридичних осіб і комерційних структур від зовнішніх та внутрішніх загроз [2, с. 78].

Виходячи з необхідності досягнення мети забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності, можна визначити перелік основних завдань, які вирішуються системою економічної безпеки:

- оцінка надійності і ступеня захищеності торговельного підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз;

- своєчасне виявлення зазіхань на ресурси торговельного підприємства і ефективне припинення загроз керівництву і персоналу на основі комплексного підходу до безпеки;

- виявлення причин і умов, що сприяють нанесенню фінансового, матеріального і морального збитку інтересам торговельного підприємства, порушенню його нормального функціонування і розвитку;

- добування необхідної інформації для вироблення оптимальних управлінських рішень з питань стратегії і тактики стійкої економічної діяльності;

- вивчення партнерів, клієнтів і конкурентів, забезпечення безпеки зовнішньої діяльності торговельного підприємства;

- створення умов для відшкодування матеріального і морального збитку, що наноситься неправомірними діями юридичних і фізичних осіб, ослаблення негативних наслідків, що виникли через порушення економічної безпеки;

- виявлення відповідного впливу на формування у партнерів і клієнтури сприятливої думки про торговельне підприємство ;

- збір, аналіз, оцінка і прогнозування відомостей, що характеризують стан всього комплексу системи безпеки торговельного підприємства, контроль за ефективністю її функціонування [3, с. 42].

Одним з методів підвищення рівня економічної безпеки є проведення аудиту торговельного підприємства. Аудит економічної безпеки – це оцінка відповідності системи економічної безпеки підприємства меті, завданням і місії бізнесу, а також визначення її здатності мінімізувати збиток від зовнішніх і внутрішніх загроз. Будь-яке підприємство має свої особливості, свій характер, діє для реалізації певної мети, завдань, досягнення яких можливі тільки із застосуванням конкретних технологій, процедур, методів організації бізнесу в умовах дії певних обмежень. Кожне підприємство працює в конкретному зовнішньому середовищі, з реальними постачальниками і партнерами, має своє коло основних споживачів.

Отже, з цього передусім випливає, що система економічної безпеки конкретного підприємства носить унікальний характер. Співвідношення загроз економічній безпеці підприємства і завдань системи економічної безпеки з аналізом реальної ситуації на підприємстві, відносин з партнерами, постачальниками і клієнтами, особливостей конкурентного середовища тощо дозволить виявити завдання, які повинна вирішувати служба економічної безпеки торговельного підприємства для досягнення поставленої мети.

Забезпечення безпеки підприємства (матеріальної, фінансової, інтелектуальної тощо) - дорога і трудомістка робота. Вибір і оптимізація комплексу заходів щодо економічної безпеки здійснюються за співвідношенням «надійність/вартість». Для створення оптимальної системи безпеки торговельному підприємству необхідно розробити концепцію безпеки, на основі якої потім будується модель цієї системи і виробляються відповідні механізми її довготривалого функціонування [4, с. 296].

Спочатку доцільно провести аналіз можливих загроз, оцінити ймовірність їх появи, здійснити прогноз передбачуваних втрат, а потім вибрати адекватні засоби і методи захисту. Далі на цій основі необхідно створити структуру, покликану вирішувати завдання щодо захисту економічних інтересів, визначити вартість майбутньої системи, а потім організувати постійний дієвий контроль за її формуванням і функціонуванням.

Оцінити загрози і методи запобігання у кожному конкретному випадку можна або за допомогою залучення спеціалізованих фірм, або створивши власні структури, що забезпечують надійний захист підприємницької діяльності. У випадку, коли робота з аудиту і проектування безпеки підприємства доручається незалежним експертам консалтингової компанії, аудит системи безпеки має певні особливості.

Консалтингова компанія має, як правило, великий досвід проведення аудитів і не один виконаний проект комплексної системи економічної безпеки. Від незалежних експертів замовник отримує об'єктивний акт аудиту системи безпеки підприємства в узгодженому обсязі і виконаний на його основі проект комплексної системи економічної безпеки. У проекті не лише повинно бути вказано, що і як треба зробити, але і скільки коштуватиме нова система безпеки і в які терміни вона окупиться.

Розуміння необхідності об'єктивної оцінки стану системи і розробки концепції безпеки у керівників і власників торговельних підприємств виникає в таких випадках:

- на початку організації бізнесу, під час проектування, будівництва, введення в експлуатацію підприємства;
- під час кардинальної реорганізації і реконструкції підприємства;
- якщо з'ясується, що підприємство несе невиправдано великі втрати. Їх величина перевищила допустимий поріг, підприємство збиткове;
- підприємство перебуває на межі банкрутства [5, с.54].

Торговельне підприємство в процесі узгодження і підписання договору про проведення аудиту системи безпеки підприємства уточнює перелік питань, за якими він доручає провести роботу. Спеціалісти консалтингової фірми вивчають об'єкт, ознайомлюються з технологією основних бізнес-процесів, вивчають системи охорони і безпеки загалом. Далі готуються акт і рекомендації торговельному підприємству за результатами експертних оцінок відомостей, отриманих під час аудиту.

Головна мета діяльності експертів – встановити реальну картину функціонування об'єкту, що вивчається. Саме від об'єктивності і ступеня

професіоналізму, з якими робляться висновки в цій частині аудиту, залежать всі подальші оцінки. У цьому випадку дуже важливою є повнота і об'єктивність матеріалів, що надаються для перевірки.

У випадку нестачі інформації або її недостовірності експерти самостійно, із залученням фахівців торговельного підприємства, повинні розробити реальну модель роботи підприємства, на яку потім накладаються моделі ризиків і загроз, і поєднати з цим описом роботу наявної системи безпеки.

Після вивчення робляться висновки і розробляються рекомендації для роботи торговельного підприємства. Торговельне підприємство повинно отримати повні і об'єктивні відомості про стан безпеки на підприємстві або в роздрібній мережі загалом.

Перед узгодженням обсягу робіт з аудиту системи економічної безпеки висувається лише одна умова - вибрані для аудиту сфери діяльності торговельного підприємства і його системи безпеки повинні представляти логічно завершений технологічний цикл. Ефективним аудит буде в підрозділах, які структурно і організаційно створюють логічно і технологічно повний виробничий цикл. В окремих випадках план аудиту може стосуватися лише організації охорони і протидії крадіжці відносно покупців і співробітників підприємства або стану внутрішньооб'єктного і пропускового режиму, або системи охорони на складі технічних засобів і фізичної охорони тощо [6, с. 89].

Діяльність із забезпечення економічної безпеки здійснюється за такими основними напрямками:

- ефективне управління персоналом;
- захист матеріальних цінностей і фінансів підприємства;
- захист інтелектуальної власності;
- захист інформаційних ресурсів торговельного підприємства.

Список використаних джерел

1. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. – К. : Изд-во «Эльга», «Ника-Центр», 2004. – 784 с.
2. Економічна безпека: навч. посібн. / за ред. З.С. Варналія. – К. : Вид-во «Знання», 2009. – 647 с.
3. Коробчинський О.Л. Методика формування системи економічної безпеки

підприємства / О.Л. Коробчинський // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 4. – С. 41-45.

4. Черничко Т.В., Русин О.В. Організація комерційної діяльності роздрібноготорговельного підприємства // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.1. – С. 294-299.

5. Низенко Э.И. Обеспечение безопасности предпринимательской деятельности: Учебное пособие. – К.: МАУП, 2003. – 124 с.

6. Васильців Т.Г. Пріоритетні та засоби зміцнення економічної безпеки малого та середнього підприємництва : монографія / Т.Г. Васильців, В.І. Волошин, А.М. Гуменюк. – Львів : Вид-во ЛКА, 2009. – 248 с.

Корпоративні ресурси як елемент фінансово-економічної безпеки підприємств

*Байдалінов С., студент групи УБ–11
Науковий керівник – Хворост О.О.*

канд. екон. наук, доц. кафедри АГПФЕБ СумДУ
Забезпечення умов ефективного розвитку країни є вирішальним на сьогодні і ґрунтується на безпеці національної економіки на всіх її рівнях: держави, регіону, галузі, підприємства, домогосподарства і кожної особи. Для формування правової держави, перебудови політичної системи та встановлення демократії необхідне чітке осмислення сутності економічної безпеки підприємства.

Економічна безпека підприємства – це стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам та забезпечення стабільного функціонування підприємства в даний час і в майбутньому [3, с.56]. Саме про корпоративні ресурси піде наша розмова далі:

Корпоративні ресурси – фактори бізнесу, які використовуються власниками і менеджерами підприємства для виконання цілей бізнесу. Серед них можна виділити: ресурс капіталу, ресурс персоналу, ресурс інформації і технології, ресурс техніки і устаткування, ресурс прав.

Ресурс капіталу. Дозволяє придбавати і підтримувати інші корпоративні ресурси, які спочатку відсутні у власників цього підприємства – це акціонерний капітал

підприємства у поєднанні з позиковими фінансовими ресурсами.

Ресурс персоналу. Менеджери підприємства, виробничий персонал і службовці, які використовують свої знання, досвід і навички для досягнення цілей бізнесу.

Ресурс інформації і технології. Інформація, що стосується яких-небудь аспектів бізнесу підприємства – найбільш цінний і дорогий з ресурсів підприємства. Саме інформація дозволяє підприємству адекватно реагувати на будь-які зміни зовнішнього середовища бізнесу, ефективно планувати і здійснювати свою господарську діяльність

Ресурс техніки і устаткування. На основі наявних фінансових, інформаційно-технологічних і кадрових можливостей підприємство купує устаткування, необхідне (на думку менеджерів підприємства) і доступне (виходячи з наявних ресурсів).

Ресурс прав. Включає права на використання патентів, ліцензії і квоти на використання природних ресурсів, а також експортної квоти, права на користування землею. Це дозволяє підприємству долучитися до передових технологічних розробок, не проводячи власних дорогих наукових досліджень, а також отримати доступ до не загальнодоступних можливостей розвитку бізнесу [2].

Найбільш ефективно використання корпоративних ресурсів підприємства, необхідне для виконання цілей бізнесу, досягається шляхом досягнення основних функціональних цілей його економічної безпеки.

Найбільш ефективно використання корпоративних ресурсів підприємства, необхідне для виконання цілей бізнесу, досягається шляхом досягнення основних функціональних цілей його економічної безпеки. У тому числі:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства (організації);

- забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу того чи іншого суб'єкта господарювання;

- досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективної

організаційної структури управління підприємством (організацією);

– досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу;

– мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської

діяльності на стан навколишнього середовища;

– якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;

– забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та відділів організації;

– надійне забезпечення безпеки персоналу підприємства, його капіталу і майна, а також комерційних інтересів [1, с.163].

Виконання кожної з вище перелічених цілей економічної безпеки є істотно важливим для досягнення головної мети підприємства. Детальна розробка і контроль за виконанням цільової структури економічної безпеки підприємства є важливою складовою частиною проблеми.

Практика свідчить про те, що оцінка рівня економічної безпеки підприємства за усіма функціональними складовими на основі статистичних методів обробки інформації сильно ускладнена, оскільки більшість аспектів цієї проблеми україн складно піддаються математичній формалізації, а деякі з них не піддаються зовсім. Проте важливість цієї проблеми для ефективного функціонування підприємства дуже велика, тому оцінювати рівень економічної безпеки підприємства можливо, наприклад, на основі визначення сукупного критерію економічної безпеки підприємства, що розраховується на основі думки кваліфікованих експертів за приватними функціональними критеріями економічної безпеки підприємства.

Таким чином для досягнення найбільш високого рівня економічної безпеки підприємство має проводити роботу щодо забезпечення максимальної безпеки основних функціональних складових своєї роботи, найважливішою з яких є фінансова складова. Стабільність і невразливість інформаційної, фінансової, технологічної, інших підсистем підприємства є запорукою надійної його захищеності. На мою думку,

будь-які загрози економічній безпеці можуть бути відвернені. І ліквідована можливість виникнення збитків фінансовому становищу підприємств, якщо наявні корпоративні ресурси будуть спрямовані виключно на забезпечення економічної безпеки.

Список використаних джерел

1. Васильців Т.Г., Федішин Л.М. Комплексна оцінка економічної безпеки приватного підприємства «Агро-Січ» та пріоритети її зміцнення в сучасних умовах // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.1. – С. 161-164.

2. Економічна безпека підприємства // [Електронний ресурс] http://www.imanbooks.com/book_381_page_2.

3. Ілляшенко С.М. Економічний ризик: навч. посібник / С.М. Ілляшенко. 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 220 с.

Незаконне використання символіки Товариства Червоного Хреста

*Беришов І., студент групи Ю-85
Науковий керівник – Хворост О.О. канд.
екон. наук, доц. кафедри АГПФЕБ СумДУ*

8 липня 1999 року був прийнятий Закон України "Про символіку Червоного Хреста і Червоного Півмісяця", який визначає порядок використання і захисту символіки на території України [2]. Згідно Розділу II статті 4, емблема Червоного Хреста використовується медичною службою Збройних Сил України під час збройних конфліктів для позначення власного медичного персоналу, медичних формувань і санітарно-транспортних засобів на суші, на морі та в повітрі.

Згідно Розділу II статті 5, під час збройного конфлікту емблемою Червоного Хреста, що використовується із захисною метою за спеціальним дозволом Міністерства охорони здоров'я України та під його контролем, позначаються цивільний медичний персонал, цивільні лікарні та інші цивільні медичні формування, будівлі, обладнання, медичні матеріали, а також цивільні санітарно-транспортні засоби, заклади охорони здоров'я, призначені для перевезення та розміщення поранених, хворих і потерпілих від аварій судна.

Згідно Розділу II статті 6, Товариство Червоного Хреста України уповноважене надавати в розпорядження медичної служби Збройних Сил України свій медичний персонал, а також свої медичні формування та санітарно-транспортні засоби, створювати групи з надання першої медичної допомоги. Товариство Червоного Хреста України використовує емблему як захисний знак для позначення власного медичного персоналу та власних медичних формувань, які надаються в розпорядження медичної служби Збройних Сил України [4].

Згідно Розділу III статті 10, Товариство Червоного Хреста України - єдина українська організація, яка має право на використання символіки Червоного Хреста з розпізнавальною функцією для цілей та видів своєї діяльності, що відповідають принципам, визначеними міжнародними конференціями ЧХ і ЧП.

Товариство має право використовувати емблему Червоного Хреста як розпізнавальний знак для визначення свого зв'язку з Міжнародним рухом ЧХ, а також належності тієї чи іншої особи або об'єкта до Товариства.

Згідно Розділу III статті 11, як розпізнавальний знак в умовах мирного часу, емблема Червоного Хреста може використовуватися для позначення:

будівель, споруд, медичних матеріалів і санітарно-транспортних засобів закладів охорони здоров'я, призначених для осіб, які потребують постійного медичного догляду;

транспортних засобів, що використовуються для транспортування поранених і хворих;

спеціально відведених місць або зон для подання першої медичної допомоги в населених пунктах, на дорогах, на підприємствах і в інших місцях, призначених для подання медичної допомоги;

зон дислокації біженців під час збройних конфліктів і стихійного лиха.

Дозвіл на використання емблеми на території України у випадках, визначених цією статтею, надається Національним комітетом ТЧХУ за умови безкоштовного надання послуг.

Згідно Розділу V статті 15, забороняється використання емблеми Червоного Хреста, слів "Червоний Хрест", розпізнавального знака чи будь-якого

іншого знака, найменування або сигналу, які являють собою імітацію (використання подібних кольорів або зображень) або можуть призвести до змішування, незалежно від мети такого використання, з порушенням положень цього Закону [2].

Забороняється використання зазначених емблем або слів на вивісках, плакатах, оголошеннях, листівках або розміщення їх на товарах чи упаковках, або продаж цих товарів чи спроба продажу, спроба введення в обіг цих товарів, помічених таким чином, або використання зазначеної емблеми або слів як елемента знака для інших емблем або найменувань, з порушенням цього Закону.

Забороняється використання слів "Червоний Хрест" у найменуваннях підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, зображення емблеми Червоного Хреста на знаках для товарів і послуг, промислових зразках, використанні цих слів або зображень як елемента знака для товарів і послуг, промислових зразків чи найменувань, згідно з чинним законодавством України [3].

Згідно Розділу V статті 16, Товариство Червоного Хреста України зобов'язане сприяти органам державної влади в їх зусиллях щодо запобігання будь-яким зловживанням у використанні символіки Червоного Хреста та їх припинення. Товариство має також сповіщати правоохоронні органи та суди про будь-які зловживання, пов'язані з порушеннями у використанні символіки.

Згідно Розділу VI статті 17, особи, винні у порушенні законодавства України про використання символіки Червоного Хреста, несуть відповідальність згідно з законами України.

Спори, пов'язані з використанням емблем, назв і розпізнавальних знаків Червоного Хреста, розглядаються у судовому порядку відповідно до законів України [4].

Список використаних джерел

1. Про Товариство Червоного Хреста України : Закон України від 12.01.2011. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 5, ст.47 .

2. Про символіку Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала в Україні : Закон України від 19.07.2010. //

Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 36, ст.316 .

3. Про Товариство Червоного Хреста України : Указ Президента України від 28.10.1992 // <http://zakon.nau.ua/doc/?code=548/92>

4. Статут Товариства Червоного Хреста України // <http://www.redcross.org.ua/>

Проблеми при придбанні товарів в Інтернет-магазинах та способи їх подолання

*Валідуда О., студент групи Ю-74
Науковий керівник –Алещенко І.О., викладач
кафедри права СумДУ*

На даний час продаж товарів через Інтернет магазини стало масовим явищем, з кожним роком все більше людей здійснюють купівлю певних видів товарів через он-лайн магазини. Такий спосіб придбання товарів є досить зручним, швидким і не вимагає від покупця особливих зусиль. Пропорційно зростає і чисельність таких магазинів, а отже зростає і кількість порушень прав споживачів.

Головною проблемою для споживача залишаються несумлінність продавця того чи іншого товару. Сучасні підприємці діють за принципом «мінімум затрат, максимальний дохід». Продавці не гребують продажем товару не належної якості, бракованого товару, товару який не пройшов ліцензування в Україні та інше.

Основним нормативно правовим актом яки визначає права споживачів в сфері купівлі товару через Інтернет магазини є Закон України «Про захист прав споживачів» [1]. Але головною проблемою споживачів залишається низька правова свідомість і необізнаність в обсязі своїх прав. Через що і виникають порушення з боку продавців товарів.

Найчастіше проблеми у споживачів починаються з моменту перерахування коштів продавцю (виробнику). Продавці часто прострочують строки поставки товару покупцю, посилаючись на нелогічні і незрозумілі причини, через що покупець зазнає незручностей і навіть збитки.

Також, часто зустрічається ситуація, коли покупцю вчасно доставлено товар, товар був прийнятий споживачем і вже потім покупець виявив певні недоліки товару. Закон України «Про захист прав

споживачів» визначає, що у разі виявлення протягом встановленого гарантійного строку недоліків споживач, в порядку та у строки, що встановлені законодавством, має право вимагати: 1) пропорційного зменшення ціни; 2) безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк; 3) відшкодування витрат на усунення недоліків товару. У разі виявлення протягом встановленого гарантійного строку істотних недоліків, які виникли з вини виробника товару (продавця, виконавця), або фальсифікації товару, підтверджених за необхідності висновком експертизи, споживач, в порядку та у строки, що встановлені законодавством і на підставі обов'язкових для сторін правил чи договору, має право за своїм вибором вимагати від продавця або виробника: 1) розірвання договору та повернення сплаченої за товар грошової суми; 2) вимагати заміни товару на такий же товар або на аналогічний, з числа наявних у продавця (виробника), товар[1]. Покупець звертається до продавця в строк до 14 днів з вимогою поміняти товар чи повернути кошти. Продавець починає вигадувати безліч причин, і надавати пусті обіцянки аби не приймати товар назад і не повертати кошти. Найчастіше продавці направляють покупців до сервісних центрів, через що покупці зазнають незручностей і додаткових витрат. Тобто продавці свідомо порушують права споживачів.

Проблемою також є і те, що споживач у разі спливу 14 днів протягом яких відповідно до закону він має право повернути товар, виявив недоліки, чи наприклад товар вийшов з ладу. У такому випадку у споживача є гарантійний термін, на протязі якого він може звернутись до сервісного центру для усунення недоліків. Після звернення до сервісного центру покупця з вимогою полатодити чи поновити функціональність товару, в самому ж сервісному центрі починається видурювання з покупця грошей на незрозумілі експертизи та інші додаткові витрати, які лягають тягарем на плечу споживачів. Споживач вимушений витратити свій особистий час, гроші і нерви. Дуже часто споживачі перебував у ситуації, коли після придбання товару через он-лайн магазин товар в період гарантійного строку виходив з ладу і особисто відчують на

собі безвідповідальність і несумлінність продавця. Складається враження, що продавцю начхати на свою ділову репутацію. Проблеми які можуть виникнути з товаром в процесі його використання чи функціонування повинні повністю лягати на продавця, якщо звісно споживач невинний у виході товару з ладу.

Контролюючі органи, які відповідно до законодавства і покладених на них повноважень здійснюють захист прав споживачів споживачі і перевірку суб'єктів господарювання мають вживати найсуворіше заходи впливу на недобросовісних продавців (виробників), для недопущення порушення прав споживачів в майбутньому.

Наразі у Верховній Раді зареєстрований законопроект «Про торгівлю». Його автори мають на меті суворіше контролювати інтернет-магазини та зменшити кількість незареєстрованих магазинів, зокрема, зобов'язати кожен онлайн-крамницю мати офіційний офіс, куди б могли звертатися і покупці, і органи перевірки. Представники онлайн-бізнесу проти таких нововведень. Вони вважають, що дотримуватися нових правил малий бізнес не зможе і йому доведеться ховатися в тінь або закриватися[5].

Список використаних джерел

1. Закон України «Про захист прав споживачів»/Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, N 30, ст.379.
2. «Жалоба» - перша незалежна дошка скарг та пропозицій: Електронний ресурс – режим доступу: <http://jaloba.com.ua/pages/complaint.aspx?complaint=201>.
3. Центр інформаційної безпеки: <http://www.bezpeka.com.ua/news/2011/02/17/where-to-complain.html>.
4. «FreeMarket» форум, Черний список інтернет-магазинів: <http://forum.freemarket.ua/showthread.php?t=2202>.
5. Радіо «Свобода» : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24447962.html>.

Проблемність законодавчого забезпечення працевлаштування молоді

*Васильченко А., студентка групи Ю- 95
Науковий керівник – Чередниченко Н.В.,
ст. викладач кафедри права СумДУ*

Молодь – це головна рушійна сила сучасного світу. Завдяки високому інтелектуальному потенціалу, мобільності та гнучкості молоді люди мають можливість впливати на суспільний прогрес,

визначаючи майбутнє суспільства, держави та світового співтовариства. Одним з перспективних напрямків залучення молоді в суспільні процеси країни є забезпечення молоді першими робочими місцями.

Відповідно до ст. 43 Конституції України кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [1]. Держава створює умови для ефективної зайнятості населення, сприяє працевлаштуванню, підготовці і підвищенню трудової кваліфікації [2].

Вихід молоді на ринок праці відбувається, як правило, після закінчення певного навчального закладу. На цьому етапі перед молодими спеціалістами постає багато проблем щодо реалізації їх трудового потенціалу. Окремі проблеми долаються молоддю само-стійно, але деякі можуть бути вирішені лише за умови сприяння цьому на державному рівні. У сучасному механізмі державного регулювання працевлаштування молоді існують певні недоліки, які призводять до досить високого рівня безробіття серед молодого населення.

Як вважають Г.О. Радіонова та А.В. Кретьова, проблеми молоді на ринку праці обумовлені певними особливостями соціального стану і трудової поведінки: досить високий освітній рівень, але низька адаптованість і вразливість щодо навколишнього економічного й соціального середовища; підвищені вимоги щодо працевлаштування (престижу, заробітку), до змісту, характеру і умов праці; висока професійна і територіальна мобільність, що зумовлена неусталеністю та слабкістю економічних і соціальних зв'язків молоді людини [3].

Не можна не погодитися з О.М. Ярошенком, який вважає, що ситуація, яка складається із зайнятістю та працевлаштуванням молоді, є напруженою та має тенденцію до погіршення. Загострення соціально-економічних проблем, недосконалість правової і нормативної баз, відсутність дієвих механізмів державної підтримки молоді в період її соціального становлення і розвитку негативно позначилися на матеріальному становищі молоді сім'ї, здоров'ї, фізичному та духовному розвитку молоді,

загострення криміногенної ситуації в суспільстві [4, с 205].

Слушними є думка Т.А. Коляди та Ю.М. Щотової, які наголошують на соціальній незахищеності молоді. Через відсутність досвіду, а часто просто через моральну невідповідність до конкуренції на ринку праці молодь не може реалізувати своє право на працю [5, с 2]. Рівень життя, якого молода людина бажає досягти на практиці, на жаль, істотно відрізняється від того, якого вона досягає, і це часто призводить до втрати бажання чогось досягти, що часто тягне за собою поведінку протиправного характеру – злочинність, алкоголізм, наркоманію, або ж просто пасивну поведінку молодої людини і небажання рухатися далі [6, с 1].

Труднощі у працевлаштуванні змушують молодь займатися нерегламентованою або ж тіньовою діяльністю, а така діяльність призводить до негативних наслідків, таких як знецінення робочої сили, виїзд молодих спеціалістів за кордон, зростання злочинності у суспільстві, втрата молоддю мотивації до праці та працевлаштування.

Т.А. Коляда зазначає, і з цим не можна не погодитися, що через недостатній практичний досвід та моральну невідповідність до конкуренції молоді досить проблематично реалізувати своє право на працю. Це і не дивно, адже роботодавці віддають перевагу спеціалістам з досвідом роботи, а кандидатам без такого пропонують мізерну заробітну плату та жахливі умови праці. Звісно, це не може задовольнити очікувань молодого спеціаліста, але через відсутність вибору багато хто з молодих спеціалістів вимушений погодитися на кабальні умови роботодавця [5, с 2].

Якщо поглянути на ситуацію з іншого боку, то можна також зрозуміти і бажання роботодавця отримати на роботу досвідченого спеціаліста. Адже прийнявши молоду, недосвідчену людину, він повинен забезпечити їй гідне підвищення її професійних знань та навичок та набуття необхідного досвіду для продовження роботи. А це може бути пов'язано з значними затратами часу, матеріальними затратами та певним ризиком (псування

обладнання через відсутність досвіду, що тягне за собою збитки для підприємства).

Так молоді люди опиняються у ситуації, коли їх не беруть на роботу через відсутність у них досвіду, але одночасно вони не в змозі його набути, адже вони ніде ніколи не працювали.

Вважаємо що, основною проблемою працевлаштування молоді є відсутність досвіду і відсутність можливості його отримати. Вирішуватися ця проблема повинна шляхом збільшення шансів молодого спеціаліста отримати перше робоче місце з гідними умовами праці.

Отже, існує декілька напрямків вирішення даної проблеми. По-перше, молодь повинна вбачати реальні можливості працевлаштування та перспективи кожного виду діяльності, адже дуже часто молоді люди дивляться через «рожеві окуляри», а коли їх очікування не співпадають із реальним станом речей – з'являється така проблема, як небажання працювати та відсутність мотивації у пошуках роботи. У вирішенні даного питання могла б посприяти державна служба зайнятості шляхом проведення семінарів або надання інформації про певні види діяльності у спеціальних засобах масової інформації. По-друге, молодь повинна бути морально підготовлена до конкуренції на ринку праці та усвідомлювати свою роль у суспільстві. Таку підготовку могли б надавати молодіжні організації. По-третє, зараз у нашій країні дуже пригнічується розвиток малого та середнього бізнесу, а стимулювання їх розвитку дало б можливість створити нові робочі місця.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, N 30, ст. 141
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. ВВР, 1971, додаток до N 50, ст. 375
3. Радіонова Г.О., Кретова А.В. Проблеми працевлаштування молоді на ринку праці в Україні. Донецький державний університет управління [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2008/Economics/26021.doc.htm
4. Ярошенко О.М. Проблеми та перспективи правового регулювання

зайнятості та праці молоді / О.М.Ярошенко //Вісник Академії правових наук України. – 2004. - №4.

5. Коляда Т. А. Працевлаштування молоді: проблеми правового регулювання. // Право і Безпека: Науковий журнал - № 2 (34) 2010.

6. Щотова Ю.М. Правове регулювання працевлаштування молоді в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 «Трудове право; право трудового забезпечення» / Ю.М.Щотова. – Х., - 2006. – 19 с

Досвід Німеччини із захисту прав споживачів

*Вілінський М., студент групи Ю-74
Науковий керівник – Алезенко І.О., викладач
кафедри права СумДУ*

Українське законодавство проходить процес адаптації до законодавства Європейського союзу, у цьому разі виникнуть нові правила відносин у сфері захисту прав споживачів. Але одного запозичення європейських норм мало, потрібний також досвід організацій і державних органів, для більш ефективної діяльності на основі адаптованих до євро стандартів положень законів. Одним із таких є досвід Німеччини. “Захист споживача – справа рук самого споживача” – можна роздумувати і так, але в умовах величезного різноманіття на ринку товарів і послуг споживач не в силі самостійно знайти вичерпну інформацію, яка б дозволила зробити оптимальний вибір на користь того чи іншого продукту, а у випадку необхідності й домогтися захисту своїх прав в судовому порядку.

В Німеччині споживача захищає розгалужена галузева і регіональна структура. Цей захист впевнено закріпився на рівні як інституціональному так і правовому. Його структура – в тому вигляді, в якому вона існує сьогодні - сформувалась в 2000 – 2001 роках. Внаслідок загальновідомої історії в Європі про зараження продуктів харчування збудниками захворювання, відомого як “коров’ячий сказ”, тогочасне федеральне міністерство сільського господарства й продовольства отримало додаткові функції у сфері захисту прав споживачів. Тоді ж було створено й Федеральне об’єднання

центрів захисту прав споживачів (Verbraucherzentrale Bundesverband, скорочено vzbv). В vzbv входять центри захисту прав споживачів на земельному рівні – така структура є в кожній федеральній землі Німеччини. Крім того, членами Федерального об’єднання є ще 25 галузевих організацій. Наприклад, Pro Bahn – представляє інтереси пасажирів німецької залізниці, а Mieterbund - відстоює права орендарів житлових приміщень. Існує також ряд організацій, які не входять в це об’єднання. Одна з найвідоміших таких структур – фонд, який проводить незалежне тестування товарів і послуг Stiftung Warentest [2].

В Німеччині держава фінансує порушника спокою у сфері захисту прав споживачів. Тобто держава заохочує споживачів до прискіпливішого контролю за діяльністю виробників. Державна участь в захисті прав споживачів не обмежується розробкою відповідних законів, хоча і є його основним завданням, як сказав в інтерв’ю DW-WORLD.DE Крістіан Фрончак (Christian Fronczak), прес-секретар Федерального об’єднання центрів захисту прав споживачів. Фрончак зазначив, що дві третини фінансування Федеральне об’єднання отримує з державного бюджету. Ще одним джерелом прибутків цих організацій є стягнення платні за різні види інформаційних матеріалів. “Держава дає нам гроші не для того, щоб ми проводили її політику, а для того щоб ми не давали їй спокійно жити”, - говорить Крістіан Фрончак. Центр захисту прав споживачів – це лобіст інтересів споживачів в політиці, економіці і перед громадськістю. Але лобіювання – це тільки один із розділів роботи чи, за словами Фрончака, останній з його трьох “стовпів”.

Позитивною особливістю Об’єднання центрів захисту прав споживачів є також правовий захист, який надається споживачам. Вони можуть виступати посередниками у вирішенні спору чи проконсультувати споживача про його права. Передача справи в суд є заключним кроком в цьому переліку заходів. Позивачем в цьому випадку виступає сам vzbv або центри захисту прав споживачів в федеральних землях.

Забезпечення правового захисту Крістіан Фрончак вважає більш важливим аспектом підтримки прав споживачів, ніж створення відповідних структур. Важливо, щоб володіння правом передбачало й можливість його реалізації, про що свідчить представницька робота Об'єднання в судах Німеччини, під час якої здійснюється захист порушених прав і інтересів споживачів[1]. Навідмінно від Німеччини в Україні захист порушених прав споживача здійснюється силами самого споживача. Аналіз функцій та завдань державної інспекції із захисту прав споживачів, свідчить про відсутність можливості для споживачів захисту їх прав у судовому порядку при підтримці інспекції. Організації з захисту прав споживачів в Україні повноважні лише застосувати до порушників визначені їм законом санкції, а домогтися відшкодування шкоди споживач змушений добиватися у судовому порядку самотужки [3]. Як висновок можна зазначити, що в Україні простежується не зацікавленість держави у заохоченні споживача, щодо пильного контролю над товарами та послугами, які наявні на ринку. Це пояснюється тим, що в нашій країні політична система захищає виробничу сферу країни, більшість підприємств якої належить державним високо посадовцям, тому контроль споживачів і підвищення вимог до стандартів якості продукції є зайвими речами для власників цих виробництв.

Список використаних джерел:

1. Как защищены в Германии права потребителей . - [Електронний ресурс]. - Режим доступа: www.dw.de
2. Der Verbraucherzentrale Bundesverband . – [Електронний ресурс]. - Режим доступа: www.vzbv.de
3. Державна інспекція з питань захисту прав споживачів. - [Електронний ресурс]. – Режим доступа: www.dssu.gov.ua

Контроль якості і безпека продуктів харчування

*Вовк Д., студентка групи Ю-74
Науковий керівник – Алезенко І.О., викладач
кафедри права СумДУ*

Безпека харчової продукції і продовольчої сировини є однією з вирішальних складових економічної безпеки кожної держави й визначається

спроможністю країни ефективно контролювати виробництво й ввезення безпечного та якісного продовольства на загальновізнаних у світі засадах. Ця сфера діяльності у людському суспільстві має надзвичайно важливі гуманітарний, соціальний, економічний і політичний аспекти.

На відміну від європейських країн головним критерієм для споживача виступає зовсім не якість товару в цілому і продуктів харчування зокрема, а ціна. Норми безпеки, які повинні міститися в державних стандартах залишаються незмінними вже тривалий час, зусилля вітчизняних стандартизаторів і споживачів ігноруються державними інститутами. Державний контроль не в змозі припинити як випуск вітчизняної низькоякісної продукції, так і ввіз на територію України товарів сумнівної якості, що в першу чергу стосується продуктів харчування та напівфабрикатів. Все це відбувається на фоні існування досить розвинутої системи стандартизації, метрології і сертифікації та наявності відповідних кадрів [5]. Така ситуація може призвести до істотного погіршення здоров'я населення, зростання соціальної напруги, зниження рівня вітчизняного виробництва.

Одним із основних конституційних прав громадянина, реалізація якого вимагає встановлення певних гарантій, є право споживачів на придбання товарів належної якості. Так, відповідно до Конституції України кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення; така інформація ніким не може бути засекречена [1]. Проголошення Конституцією України права громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на інформацію про якість харчових продуктів і предметів побуту (товарів) зобов'язує державу, органи місцевого самоврядування створити організаційно-правові, соціально-економічні та примусово-владні гарантії забезпечення цього права. Водночас усі громадяни і юридичні особи зобов'язані дотримуватися встановлених правил, що забезпечують дотримання означеного права. Таким чином

держава встановила певні гарантії, і усі закони та інші нормативно-правові акти мають відповідати наведеній конституційній нормі [8]. За додержанням державних стандартів і добросовісного відношення виробників до виготовлення продукції повинні слідкувати державні органи.

Державний захист прав громадян як споживачів здійснюють спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади – Державний комітет України по захисту прав споживачів та його територіальні органи, Державний комітет стандартизації, метрології та сертифікації України, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи і установи державного санітарно-епідеміологічного нагляду України, інші органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування відповідно до законодавства, а також судові органи.

Державне регулювання якості та безпеки харчових продуктів і продовольчої сировини здійснюється Кабінетом Міністрів України та уповноваженими центральними органами виконавчої влади шляхом:

- державного нормування показників якості та безпеки харчових продуктів, продовольчої сировини і супутніх матеріалів [2];

- державної реєстрації спеціальних харчових продуктів;

- державної реєстрації нормативних документів на харчові продукти, продовольчу сировину і супутні матеріали;

- декларування відповідності харчових продуктів, продовольчої сировини та супутніх матеріалів;

- сертифікації харчових продуктів, продовольчої сировини, супутніх матеріалів, запровадження систем контролю якості та безпеки виробництва цих продуктів, сировини, матеріалів;

- встановлення а додержання порядку ввезення в Україну харчових продуктів, продовольчої сировини і супутніх матеріалів;

- здійснення контролю за додержанням порядку ввезення харчових продуктів, продовольчої сировини і супутніх матеріалів.

Документами, що регулюють створення та виробництво харчової продукції в Україні, є нормативна (стандарти, технічні умови, методичні вказівки тощо) та технологічна

документація (рецептури, технологічні регламенти та інструкції, технічні описи тощо). Цим самим фактично поставлено в рамки закону існування нормативних документів, що регулюють показники якості та безпечності харчової продукції, кількох рівнів та з різним ступенем правової відповідальності за їх дотримання. Серед них:

- технічні умови на виробництво продукції (можуть коригуватися самими виробниками щодо рецептури продукції);

- стандарти різного правового статусу (колишні республіканські, міждержавні СНД, державні, гармонізовані з європейськими нормативними документами), дотримання вимог яких є обов'язковою умовою, але впровадження їх у виробництво – добровільна справа виробника; технічні регламенти є нормативними документами прямої дії, тобто введення їх у дію постановою Кабінету Міністрів України має своїм наслідком безумовне виконання всіма виробниками передбачених ними вимог;

- закони на окремі харчові продукти є документами прямої дії. Оскільки при виробництві традиційних та створенні нових продуктів харчування широко використовуються нормативні документи з низьким правовим статусом, логічним наслідком цього є випуск фальсифікованої продукції, яка навіть за формальними ознаками не відповідає нормативним параметрам.

Тож, під загальним поняттям якості харчових продуктів розуміють широку сукупність властивостей, що характеризують харчову й біологічну цінність, органолептичні, санітарно-гігієнічні та інші показники продукції, а також ступінь їхньої вираженості [8]. А тому, якщо державні органи виконавчої влади, а також виробники сумлінно дотримуватимуться вимог законодавства при перевірці і виготовленні якісної продукції харчування, то наша країна досягне більшого успіху як у сфері економіки, так і у благополуччі життя людини.

Список використаних джерел

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України від 28.06.1996р. – 48с.

2. Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини: Закон України від 23.12.1997 року // Відомості Верховної Ради 1997р. N 771/97-ВР

3. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 року // Відомості Верховної Ради 1991р. № 1023-ХІІ

4. Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 року // Відомості Верховної Ради України 1994р. № 4004-ХІІ

5. Миценко І.М. Продовольча безпека України: оцінка стану та світовий досвід вирішення проблеми / І.М. Миценко. – Кіровоград: Центрально-Українське видавництво, 2001. – 204 с.

6. Джинчарадзе А. Правове регулювання безпеки і якості товарів і послуг – найважливіше державне завдання / А. Джинчарадзе // Господарство й право. – 2000. – № 2. – С. 20–26.

7. ДСТУ 2925-94 «Якість продукції. Оцінка якості. Терміни і визначення».

8. Коломієць Т.М., Притульська Н.В., Романенко О.Л. Експертиза товарів: Підручник. – К.: КНТЕУ, 2001. – 274 с.

9. Іваненко Л.М. Цивільно-правові засоби захисту прав споживачів (покупців): Монографія. К., 1998, - 169 с.

10. Кагал Т.О. Функції державного управління в сфері захисту прав споживачів щодо якості товарів // Право України. 1999, №2. – С.22.

Заходи процесуального примусу в кримінальному процесі України

*Геренко Т., студентка групи Ю- 85
Науковий керівник – Ільченко О. В.,
викладач кафедри права СумДУ*

Основним заходом забезпечення належної поведінки громадян у державі є переконання [1, с. 3]. Але коли мова заходить про кримінальне переслідування чи про запобігання злочинній діяльності, то метод переконання є недостатнім і тому постає необхідність у застосуванні заходів примусу.

Негативні наслідки незаконного, необґрунтованого застосування заходів процесуального примусу також зумовлюють те, що цій проблемі приділяється увага в галузі правознавства.

Органам досудового слідства, прокурору і суду закон надає право застосовувати такі заходи, які в примусовому порядку забезпечують виконання суб'єктами кримінального провадження їх процесуальних обов'язків, дають змогу виявляти, збирати і зберігати

докази, а також виключають можливість з боку обвинуваченого чи підозрюваного продовжувати злочинну діяльність і перешкоджати у встановленні істини або ухилятися від слідства і суду [2, с. 62].

Кожен із заходів кримінально-процесуального примусу має свою мету, але спільною їх метою є забезпечення виконання завдань кримінального судочинства.

Відповідно до визначених законодавцем умов застосування суб'єкт доказування повинен приймати рішення про обрання запобіжного заходу [3, с. 128].

Підставою для застосування запобіжного заходу є наявність в кримінальній справі доказів, які вказують на те, що обвинувачений може ухилитися від слідства й суду або виконання вироку, перешкодити встановленню істини чи займатиметься злочинною діяльністю.

Метою застосування запобіжного заходу є перешкодити обвинуваченому скритися від слідства й суду, заважати встановленню істини в справі, займатися злочинною діяльністю або ухилитися від виконання вироку, тобто забезпечити обвинуваченого за органами слідства й суду та його належну поведінку.

Обов'язковими вимогами щодо заходів процесуального примусу є :

Вони обираються лише у сфері кримінального провадження;

Особи до яких будуть застосовуватися заходи процесуального примусу, порядок і умови їх реалізації повинні бути регламентовані законом;

Законність і обґрунтованість застосування заходів процесуального примусу забезпечується системою кримінально-процесуальних гарантій.

КПК передбачає такі заходи процесуального примусу: привід, затримання, зобов'язання про явку, грошові стягнення, обшук, виїмка, освідчення, одержання зразків для експертного дослідження, поміщення до медичного закладу для обстеження, накладення арешту на поштово-телеграфну кореспонденцію чи на майно, відсторонення обвинуваченого від посади, а також підписку про невиїзд, арешт та інші запобіжні заходи.

Запобіжні заходи законодавець виділяє в окрему главу, бо вони істотно обмежують свободу обвинуваченого чи підозрюваного.

Запобіжні заходи — це заходи процесуального примусу, які обмежують свободу пересування обвинуваченого (підозрюваного) і застосовуються з метою запобігти можливості приховатися від слідства і суду, перешкодити встановленню об'єктивної істини та здійсненню правосуддя, а також продовжити злочинну діяльність [1, с. 5].

Сутність поняття запобіжні заходи має такі характерні ознаки:

Є заходом процесуального примусу;

Застосовуються лише після порушення кримінальної справи;

На законних підставах обмежують конституційні й інші права та свободи людини;

Обираються для обвинуваченого, підозрюваного, підсудного чи засудженого;

Застосовуються з метою унеможливити спроби ухилитися від дізнання, слідства або суду, перешкодити встановленню істини у кримінальній справі або продовжити злочинну діяльність, а також для забезпечення виконання процесуальних рішень.

Процесуальне значення запобіжних заходів:

- забезпечують оптимальні умови для доказування і досягнення істини у кримінальній справі;

- завдяки їм створюються умови для реалізації завдань кримінального процесу;

- сприяють вирішенню профілактичних завдань процесу;

- є засобами забезпечення спеціального режиму, в якому повинен перебувати підозрюваний, обвинувачений, підсудний чи засуджений.

Згідно статті 149 КПК України запобіжними заходами є:

1) підписка про невиїзд;

2) особиста порука;

3) порука громадської організації або трудового колективу;

3-1) застава;

4) взяття під варту;

5) нагляд командування військової частини.

Про застосування запобіжного заходу особа, яка провадить дізнання, слідчий, прокурор і суддя виносять мотивовану постанову, а суд — ухвалу або ж це питання вирішується у вирокі.

При застосуванні запобіжного заходу до підозрюваного обвинувачення йому має бути пред'явлене не пізніше десяти діб з

моменту застосування запобіжного заходу. Якщо в цей строк обвинувачення не буде пред'явлене, запобіжний захід скасовується. До обвинуваченого або підозрюваного може бути вжито тільки один із вказаних в законі запобіжних заходів. Питання про наявність достатніх підстав для застосування запобіжного заходу вирішує в кожному конкретному випадку особа, яка провадить розслідування у справі, прокурор та суд, беручи до уваги, зокрема, дані про те, що в обвинуваченого немає постійного місця проживання або постійних занять, що він намагався схилити свідків або потерпілих до давання неправдивих показань, знищити документи, предмети, які можуть стати речовими доказами, що він замислює або готує новий злочин [2, с. 63].

У постанові, зокрема, зазначаються прізвище, ім'я та по батькові, вік, місце народження обвинуваченого, вчинений ним злочин, стаття (і частина статті) кримінального закону, якою передбачено даний злочин, обраний запобіжний захід і підстави його обрання. Постанова оголошується обвинуваченому під розписку. В частині 2 статті 148 КПК України зазначається, що в разі його відмови розписатися про це відмічається на постанові. Ці правила застосовуються і в разі обрання запобіжного заходу щодо підозрюваного.

Застосування окремих запобіжних заходів потребує також складання й інших документів: підписки про невиїзд, письмового зобов'язання поручителів, батьків, опікунів, піклувальників, адміністрації дитячої установи, протоколу зборів громадської організації чи трудового колективу.

Під час розгляду кримінальної справи суд за наявності до того підстав може змінити, скасувати або обрати запобіжний захід щодо підсудного [1, с. 14].

Запобіжний захід скасовується або змінюється, коли відпаде необхідність у запобіжних заходах взагалі або в раніше обраному запобіжному заході. Це провадиться за мотивованою постановою слідчого, органу дізнання, прокурора, судді, ухвалою або вирокі суду. Копія постанови слідчого, органу дізнання надсилається прокуророві, бо він здійснює нагляд за

законністю обрання, зміни і скасування ними запобіжних заходів.

Запобіжний захід не може бути більш суворим, ніж покарання, передбачене законом за злочин у справі, в якій він застосовується.

Відповідно до ч. 3 статті 148 КПК України якщо немає підстав для застосування запобіжного заходу, від обвинуваченого відбирається письмове зобов'язання про те, що він повідомить про зміну свого місця перебування, а також про те, що він з'явиться до слідчого й суду за їх викликом. Відповідно до ч. 3 статті 148 КПК України якщо немає підстав для застосування запобіжного заходу, від обвинуваченого відбирається письмове зобов'язання про те, що він повідомить про зміну свого місця перебування, а також про те, що він з'явиться до слідчого й суду за їх викликом.

Список використаних джерел

1. Хитра А. Заходи кримінально-процесуального примусу / А. Хитра. – Л.: ЛДУВС, 2009. – 96 с.
2. Назаров В. Кримінальний процес України. – К.: Атіка, 2010. – 200 с.
3. Чухраєв Д. Законність застосування впливу з боку третіх осіб, за участь яких застосовуються запобіжні заходи / Д. Чухраєв // Підприємництво, господарство і право. – 2011. - № 7. - С. 128-130.

Особливості допиту неповнолітніх свідків та потерпілих

*Гончарова І., студентка групи Ю-85 СумДУ
Науковий керівник – Ільченко О.В.,
викладач кафедри права СумДУ*

Така слідча дія, як допит, досить часто практикується у процесі розслідування більшості кримінальних справ, у процесі якої слідчий отримує від допитуваних (свідка, потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого) словесну інформацію про обставини злочину й інші факти, що мають значення для встановлення об'єктивної істини та забезпечення правильного застосування закону.

Виходячи з положень чинного Кримінально-процесуального кодексу України такий вид слідчої дії, як допит свідка, потерпілого є однією з найпоширеніших. Адже саме з цих осіб починається процес збирання доказів, у

результаті якого здобувається і перевіряється значна частина відомостей про злочин, встановлюються мотиви, мета, а також умови, за яких він відбувався та які сприяли його скоєнню [1, с. 1].

Тактика та процес проведення допиту має ряд особливостей. Оскільки проведення допиту вимагає не тільки знань вимог кримінально-процесуального закону, а й уміння творчо використовувати різні законні заходи, прийоми та способи впливу на особу з урахуванням її індивідуальних, вікових та інших особливостей. Саме врахування вікових особливостей під час допиту неповнолітніх свідків та потерпілих має низку ознак, на які слід звернути увагу. Знання цих особливостей має велике значення для обрання прийомів встановлення психологічного контакту, вибору режиму проведення допиту.

Так, однією з основних особливостей при підготовці та проведенні допиту неповнолітнього свідка чи потерпілого слідчим – є правильність використання заходів і методів для встановлення зв'язку з допитуваною особою. Саме тому Ганс Грос вважав: «Свідок невмілому слідчому або нічого не розповість, або розкаже несуттєве, або зовсім невірне, і той же свідок дасть досить правдиві, точні і докладні свідчення тому слідчому, який зуміє заглянути в його душу, зрозуміти його і зуміти з ним зійтись».

Вік, починаючи з якого неповнолітній може виступати на допиті як свідок або потерпілий, у кримінально-процесуальному законодавстві не визначений. У п. 3 ст. 69 КПК лише вказано, що не можуть бути допитані як свідки особи, які згідно з висновком судово-психіатричної чи судово-медичної експертизи через свої фізичні або психічні вади не можуть правильно сприймати факти, що мають доказове значення, і давати показання про них.

Вивчення судової практики свідчить, що з метою забезпечення дотримання захисту прав та законних інтересів неповнолітнього свідка чи потерпілого, сприяння слідчому, суду в отриманні повних і достовірних показань неповнолітнього шляхом встановлення з ним психологічного контакту, як правило, органами досудового слідства, судами залучається під час допиту неповнолітнього один або декілька педагогів [2, с. 293].

Так, КПК України передбачає, що присутність педагога є обов'язковою вимогою при допиті неповнолітніх віком до 14 років, а також за рішенням слідчого – при допиті неповнолітніх віком до 16 років. Присутність лікаря при допиті неповнолітнього свідка, потерпілого віком до 16 років може бути визнана слідчим необхідною в разі відсталості у фізичному чи розумовому розвитку допитуваного, його хворобливості.

Серед вчених панує думка, що неповнолітні особи (якщо вони є свідками у кримінальній справі) мають викликатися на допит тільки у крайніх випадках, коли без їх показань неможливо встановити істину у кримінальній справі, бо допит може негативно вплинути на їх психіку. В інших випадках, коли немає крайньої необхідності допитувати неповнолітнього, тобто у матеріалах справи є достатньо доказів і можна обійтись без допиту неповнолітнього, його виклик є недоцільним. Така позиція свідчить про визнання вченими за неповнолітніми особами особливого статусу.

Важливим питанням підготовки до допиту неповнолітнього є вибір доцільного місця і обстановки допиту, які повинні імпонувати допитуваному, та провести його найефективніше. По-перше, слідчому, що проводить таку слідчу дію необхідний окремий кабінет. По-друге, доцільним є складання плану допиту неповнолітнього із зазначенням даних, які необхідно враховувати в ході допиту, кола учасників допиту та основних запитань з послідовністю їх постановки. По-третє, надзвичайно важливим видається встановлення вищеназваного психологічного контакту, що полягає у наявності психологічної атмосфери, яка виявляється в оточуючій обстановці, та надання повних і правдивих показань [3, с. 332].

До початку допиту педагогу, лікарю, законним представникам роз'яснюється їх обов'язок бути присутніми при допиті, а також право викладати свої зауваження і з дозволу слідчого задавати свідкові чи потерпілому запитання. Питання, поставлені свідкові чи потерпілому законними представниками, педагогом або лікарем, і їх зауваження заносяться до протоколу. Слідчий має право відвести поставлене

запитання, але відведене запитання повинно бути занесене до протоколу [4, с. 603].

Присутність батька, матері чи інших законних представників неповнолітнього має сенс лише тоді, коли вони не є приховувачами злочину, не притягуються самі до відповідальності і не можуть негативно вплинути на свідка та його показання. Перед викликом законного представника до участі в допиті слідчий повинен з'ясувати, чи не є він особисто заінтересованим в показаннях неповнолітнього і які між ними стосунки.

Перед допитом слідчий може порадитись з педагогом, лікарем, законним представником з приводу тактики ведення допиту, формулювання і послідовності постановки запитань неповнолітньому, які запитання доцільно поставити їм самим. Слід також враховувати, що неповнолітній свідок чи потерпілий, як правило, легше, ніж дорослий, піддається навіюванню, схильний до фантазування і швидше втомлюється, стає неухважним. Тривалість допиту неповнолітніх свідків, потерпілих повинна визначатись не тільки завданнями, які поставлені перед правоохоронними органами, але перш за все індивідуально-психологічними віковими особливостями допитуваних. Через те його допит не повинен бути дуже тривалим, іноді необхідні перерви в допиті [5, с. 314].

Присутність зазначених осіб може сприяти захисту його законних інтересів, встановленню з ним психологічного контакту і отриманню повних і правдивих показань. Тактичні прийоми, що слід застосовувати в процесі допиту залежать від особистості підлітка. У випадку допиту розбещених і недисциплінованих неповнолітніх, необхідно проявляти серйозність і суворість і, навпаки, якщо допитуваний є сором'язливим, невпевненим – слід підбадьорити та заохотити його [6, с. 136].

Свідок та потерпілий, який не досяг шістнадцятирічного віку, про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань та за завідомо неправдиві показання за статтями 384 – 385 КК України він не попереджається. Йому лише роз'яснюється обов'язок говорити на допиті тільки правду. Отже, законодавець також надає певні переваги неповнолітнім особам.

Показання неповнолітнього свідка та потерпілого у протоколі допиту слід записувати простими, зрозумілими йому реченнями, з урахуванням особливостей його мови. Щоб зайвий раз не викликати його на допит, доцільно з метою повної і точної фіксації перебігу і результатів допиту застосувати стенографування, звукозапис чи відеозапис [5, с. 314].

Як підсумок можна сказати, що проведення допиту цієї категорії осіб обумовлюється віковими особливостями її психіки, що впливають на характер сприйняття, запам'ятовування та відтворення допитуваними обставин кримінальної справи. Слід зауважити, що при проведенні допиту неповнолітніх, можна досягти ефективного результату тільки у разі врахування усіх істотних особливостей та належної підготовки до відповідної слідчої дії. Однак, допит неповнолітніх як свідків так і потерпілих повинен мати місце лише у крайніх випадках.

Список використаних джерел

1. Басиста І.В. Особливості допиту неповнолітніх потерпілих від злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості / І.В. Басиста, С.О. Пришляк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2008. – №2. – С. 1-8.
2. Михайлова І. Участь педагога (психолога) у кримінальному провадженні: питання теорії та практики / І. Михайлова // Право України. – 2011. – №2. – С. 291-298.
3. Баранчук В.В. Поняття та ознаки психологічного контакту в процесі допиту / В.В. Баранчук // Питання боротьби зі злочинністю: збірник наукових праць. – 2009. – №17. – С. 326-332.
4. Тертишник В.М. Науково-практичний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України. / В.М. Тертишник – К.: А.С.К., 2007. – 1056 с.
5. Коваленко Є.Г. Кримінальний процес України: Підручник / Є.Г. Коваленко, В.Т. Маляренко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.
6. Шмиголь Т. Особливості тактики проведення допиту при розслідуванні злочинів, учинених неповнолітніми / Т. Шмиголь // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 8. – С. 134-137.

Особливості трудових правовідносин, що виникають в акціонерному товаристві

*Дергачова Л., студентка групи Ю- 95
Науковий керівник – Чередниченко Н.В.,
ст. викладач кафедри права СумДУ*

Специфіка трудових правовідносин, що виникають в акціонерному товаристві, обумовлена впливом цивільного, господарського та трудового права, зміст та вимоги яких не завжди співпадають. Неузгодженість відкриває можливості зловживання, водночас потребуючи ретельного опрацювання змісту статуту акціонерного товариства, вироблення політики щодо регулювання трудових відносин з менеджментом ще на етапі створення, - тобто здійснення системи превентивних заходів, спрямованих на запобігання виникненню трудових спорів, проблем, пов'язаних зі звільненням керівника виконавчого органу АТ.

Неузгодженості на початковому етапі можуть призвести до судових спорів з приводу поновлення на роботі незаконно звільненого керівника, члену виконавчого органу та інших осіб, що перебувають з АТ у трудових правовідносинах.

Проблеми АТ, пов'язані із звільненням керівництва, можуть стати каталізатором підриву довіри до товариства, впевненості у ефективності, результативності його діяльності, відповідно, інших негативних наслідків.

З метою максимального недопущення конфліктних ситуацій, що виникають у процесі діяльності АТ, необхідно проаналізувати особливості трудових правовідносин через призму трудового і корпоративного законодавства, а також виокремити основні проблеми та шляхи їх попередження.

Отже, законом України «Про акціонерні товариства» визначено наступні особливості трудових відносин, що виникають між органами управління АТ та його власниками:

- затвердження умов цивільно-правових договорів, трудових договорів (контрактів), що укладатимуться з членами наглядової ради АТ, а також обрання особи, яка уповноважується на підписання договорів (контрактів) з членами наглядової ради, належить до виключної компетенції загальних зборів (п.17 ч.2 ст.33);

- повноваження голови колегіального виконавчого органу (особи, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу), а також члена виконавчого органу, припиняються за рішенням наглядової ради, якщо статутом акціонерного товариства це питання не віднесено до компетенції загальних зборів [1].

Підстави припинення повноважень голови та/або члена виконавчого органу встановлюються законом, статутом товариства, а також контрактом, укладеним з головою та/або членом виконавчого органу.

Трудовий договір - угода між працівником і власником підприємства (ст.21 КЗпП). Контракт - особлива форма трудового договору, яка дозволяє встановлювати за угодою сторін особливі умови розірвання договору, в тому числі достроково.

Умови розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу передбачено у ст. 40 КЗпП [2]. Але, як свідчить практика, не завжди дотримання вимог Кодексу дозволяє уникнути протиріч.

Задля недопущення конфліктів та проблем, пов'язаних з усуненням керівника, чий дії або бездіяльність суперечать інтересам акціонерів, товариства загалом, чия кваліфікація не відповідає вимогам щодо рівня здійснюваного на товаристві управління та інших визначених законом підстав, необхідно:

- передбачити в контракті, що укладається між товариством та керівником чи членом виконавчого органу, особи, що виконує повноваження одноосібного виконавчого органу, - бажано вичерпний перелік його прав та повноважень, а також умови та особливий порядок звільнення, але такий, що не суперечить вимогам законодавства про працю.

- виконувати всі організаційні, процедурні вимоги щодо проведення загальних зборів, на яких вирішується питання про звільнення. Питання, що виносяться на порядок денний загальних зборів, мають бути сформульовані чітко та прозоро; підстави для звільнення повинні бути обґрунтованими, підкріплені посиланням на законодавство, умови контракту та мати під собою достатню доказову базу. Надуманість підстав може призвести до

визнання рішення незаконним та поновлення звільненої особи у судовому порядку.

Згідно Рішення Конституційного Суду України у справі N 1-2/2010 за конституційним зверненням про офіційне тлумачення частини третьої статті 99 Цивільного кодексу України зазначається, що положення даної статті «члени виконавчого органу можуть бути у будь-який час усунені від виконання своїх обов'язків» слід розуміти як право компетентного (уповноваженого) органу товариства у будь-який час і з будь-яких підстав усунути особу (осіб) від виконання обов'язків члена (членів) виконавчого органу за умови, якщо в установчих документах товариства не визначено таких підстав. Усунення члена виконавчого органу товариства від виконання своїх обов'язків, яке передбачене частиною третьою статті 99 Цивільного кодексу України, не є відстороненням працівника від роботи в розумінні статті 46 Кодексу законів про працю України [3].

Право власників товариства усунути директора від виконання обов'язків обґрунтовується необхідністю захисту їх корпоративних прав [4].

І усвідомлення та закріплення на офіційному рівні чіткого розмежування норм корпоративного та трудового законодавства конкретизує статус відносин власників АТ з їх органами управління, унеможливаючи зловживання, що впливають із різного визначення даними галузями правового становища найманого працівника - керівника виконавчого органу чи особи, яка виконує повноваження одноосібного виконавчого органу.

Список використаних джерел

1. Про акціонерні товариства: закон України від 17 вересня 2008 року N 514-VI (Із змінами станом на 07.07.2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=514-17&p=1316959139789787>.

2. Кодекс законів про працю України, затверджений Законом N 322-VIII від 10.12.71 (Із змінами станом на 19.04.2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=322-08>.

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю «Міжнародний фінансово-правовий консалтинг» про офіційне тлумачення частини третьої статті 99 Цивільного кодексу України за справою N 1-2/2010 від 12 січня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v001p710-10>.

4. Відсторонення чи усунення: КСУ поставив крапку Про розмежування корпоративних та трудових відносин/ Правовий тиждень. - №4 (182). - 26 січня 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mozhaev.com.ua/nevidim/54-vidstoronennya-chi-usunennya.html>.

Сучасні загрози фінансово-економічній безпеці підприємств

*Комісар А., студентка групи УБ – 11
Науковий керівник – Хворост О.О.
канд. екон. наук,*

доц. кафедри АППФЕБ СумДУ

Серед новітніх загроз для фінансово-економічної безпеки підприємства експерти називають такі явища, як гринмейл, рейдерство, кардерство (кардеринг), конкурентну розвідку.

Гринмейл. Іноземне слово "гринмейл" давно стало повноправним економічним терміном. Довідники з ринкової економіки трактують його в такий спосіб: гринмейл (greenmail) — корпоративний шантаж шляхом скуповування значного числа акцій певної компанії з пропозицією продати їх за умови, що інші компанії підписують угоду про невтручання.

Схема класичного корпоративного шантажу припускає, що структура, яка атакує, купує на фондовому ринку невеликий пакет акцій процвітаючої компанії. Потім настає черга скарг у контролюючі та правоохоронні органи, а також судових позовів із будь-якого приводу. Кінцевою метою є або отримання відступних за відмову від претензій, або продаж свого пакета акцій за завищеною ціною.

Рейдерство — це вилучення майна на законних підставах, в основі виникнення яких лежать прогалини в законі або системні недоліки функціонування державних інститутів (судової та

правоохоронної систем, системи реєстрації юридичних осіб тощо)[2, ст. 24].

«Рейдерство» по-українськи здебільшого полягає у набутті сумнівними шляхами тимчасового права розпоряджатися активами та якнайшвидшим продажем цих активів пов'язаним із рейдером особам, із наступними перепродаваннями вилучених активів між пов'язаними особами, маючи на меті унеможливити їхньому поверненню законним власникам.

Рейдерські схеми мають однакові кольорові градації. За «білих» схем нові власники консолідують у своїх руках контрольний пакет акцій. "Сірі" підходять до ситуацій, коли діяльність підприємства "зависає" на грані банкрутства і для володіння ним достатньо знайти шпаринку в законодавстві. "Чорне" рейдерство пов'язане з кримінальними злочинами — фальсифікацією документів, підробкою підписів, шантажем, погрозами і навіть убивствами.

Заходи боротьби з рейдерством:

- ініціювати проведення в парламенті повноформатних слухань із питань протидії рейдерам із найширшим залученням представників ділових кіл держави;

- запропонувати Вищій кваліфікаційній комісії суддів України розглянути можливість посилення дисциплінарної відповідальності суддів за прийняття рішень у сфері корпоративних відносин із порушенням вимог чинного законодавства;

- ініціювати прискорення доопрацювання та прийняття нормативно-правової бази у сфері корпоративних відносин;

- створити при Кабінеті Міністрів робочу групу за участю представників зацікавлених відомств, у тому числі силових, Антимонопольного комітету, Міністерства промислової політики тощо, яка б займалася постійним моніторингом проявів рейдерства у державі та ініціювала внесення відповідних змін та доповнень до чинного законодавства;

- організувати в структурах правоохоронних органів, у тому числі прокуратури, МВС, СБУ, їхніх центральних апаратах і до рівня областей спеціальні підрозділи боротьби з рейдерством, налагодивши чіткий внутрішній контроль, щоб вони з часом не перетворилися на корумповані філії рейдерських команд;

Кардерство — діяльність споріднена з фальшуванням грошей, адже в обох випадках підробляють засоби платежу. Істотна відмінність полягає в тому, що грошові знаки випускає держава, а у кредитної картки емітентом є, як правило, акціонерний комерційний банк. НБУ вважає дуже дійовим засобом боротьби з кардерством упровадження високозахисних технологій, наприклад, перехід на чип-карти, де магнітну смужку, яку можна виготовити з обрізка відеострічки, замінить чип-модуль, підробити який значно важче.

Український великий бізнес також дуже широко використовує конкурентну розвідку.

Конкурентна розвідка — це постійний процес збору, нагромадження, структурування, аналізу даних про внутрішнє й зовнішнє середовище компанії та надання вищому менеджменту компанії інформації, що дозволяє йому передбачати зміни в обстановці і приймати своєчасні оптимальні рішення щодо управління ризиками, впровадження змін у компанії, а також відповідні заходи, спрямовані на задоволення майбутніх запитів споживачів та збільшення вартості компанії [1, ст. 15].

Для забезпечення фінансової безпеки на підприємстві і можливості передбачення ризиків на підприємстві повинна існувати система органів управління фінансовою безпекою, що мають проводити діагностування стану підприємства, прогнозувати можливі загрози та проводити низку мір по забезпеченню стабільності системи фінансової зокрема та економічної безпеки підприємства в цілому.

Список використаних джерел

1. Березин І. Промислове шпигунство, конкурентна розвідка, бенчмаркінг й етика цивілізованого бізнесу // Практичний Маркетинг. — 2005. — 22 липня. — № 101.
2. Єфіменко, А. "Рейдерство або ринок контролю", Юридичний журнал, № 11, 2008 р.

Поняття медичної помилки

*Коробов В. студент групи Ю-84
Науковий керівник – Сайко Л.Ю., ст.
викладач кафедри права СумДУ*

Медицина є найбільш складною формою людської діяльності вимагає глибоких спеціальних знань, практичних навичок, високих душевних якостей.

Протягом століть до представників медичної професії пред'являлися вимоги про недопущення помилок. Проте лікар помиляється тому, що має справу з дуже складним людським організмом, щодня стикається з нетиповими завданнями, нетиповим перебігом патологічних процесів, та й медична наука недосконала.

У зв'язку з цим на даний момент є актуальним питання правового регулювання діяльності медичних працівників, а особливо відносин які виникають після настання такого юридичного факту як медична помилка.

Для того, щоб в повній мірі врегулювати відносини пов'язані з медичними помилками необхідно насамперед на законодавчому рівні закріпити поняття медичної помилки. Нажаль в сучасному медичному законодавстві визначення даного поняття не закріплено. Були зроблені законодавцем спроби визначити нормативне закріплення в законопроекті «Про права пацієнтів в Україні» від 2005 року, але таке визначення залишилося лише в проекті [1]. Що стосується визначення лікарської помилки, то з точки зору медичних працівників вони розуміють що лікарська помилка, відповідальності не викликає ані дисциплінарної, ні адміністративної, ні кримінальної, оскільки є добросовісною помилкою, ніяк не пов'язаною з халатністю, професійною недбалістю й тим більше прямим умислом. Це ті помилки, які трапляються через те, що професійні можливості завжди є обмеженими досягнутим рівнем розвитку медичної науки й клінічної практики. Що стосується точки зору юристів то вони вважають особливістю лікарської помилки є неможливість для лікаря будь-якої спеціальності її передбачити, а надалі запобігти наслідкам. У практиці юристів і медичних працівників до лікарських помилок відносять незлочинну оману лікаря в його професійній діяльності, якщо при цьому виключається недбалість, несумлінність, самовпевненість, байдужість. Отже ми бачимо, що думки як юристів так і медичних працівників дещо схожі в питанні розумінні поняття медичної помилки, залишилося лише щоб такої й думки дійшли законодавці та в

нормативному порядку визначили дане поняття [2,с.455].

Також важливим моментом для визначення суті медичної помилки є необхідність розуміння причини виникнення таких помилок, так зокрема до причин лікарських помилок можна віднести стан розвитку медичних знань, імовірність нетипового протікання хвороби в певного пацієнта, викликану особливостями його організму, рівень кваліфікації, професійний досвід лікарів, обладнання медичних закладів діагностичною технікою, їх забезпеченість лікарськими засобами. До цього можна додати й те, що постійно з'являються нові захворювання, а відомі, проте які рідко зустрічаються на практиці, теж можуть становити собою серйозну діагностичну проблему. Можливі й змішані захворювання, які важко розпізнати й лікувати [3].

Типовим випадком лікарської помилки є безпідставне призначення лікарських засобів. Часто цим грішать молоді лікарі, які з добрих намірів призначають хворому низку медикаментів на всі випадки життя: від голови, від серця, від безсоння. А це призводить до порушення балансу обміну речовин. Людина починає почувати себе гірше, скаржитися на новий симптом і отримує черговий препарат. Потім досвідчений лікар перекреслює всі призначення, залишаючи лише аскорбінову кислоту, і хворий одужує. Іншими поширеними випадками є користування ампулами без етикеток, внаслідок чого хворому вводилися не ті препарати; забудькуватість хірургів, коли в черевній порожнині після операції лишають предмети, як-то затискачі, серветки, тампони. Відомі також випадки з досвідченими лікарями, які підписували епікриз, а потім, шоковані, вітали з «покійником» у коридорі клініки.

У зв'язку з тим, що нормативно не визначення поняття медичної помилки, виникає багато суперечок, щодо класифікації таких помилок, але останнім часом в юридичній літературі зустрічається поділ медичних помилок на релевантні та не релевантні в залежності від виду медичної помилки буде й визначатися відповідальність медичного працівника чи то вона буди

цивільно-правова, кримінальна або інша відповідальність передбачена законом.

Спочатку розглянемо питання про розуміння релевантної лікарської помилки як суб'єктивної хибної думки, що має кримінально-правове значення.

Здійснюючи той чи інший акт поведінки, кожна людина по-своєму сприймає і оцінює фактичні обставини. Навіть якщо в свідомості суб'єкта правильно відображається об'єктивна дійсність, він може неправильно її витлумачити. Тому помилка можлива як на етапі чуттєвого пізнання, так і на раціональному етапі.

Для релевантної лікарської помилки характерно, перш за все, хибність переконань медичного працівника відносно розвитку причинного зв'язку між обраним методом надання медичної допомоги і спричиненим наслідком (смерть пацієнта, нанесення його здоров'ю шкоди різного ступеня тяжкості). Саме така хибна думка характеризується виною в формі необережності.

При релевантній лікарській помилці особа може помилятися щодо властивостей тих факторів і обставин, які, на її думку, повинні були знаходитися на лінії розвитку причинного зв'язку між її діями і суспільно-небезпечними наслідками, і попередити настання останніх - в цьому випадку можна говорити про вину у формі злочинної недбалості [4].

При злочинній недбалості медичний працівник не передбачає можливості настання суспільно-небезпечного результату, бо отриманий наслідок різко не відповідає характеру здійснених дій. Наслідки є ніби побічним результатом його діяльності, направленої на досягнення зовсім іншого результату. Адже саме тому, що особа могла і повинна була передбачити настання суспільно-небезпечних наслідків, вони і ставляться їй у вину.

Отже під релевантною поведінкою слід розуміти хибну думку відносно розвитку причинного зв'язку між обраним видом і способом надання медичної допомоги та отриманим результатом.

Релевантні медичні помилки саме ті проступки які за наявності певних умов мають ознаки складу злочину передбаченого відповідними статтями ККУ, але склад злочину буде мати місце лише за

умов, що релевантна поведінка характеризується такими умовами як: дії медичного працівника були явно неправильними, суперечили загальноновизнаним і загальноприйнятим правилам медицини; медичний працівник міг і повинен передбачити, що дії його неправильні і тому можуть нанести шкоду хворому; ці неправильні дії «сприяли» (прямо або опосередковано) настанню негативних наслідків - смерті хворого або нанесенню «суттєвої» шкоди його здоров'ю

На основі вище викладеного, релевантну лікарську помилку можна визначити як хибне переконання медичного працівника відповідної кваліфікації і професійного профілю відносно характеру, виду і обсягу медичної допомоги, які призвели по необережності до нанесення шкоди життю або здоров'ю пацієнта, якщо надання такої допомоги входило до кола професійних обов'язків медичного працівника.

Відповідно до найпоширенішої в доктрині позиції, не релевантна помилка – це помилка яка виключає провину діяння, може мати місце лише коли вона є «істотною» і має «пробачливий» характер. Пробачлива або сумлінна помилка означає, що особа при найуважнішому й сумлінному відношенні до справи не могла уникнути цієї помилки, а отже, ця помилка не може бути поставлена їй в провину.

Існує об'єктивний і суб'єктивний критерій «пробачливої» помилки: вона має місце, якщо суб'єкт не був зобов'язаний або не міг усвідомлювати помилковості свого уявлення про властивості вчиненого діяння. При цій умові помилка породжує ситуацію суб'єктивного випадку й виключає кримінальну відповідальність суб'єкта. Отже, в цьому випадку помилка спричиняє неавтоматичне заподіяння шкоди.

Отже, за своєю юридичною природою нерелевантна лікарська помилка є видом неавтоматичного заподіяння шкоди.

Суб'єкт нерелевантної лікарської помилки такий самий, що й при релевантній, - медичний працівник. Однак для визнання помилки нерелевантною повинен бути встановлений хоча б один з альтернативних факторів: відсутність у медичного працівника реальної можливості надати належну медичну допомогу, адекватну фактичним обставинам. Обрано

апробований варіант медичної допомоги, що не дав очікуваного позитивного результату в конкретному випадку.

Юридичною підставою виключення кримінальної відповідальності при нерелевантній лікарській помилці є відсутність необережного (недбалого або легковажного) відношення медичного працівника до наслідків у вигляді заподіяння шкоди життю або здоров'ю пацієнта.

Так підводячи підсумки можна стверджувати, те що головною проблемою у розмежуванні медичних помилок та відповідальності за їх допущення є відсутність нормативного закріплення визначення медичної помилки, а це в свою чергу впливає й на класифікацію такого роду помилок та на вид відповідальності який необхідно застосовувати до медичного працівника.

Список використаних джерел

1. Антонов С. В. Медична помилка: юридичний аспект / С. В. Антонов / Управління закладом охорони здоров'я. – № 8. – 2007. - Електронний ресурс . - Режим доступу. – [<http://www.medlawcenter.com.ua/ru/publications/75.html>]

Стеценко С. Г. Медичне право України: підруч / С. Г. Стеценко, В.Ю. Стеценко, І.Я. Сенюта. – К.: Всеукраїнська асоціація видавництв «правова Єдність», 2008. – 507 с.

2. Ковтун Л. Проблеми правової кваліфікації лікарської помилки/ Л.Ковтун // Правовий тиждень. - 2008 р. - №52-53.- с. 125-126. - Електронний ресурс . - Режим доступу: [<http://www.legalweekly.com.ua/article/?uid=844>].

3. Кибальник А.Г., Старостина Я.В. Лікарська помилка і кримінальна відповідальність/А.Г.Кибальник, Я.В.Старостина // Жіночий лікар. - №5. – 2008. - с.44. – Електронний ресурс . - Режим доступу. – [<http://z-l.com.ua/ua/article/230>].

Поняття стратегічного планування на підприємстві

*Кузьменко Я., студентка групи УБ – 11
Науковий керівник – Хворост О.О.,
канд.екон.наук, доц. кафедри АППФЕБ СумДУ*

Усю сукупність рішень, які приймаються на фірмі, поділяють на два види – тактичні рішення, націлені на використання наявного економічного потенціалу в теперішньому, і стратегічні, які стосуються процесів поповнення, створення економічного потенціалу та відповідають

вимогам безпеки системи і лежать в основі стратегії фірми. Така сукупність стратегічних рішень у розрізі характеру реагування на зміни факторів внутрішнього та зовнішнього середовищ підприємства дістала назву «стратегія економічної безпеки», яка складається з двох основних елементів – групи стратегій підтримки економічної безпеки (стратегії усунення існуючих загроз, запобігання можливим загрозам, компенсації збитку) та групи стратегій відновлення економічної безпеки (стратегії збільшення прибутків, зниження витрат, продажу активів, комплексна стратегія відновлення)[1, с.76].

На сучасному етапі входження України в загальноєвропейські та регіональні структури актуальним є питання розробки методики впровадження стратегічного планування функціонування підприємств. Сучасні темпи зміни і накопичення знань є настільки великими, що стратегічне планування являється єдиним способом прогнозування майбутніх проблем і можливостей. Проведені дослідження показали, що фірми, які застосовують стратегічне планування, мають самі високі темпи зростання. Натомість, підприємства, які ігнорували врахування стратегічних питань, як правило, не завжди справляються з проблемами. Намагаючись вирішити лише сьогоднішні задачі, вони, фактично, готують основу для появи нових, ще більш складних проблем.

Досвід роботи нинішніх підприємств показує, що сформований порядок прийняття й реалізація стратегічних рішень не систематизований належним чином, а фахівці й керівники слабо озброєні методологією й технологією керування. Для вирішення таких питань повинна бути сформована система стратегічного управління. Її основне призначення – вчасно формувати мету розвитку, ставити проблеми й завдання, знаходити способи й організувати досягнення цілей.

Основні переваги стратегічного планування – зв'язок поточних рішень з майбутніми результатами, організоване осмислення рішень (усупереч спонтанному прийняттю) з прогнозуванням їхніх наслідків; орієнтація на пошук альтернативних варіантів досягнення цілей, тобто допустимих цілей у межах визначених цілей та наявних обмежень; визначення

можливостей і загроз, сильних та слабких сторін діяльності підприємства, врахування їх при встановленні цілей і формулюванні стратегій для забезпечення впливу на ці аспекти вже сьогодні; свідомо підготовка майбутнього і до майбутнього; розподіл відповідальності не лише між напрямками діяльності, а й між поточною та майбутньою діяльністю.

Задача керівництва фірми створити господарський механізм, що забезпечує найбільш швидко її адаптацію до зовнішніх умов, що змінюються. Це дозволить зменшити невизначеність і ризик у господарській діяльності і забезпечити концентрацію ресурсів на обраних пріоритетних напрямках[4, с.4].

Розробка і реалізація стратегії — найважливіша функція керівників фірми вищої ланки управління. Без стратегічного планування фірма подібна кораблю без керманіча. Стратегія формує основні цілі фірми і шляхи їхнього досягнення таким чином, щоб забезпечити єдину спрямованість дій усього колективу фірми.

У рамках стратегічного планування зважується безліч питань управління фірмою, у тому числі: розробка загальнофірмової стратегії; підготовка стратегічних рішень в окремих господарських сферах; аналіз конкурентного середовища; визначення основних цілей фірми; управління стратегічно важливими факторами діяльності на ринку; формування маркетингової стратегії на ринку окремих товарів; вивчення життєвого циклу продукції на ринку; управління портфелем замовлень; виявлення стратегічних перспектив фінансування капіталовкладень; формулювання загальної концепції розвитку підприємства; аналіз перспектив; дослідження структури витрат[2, с.90].

Особливостями стратегічного планування є те, що воно орієнтується на довгострокову перспективу; стратегічні плани визначають основні напрямки розвитку підприємства; позначені певні "ніші" господарської діяльності надалі підлягають заповненню засобами оперативного планування; основна мета стратегічного планування полягає в забезпеченні майбутньої успішної діяльності підприємства.

Процес стратегічного планування може бути представлений у вигляді послідовного вирішення стратегічних проблем. При цьому етапи їхнього вирішення розмежовуються таким чином, щоб на кожному могли бути використані свої специфічні методи.

Стратегічне планування використовує таке поняття як стратегічний аналіз. Стратегічний аналіз використовується в процесі здійснення управління фінансовою безпекою підприємства з урахуванням пропозиції щодо його поліпшення. Запропоновано використовувати для здійснення стратегічного аналізу стану фінансової безпеки підприємства такі методи: SWOT-аналіз, PEST-аналіз, SNW-аналіз, аналіз розробки сценаріїв подій [5, с.41].

Стратегічний план, з одного боку, зорієнтований на віддалену перспективу, а з іншого боку – повинний бути досить гнучким, щоб при необхідності можна було внести в нього зміни. Практично це програма діяльності підприємства протягом тривалого часу; її необхідно пристосовувати до постійно мінливої ділової і соціальної обстановки.

Процес стратегічного планування можна умовно розділити на чотири фази.

Перша фаза – фінансове планування. Воно обмежується процедурою складання річного бюджету і базується на оцінках і інтуїції вищого керівництва.

Друга фаза передбачає сполучення фінансового і довгострокового планування. Фінансові результати прогнозуються звичайно на 3 – 5 років уперед, найчастіше ґрунтуючись на результатах минулої економічної діяльності.

Недолік такого підходу полягає в тому, що майбутнє важко передбачити, використовуючи тільки фінансові показники. У наш час рішення за такою схемою приймають підприємства з нескладною організаційною структурою.

Третя фаза – концентрація уваги на факторах зовнішнього оточення: новітніх технологічних розробках, демографічних, соціальних, економічних. На основі отриманих даних і заглибленого дослідження ринків збуту можуть розроблятися альтернативні стратегії.

Четверта фаза – стратегічний менеджмент. Крім дій, що відносяться до попередніх фаз, тут підприємства основну

увагу приділяють збереженню і зміцненню позицій на ринках. В даний час усі ведучі корпорації розвинутих країн в області планування використовують стратегічний менеджмент.

Список використаних джерел

1. Беляєв О.О. Економічна політика: Навч. посіб./О.О. Беляєв (кер.кол.авт.), А.С. Бебело, М.І. Диба та ін.-К:КНЕУ, 2004. – 287с.
2. Осовська Г.В. Основи менеджменту: Навч. посібник, для студентів вищих навчальних закладів./ Г.В. Осовська — К.: «Кондор», 2003 — 556 с.
3. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: наукова монографія/ М. М. Єрмошенко, К. С. Горячева; Нац. академія управління. - К.: НАУ, 2010. - 232 с.
4. Говорушко Т. Економічна безпека України / Т.Говорушко// Економіка. Фінанси. Право. -2000. -№ 12. - С. 3-5

Управління ризиком в контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства

*Кулакова І., студентка групи УБ-11
Науковий керівник – Хворост О.О.,
канд.екон.наук,
доц. кафедри АГПФЕБ СумДУ*

В умовах активної інтеграції України до загальноєвропейських і світових структур входження на вітчизняний ринок іноземних підприємств загострює конкурентну боротьбу і підвищує актуальність проблеми забезпечення українськими суб'єктами господарювання власної фінансово-економічної безпеки.

Формування сприятливого та передбачуваного правового поля для розвитку підприємництва і реалізації права на підприємницьку діяльність є необхідною умовою розвитку та фінансово-економічної безпеки України, пріоритетною функцією органів державного управління в умовах ринкової економіки, реалізація якої необхідна для демократизації суспільства, забезпечення добробуту громадян, формування цивілізованого конкурентного середовища [1, с. 32].

Як стверджує Шемаєва Л.Г., зміст фінансово-економічної безпеки підприємств розкривається через забезпечення реалізації стратегічних інтересів підприємства на

основі використання можливостей зовнішнього середовища із застосуванням продуктивної взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища [1, с. 24].

Отже, під фінансово-економічною безпекою суб'єкта господарювання пропонується вважати характеристику суб'єкта господарювання, яка відображає його здатність реалізувати власні стратегічні економічні інтереси при певних зовнішніх умовах завдяки захисту від існуючих і потенційних загроз та використанню можливостей, що надає зовнішнє середовище.

С. Ілляшенко характеризує фінансово-економічну безпеку як стан ефективного використання ресурсів та існуючих ринкових можливостей підприємства, що дають можливість господарюючим суб'єктам запобігати внутрішнім та зовнішнім загрозам, забезпечувати тривале виживання та стабільний розвиток на ринку відповідно до обраної місії.

Перевагами цього підходу є, безперечно, намагання приділити увагу більшій кількості важливих аспектів фінансово-економічної безпеки підприємства [5, с. 34].

Єдність бачення науковцями сутності фінансово-економічної безпеки підприємства полягає у баченні її, в першу чергу, як стану суб'єкту ринку, що визначається його спроможністю протидіяти загрозам діяльності. Вони являють собою фактори, що здатні порушити стан системи, якою є підприємство.

Управління підприємством є складним процесом, пов'язаним із розробкою і прийняттям рішень, результат реалізації яких визначає загальну ефективність діяльності суб'єкта господарювання на ринку. Це обумовлює необхідність врахування умов зовнішнього середовища, що являють собою сукупність факторів впливу на діяльність підприємства, та, як наслідок, на рівень його фінансово-економічної безпеки. Вони можуть бути як сприятливими, так і несприятливими для суб'єкта ринку. Негативний вплив несприятливих факторів може призводити до дестабілізації становища підприємства, зниження рівня його фінансово-економічної безпеки та виникнення кризи діяльності.

Слід зазначити, що заздалегідь врахувати в процесі прийняття рішень імовірні прояви всіх без виключення несприятливих факторів практично неможливо, що призводить до виникнення ризику та може послабити фінансово-економічну безпеку суб'єкта господарювання.

У вітчизняній і зарубіжній літературі, монографіях та дисертаціях досить широко досліджуються питання ризиків і загроз, але в основному на рівні національної й державної економічної безпеки. На рівні підприємства, у контексті фінансово-економічної безпеки, знайшли відображення наступні проблеми досліджень: фінансова безпека підприємств; аналіз і оцінка ризику інвестиційних проєктів; класифікація способів захисту від ризиків.

Проведені дослідження дають можливість усвідомити сутність ризику, яка полягає в наступному:

1) ризик – це складне багатоаспектне явище, пов'язане з різнобічною фінансово-господарською діяльністю підприємства;

2) ризик пов'язаний з невизначеністю, при прийнятті управлінських рішень майбутнього результату й імовірності настання у ході здійснення діяльності підприємства [7, с. 45].

Невизначеність і мінливість внутрішнього та зовнішнього середовища, обмеженість ресурсів і капіталу, збільшення частоти та обсягів витрат при здійсненні господарської діяльності вимагають теоретичного розгляду питань ризику, менеджменту ризику підприємства. Багатогранність форм прояву ризику, неможливість абсолютного уникнення його ймовірності, відсутність універсальних засобів мінімізації ризику та втрат - це чинники, які підвищують актуальність і практичний інтерес до вивчення проблеми організації управління ризиків на підприємстві [6, с. 71].

В загальному розумінні ризик є можливістю настання в процесі реалізації прийнятих рішень несприятливих для суб'єкта господарювання наслідків. В контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки це, в першу чергу, можливість реалізації тих несприятливих факторів, які є загрозами для діяльності підприємства.

Управління ризиками на підприємстві є процесом, що ґрунтується на передбаченні

реалізації ризику, визначенні ймовірних масштабів його прояву, а також формуванні та подальшому впровадженні комплексу заходів, спрямованих на попередження або мінімізацію втрат, пов'язаних із їх реалізацією. Оскільки ризик є можливістю прояву загрози, управління ризиками можна вважати одним із інструментів забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Прийняття управлінських рішень на підприємстві припускає тісний взаємозв'язок всіх видів ризику. Однак найякісніші прогнози менеджера можуть не здійснюється через несподівані та непередбачені обставини, не залежні від самої фірми. [4, с. 117].

Процес управління ризиками є послідовністю дій, що складається з певних етапів. З урахуванням рекомендацій можна виокремити ці етапи в контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки.

Етап 1. Формування бази даних про стан підприємства та визначення ризиків.

Сформована інформаційна база даних має містити вичерпну інформацію про стан суб'єкта господарювання, що дозволить досліднику виявити основні джерела походження ризику, якими є очевидні та потенційні загрози діяльності підприємства.

Етап 2. Детальний аналіз ризиків.

Цей етап присвячується дослідженню існуючих ризиків та визначенню можливості їх реалізації в процесі підприємницької діяльності суб'єкту ринку, що сприятиме зниженню його фінансово-економічної безпеки. Найпоширенішими в теорії управління ризиком є статистичний метод, метод використання аналогій, експертні методи, метод «дерева рішень», метод аналізу доречності витрат, рейтинговий метод тощо. [4, 117].

Двома найважливішими характеристиками, що використовуються для кількісної оцінки ризику, виступають величина можливих втрат в разі настання небажаної події та ймовірність настання такої події. Перемноживши величину втрат на ймовірність настання небажаної події, отримуємо математичне сподівання втрат; доцільно при розгляді впорядковувати ризики за зменшенням цієї величини.

Етап 3. Вибір методів управління ризиками. Методи управління ризиками

завзвичай поділяють на дві групи: профілактика та страхування.

Заходами профілактики виступають: відмова від ризику; мінімізація ризику, тобто зменшення розміру або ймовірності можливих втрат; диверсифікація; лімітування; трансферт, або передача ризику іншим особам або організаціям. В свою чергу страхування ризиків може бути внутрішнім (за рахунок встановлення штрафних санкцій, вибору обґрунтованої «премії за ризик», формування спеціальних страхових фондів) та зовнішнім (за допомогою страхових компаній). Варто зазначити, що метод впливу на ризик підбирають з урахуванням ступеня його небезпеки: ризики з незначними сподіваними втратами доцільно просто приймати, а з середніми – використовувати заходи профілактики або страхування. Найбільш небезпечних ризиків найкраще взагалі уникати, якщо це можливо. Основна мета реалізації заходів з управління ризиками – знизити рівень впливу прояву загрозового для підприємства фактора.

Етап 4. Оцінка та контроль процесу управління ризиками, їх переосмислення.

Ключовим аспектом даного етапу є дослідження доцільності сформованих та реалізованих керівництвом підприємства заходів, спрямованих на зниження рівня прояву ризиків.

Процес забезпечення фінансово-економічною безпекою ґрунтується на формуванні комплексної програми управління ризиком, що є документом, який відображає процес розробки або корегування визначених процедур управління ризиком суб'єкту господарювання [8, с. 154]. Вона має включати інформацію про можливі втрати та вірогідність їх настання, дані щодо механізму зниження ризику, очікувану ефективність визначених заходів, практичну можливість їх реалізації протягом встановлених часових меж.

Таким чином, важливим аспектом забезпечення фінансово-економічної безпеки є управління ризиком на підприємстві, що являє собою складний процес. Його основою є зважене визначення джерел тих видів ризику, які у разі реалізації призводять до виникнення загроз стабільному й ефективному розвитку

суб'єкта господарювання. Цей процес передбачає реалізацію чотирьох основних етапів, що виконуються у встановленій послідовності. Перспективи подальших досліджень мають полягати у визначенні найбільш актуальних ризиків для підприємств та обґрунтованому виборі методів їх зниження.

Список використаних джерел

1. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: Монографія. – Львів: Арал, 2008. – 384с.

2. Кириченко О.А., Сідак В.С. та ін. Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання: Монографія. – К.: Університет економіки та права «Крок», 2008. – 403 с.

3. Шемаєва Л.Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища: автореф. дис. д-ра. екон. наук / Л.Г. Шемаєва. – К., 2010. – 39 с.

4. Борисова Т. М. Теоретичні аспекти управління ризиком на підприємстві/ Т. М Борисова //Актуальні проблеми економіки. – 2010 р., с. 116-120)

5. Бурда І. Я. Економічна безпека підприємства та місце в ній кадрової безпеки/ І. Я. Бурда // Ефективна економіка. – 2011. – с. 34-35.

6. Карпунцов М.В. Ризикостійкість підприємства/ М.В. Карпунцов //Актуальні проблеми економіки. – 2008. – С. 71-76.

7. Кім Ю.Г. Фінансові ризики в системі фінансово-економічної безпеки підприємства/ Ю.Г. Кім // Фінанси. – 2010. с. 44-46.

8. Лук'янова В.В., Головач Т.В. Економічний ризик: Навч. посіб. / В.В. Лук'янова, Т.В. Головач //– К.: Академ-видав., 2007. – 464 с.

Порівняльна характеристика правового регулювання адміністративної відповідальності за порушення правил дорожнього руху в Україні та європейських країнах

*Лобко К., студент групи Ю-05
Науковий керівник – Янішевська К. Д.,
викладач кафедри права СумДУ*

За статистикую протиправні прояви в сфері безпеки дорожнього руху є найпоширенішими у світі серед інших

адміністративних проступків, їх кількість у загальному обсязі реалізації адміністративно-юрисдикційних повноважень державних органів складає близько 55-60 відсотків.

Протягом 2011 року сталося майже 203 тис. дорожньо-транспортних подій, в яких загинуло більше 4,5 тис. осіб і понад 32 тис. отримали травми. Було задокументовано 5 млн. порушень Правил дорожнього руху і водіями, і пішоходами, зареєстровано майже 300 тис. випадків керування транспортом нетверезими водіями. Але щодо половини з цих порушень не було застосовано жодного простого заходу реагування. На думку В. М. Лозового, начальника Департаменту ДАІ МВС України: «Нинішня адміністративна практика часто зводить до нуля зусилля ДАІ. Справи про грубі порушення Правил дорожнього руху доходять до судових розглядів лише на 40-50 %, інша половина зависає в повітрі. А як відомо, порушення без покарання перетворюються на заохочення» [1, с. 11].

Аналіз впливу зазначених процесів на безпеку дорожнього руху у ряді зарубіжних країн, розуміння існуючих об'єктивних залежностей між установленими вимогами нормативно-правових актів, контролем за їх дотриманням і негайним застосуванням адекватних санкцій за порушення дозволяє підвищити ступінь правопорядку у цій сфері, ще раз доводить, що в Україні необхідно спростити порядок розгляду адміністративних матеріалів за порушення Правил дорожнього руху. Одним із шляхів зменшення негативних тенденцій зростання дорожнього травматизму є посилення відповідальності водіїв і посадових осіб за порушення правил, норм і стандартів при забезпеченні безпеки дорожнього руху, як це останнім часом зроблено в більшості зарубіжних країн. Наприклад, у сусідній Польщі розмір штрафу складає від 200 до 500 злотих у разі скоєння декількох порушень – 1000 злотих. У країні діє спрощений порядок покарань. Штраф може бути сплачений на місці (переданий готівкою працівнику поліції з видачею останнім відповідної квитанції на підтвердження цього факту). У всіх інших випадках працівник поліції виписує квитанцію, в якій зазначається розмір штрафу, який необхідно сплатити протягом

7 днів через банківські установи [2].

Крім того, цікавою є наявність у Польщі згідно з законом «Право на дорожній рух» накопичувальної системи штрафних балів. Міністерством юстиції визначений перелік правопорушень, за які водію нараховуються штрафні бали, та їх розмір за конкретне порушення (від 1 до 10 балів за порушення), а також розроблено Порядок застосування системи обліку штрафних балів.

У разі перевищення максимально допустимих 24 балів інформація про цей факт надсилається до відділу дорожньої поліції за місцем проживання правопорушника для вилучення у нього посвідчення водія та направлення для перездачі теоретичних і практичних іспитів з Правил дорожнього руху. На сьогодні в нашій країні відсутній загальнодержавний автоматизований банк даних, який би дозволяв здійснювати реєстрацію та облік фактів порушення адміністративного законодавства, а також чіткий механізм контролю за сплатою порушниками штрафів.

У цьому контексті необґрунтованим, на нашу думку, є виключення ч. 5 ст. 265 КУпАП, яка передбачала вилучення посвідчень водія за грубі повторні порушення, зруйнований напрацьований механізм адміністративного впливу на транспортну дисципліну [4, с. 7].

У багатьох зарубіжних країнах напрацьований механізм обліку повторних грубих правопорушень і в більшості з них на такі порушення діє значний адміністративний ресурс, який сприяє покращанню транспортної дисципліни. Іноді підвищені розміри штрафів сприяють покращанню ситуацій на шляхах. Наприклад, за порушення правил перевезення небезпечних, великогабаритних вантажів і великогабових вантажів на автомобільному транспорті штрафи, перераховані на українські гривні, складають: в Угорщині від 190 до 1,9 тис. грн.; в Австрії від 2,5 до 14,5 тис. грн.; в Чехії від 9 до 150 тис. грн.; Польщі від 300 грн. до 21 тис. грн.; Німеччині від 550 грн. до 8 тис. грн. Тому цих порушень у десятки разів менше, ніж на Україні.

Порівняльний аналіз відносних показників аварійності в Україні та інших країнах світу показав, що в Україні не

вдалося вийти на рівень безпеки дорожнього руху, який відповідає міжнародним аналогам. У нас один з найвищих рівнів ризику загибелі населення. У дорожньо-транспортних пригодах транспортні засоби в 1,4-2 рази небезпечніші, ніж в Угорщині, Болгарії, Польщі, у 4-5 разів небезпечніші, ніж у Франції, Австрії, Німеччині, й 4-7 разів небезпечніші, ніж у Данії, Швеції [3, с.44].

У процесі інтеграції України до правового поля європейського співтовариства виникає потреба подальшого наближення національного законодавства про дорожній рух до міжнародних норм та стандартів. Тому в Україні необхідно також об'єднати нормативну базу в сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в одну збірку з наданням їй статусу закону. А існуючі нормативні акти привести у відповідність, уникаючи розбіжностей і дублювання.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що зарубіжний досвід свідчить, що посилення відповідальності за деякі порушення Правил дорожнього руху сприяє покращанню застосування принципово нових механізмів адміністративно-правових засобів підвищення безпеки дорожнього руху, які вже дали позитивні результати в цих країнах, не завадило б запровадити і у нас в Україні. Головними завданнями при вирішенні цієї проблеми є надання населенню та фахівцям необхідної інформації з питань безпеки дорожнього руху, робота в освітній та соціальній сферах, проведення широкомасштабних агітаційних (рекламних) компаній, дослідницька робота, аналіз дорожньо-транспортних пригод, адміністративного та іншого впливу на учасників руху тощо.

Література

1. Єгупенко В. В. Заходи запобігання та припинення адміністративних правопорушень на транспорті органами Державної автомобільної інспекції МВС України : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право» / В. В. Єгупенко. – Х., 2002. – 16 с.

2. Будник С. І. Інформатизація процесів адміністративної відповідальності за порушення правил дорожнього руху, що спричинили пошкодження майна

[Електронний ресурс] / С. І. Будник // Наукові записки Інституту Законодавства Верховної Ради України. – 2011. – № 3 (6). – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nzivru/2011_3/p6_37.html

3. Доненко В. В. Систематизація законодавства України про дорожній рух: її перспективи / В. В. Доненко // Право України. – 2010. – №3. – 42-45 с.

4. Развадовський В. Й. Адміністративна відповідальність за порушення норм, правил і стандартів, що торкаються забезпечення безпеки дорожнього руху: Автореф. канд. юр. наук. / В. Й. Развадовський // – Одеса, 2009. – 10 с.

Відшкодування моральної шкоди у разі порушення прав споживачів

*Логвин Ю., студентка групи Ю-74
Науковий керівник –Алещенко І.О.,
викладач кафедри права СумДУ*

На сучасному етапі розвитку суспільства актуальним питанням є проблема забезпечення та захисту прав та свобод людини. Відповідно до ст.3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. У ст. 42 Конституції України зазначається, що держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів [1]. Саме закріплення за державою обов'язку забезпечення прав та свобод людини дає можливість, у випадку їх порушення, звернутися до суду з метою їх захисту та поновлення, а також за компенсацією шкоди, завданої таким порушенням.

Зазначимо, що соціальний захист населення передбачає солідарну, державно-регіональну, багатофункціональну систему підтримки добробуту населення на рівні не нижчому від діючих стандартів і нормативів, як попередження нагромадження соціальних дефіцитів з метою досягнення суспільної стабільності. Важливу роль при цьому відіграють державна система та державні механізми захисту прав споживачів.

Нажаль, діючи в Україні державна система забезпечення захисту прав

споживачів потребує суттєвого організаційного і правового вдосконалення. Насамперед, йдеться про невідповідність структури штатної чисельності територіальних органів Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики, принципу пропорційності по регіонам у співвідношенні населення та розміщення суб'єктів господарювання, що реалізують товари, надають послуги та виконують роботи безпосередньо споживачам. Це ж стосується і діяльності організаційно-правових форм недержавних структур у справі забезпечення прав споживачів, недостатня координація їх діяльності негативно відбивається на забезпеченні захисту прав споживачів.

Що ж стосується моральної шкоди, то необхідно зазначити, що інститут відшкодування моральної шкоди в Україні постійно розвивається та удосконалюється. Проте, на даний час, законодавство України не дає чіткої відповіді на питання, що є моральною шкодою. Це певною мірою ускладнює процес розгляду справ у суді, що стосуються даного інституту.

Згідно Пленуму Верховного Суду України у п. 3 постанови №4 від 31.03.1995 року «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди», моральною шкодою є втрати немайнового характеру внаслідок заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб [4]. Відшкодування моральної шкоди споживачеві є важливою складовою, здатною стимулювати поведінку виробників продавців продукції. Практикуючий юрист Гришук О.В. визначає, що право на компенсацію моральної шкоди - це можливість людини, котрій заподіяно таку шкоду внаслідок порушення її прав чи свобод, вимагати від порушника виконання його обов'язку вчинити певні дії, спрямовані на усунення або ж послаблення у неї негативних психічних станів та процесів, викликаних приниженням її гідності внаслідок цього порушення, а також її можливість звернутися, у разі потреби, до компетентних національних чи міжнародних органів за примусовим забезпеченням виконання цього обов'язку [6]. Нажаль, на сьогоднішній день,

юрисдикційна форма захисту передбачає, насамперед, припинення правовідношення, яке порушує права споживача та не може забезпечити відновлення порушеного майнового стану.

Тож необхідно звернути увагу на те, що законом передбачено відшкодування шкоди лише в тих випадках, коли вона виникла внаслідок використання небезпечних для життя та здоров'я товарів (робіт, послуг) і, в даному випадку, зовсім не враховуються звичайні порушення прав споживачів, не пов'язаних із загрозою для життя та здоров'я, наприклад, неналежне обслуговування, неповага до споживача. Тож, доцільним є створити умови, за яких споживачі матимуть право на відшкодування моральної шкоди у разі порушення їх прав, як за наявності, так і за відсутності у них майнової шкоди. Необхідно надати можливість відшкодування моральної шкоди споживачам, завданої продукцією неналежної якості, незалежно від вини продавця, виробника, виконавця та привести у відповідність положення ЗУ «Про захист прав споживачів» та Цивільного Кодексу України щодо даного питання.

Позитивним стало вже те, що з 1 листопада 2011 набув чинності Закон України «Про судовий збір» відповідно до якого судовий збір за позов щодо компенсації зменшили з 10% до 1% від ціни позову. Водночас встановили ліміт - розмір стягнення має не перевищувати 2880 гривень. Тож, сплативши стільки коштів, можна просити відшкодування навіть шестизначної суми. Проте якщо служителі і ухвалють рішення на вашу користь, слід чекати апеляції, адже вона теж подешевшала [3]. Кількість позовів на велику суму дійсно може зрости, прогнозують юристи. Однак суди зазвичай не задовольняють їх або ж значно зменшують розмір коштів, які хочуть стягнути так існують певні ускладнення у правозастосовчій діяльності судів України у справах про відшкодування моральної шкоди виникає при визначенні розміру такого відшкодування.

Основною причиною ускладнень при визначенні розміру відшкодування моральної шкоди є, по-перше, відсутність офіційно визнаних критеріїв для визначення обсягу моральної шкоди та розміру її компенсації, по-друге, наявність колізій та

прогалин у чинному законодавстві України, по-третє, відсутність у теорії цивільного права єдиного, загальновизнаного підходу до вирішення проблеми розміру компенсації моральної шкоди, що в свою чергу не дає можливості однозначно тлумачити відповідні правові норми. Все це не дозволяє ефективно вирішувати практичні питання, які виникають при вирішенні судами України справ за позовами про відшкодування моральної шкоди.

Враховуючи, що компенсація моральної шкоди відбувається на емоційному рівні людської свідомості, то розмір такої компенсації повинен бути достатнім, щоб викликати у потерпілого, або дозволити йому отримати у майбутньому позитивні емоції такої глибини і сили, які здатні у повному обсязі компенсувати, врівноважити ті негативні відчуття і переживання, в яких полягає моральна шкода. Стосовно ж юридичних осіб, то розмір компенсації немайнової шкоди повинен бути достатнім для відновлення ділової репутації та інших нематеріальних активів у попередньому стані. Саме у цьому і полягає реалізація в інституті відшкодування моральної шкоди фундаментального принципу цивільного права - принципу повного відшкодування заподіяної шкоди.

З цього випливає, що проблема визначення розміру майнової компенсації моральної шкоди переходить в дещо іншу площину: по-перше, потрібно оцінити обсяг моральної шкоди - характер і обсяг душевних (психічних) та фізичних страждань потерпілого, а по-друге, визначити розмір майнової компенсації, який дозволив би потерпілому врівноважити пережиті страждання на емоційному рівні. Для юридичних осіб це механізм набуває іншого вигляду: оцінюється рівень зниження ділової репутації та обсягу нематеріальних активів потерпілого - юридичної особи, на підставі чого визначається розмір компенсації, достатній для їх поновлення.

Виходячи з викладеного вище, потрібно, що ключовими моментами для вирішення вказаної проблеми є з'ясування питань щодо меж (мінімального і максимального розмірів) компенсації; та щодо способів та критеріїв оцінки обсягу

заподіяної моральної (немайнової) шкоди та визначення конкретного розміру компенсації.

Список використаних джерел

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. «Про захист прав споживачів» Закон України від 12.05.1991 № 1023-ХІІ від 12.05.1991 № 1023-ХІІ // Відомості Верховної Ради. - 1991.- N 30 - Ст.379
3. «Про судовий збір» Закон України від 08.07.2011 № 3674-VI // [електронний ресурс] режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>
4. Постанова Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31.03.1995 № 4 // [електронний ресурс] режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1077.743.0>
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради – 2003.- NN 40-44.- Ст.356.
6. Гришук О. В. Право людини на компенсацію моральної шкоди (загальнотеоретичні аспекти): Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 // О.В. Гришук; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. — К., 2002. — 20 с.

Спрощені системи оподаткування в Україні та світі: загальна характеристика та тенденції розвитку

*Лозовецька Я., студентка групи Ю-95
Науковий керівник – Чернадчук О. В.,
асистент кафедри АГПФЕБ СумДУ*

Закон України «Про внесення змін до Податкового Кодексу України та деяких інших законодавчих актів щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності» від 20 жовтня 2011 року, що вступив в силу з початку 2012 року реформував спрощену систему оподаткування. Таким чином втратив чинність Указ Президента України від 3 липня 1998 року №727/98 «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємства» та Декрет Кабінету Міністрів України від 26 грудня 1992 року №13-92 «Про прибутковий податок з громадян».

Положенням закону було змінено загальні умови спрощеної системи оподаткування та встановлено чотири групи суб'єктів, зокрема: фізичних осіб-

підприємців залежно від специфіки діяльності було виділено в перші 3 групи, для юридичних осіб створено окрему четверту групи.

Значно спростився порядок ведення обліку платниками єдиного податку. Так, наприклад, було змінено назву книги обліку, яка раніше називалася книга обліку доходів та витрат, зараз вона називається просто книгою обліку доходів. Вона має вестися фізичними особами-підприємцями платниками єдиного податку I, II та неплатниками ПДВ III групи. Для платників ПДВ III групи встановлюється форма та порядок обліку доходів та витрат Міністерством фінансів.

Для юридичних осіб платників єдиного податку тепер не потрібно вести книги обліку, для них достатньо бухгалтерського обліку. Характерною особливістю для юридичних осіб, які сплачують податок у розмірі 5% без ПДВ щодо ведення бухгалтерського обліку є можливість ведення спрощеного бухгалтерського обліку доходів і витрат із метою обчислення об'єкта обкладення єдиного податку. Вони мають право вести бухгалтерський облік без подвійного запису й здавати спрощену фінансову звітність. Щодо податкової звітності, слід сказати, що тепер це не звіт, а податкова декларація, що має свої наслідки [5].

Не лише для України, а й для більшості країн світу з ринковою економікою розвиток малого бізнесу є важливим пріоритетом для розвитку країни. Розвиток малого підприємництва в Україні значно відстає від інших країн світу, саме тому практика застосування податкових режимів в світі становить певний інтерес для України.

Необхідно відмітити, що для стимулювання малого бізнесу в зарубіжних країнах зазвичай використовують два податкових механізми: спрощена система оподаткування та створення для них особливих умов оподаткування шляхом введення спеціальних податкових правил, чи застосування загальних правил з окремими пільгами для малих підприємств.

Так, наприклад, у Росії граничний обсяг доходу становить 15 млн. руб., при умові що чисельність працівників не буде перевищувати 100 чоловік. Відсоткова ставка податку залежить від бази

оподаткування: 6% при оподаткуванні доходу, у який входять обіг з банківського рахунку, каси, а також доходи з взаємозаліку; 15% при оподаткуванні доходу з мінімумом витрат; 15% при оподаткуванні прибутку.

У Росії не можуть перейти на спрощену систему: страхові компанії, банки, довірчі товариства, суб'єкти підприємництва, що здійснюють діяльність з обміну валют, торгівлю лікеро-горілчаними та тютюновими виробами, паливо-мастильними матеріалами [3, с.159].

Система спрощеного оподаткування в Франції має спільні риси з російською системою. Обсяг виторгу для суб'єктів становить приблизно 10,5 млн. дол. зі ставкою податку 15% від суми прибутку. Підприємства можуть мати не більше 50 найманих працівників.

У Сполучених Штатах Америки існує розподіл на дві категорії залежно від суми доходу. Першою групою є підприємства малого бізнесу з сумою виторгу 50-70 млн. дол. зі ставкою податку 7500 дол. +25 % від суми, що перевищує США 50,000 дол. Друга група включає підприємства з сумою доходу 15000-18333 тис.дол. та ставкою податку 5150000 дол. +38 % від суми, що перевищує 15000000 дол. Для переходу на спрощену систему оподаткування підприємства можуть мати не більше 100 найманих працівників. Базою оподаткування є загальна сума доходу [3, с.159].

У Японії сума граничного доходу становить приблизно 13 млн. дол. зі ставкою податку 18%. Підприємства мають мати не більше 30 найманих працівників. Необхідно відмітити, що базою оподаткування в Японії є перші 8 млн. єн доходу, а сплачений капітал має бути менший за 100 млн. єн.

У Великобританії спрощена система оподаткування можлива для підприємств з сумою доходів до 20 млн. дол. та кількістю найманих працівників не більше 100 чоловік. Для такої категорії підприємств ставка податку становить 21% від загальної суми прибутку. Оподаткований прибуток має бути менший ніж 100 млн. фунтів стерлінгів. У Великобританії немає єдиного визначення малого підприємства. Малі та середні підприємства, як правило, підпорядковуються таким же правилам розрахунку та декларування доходів, як і інші платники податків, хоча є незначні

винятки. В числі таких винятків вирізняються й спрощені вимоги до звітності. Згідно з законодавством Великобританії, якщо річний дохід підприємства становить не менше 15 тисяч фунтів стерлінгів, то воно зобов'язане лише заповнити просту податкову декларацію без приведення докладних про свою діяльність або активах/зобов'язаннях. Крім того, якщо сумарні зобов'язання підприємства за рік складають менше 500 фунтів стерлінгів, то воно не платить по рахункам за наступний рік і звільнене від авансових платежів. Воно просто платить те, що з нього вимагається на дату закриття балансу, - це сприяє збільшенню оборотних коштів [3, с.159].

У ряді країн, таких як Швеція, Голландія, а також в загальних декретах ЄС не виділяють спрощеної системи оподаткування, а встановлюються для всіх рівні умови та загальні підстави, можливі лише певні підстави для спрощення та пониження ставок.

Отже, аналізуючи досвід країн світу, можна зробити висновок, що загальними є тенденції на спрощення системи оподаткування не лише для малого та середнього бізнесу, а й для всіх платників. Необхідно відмітити, що така єдність податків для всіх категорій платників податків поєднується з особливими ставками для підприємств малого бізнесу, які і замінюють спрощену систему оподаткування. Що стосується України, то нова система спрощеного оподаткування поряд з позитивними рисами має набагато більше ускладнень та проблем, ніж це було раніше. Наприклад, ускладнення обчислень нарахування єдиного податку та ПДВ для фізичних осіб-підприємців, що яких віднесено до третьої групи. Такі недоліки ще підлягають законодавчому урегулюванню, яке загалом має чітко визначити усі податкові механізми для кожної категорії платників податків, чи запозичуючи світові тенденції, чи зводячи всі податки для підприємців під єдиний знаменник.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс: Закон України//Відомості Верховної Ради України. - від 08.04.2011, № 13, / № 13-14, № 15-16, № 17 /, стор. 556, стаття 112

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку

та звітності: Закон України// Офіційний вісник України. - від 02.12.2011, № 91, стор. 108, стаття 3291, код акту 59220/2011

3. Деркач Ю. А. Спрощені системи оподаткування: переваги, недоліки та шляхи їх усунення. // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.6. – с. 155-162

4. Радишевська О. Р. Спрощені системи оподаткування фізичних осіб-підприємців (за законодавством Республіки Польща). [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/misb/2011_3-4/Radyshevskaya.pdf

5. Туржанський В. А. Особливості застосування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2012_1/212.pdf.

Обставини, що виключають можливість провадження кримінальної справи

*Лона В., студентка групи Ю-85 СумДУ
Науковий керівник – Ільченко О. В.,
викладач кафедри права СумДУ*

Порушення кримінальної справи є початковою стадією кримінального процесу, в якій повноважні органи держави і посадові особи, маючи відомості про вчинений злочин або той, що готується, вирішують питання про те, чи є підстави для того, щоб розпочати провадження по кримінальній справі [1, с.142].

Порушення кримінальної справи – обов'язкова стадія кримінального судочинства. Жодна кримінальна справа не може її обминути. Важливість даної стадії, можливо, навіть більша за інші. Якщо не буде даної стадії – не буде кримінальної справи – не буде законності і справедливості. Помилки, допущені у цій стадії можуть негативно вплинути на подальший рух справи, а ще гірше – на долі людей.

Актуальність даного питання полягає в тому, що необхідно в повному обсязі, об'єктивно досліджувати наявність законних приводів та підстав також інших обставин, що виключають можливість порушення кримінальної справи чи дають право не порушувати її взагалі.

Якщо в результаті перевірки заяви чи повідомлення що надійшли, не встановлено

підстав для порушення кримінальної справи, але матеріали перевірки містять дані про наявність у діянні особи адміністративного або дисциплінарного проступку чи іншого порушення громадського порядку, прокурор, слідчий, орган дізнання суддя вправі, відмовити в порушенні кримінальної справи, надіслати заяву або повідомлення на розгляд громадській організації, службі в справах неповнолітніх, трудовому колективу або власнику підприємства, установи організації чи уповноваженому ним органу для вжиття відповідних заходів впливу або передати матеріали для застосування в установленому порядку заходів адміністративного стягнення [2, с. 138].

Відповідно до вимог ст. 99 КПК України за відсутності ознак злочину та підстав до порушення справи, а отже за наявності обставин, що виключають провадження у справі, слідчий, орган дізнання, прокурор та суд відмовляють у порушенні кримінальної справи, про що виносять мотивоване рішення.

Згідно зі ст. 6 КПК України кримінальну справу не може бути порушено за наявності обставин, які виключають провадження по справі:

- 1) за відсутністю події злочину;
- 2) за відсутністю в діянні складу злочину;
- 3) внаслідок акта амністії, якщо він усуває застосування покарання за вчинене діяння, а також в зв'язку з помилуванням окремих осіб;
- 4) щодо особи, яка не досягла на час вчинення суспільно небезпечного діяння одинадцятирічного віку;
- 5) за примиренням обвинуваченого, підсудного з потерпілим у справах, які порушуються не інакше як за скаргою потерпілого, крім випадків, передбачених статтею 27 Кримінально-процесуального кодексу України: справи про злочини, передбачені частиною 1 статті 152 Кримінального кодексу України (згвалтування, тобто статеві зносини із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи), порушуються не інакше як за скаргою потерпілого, але закривати їх за примиренням потерпілого з

обвинуваченим, підсудним не можна. Також при вступі прокурора на будь-якій стадії процесу, справа за примиренням потерпілого з обвинуваченим, підсудним закриттю не підлягає.

б) за відсутністю скарги потерпілого, якщо справу може бути порушено не інакше як за його скаргою, крім випадків, коли прокуророві надано право порушувати справи і при відсутності скарги потерпілого згідно ч. 3 статті 27 КПК, якщо справа має громадське значення, а також у виняткових випадках, коли потерпілий у такій справі чи справі про злочин через свій безпорадний стан, залежність від обвинуваченого чи з інших причин не може захистити свої законні інтереси, прокурор порушує справу і за відсутності скарги потерпілого;

7) щодо померлого, за винятком випадків, коли провадження в справі є необхідним для реабілітації померлого або відновлення справи щодо інших осіб за нововиявленими обставинами;

8) щодо особи, про яку є вирок по тому ж обвинуваченню, що набрав законної сили, або ухвала чи постанова суду про закриття справи з тієї ж підстави;

9) щодо особи, про яку є нескасована постанова органу дізнання, слідчого, прокурора про закриття справи по тому ж обвинуваченню;

10) якщо про відмову в порушенні справи по тому ж факту є нескасована постанова органу дізнання, слідчого, прокурора;

11) стосовно злочину, щодо якого неотримано згоди держави, яка видала особу.

Обставини, що згідно з законом виключають порушення кримінальної справи, за своєю сутністю можуть бути систематизовані та поділені на чотири групи:

Перша група містить підстави, які констатують, що злочину не було вчинено, а саме: відсутність події злочину, відсутність складу злочину, недосягнення особою до моменту вчинення суспільно небезпечного діяння віку, при досягненні якого можлива кримінальна відповідальність [3, с. 246].

Друга група охоплює підстави, що тягнуть за собою відмову в порушенні кримінальної справи з огляду на інші обставини, що обумовлюють звільнення особи від кримінальної відповідальності та

покарання. Особа звільняється від кримінальної відповідальності з огляду на акт амністії, що усуває покарання за вчинений нею злочин, або у зв'язку з помилюванням даної особи, а також у разі смерті особи, яка вчинила злочин.

Третю групу становлять підстави, що тягнуть за собою відмову в порушенні кримінальної справи з огляду на відсутність волевиявлення потерпілого щодо притягнення винного до кримінальної відповідальності. Тут відмова в порушенні справи має місце за відсутністю скарги потерпілого, якщо справа підлягає порушенню тільки за його скаргою, або за примиренням потерпілого з обвинуваченим по такій категорії справ за п. 6 ст. 6 КПК України.

Четверта група об'єднує підстави, що констатують неможливість повторного розслідування фактів, що стосуються дій осіб, щодо яких компетентні державні органи прийняли рішення. Сюди входять такі підстави: наявність вироку, що набрав законної сили, або ухвали чи постанови суду про закриття справи за тією самою підставою, наявність постанови органу розслідування або прокурора про закриття справи за тим самим обвинуваченням згідно з пунктами 9 та 10 ст. 6 КПК України.

Якщо такі обставини як: відсутність події злочину, відсутність в діянні складу злочину та за наявності акта амністії, якщо він усуває застосування покарання за вчинене діяння, а також в зв'язку з помилюванням окремих осіб виявляються в стадії судового розгляду, суд доводить розгляд справи до кінця і у випадках відсутності події злочину та відсутності в діянні складу злочину, постановляє виправдувальний вирок, а у випадку при наявності акта амністії, якщо він усуває застосування покарання за вчинене діяння, а також в зв'язку з помилюванням окремих осіб виявляються в стадії судового розгляду - обвинувальний вирок із звільненням засудженого від покарання[4, с. 15-16].

Також відповідно до чинного законодавства за відсутності ознак злочину та підстав до порушення справи, а отже за наявності обставин, що виключають провадження у справі, слідчий, орган дізнання, прокурор та суд відмовляють у

порушенні кримінальної справи, про що виносять мотивоване рішення.

Викладені обставини мають важливе значення для правоохоронних органів, свідків та інших осіб, які беруть участь у кримінальному процесі, бо вони запобігають втраті часу, додаткових сил слідчих та інших осіб для з'ясування суті справи, адже наявні дані про обставини, що виключають можливість провадження у справі є підставами для відмови у порушенні кримінальної справи, чи закритті її, якщо вона порушена.

Список використаних джерел:

1. Аленіна Ю.П. Кримінально - процесуальне право України: Підруч. / Ю.П. Аленіна – Х.: Одиссей, 2009. - 806с.
2. Тертишник В.М. Кримінальний процес України: Навч. посіб. / В.М. Тертишник – Х.: Право, 2007. - 246с.
3. Ховронюк М. Відсутність складу злочину: кримінально – правовий аспект / М. Ховронюк // Вісник Академії адвокатури України. - 2010. - № 14. – С.246- 246.
4. Ніколаєнко Т. Амністія та помилування як підстава від звільнення кримінальної відповідальності та покарання / Т. Ніколаєнко // Кримінальне право. – 2009. - №10. - С.15-16.

Інформація, якою повинен володіти споживач при купівлі товару в інтернет-магазині

*Нагорний Ю., студент групи Ю-74
Науковий керівник –Алещенко І. О.,
викладач кафедри права СумДУ*

Розвиток сучасних web технологій досягнув того етапу, коли простота і безпека дозволили розробляти інтелектуальні й прості в обігу web програми. Інтернет - магазин - не виняток. Сучасні підприємці все частіше звертаються до даного виду web додатків. Інтернет-магазин - це перелік товарів чи послуг, які представлені на сайті з можливістю придбати той чи інший товар або послугу онлайн, тобто через Інтернет, не виходячи з дому. Інтернет торгівля у великих містах набула великого поширення, однак в менш великих містах до даного виду торгівлі ставляться з побоюванням [3].

Дослідимо плюси та мінуси інтернет-магазинів, а також відмінність з простими магазинами. Для відкриття реального магазину буде потрібно знайти відповідне

приміщення з гарним місцем розташування (викупити або орендувати), замовити дизайн та оздоблення приміщення, закупити торговельне обладнання. При відкритті інтернет-магазину підбирається доменне ім'я, замовляється дизайн та розробка сайту, плюс оренда офісу для Вашої компанії. Але в другому випадку від Вас буде потрібно набагато менше капіталовкладень, ніж при відкритті реального магазину. Вартість розробки обійдеться Вам близько 15-30 тис. грн., Коли вкладення в ремонт приміщення та придбання обладнання можуть бути в кілька разів більше, та й офіс можна вибрати в будь-якому місці. Також знизити витрати можливо і на оплату праці найманих працівників: потрібно менше консультантів, не потрібен охоронець, прибиральник приміщення.

Покупки в інтернет-магазині на сьогодні — це досить суперечливе питання. Ще років 10-15 тому покупка товару в інтернет-магазині більшістю людей сприймалася як щось незвичайне, як марна трата грошей або шахрайство. Але час іде, технології розвиваються, а інтернет-шопінг все більше входить в сучасне життя. Через всесвітню кризу дуже багато хто став відкривати свої магазини саме в інтернеті. Багато комп'ютерних магнатів, та й просто підприємців, чий бізнес не має відношення до Всесвітньої Павутини, подальший розвиток своєї справи пов'язують з інтернетом. Отже, варто розглянути найбільш очевидні плюси і мінуси покупок товарів через інтернет [2].

Плюси покупок в інтернеті: не треба нікуди йти, все, що необхідно, можна знайти в інтернет-магазині. Це найбільший плюс подібної послуги. Для багатьох людей він — вирішальний. Адже покупки в інтернет-магазині не займають багато часу, особливо, якщо ви вже є постійним покупцем якогось магазину в Мережі. Вам не треба довго ходити серед вітрин або стійок з товаром, як у звичайному магазині. Досить задати в пошуку назву потрібної вам речі — і її опис, ціна та наявність на складі завантажиться і відобразиться на вашому моніторі. Що може бути зручніше? Вам доставлять товар прямо додому або поштою, у залежності від того, як вам зручно. При цьому, багато магазинів практикують спосіб оплати готівкою в руки

кур'єру, який доставив ваше замовлення, або спосіб оплати на пошті, при отриманні товару.

Інший плюс — це можливість знайти в Мережі товар за ціною, яка вас влаштує. Не секрет, що товари в інтернеті дешевші, ніж в реальних магазинах. Це пов'язано з тим, що витрати на обслуговування магазину в Мережі набагато менші. їм не треба платити великі суми за оренду приміщення, не треба набирати численний штат співробітників і, відповідно, платити їм хорошу, гідну заробітну плату. Принаймні, дизайн інтернет-магазину, платний хостинг і реклама в Мережі обходяться дешевше.

Мінуси покупок в інтернеті: немає можливості оглянути товар, це своєрідна купівля «кота в мішку». Зображення і опис товару можуть не відповідати дійсності. Як було сказано вище, потрібно обов'язково перевіряти відгуки про магазин, в якому ви збираєтеся зробити покупку.

Як правило, магазини, які дорожать своєю репутацією, дуже відповідально підходять до цього питання. Їх товар дійсно відповідає тому опису, яке вони розміщують на сторінках свого магазину. Якщо в магазині на сторінці товару є форма для відгуків, коментарів про цей товар, а також існує шкала рейтингу товару, то це говорить тільки на користь серйозності магазину. При бажанні повернути товар або обміняти його, наприклад, у зв'язку з невідповідністю опису, з поломкою або з недоліками, які не були помічені в момент передачі товару у ваші руки, можуть виникнути проблеми. Хороший, серйозний магазин звичайно до товару докладає форму (бланк) для повернення товару, обумовлюючи терміни подібного повернення [4].

Як захистити себе?

Присвятіть час перевірці компанії, у якої збираєтесь щось купити. Зверніть увагу на наявність імені, юридичної адреси та інших формальностей, що говорять про надійність фірми. Пошукайте відгуки в інтернеті та будьте уважні, адже ідеальна репутація може бути замовною.

Керуйтеся здоровим глуздом. Занадто дешеві товари можуть бути неякісними, конфіскованими, краденими тощо. Якщо ж фірма ще й просить гроші наперед — товар можна взагалі не отримати.

Купуючи техніку, почитайте гарантійні зобов'язання магазину та дізнайтесь адресу офісу найближчого сервіс-центру. Якщо ж ви погоджуєтесь з відсутністю гарантії, будьте готові до того, що можуть виникнути проблеми.

Аби запобігти непорозумінням, здійсніть оплату після доставки. Так ви зможете упевнитися в цілісності та якості товару.

Окремо зверніть увагу на спосіб розрахунку: найбільш безпечний варіант — банківський переказ. Незважаючи на декілька відсотків банківської комісії, в разі виникнення проблем із магазином у вас буде документ про перерахунок коштів. Не варто користуватися віртуальними грошима, наприклад, WebMoney, а також оплачувати товар за допомогою кредитної картки, адже зловмисники можуть скористатися коштами, які є на ній.

Чи не найзручнішим способом доставки є пошта, особливо, якщо вам надходить товар з-за кордону. Справа в тому, що посилки, доставлені державними поштовими службами, не обмитнюються.

На покупку товарів в інтернет-магазині обов'язково укладайте договір.

8. Зверніть увагу на можливість повернення товару. Для торгівлі через інтернет також діють положення Закону України «Про захист прав споживачів», щодо повернення або обміну товару [1]. Покупець може повернути або обміняти товар, який йому не підійшов за якимись ознаками протягом 14 днів із дати отримання.

Отже, купувати чи ні товари в Інтернет-магазині — вирішувати, звичайно, споживачеві самому. Але, він повинен пам'ятати, що потрібно досить уважно поставитися до вибору того інтернет-магазину, клієнтом якого він хоче стати. Уважно читати умови надання послуг і товарів, оплати і доставки, контактну інформацію магазину, а також знайти свої права як покупця і те, що Закон «Про захист прав споживача» поширюється і на інтернет. Зі свого боку споживач повинен виконувати свої зобов'язання з оплати замовленого товару.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про захист прав споживачів»/ВВР, від 12 травня 1991р., № 30

2. Покупки в інтернет-магазинах: «за» і «проти» // [електронний ресурс] режим доступу: www.ехо.in.ua

3. Плюси і мінуси Інтернет-магазинів// [електронний ресурс] режим доступу: www.capitalism.com.ua

4. Інтернет-магазини крок в майбутнє//[електронний ресурс] режим доступу: www.bankstatey.com.

Фінансово–економічна безпека банківської діяльності, на прикладі ПуАТ КБ «Приватбанк»

*Руденко Ю., студентка групи УБ – 11
Науковий керівник – Хворост О.О.,
канд.екон.наук,
доц. кафедри АГПФЕБ СумДУ*

В сучасному суспільстві загрози в діяльності установи, організації, підприємства висувають все нові вимоги до побудови й організації діяльності системи безпеки. Для того, щоб протистояти сучасним загрозам і ризикам система безпеки повинна використовувати сучасні технології, методи та методики щодо активної протидії всім реальним і потенційним небезпекам та ризикам.

Фінансово-економічною безпекою (далі ФЕБ) – це такий стан системи безпеки установи, який дає змогу уникнути зовнішніх загроз і протистояти внутрішнім чинникам дезорганізації за допомогою наявних ресурсів, управлінських здібностей менеджерів, а також структурної організації та в співпраці працівників банківської установи з службою захисту. [1, с. 21]

Механізм управління ФЕБ установи створюється з метою забезпечення правильного та своєчасного використання всіх захисних заходів для мінімізації (або попередження) негативного впливу небезпек, загроз та ризиків.[2, с. 3]

Метою даної статті є аналіз та вдосконалення існуючої системи ФЕБ, на прикладі банківської установи публічне (відкрите) акціонерне товариство комерційний банк (далі ПуАТ КБ) «ПриватБанк», а саме виявлення небезпек, загроз та ризиків й надання рекомендацій щодо їх усунення та/або попередження.

Безпека банку – стан стійкої життєдіяльності, за якого забезпечується реалізація основних інтересів і

пріоритетних цілей банку, захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів незалежно від умов функціонування. [3, с.53]

Для аналізу в даній роботі ми обрали ПуАТ КБ «ПриватБанк» тому, що він є лідером у сфері впровадження провідних банківських послуг, а також є лідером серед українських комерційних банків за кількістю клієнтів. Даний банк функціонує відповідно до статуту банку та законодавчій базі України.

Оскільки ПуАТ КБ «ПриватБанк» взаємодіє з зовнішніми організаціями, то основна мета безпеки банку полягає у виключенні можливості нанесення йому збитків або упущення вигоди та забезпечити його ефективну діяльність і якісну реалізацію всіх операцій та угод.

Головним критерієм ефективності та якості безпеки банку є стабільність його фінансового й економічного розвитку відповідно до планів і завдань незалежно від зміни ситуації.

Відповідно до мети дослідження формулюються завдання та принципи, що обґрунтовуються та підтверджуються за допомогою методів та методик застосованих у роботі, а саме оцінка фінансового стану та показників діяльності установи та аналіз складових ФЕБ діяльності установи.

У ПуАТ КБ «ПриватБанку» існує служба внутрішнього аудиту, що представляє собою самостійний структурний підрозділ банку, який є органом оперативного контролю Наглядової Ради. Створюється за рішенням вищого органу Банку з метою перевірки й оцінки адекватності та ефективності системи внутрішнього контролю та якості виконання призначених обов'язків співробітниками Банку.

Аналізом ФЕБ банку займається аналітичний центр ризик-менеджменту, який має за мету об'єднати зусилля підрозділів, що займаються дослідженням, профілактикою, аналізом ризиків шляхом формування завдань за оцінкою, контролем, підтвердженням допущень, зроблених на основі аналізу операцій, сформованих у формі математичних рядів, подальшої ініціації перевірок і бек-тестування зроблених допущень і прогнозів, розробка управлінських рішень по вдосконаленню безпеки операцій і мінімізації ризиків на основі одержаних в ході перевірок даних.

У процесі забезпечення ФЕБ передбачається планування і здійснення сукупності заходів, поєднаних за функціональною ознакою в комплексну систему забезпечення безпеки банку. Тому у даній роботі проводиться аналіз за наступними функціональними складовими ФЕБ [4, ст. 42]:

- фінансова складова;
- інтелектуальна й кадрова складова;
- політико – правова складова;
- інформаційна складова;
- силова складова.

Розглянувши фінансові результати діяльності банку у порівнянні з двома іншими (зображено у табл.1), можна стверджувати, що дана установа має найвищі результати на протязі аналізованих років. Великий негативний вплив на діяльність установи здійснила економічна криза зазначених років. Тож для ефективної подальшої його діяльності необхідно, щоб рівень безпеки був відповідний.

Таблиця 1. Фінансовий результат діяльності банків.

№ п/п	Банк	Фінансовий результат, млн. грн.		
		станом на 01.01.09 р.	станом на 01.01.10р.	станом на 01.01.11р.
1	ПРИВАТБАНК	1291,78	1050,49	1370,18
2	РАЙФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	527,39	16,88	48,47
3	ОТПБАНК	136,45	18,78	609,43

Стосовно складових ФЕБ ПуАТ КБ «ПриватБанк», провівши аналіз, можемо виділити проблемні сегменти, а саме фінансова та силова складові. Для вирішення проблем, що були виявлених у ході проведення дослідження, слід упровадити наступні управлінські рішення (шляхи удосконалення стратегії ФЕБ) :

контроль за станом рахунків клієнтів по простроченим заборгованостях;

розширення кола клієнтів в цілях зменшення втрат від несплати декількома крупними клієнтами;

контроль за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості;

реалізація заходів безпеки банку, щодо захисту від недобросовісної конкуренції та промислового шпигунства, протиправних

посягань на власність та імідж, підроблення документів і знаків банку;

виявлення і перевірка некредитоспроможних і ненадійних клієнтів;

надання знижок відсотків постійним клієнтам при достроковому кредитуванні, що частково компенсує втрати від інфляції.

Тобто для забезпечення ефективної діяльності банківської установи необхідно ретельно перевіряти потенційних клієнтів банку та слідкувати за сплатою дебіторських заборгованостей банку.

Тож перехід України до ринкової економіки характеризується не тільки формуванням нових виробничих відносин, а й зміною відносин в інших сферах життя. Насамперед переходу до ринкових відносин стали притаманні різного роду кризи. Кризи, як правило, супроводжуються різноманітними негативними явищами в економіці. За таких обставин підприємництво все більше стає об'єктом різного роду протиправних і злочинних дій. З огляду на це безпека бізнесу набуває ознак самостійного виду суспільних взаємовідносин і поряд з необхідністю відповідного правового регулювання потребує відповідного забезпечення безпеки для його ефективної діяльності.

Список використаних джерел

1. Захаров О. І., Пригунов П. Я. Організація та управління економічною безпекою суб'єктів господарської діяльності. Навчальний посібник. – К.: КНТ, 2008. – 257 с.

2. Горячова К.С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства: Автореферат на здобуття наукового ступеню к.е.н. – К.:КНУТД, 2006. – 16 с.

3. Ярочкин В.И. Безопасность банковских систем: - М.: Ось – 89, 2004. – 416 с.

4. Примостка О.О. Аналіз ефективності діяльності комерційних банків // Фінанси України. – 2003. – №4. – 101 с.

Окремі аспекти процедури примусового виконання рішень судів про стягнення аліментів

Сайко Л. Ю., ст.викладач кафедри права СумДУ

Україна, як соціальна та правова держава гарантує право кожної дитини на рівень життя, необхідний для належного фізичного, розумового, духовного,

морального та соціального розвитку. У відповідності до статті 27 Конвенції ООН про права дитини «Батько (-ки) або інші особи, які виховують дитину, несуть основну відповідальність за забезпечення в межах своїх здібностей і фінансових можливостей умов життя, необхідних для розвитку дитини»[1]. Дане положення закріплено і українським законодавством. Піклування про дітей, їх виховання є як правом, так і обов'язком батьків. Згідно із ст. 51 Конституції України «Батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття»[2]. Родинні зв'язки між дітьми та їх батьками настільки близькі, що обов'язок допомагати своїм дітям матеріально лежить не тільки на достатньо фінансово забезпечених батьках, а й на тих, які не можуть повністю задовольнити особисті потреби.

Одним зі способів виконання обов'язку з утримання неповнолітнього є сплата одним з батьків аліментів на утримання дитини. Відповідно до Сімейного кодексу України - аліментами є грошові кошти на утримання дитини, які: 1) відраховуються за добровільно поданою одним з батьків заявою з його заробітної плати, пенсії, стипендії (ст. 187 Сімейного кодексу); 2) сплачуються добровільно одним з батьків на підставі укладеного між батьками договору про сплату аліментів (ч. 1 ст. 189 Сімейного кодексу); 3) стягуються з одного з батьків на підставі виконавчого напису нотаріуса у разі невиконання ним свого обов'язку за договором про сплату аліментів (ч. 2 ст. 189 Сімейного кодексу); 4) стягуються з одного з батьків за рішенням суду у частці від доходу платника або у твердій грошовій сумі (ч. 3 ст. 187 Сімейного кодексу)[3].

Тобто, аліменти можуть сплачуватись добровільно, або ж стягуватись примусово. З метою примусового стягнення аліментів той з батьків, хто проживає з дитиною, може звернутися до суду з позовною заявою про стягнення аліментів на дитину. У разі задоволення позову у судовому рішенні має бути, зокрема, визначено розмір присуджених аліментів та строк, протягом якого вони підлягають стягненню.

При цьому слід зауважити, що частина 2 статті 182 Сімейного кодексу України передбачає мінімальний розмір аліментів на

одну дитину, який не може бути меншим, ніж 30 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, за винятком випадків, коли аліменти присуджуються у твердій грошовій сумі (в тому випадку, коли платник аліментів має нерегулярний, мінливий дохід, частину доходу одержує в натурі, а також за наявності інших обставин, що мають істотне значення). Розмір прожиткового мінімуму встановлюється Законом України «Про державний бюджет» на поточний рік. Але статтею 18 Конвенції ООН про права дитини визначається принцип загальної й однакової відповідальності обох батьків за виховання і розвиток дитини, тобто постає питання чому той з батьків, який не проживає з дитиною повинен сплачувати тільки 30, а не 50 відсотків прожиткового мінімуму.

Необхідно звернути увагу також на ту обставину, що при визначенні розміру аліментів судом враховується не тільки заробітна плата платника аліментів, але й інші види доходів, перелік яких наведений у постанові КМУ від 26 лютого 1993 р. №146 «Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб». Проблема полягає в тому, що, як відомо, багато громадян отримують заробітну плату у конверті, а суд, присуджуючи аліменти, виходить лише з офіційно задекларованих доходів. Другою проблемою, є те, що, рішення за такими позовами судді через надмірну завантаженість виносять, не заглиблюючись у подробиці, і в результаті далеко не завжди встановлюють об'єктивний розмір аліментів на утримання дитини.

Після набрання рішенням суду законної сили виконавчий лист, виданий на підставі цього рішення, з метою примусового стягнення аліментів необхідно подати до державної виконавчої служби за місцем проживання (перебування, роботи) платника аліментів або за місцем знаходження його майна.

У випадку коли боржник працює державний виконавець разом зі своїм розпорядженням направляє виконавчий лист до бухгалтерії підприємства, установи, організації де він працює. В розпорядженні вказується розмір відрахувань з заробітної плати, порядок стягнення аліментів та

розмір заборгованості по аліментам визначений у твердій грошовій сумі.

Стягнення аліментів провадиться бухгалтерією із суми заробітку боржника після утримання з нього обов'язкових податків. Проблема полягає в тому, що багато боржників працюють не офіційно, не надають державному виконавцю відомості щодо джерел та розмірів отримання доходів. На даний момент відсутній реальний механізм виявлення справжніх доходів боржника, а також практики арешту, опису майна та звернення на нього стягнення за даними видами рішень. Фактично розшук місця роботи боржника та його майна покладається на стягувача, що відповідно, не дає результату в силу його обмежених можливостей, хоча це є прямим обов'язком державних виконавців. В деяких державах, наприклад і в Російській Федерації, судові пристави використовують приватноправові послуги у вигляді залучення приватних розшукових фірм по розшуку боржника, його майна та грошових коштів.

Відповідно до Закону України «Про виконавче провадження» контроль за своєчасністю нарахування та виплати аліментів покладено на державного виконавця. При перебуванні виконавчого листа на виконанні у органі ДВС, та за умови наявності заборгованості понад три місяці, державний виконавець надсилає запити до відповідних установ для виявлення рухомого та нерухомого майна боржника, проводить перевірку майнового стану за місцем його проживання, і в разі виявлення майна належного боржнику, на яке відповідно до вищезазначеного закону, можливо звернути стягнення - звертає стягнення на це майно.

За злісне ухилення боржника від сплати аліментів законодавством передбачено кримінальну відповідальність згідно зі статтею 164 Кримінального Кодексу України. Під злісним ухиленням слід розуміти будь-які діяння боржника, спрямовані на невиконання рішення суду (приховування доходів, зміну місця проживання чи місця роботи без повідомлення державного виконавця тощо), які призвели до виникнення заборгованості із сплати таких коштів у розмірі, що сукупно складають суму виплат за шість місяців відповідних платежів[4]. Але у

зв'язку з «м'якістю» санкцій передбачених даною статтею, притягнення боржника до кримінальної відповідальності не є фактором, який спонукає до погашення заборгованості. При цьому боржники по аліментам, відповідно до яких винесені обвинувачувальні вироки, продовжують ухилятися від відбуття покарання та виконання судових актів про стягнення аліментів. Як наслідок принцип невідворотності покарання за здійснене правопорушення не реалізується. Про ухилення від сплати аліментів свідчить ігнорування боржником викликів та попереджень державного виконавця, неявка до нього без поважних причин, приховування від нього отриманих доходів, а також приховування у разі працевлаштування даних про наявність обов'язку зі сплати аліментів від адміністрації підприємства де боржник працює і т.д. Якщо вище зазначені ознаки присутні, то в цьому випадку державний виконавець за заявою стягувача звертається до правоохоронних органів з поданням (повідомленням) про притягнення боржника до кримінальної відповідальності.

З метою реального стягнення аліментів необхідно використовувати і опит інших країн, а найбільш ефективні з них закріпити законодавчо. В першу чергу, необхідно, вдосконалення законодавства щодо виявлення фактичних доходів та іншого майна осіб, які повинні сплачувати аліменти.

За законодавством Канади та США боржника можна позбавити водійських прав, ліценцій (на мисливство, заняття оціночною, медіаторською діяльністю або ліцензії нотаріуса). В Ізраїлі можливе обмеження боржника у використанні платіжних карток.

Необхідно зробити так, щоб ухилення від сплати аліментів стало економічно не вигідним та суворо засуджувалося суспільством. Адже ненормально, що, заборгувавши аліменти та не маючи офіційних доходів і будь-якого зареєстрованого майна, боржник виходить сухим із води і уникає майнової відповідальності[5].

Необхідно також всебічно інформувати стягувачів про надані їм законодавством права: на подачу до суду позовної заяви про стягнення неустойки по

заборгованості, про отримання соціальної допомоги на час розшуку боржника.

Також, необхідно посилити контроль за діяльністю державних виконавців, оскільки у зв'язку з великим навантаженням і не досконалістю механізму стягнення аліментів, контроль за місцем роботи (його зміною), отриманням доходів, придбанням майна перекладено на стягувача. Необхідно ввести в статтю 164 Кримінального кодексу кваліфікуючі ознаки, які будуть передбачати відповідальність за приховування боржником доходів або майна, не повідомлення про зміну роботи або місця проживання, здійснення інших діянь, які будуть приводити до ускладнення або унеможливлення виконання рішення суду.

Забезпечення прав дітей належним правовим захистом повинно бути одним із основних завдань суспільства. Аліменти на утримання неповнолітніх дітей мають велике значення, оскільки від їх виплати залежить рівень задоволення необхідних, життєво важливих потреб дитини.

Список використаних джерел

1. Конвенція про права дитини ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 20.11.1989 - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show>.

2. Конституція України Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР-[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>.

3. Сімейний кодекс України Верховна Рада України; Кодекс України, Закон від 10.01.2002 №2947-III-[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>

4. Кримінальний кодекс

5. Такі проблемні аліменти... Тарас ШЕВЧЕНКО (Правовий тиждень, № 42, 20-26 жовтня 2009) - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://smi.liga.net/articles/IT096227.html>

Нормативно-правове забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності

*Скиданенко М., студент групи Ю-84
Науковий керівник – Янішевська К. Д.,
ст. викладач кафедри права СумДУ*

Розвиток і вдосконалення ринкових відносин у сучасному суспільстві характеризується динамічністю та дієвістю державного управління. Найважливішою

умовою активізації інноваційно-інвестиційної діяльності як чинника сталого економічного зростання є проведення цілеспрямованої державної політики.

Дослідження проблем інвестування економіки завжди знаходилося в центрі уваги. У сучасних умовах економічного розвитку України вони виступають найважливішим засобом забезпечення умов виходу з економічної кризи, структурних змін у народному господарстві, зростання якості технологічного процесу та підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро- і макрорівнях.

Однією з основних умов механізму реалізації пріоритетів інноваційного і інвестиційного розвитку є наявність чіткої законодавчої бази. Усвідомлення великої значимості підтримки інноваційно-інвестиційних процесів в Україні засвідчило прийняття, починаючи з кінця 90-х рр. ХХ ст., низки програмних нормативних документів.

Аналіз діючого законодавчого і нормативно-правового забезпечення переходу економіки України на інноваційно-інвестиційну модель розвитку показав, що ця галузь економіки регулюється більше як 200 нормативно-правовими актами.

Однак чинні закони характеризуються слабким взаємозв'язком, фрагментарністю, а часом і суперечливістю окремих положень. Це є причиною того, що сьогодні ще дуже багато процесів, пов'язаних з переходом до інноваційної моделі розвитку, носять в основному спонтанний і малокерований характер.

За характером інвестиційна діяльність в Україні є одним з найбільш складних у правовому аспекті проявів господарських відносин. Забезпечення цієї діяльності, що включає як національно-правовий, так і міжнародно-правові аспекти.

Інноваційна діяльність як різновид інвестиційної діяльності має свою нормативну основу – інноваційне законодавство – сукупність нормативних актів, що регулюють відносини, які виникають в процесі інноваційної діяльності. Законодавство України в цій сфері базується на Конституції України і складається з із законів України «Про інвестиційну діяльність», «Про інноваційну діяльність», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних

парків», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011, «Про наукову і науково-технічну експертизу» та інших законодавчих актів.

Існуючі в Україні перешкоди здійснення інвестиційної діяльності носять системний характер та суттєво заважають збільшенню обсягів інвестування в економіку держави. Враховуючи зазначене та виконання доручення Президента України щодо запровадження в Україні «єдиного інвестиційного вікна» Державним агентством України з інвестицій та розвитку розроблено проект Закону України «Про запровадження системи підготовки та реалізації інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна», який прийнято Верховною Радою України 21.10.2010 за № 2623-VI. Даний закон вступив в дію з 01.01.2012р., він спрямований на вдосконалення правового регулювання та створення сприятливих умов для активізації інвестиційної діяльності в Україні шляхом організації взаємодії регіональних центрів з інвестицій та розвитку і суб'єктів інвестиційної діяльності з метою підготовки та реалізації інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна». Цей Закон покликаний сприяти усуненню перешкод здійснення інвестиційної діяльності та створенню належних умов для залучення інвестицій [1].

Ще одним кроком підтримки інвестування в інновації стала розробка проекту розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів на 2010-2012 роки щодо реалізації Концепції розвитку національної інноваційної системи», який 02.06.2010 внесено на розгляд до Кабінету Міністрів України. Проте, у зв'язку зі зміною керівництва заінтересованих органів вказаний проект було повернуто на повторне погодження.

Проектом плану заходів на 2010-2012 роки щодо реалізації Концепції розвитку національної інноваційної системи передбачалося виконання низки завдань з розвитку вітчизняних інтелектуальних інформаційних технологій, які завдяки своїй універсальності практично не мають обмежень щодо застосування в усіх галузях та сферах діяльності – від проектування нових

виробів до моделювання та управління великими виробничими системами.

Вказаний проект є першим етапом імплементації Концепції розвитку національної інноваційної системи.

Крім того, постановою Кабінету Міністрів України від 13.09.2010 № 860 «Питання підготовки та відбору інвестиційних проектів, для реалізації яких у реальному секторі економіки надається державна підтримка», затверджено Порядок відбору інвестиційних проектів, для реалізації яких у реальному секторі економіки надається державна підтримка, який визначає загальну процедуру проведення конкурсного відбору та експертної оцінки розроблених суб'єктами господарювання інвестиційних проектів, для реалізації яких у реальному секторі економіки надається державна підтримка.

Порядком передбачено, що у конкурсному відборі можуть взяти участь інвестиційні проекти, пропозиції щодо реалізації яких, за висновком Міністерства економіки України, відповідають завданням і пріоритетам, визначеним Програмою діяльності Кабінету Міністрів України, та є економічно ефективними.

Одним з основних критеріїв відбору та експертної оцінки інвестиційних проектів визначено інноваційну спрямованість та високотехнологічний рівень [2].

Також заслуговує на увагу проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011-2015 роки». Метою даної програми є концентрація ресурсів для активізації інвестиційної діяльності, спрямованої на модернізацію економіки та забезпечення сталого економічного розвитку.

Слід зазначити, що на сьогодні існує Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні » від 08.09.2011 року, саме цей Закон визначає правові, економічні та організаційні засади формування цілісної системи пріоритетних напрямів інноваційної діяльності та їх реалізації в Україні.

Метою закону є забезпечення інноваційної моделі розвитку економіки шляхом концентрації ресурсів держави на пріоритетних напрямках науково-технічного оновлення виробництва,

підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках [4].

Підсумки інвестиційного та інноваційного розвитку України останніх років засвідчують підвищення ролі цілеспрямованої державної політики, орієнтованої на підтримку цілісності інноваційного процесу - від наукової розробки до інвестування масового виробництва [5, с.102].

Отже, для підвищення інноваційної активності суб'єктів господарювання необхідне створення чіткого, ефективного і стабільного законодавства, яке б забезпечувало адекватне міжнародним нормам правове поле і стимулювало інноваційно-інвестиційну активність вітчизняних і закордонних підприємств, які здійснюють свою діяльність в Україні.

Список використаних джерел

1. Про запровадження системи підготовки та реалізації інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна»: Закон України від 21.10.2010 р. // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2623-17>

2. Питання підготовки та відбору інвестиційних проектів, для реалізації яких у реальному секторі економіки надається державна підтримка: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.09.2010 № 860. // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/860-2010-%D0%BF>

3. Про затвердження Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011-2015 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2010 р. N 1900-р.// Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR101900.html

4. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 08.09.2011 р. // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/433-15>

5. Дука А.П. Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування: Навчальний посібник. - К.: Каравела. 2007. С. 424.

Реєстраційне провадження: поняття, ознаки, види

Солонар А.В., асистент кафедри АГПФЕБ СумДУ

Якщо визначати реєстраційне провадження взагалі за видами адміністративних проваджень зрозуміло, що

воно відноситься до неюрисдикційного провадження. Мається на увазі, що у даному випадку, на відміну від юрисдикційних проваджень, відсутня необхідність правового захисту, відсутнє правопорушення чи спір про право, певна санкція, хоча всі дії відбуваються у певній процесуальній формі.

О.В. Кузьменко зазначає, що реєстраційне провадження – регламентована адміністративно-процесуальними нормами діяльність уповноважених органів публічної адміністрації, в ході якої вирішуються питання про офіційне визнання законності правових актів; законності дій юридичних та фізичних осіб; наділення суб'єктів права відповідними правами або обов'язками; а також про облік та фіксацію юридичних фактів шляхом закріплення їх у реєстраційних документах [1, с. 86].

З огляду на державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, то реєстраційне провадження у даному випадку зводиться до засвідчення факту створення або припинення суб'єкта господарювання.

Реєстраційне провадження як різновид адміністративного провадження –це діяльність уповноважених органів (посадових осіб) щодо розгляду та вирішення індивідуальних справ, які мають безспірний характер. Зазначені індивідуальні справи розглядаються у позасудовому порядку, на особистому прийомі посадової особи уповноваженого органу в сфері реєстрації. В даному випадку мова йдеться про надання адміністративних послуг органами виконавчої влади, тобто про задоволення суб'єктивного права особи [2, с.27].

Варто погодитись з Юшкевич О. Г., яка визначає, що реєстраційне провадження як структурний елемент адміністративного процесу – це діяльність публічної адміністрації по розгляду і вирішенню у встановленому порядку індивідуально-конкретних справ в сфері державної реєстрації шляхом внесення відомостей про об'єкти реєстрації у відповідний реєстр з метою встановленням юридично значущих фактів і прав суб'єктів реєстраційних правовідносин та винесення за результатами індивідуального акту в межах нормативно врегульованої процедури [2, с.30].

З огляду на вищенаведені визначення можна спробувати визначити ознаки реєстраційного провадження: 1) це діяльність уповноважених органів публічної адміністрації; 2) вирішуються індивідуальні справи, тобто справи окремої особи чи групи осіб; 3) усі дії здійснюються у певній нормативно-врегульованій процедурі, певній процесуальній формі; 4) безспірний порядок провадження (відсутня будь-яка згадка про правопорушення чи спір про право).

Це більш загальні ознаки, проте Юшкевич О.Г. виділяє специфічні ознаки, притаманні реєстраційному провадженню.

Адміністративно-правові відносини у реєстраційному провадженні виникають з ініціативи заявника – фізичної або юридичної особи, групи громадян тощо. Заявник у даному випадку є реальним носієм права («правовласником»), але тільки через певні визначені законом процедури ці права можуть бути реалізовані відповідно до вимог закону.

Реєстраційне провадження не має своїм результатом вживання примусових заходів. Його результат – задоволення законних запитів фізичних або юридичних осіб, а також забезпечення ефективної роботи управлінського апарату.

В межах реєстраційного провадження можливе здійснення правоохоронних дій, але їх характер інший: сам факт проведення реєстрації свідчить про те, що зареєстрована діяльність відповідає вимогам законності. А це означає, що правоохоронну не можна зводити виключно до адміністративної юрисдикції.

Зрозуміло, що коли мова йде про реєстраційне провадження, то варто відмітити, що воно включає в себе декілька проваджень. Реєстраційні провадження класифікують наступним чином: державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності; реєстрація банків; реєстрація місцевих об'єднань громадян, органів територіальної самоорганізації населення; реєстрація об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, реєстрація житлово-будівельних і гаражних кооперативів; державна реєстрація друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств; реєстрація адвокатських об'єднань; реєстрація відповідно до закону об'єктів нерухомого

майна; реєстрація автотранспортних засобів; реєстрація цивільних повітряних суден, аеродромів, аеропортів і присвоєння повітряним судам, внесеним до державного реєстру, державних і реєстраційних розпізнавальних знаків; реєстрація річкових і морських суден під прапором України тощо.

З огляду на висловлене, необхідно зазначити, що у загальному вигляді, реєстраційне провадження – це регламентована нормативно-правовими актами процедура здійснення юридично значимих дій, що вчиняється уповноваженими органами публічної адміністрації в процесі вирішення індивідуальних справ в безспірному порядку.

До того ж при розгляді кожного виду реєстраційного провадження та надання вичерпної характеристики кожному з останніх, слід враховувати, що у кожному з проваджень, чи то адміністративних, чи інших, виділяють певні характерні риси, через які і розкривається вся суть провадження. При цьому варто звернути увагу на такі елементи: 1) суб'єкт провадження; 2) об'єкт провадження; 3) зміст провадження. Саме ці складові нададуть можливість отримати повне уявлення про необхідне провадження.

Література

1. Кузьменко О.В. Природа реєстраційного провадження / О.В. Кузьменко // Вісник Академії митної служби України. Серія : «Право». – 2009. – № 1 (2). – С. 81-87.
2. Юшкевич О.Г. Провадження в справах про державну реєстрацію фізичних осіб-підприємців: Дис. канд. юрид. наук. – Харків, 2007. – 230с.
3. Авер'янов В.Б. Державне управління: теорія і практика / В.Б. Авер'янов.– К.: Юрінком Інтер, 1998. – 432 с.

Протоколи слідчих і судових як джерело доказів

*Тищенко К., студентка гр. Ю-85
Науковий керівник – Ільченко О.В.,
викладач кафедри права СумДУ*

Охорона прав та законних інтересів учасників кримінального судочинства, швидке і повне розкриття злочинів, викриття винних та забезпечення правильного застосування закону з тим, щоб кожний, хто вчинив злочин, був притягнутий до відповідальності і жоден

невинний не був покараний, є основними завданнями кримінального процесу. Певні недоліки виникають через недосконалість організації роботи слідчих та дізнавачів, помилки у застосуванні науково-технічних засобів. Існує також ряд теоретичних проблем, вирішення котрих потребує подальшого наукового вивчення й осмислення. До них належать процесуальні та криміналістичні аспекти застосування певних методів і засобів фіксації фактичних даних, їх впливу на структуру і зміст протоколу і додатків до нього тощо. Проблемам протоколювання слідчих дій у літературі приділялася належна увага в роботах науковців: С.В. Андрєєва, М.І. Бажанов, Ю.Ж. Краузе, В.О. Образцова, Б.І. Пінхасов, М.С. Строгович, Б.С. Тетерін. Не достатньо чітко або взагалі не врегульовані чинним КПК України процесуальні правила протоколювання змісту і результатів окремих слідчих дій. Усе це разом і зумовило вибір теми дисертаційного дослідження.

Згідно ч. 1 ст. 65 КПК України «кримінально-процесуальні докази – це фактичні дані, на підставі яких у визначеному законом порядку орган дізнання, слідчий і суд встановлюють наявність або відсутність суспільно небезпечного діяння, винність особи, яка вчинила це діяння та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи».

Під «фактичними даними» розуміють не самі факти об'єктивної дійсності, які «приєднати» до справи неможливо, а відомості про них. Власне кажучи, фактами для суб'єкта доказування стають лише ті події та явища об'єктивної дійсності, які він сам виділив за їх зв'язок із вчиненням злочином, і вони здатні підтверджувати або спростовувати обставини предмета доказування.

Усі докази мають однакову юридичну силу для вирішення завдань доказування, але вони різні за своїм походженням, структурою і функціями під час доказування. Залежно від цих особливих ознак, у теорії доказів існує науково-обґрунтована система класифікації доказів [1, с. 104]. Так, докази поділяють на види: показання свідків, показання потерпілого,

показання підозрюваного, висновок експерта тощо [2, с. 35].

Документ (від лат. documentum - свідоцтво) - це матеріальний носій записів (папір, кіно- та фотоплівка, магнітна стрічка, перфокарта інше) з зафіксованою на ньому інформацією, призначеною для її передавання в часі та просторі. Слово «документ» здавна утримує міцні позиції у понятійно-термінологічному арсеналі вчених і практиків-юристів самого різного профілю. Не є винятком щодо цього і лексикон оперативних працівників органів дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду, всіх тих, хто професійно пов'язаний з боротьбою з правопорушеннями по кримінальних справах, так і вчених-криміналістів, процесуалістів та інших представників наук кримінально-правового напрямку [3, с. 146]. Документами послуговуються при вирішенні правових і криміналістичних завдань. За їх допомогою виявляються та розкриваються злочини, виявляються винні у здійсненні злочинів та реабілітуються помилково підозрювані [4, с. 109].

Документ у кримінальному процесі - це матеріальний об'єкт, на якому особа, яка проводить дізнання, дізнавач, слідчий, прокурор, суддя (суд), а також інші особи (службові чи інші) загальнодоступним для документа способом зафіксували дані, які мають значення для кримінальної справи, як докази чи джерела доказів. Кримінально-процесуальний закон (ст. 83 КПК України) під документом розуміє джерела доказів, у яких викладено або засвідчено обставини, що мають значення для справи. Законодавець, акцентувавши увагу на понятті документа, не згадав про його матеріальний носій, спосіб викладення, зберігання, перетворення і передачі інформації та про інші елементи у структурі документа як джерела доказів. Тому з цього питання є різні думки у кримінально-процесуальній літературі.

Б. І. Пінхасов визначає документ як предмет, призначений засвідчити юридичні факти, які викликають його виникнення, змінення або закінчення правовідносин. Пізніше він уточнює це визначення і стверджує, що документ як матеріальний об'єкт містить відомості про події та факти, викладені за допомогою письмових та інших знаків, що однозначно передають людську думку або закріплені й відтворюють її за допомогою технічних

засобів у вигляді зображення чи усної мови [5, с. 135]. Б. С. Тетерін йде далі, говорячи не просто про призначення документа засвідчувати юридичні факти, але й про необхідність спеціальної вказівки на це у законі. На його думку, як докази по кримінальній справі можуть виступати лише ті документи, «за якими закон визнає юридичну силу (заповіти, довіреності, договори та інше)» [5, с. 136].

Деякі автори вважають, що не слід поняття документа - джерела доказової інформації - формулювати як матеріальний носій, який містить відомості, що мають значення для справи, через те, що таке розуміння документа заздалегідь надає йому статус речового доказу. М. І. Бажанов до документів відносить різні довідки, офіційні листи, акти ревізій та інвентаризацій, пояснення службових осіб, заяви громадян тощо, однак визначення документа як носія доказової інформації не дає. З точки зору криміналістики, на думку В. О. Образцова та С. В. Андрєєва, документ - це матеріальний носій спеціально зафіксованої в ньому літерами, символами, іншими засобами комунікації інформації, яка має значення для виявлення, розкриття злочинів, вирішення інших завдань у кримінальному судочинстві [5, с. 137].

Спроба розмежувати обидва види документа за методом їх дослідження також є неспроможною. В основі розмежування лежить неправильний погляд на те, що документ - речовий доказ «цікавить слідчого та суд передусім не своїм змістом, не думками, які в ньому відображено, а тими або іншими слідами злочинної дії, які знаходяться на ньому, або тим, що цей документ знайдено на місці, де було вчинено злочин». Тому окремі автори вважають, що, якщо документи - речові докази - досліджуються за формою (криміналістичним шляхом), то інші документи досліджуються тільки за змістом. Однак, зміст документа незалежно від того, яким він є доказом, завжди має значення для справи.

Таким чином, можна погодитись з В. Іщенко, який правильно розкрив поняття документа як джерела доказів у кримінально-процесуальному розумінні як матеріального об'єкта, що у зафіксованій формі безпосередньо відображає відомості про події і факти, які мають кримінально-процесуальне значення і викладені за

допомогою знаків, що читаються людиною (власними силами або завдяки застосуванню технічних засобів), та дозволяють однозначно відтворювати у вигляді зображень або усної мови, передавати і тлумачити думку людини, складений певною особою, підприємством, установою, організацією, одержаний у встановленому порядку органами розслідування або судом і доданий до матеріалів кримінальної справи.

Кримінально-процесуальне законодавство України до доказів цілком виправдано відносить не всі процесуальні документи, а лише протоколи слідчих та судових дій. Тут слід зауважити, що КПК України ширше визначає коло документів, які можуть бути віднесені до даної групи доказів, ніж, скажімо, КПК РФ. Так, згідно зі ст. 87 КПК РФ, доказами у кримінальній справі є протоколи, які засвідчують обставини та факти, встановлені під час огляду, виїмки, обшуку, затримання, пред'явлення для впізнання, а також під час провадження слідчого експерименту, складені в передбаченому законом порядку. В даному переліку немає протоколів таких слідчих дій, як допит свідка, потерпілого, підозрюваного та обвинуваченого, очна ставка [4, с. 111].

Протокол судового засідання є єдиним процесуальним документом, який свідчить про всі судові дії та рішення, які мали місце в процесі судового слідства кримінальної справи. Виключно за його змістом можуть судити про процесуальний порядок, дослідження (встановлення судом) доказів по кримінальній справі, дії суду та всіх учасників судового слідства (заяви та задоволення клопотань та інше), що мають місце при розгляді справи тощо. У протоколі судового засідання фіксуються всі судові дії, за винятком висновку експертизи, яка проводилася згідно з постановою (за ухваленням) суду та після цього долучається до протоколу судового засідання. Питання та відповіді на них, які були задані експертом під час судового слідства, фіксуються в протоколі судового засідання.

Я вважаю, що в новому Кримінально-процесуальному кодексі України, який планується прийняти, необхідно було б визначити основні вимоги, яким мають відповідати використовувані методи і засоби протоколювання: законність (правомірність),

етичність, безпека, ефективність та достовірність, а також можливість перевірки процесуальними засобами.

На мою думку, необхідно включити до розділу «Докази» Кримінально-процесуального кодексу України нову статтю «Фактичні результати технічного документування» в якій буде зазначатися про те, що фактичними результатами технічного документування є фотознімки, кінофільми, фонограми, відеофільми та інші матеріали, отримані в результаті застосування технічних засобів при виявленні, розкритті та розслідуванні злочинів.

Список використаних джерел

1. Прилуцький П. Проблема реалізації засобів доказування у кримінальному процесі / П. Прилуцький // Право України. – 2008. - № 8. – С. 104-109.
2. Дубінцька Т. Місце документів у системі процесуальних джерел доказів / Т. Дубінцька// Підприємництво, господарство і право. - 2008. - № 11. – С. 35-38.
3. Корсун В. Про участь суду у збиранні доказів при розгляді кримінальної справи в I інстанції / В. Корсун// Підприємництво, господарство і право. – 2010. - № 11. – С. 146-149.
4. Міхеєнко М.М., Нор В.Т., Шибіко В.П. Кримінальний процес України. – К.: Либідь, 1992. – 219 с.
5. Аленіна Ю.П. Кримінально – процесуальне право України. - Х.: ТОВ Одіссей. 2009. – 806 с.

Особливості злочинів в сфері використання комп'ютерних технологій

Уткіна М., студентка гр.Ю-05

Науковий керівник: Баранова А.В., викладач кафедри АППФЕБ СумДУ

Перехід індустріального суспільства до інформаційного супроводжувався стрімким розвитком комп'ютерних технологій, безпосередньо впровадженням засобів комп'ютерної техніки до виробництва, торгівлі, а також до життя і побуту людей. Комп'ютерні технології стали найголовнішим засобом обміну інформації, які значно полегшили як життя, так і роботу людей. Але разом із значними перевагами дані технології створюють реальні загрози як для правопорядку в певній країні, так і світового правопорядку, оскільки з'явилися нові можливості для

вчинення раніше невідомих правопорушень, які мають свої особливості.

Питанням злочинів у сфері використання комп'ютерних технологій займалися наступні науковці: Д. Азаров, О. Баранов, В. Гавловський, М. Гриців, М. Гуцалюк, М. Карчевський, А. Музика, В. Цимбалюк та ін.

За експертними оцінками, сьогодні у світі доходи в сфері комп'ютерної злочинності посідають третє місце після доходів наркобізнесу та торгівлі зброєю [1, с. 20]. І на сьогодні злочини в сфері використання комп'ютерів це одна із груп суспільно небезпечних діянь, яка динамічно розвивається та набирає обертів.

Взагалі, комп'ютерна злочинність – це особливий вид злочинів, пов'язаних із незаконним використанням сучасних інформаційних технологій і засобів комп'ютерної техніки [2]. В їх основі можуть бути політичні, хуліганські, корисливі й інші мотиви. Згідно із чинним законодавством України, кримінальну відповідальність за злочини у сфері використання електронних обчислювальних машин (ЕОМ), комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку передбачено у Розділі XVI Кримінального кодексу України.

Даний вид злочинів з'явився відносно недавно і має ряд особливостей, які притаманні і характеризують лише їх. Так, необхідно звернути увагу на предмет злочину. Ними будуть: електронно-обчислювальні машини (ЕОМ), автоматизовані комп'ютерні системи (АКС), комп'ютерні мережі, носії комп'ютерної інформації. ЕОМ – комплекс електронних технічних засобів, побудованих на основі мікропроцесорів і призначених для автоматичної обробки інформації при вирішенні обчислювальних та інформаційних завдань. АС – це організаційно-технічні системи, в яких реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних і програмних засобів. Зокрема, такими системами слід вважати сукупність ЕОМ, засобів зв'язку та програм, за допомогою яких ведеться документообіг, формуються, оновлюються та використовуються бази даних, накопичується та обробляється інформація. Оскільки обробка певних даних можлива і в результаті роботи одного комп'ютера, то

АС – це й окремо взятий комп'ютер разом з його програмним забезпеченням. Комп'ютерна мережа – це сукупність програмних і технічних засобів, за допомогою яких забезпечується можливість доступу з однієї ЕОМ до програмних чи технічних засобів інших ЕОМ та до інформації, що зберігається у системі іншої ЕОМ. Мережа електрозв'язку – комплекс технічних засобів телекомунікацій та споруд, призначених для маршрутизації, комутації, передавання та/або приймання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого роду по радіо, провідних, оптичних чи інших електромагнітних системах між кінцевим обладнанням.

В свою чергу Сьюзан В. Бренер виокремлює наступні особливості, що відрізняють дані злочини від інших. По-перше, даний вид злочину не вимагає фізичного зближення між жертвою та суб'єктом злочину в момент вчинення злочину. По-друге, вони часто є «автоматизованими». По-третє, суб'єкт даного злочину не підвладний обмеженням, що існують у реальному фізичному світі. По-четверте, наука не здатна ще встановлювати моделі розповсюдження різних видів даних злочинів географічно та демографічно. І останньою особливістю є складність встановлення місця злочину [3, с. 33].

Якщо казати про першу особливість, то увага звертається на те, що суб'єкт та потерпіла особа безпосередньо можуть знаходитися взагалі на різних континентах і це не буде обставиною, яка заважатиме суб'єкту вчинити даний злочин.

Щодо того, що даний вид злочинів – «автоматизовані», то це означає, що суб'єкт злочину за допомогою комп'ютерних технологій і за відносно короткий проміжок часу може підвищити кількість злочинів, які вчиняються.

Однією із особливостей злочинів та найголовніших проблем для правоохоронних органів є встановлення місця вчинення злочину, а також – право якої держави повинно застосовуватися, якщо об'єкт та суб'єкт знаходяться в різних країнах. Питання визначення місця вчинення злочину вирішується по-різному на розсуд національних судів. Необхідно

звернути уваги також і на те, суди різних країн світу встановлюють свою територіальну юрисдикцію щодо злочинів з використанням комп'ютерних технологій в залежності від наступних підстав: 1) місце вчинення злочинного діяння; 2) місце знаходження комп'ютеру; 3) місце знаходження осіб (суб'єкт злочину або особа, яка є потерпілим від злочину, знаходиться на території країни) – принцип суб'єктивної територіальності; 4) місце настання суспільно небезпечного наслідку (істотний шкідливий наслідок діяння настає на території країни) – принцип об'єктивної територіальності; 5) місце знаходження будь-якої з перерахованих підстав, в тому числі й транзит інформації через територію країни.

Ще однією особливістю даної групи злочинів є розмежування їх залежно від об'єкта. Тобто, в залежності від того, на що посягається суб'єкт злочину. Так, виділяють злочини, які націлені та спричиняють шкоду конкретним об'єктам (наприклад, викрадення конфіденційної інформації із комп'ютера) та злочини, які націлені та посягають на невизначене коло об'єктів (наприклад, створення та розповсюдження вірусних програм).

Таким чином, злочини із використанням комп'ютерних технологій стають дедалі розповсюдженішими, але вони і досі залишаються феноменами, так як наука ще не здатна чітко встановити правове регулювання відповідальності за дані злочини, оскільки вони мають ряд своїх особливостей та технології досить стрімко розвиваються, що і зумовлює появу нових видів злочинів із використанням комп'ютерних технологій.

Література

1. В.Д. Гавловський, М.В. Гуцалюк, В.С. Цимбалюк Удосконалення інформаційного законодавства як засіб оптимізації протидії комп'ютерній злочинності // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2001. – № 3. – С. 20-24.
2. Судова практика розгляду справ про злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку / Верховний Суд України: інформаційний сервер // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/C8EABE11C12BFF3AC22576EE004F1E65?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=C8EABE11C12BFF3AC22576EE004F1E65&Count=500&>

3. Brenner S. W. *Toward a Criminal Law for Cyberspace: A New Model of Law Enforcement?* 30 Rutgers Computer & Tech. L.J. 1 (2004).

Інформаційні технології вищої освіти

*Чередниченко В. Б., старший викладач
Сумської філії ХНУВС*

Інформаційні технології (IT, information technology) з кожним роком усе ширше охоплюють різноманітні сфери життя сучасного суспільства. IT методи та засоби ведуть до справжньої революції в освіті, вони докорінно змінюють процес і результати навчання. Викладач тепер перестає бути просто „ретранслятором” знань, а випускник стає творчою особистістю, яка вміє працювати з інформаційними ресурсами та застосовувати набуті знання і вміння у різних сферах суспільного життя. Такі спеціалісти становлять кадрове підґрунтя для інноваційного розвитку суспільства [1].

Сотні років традиційними «технічними засобами» викладача були дошка та крейда. А студент вивчав предмети за своїми записами лекцій, які не у повній мірі відображали зміст «начитаного» викладачем матеріалу. Для поглиблення знань студент традиційно йшов у бібліотеку за підручником, який був випущений кілька років тому та містив інформацію, частково застарілу ще на момент друку книги. Ні одна бібліотека в світі не має достатньо коштів для постійного оновлення підручників з усіх предметів у кількості, достатній для забезпечення кожного студента. Впровадження сучасних IT у науці та освіті відкриває шлях до докорінного оновлення традиційних методів поширення і засвоєння знань.

Інформаційні технології в освіті (e-learning) – це система взаємозв’язаних складових частин, яка включає у себе:

- нормативну базу, що складається з документів кількох рівнів: державного (закони, укази Президента, постанови уряду, тощо), галузевого рівня (інструкції міністерств та відомств, їхні положення,

накази), та локальної дії (які видані конкретним навчальним закладом);

- технічну базу, яка складається з комп’ютерної техніки, засобів мережевої комунікації (hardware) та програмних продуктів (software);

- кадровий потенціал, до якого входять викладачі (наукові працівники), які безпосередньо створюють навчальні засоби, тести, довідники, тощо, а також з технічні спеціалісти, які забезпечують експлуатацію техніки та програмного забезпечення;

- інформаційні бази даних та знань (освітній контент, learning content) , які охоплюють усі стадії процесу навчання, включаючи функції управління освітою (learning management system);

- систему захисту технічного устаткування, програмних продуктів та інформаційних баз від несанкціонованого або ненавмисного впливу на інформацію (information security) [2].

З вищевикладеного випливає, що створення системи e-learning вимагає вирішення багатьох правових, фінансових, технічних, кадрових та інформаційних питань. Однак IT можна розвивати поетапно, впроваджуючи найбільш актуальні та фінансово доступні у певний час блоки. При цьому всі локальні рішення повинні прийматись так, щоб забезпечити інтеграцію вже розроблених складових частин у спільну систему.

Розглянемо одну з складових e-learning – освітні інформаційні бази даних та знань. Існуючі види цих електронних ресурсів можна згрупувати у два великих блоки. 1) Бібліотечний блок: бібліографічні покажчики; енциклопедії; довідники; словники; глосарії; монографії; дисертації; автореферати; підручники та навчальні посібники (друковані або скановані); фахові журнали; збірники наукових праць; наукові статті; матеріали наукових конференцій, семінарів. 2) Навчально - методичний блок: лекції (у текстових файлах та мультимедійних формах), електронні підручники, програми тестових завдань; аудіо, відео та інші мультимедійні продукти навчального призначення, методичні вказівки та рекомендації для виконання практичних занять, курсових робіт, підготовки до іспитів; навчальні програми; навчально - методичні комплекси.

Такий розподіл є дещо умовним, оскільки обидва блоки використовуються у навчальному процесі. Але перший блок сформовано в основному з придбаної літератури, яка зберігається у незмінному вигляді. Другий блок створено персоналом даного ВНЗ, його файли повинні безперервно оновлюватись, доповнюватись новими науковими добутками.

Ключовим елементом навчально – методичного блоку у системі e- learning є електронні підручники (ЕП). Сьогодні під ЕП розуміють електронний освітній ресурс, що складається кількох блоків: лекційного матеріалу (текст, графічні ілюстрації, анімація, тощо), лабораторних практикумів, блоку самоконтролю і тестування, довідників та словників (госаріїв). Сучасний ЕП – це багаторівнева ієрархічна інформаційна структура, що має гіперпосилання як всередині тем (глав), так і між темами та глосаріями, довідниками, вихід на ресурси бібліотеки даного ВНЗ та на сайти мережі Інтернет [3].

Часто базою для електронного підручника слугує лекція, створена у формі презентації (набору слайдів). Риженко С. С. пропонує наступні практичні рекомендації для створення лекції – презентації:

- Слайди повинні містити тільки основні моменти лекції (визначення, схеми, анімаційні та відео фрагменти, тощо). Пояснення до них лектор надає усно.

- Малюнки та схеми не повинні мати дрібних деталей або дальніх планів.

- Слід уникати текстових фрагментів, більших за 1 -2 речення. Букви бажано вибирати розміром 24 - 32 пункти.

- Найбільш важливі слова виділяються напівжирним чи курсивним шрифтом.

- На рівень сприйняття матеріалу великий вплив має кольорова гама слайда, тому необхідно вдумливо підбирати забарвлення тексту, фону та означень.

- Небажано перенавантажувати слайди різноманітними спецефектами (прокручування, розгортання, впливання, тощо).

- Загальна кількість слайдів у лекції не повинна перевищувати 20–25.

- Після кожного читання лекції треба внести до неї корективи [4].

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Сучасні завдання інформатизації освіти. [Текст] / В.Ю. Биков

// Інформаційні технології і засоби навчання: електронне наукове фахове видання – 2010. №1 (15). [Електронний ресурс]. Режим доступу <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>. ISSN 2076-8184.

2. Информационно - коммуникационные технологии в образовании. Термины и определения. Национальный стандарт Российской Федерации ГОСТ Р 52653 – 2006. Режим доступу <http://gostexpert.ru/gost/gost-52653-2006>.

3. Пілінський В. В. Технології та засоби формування електронного підручника «Електроживлення спеціальних установок». [Текст] / В.В. Пілінський // Електроніка і зв'язь № 5 2008 с. 79-85.

4. Риженко С. С. Про досвід використання мультимедійних технологій у навчальному процесі ВНЗ. / С.С. Риженко // Інформаційні технології і засоби навчання: електронне наукове фахове видання – 2009. – № 3(11). [Електронний ресурс]. Режим доступу <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>. ISSN 2076-8184.

Колективний договір як засіб досягнення соціального миру

Чередниченко Н.В., ст. викладач кафедри права СумДУ

У трудовому праві колективний договір традиційно вважається одним із основних інститутів галузі права, що охоплює досить значну кількість правових норм різного рівня - як централізованого, так і локального, з допомогою яких забезпечується регулювання відносно самостійної групи трудових відносин. Колективний договір є угодою найнижчого рівня колективно-договірного регулювання і повинен враховувати та відповідати змісту генеральної, галузевих та регіональних угод [1, с.132].

Разом із тим, Г. Чанишева вказує, що становлення і розвиток соціального партнерства в Україні дозволяє розглядати колективний договір і колективні угоди як важливі правові форми соціального партнерства, за допомогою яких узгоджуються інтереси працівників і роботодавців [2, с. 19].

Колективний договір можна розглядати також і як елемент методу правового регулювання трудових відносин. Так, одним із елементів методу трудового права є сполучення державного та договірного регулю-

вання трудових, і тісно пов'язаних з ними відносин. Використання для регулювання трудових і тісно пов'язаних з ними відносин двох основних способів, обумовлено необхідністю враховувати інтереси сторін трудових відносин і держави, забезпечити сполучення гнучкості управління працею зі стабільною системою трудових прав і гарантій, наданих працівникам.

На державному рівні закріплюються мінімальні трудові права працівників і гарантії їхньої реалізації, визначається правовий статус суб'єктів трудового права, встановлюється порядок укладення, зміни і розірвання трудових договорів, порядок ведення колективних переговорів, укладення і зміни колективних договорів тощо. В той же час, особливості і специфіка праці в окремих галузях і на окремих підприємствах спонукають сторони трудових правовідносин самих приймати норми, за допомогою яких досягається повнота правового забезпечення їх прав та обов'язків. Критерієм законності таких локальних норм стає принцип трудового права, за яким права працівників, що визначені на централізованому рівні, не повинні погіршуватися внаслідок їх конкретизації на рівні підприємств.

Колективні договори мають давню історію. Відомо, що перші колективні договори були укладені на території Росії й України в період революційних потрясінь 1904-1905 років друкарями, металістами, нафтовиками тощо. Так, друкарі і булочники Петербурга домоглися відпочинку в неділю, текстильники Москви і друкарі Харкова щорічної оплачуваної відпустки. Нафтовики Баку організували страйк, відомий дослідникам як "Груднева угода", який закінчився прийняттям колективного договору й оплатою лікарняних листків за рахунок коштів адміністрації.

Юридичне значення колективного договору зазначеного періоду полягає в тому, що робітники одержували заробітну плату по тарифу, встановленому колективним договором, і працювали стільки годин у день, скільки було встановлено договором, а за надурочні роботи одержували додаткову винагороду у розмірі, зазначеному в договорі. Проте недоліком колективних договорів того часу

було те, що законодавство і судова практика не визнавали їх юридичної сили.

З жовтневим переворотом 1917 р. колективні договори не тільки не втратили свого значення, але й набули поширення. Так, 02.07.1918 р. був опублікований декрет РНК Росії «Про порядок затвердження колективних договорів (тарифів)», яким встановлювались ставки заробітної плати і умови праці. Декрет поширювався на всі колективні договори, що визначали оплату праці в усіх видах і формах. Встановлювалось коло питань, які повинні були регулюватися колективним договором, а саме: прийняття на роботу і звільнення працівників, нормування робочого часу, оплата праці, правила користування квартирами, їдальнями, спецодягом, умови навчання тощо. Колективний договір укладався між спілкою працюючих і відповідно спілкою чи товариством підприємців, підлягав реєстрації і затвердженню Народним комісаріатом праці чи його місцевими органами [3, с.129].

Сьогодні порядок укладення і зміни колективних договорів, ведення колективних переговорів регламентується Кодексом законів про працю України та Законом України «Про колективні договори і угоди».

Відповідно до цього Закону колективний договір укладається на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності і господарювання, які використовують найману працю і мають право юридичної особи. Крім цього колективний договір може укладатися в структурних підрозділах підприємства в межах компетенції цих підрозділів.

Отже, для укладання колективного договору підприємства повинні відповідати двом ознакам:

- 1) використовувати найману працю;
- 2) мати права юридичної особи.

Відсутність хоча б однієї з цих ознак означає відсутність обов'язку сторін укласти колективний договір.

Національне законодавство не визначає поняття «наймана праця», в той же час законодавець дає визначення поняттям "найманий працівник" та "працівник". Так, відповідно до ст.1 Закону "Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)", найманий працівник - це фізична особа, яка працює за трудовим договором на підприємстві, в установі та організації, в їх

об'єднаннях або у фізичних осіб, які використовують найману працю. А відповідно до ст. 1 Закону України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності", працівник - це фізична особа, яка працює на підставі трудового договору на підприємстві, в установі, організації чи у фізичної особи, яка використовує найману працю.

Відповідно до Закону сторонами колективного договору є, з одного боку, роботодавець, а з іншого - один або кілька профспілкових чи інших уповноважених на представництво трудовим колективом органів, а у разі відсутності таких органів - представники трудящих, обрані і уповноважені трудовим колективом.

При наявності на підприємстві, в установі, організації кількох профспілок чи інших уповноважених трудовими колективами на представництво органів, вони повинні сформувати спільний представницький орган для ведення переговорів і укладення колективного договору. Участь профспілок у спільному представницькому органі відбувається на засадах пропорційного представництва їх членів. Кожна первинна профспілкова організація має визначитися щодо своїх конкретних зобов'язань за колективним договором та відповідальності за їх невиконання. Первинна профспілкова організація, що відмовилася від участі в об'єднаному представницькому органі, позбавляється права представляти інтереси працівників при підписанні колективного договору.

Вступаючи в колективні переговори, профспілковий орган реалізує не власні права, а лише виражає волю працівників підприємства. Профспілка є лише представником сторони колективного договору - працівників організації, і самостійних зобов'язань за колективним договором не несе.

А.Л. Анісімов вказує, що особливістю юридичної природи колективного договору є і те, що орган, який уклав договір від імені колективу (профспілка, рада трудового колективу, орган самоврядування підприємства і т.д.), не наділений авторитетом публічної влади стосовно тих, кому він адресований. Рівною мірою не має владу і роботодавець (власник, підприємець) стосовно колективу працівників. Повноваження роботодавця

стосуються розпорядження майном підприємства (організації, установи), але не трудовим колективом. Більш того, положення колективного договору можуть регулювати також і питання, що не мають безпосереднього відношення до здійснення працівником своєї трудової функції, однак обов'язково пов'язані з його причетністю до даної організації. Це стосується практично всіх соціально-побутових питань: житлово-комунальні пільги, придбання транспортних засобів, оздоровчо-профілактичні заходи і т.п. Зазначені й інші відповідні положення колективного договору поширюються як на самих працівників, так і на членів їхніх родин, колишніх працівників організації (пенсіонерів, інвалідів, осіб звільнених у зв'язку зі скороченням штату) [4, с.20].

В період адміністративно-командної системи зміст колективного договору практично збігався в багатьох положеннях із планом розвитку підприємства на майбутній рік, і питання, включені в план, дублювалися в колективному договорі. Але відповідальність за його невиконання адміністрація несла не перед працівниками і профспілками, а перед вищестоящими державними і партійними органами [5, с.69].

Тільки в 1987 р. сторонам колективного договору було надане право самостійно визначати його структуру і зміст. Однак це право закріплювалося підзаконним нормативним актом - Загальним положенням про порядок укладення колективних договорів, затвердженим Держкомпраці СРСР і Президією ВЦРПС.

З прийняттям Закону України "Про колективні договори і угоди" 01.07.1993 р. вперше на законодавчому рівні визнане право роботодавця і працівників самим визначати зміст колективного договору. Так, відповідно зі ст.7 Закону зміст колективного договору визначається сторонами в межах їх компетенції. Також ця стаття закріплює певні положення, які повинні бути обов'язково внесені в колективний договір. Це питання: зміни в організації виробництва і праці; забезпечення продуктивної зайнятості; нормування і оплати праці, встановлення форми, системи, розмірів заробітної плати та інших видів трудових виплат (доплат, надбавок, премій та ін.); встановлення гарантій, компенсацій,

пільг; участі трудового колективу у формуванні, розподілі і використанні прибутку підприємства (якщо це передбачено статутом); режиму роботи, тривалості робочого часу і відпочинку; умов і охорони праці; забезпечення житлово-побутового, культурного, медичного обслуговування, організації оздоровлення і відпочинку працівників; гарантій діяльності профспілкової чи інших представницьких організацій трудящих; умов регулювання фондів оплати праці та встановлення міжкваліфікаційних (міжпосадових) співвідношень в оплаті праці.

Частина третя ст.7 Закону України "Про колективні договори і угоди" надає право сторонам колективного договору встановлювати в ньому додаткові, порівняно з чинним законодавством і угодами, гарантії та соціально-побутові пільги. І хоча законодавець не закріпив у цій нормі - для кого можуть встановлюватися ці пільги та гарантії, слід розуміти цю норму так, що вона стосується тільки працівників, оскільки встановлення додаткових пільг і гарантій для роботодавця суперечило би ст.9-1 КЗпП України.

Список використаних джерел

1. Киселев И.Я. Трудовое право России и зарубежных стран международные нормы труда. / И. Я Киселев. - М., 2005. - 546 с.
2. Чанишева, Г.І. Колективні договори й угоди як форми соціального партнерства / Г.І. Чанишева // Наук, вісник Нац. академії внутр. справ України. -2001. -№ 1. -С.19-26.
3. Прокопенко В.І. Трудове право України: Підручник. / В.І.Прокопенко -Х.: Фірма "Консум", 1998. -480 с.
4. Анисимов, А.Л. Коллективные договоры и соглашения и их социально-правовое значение / А.Л. Анисимов // Трудовое право. -2003. -№ 1. - С.17.
5. Горяева Г.С. Коллективно-договорное регулирование социально-трудовых отношений в условиях реформы трудового законодательства: Дисс. канд. юрид. наук./ Г.С. Горяева -М., 2000. -203 с.

Проект Кримінально-процесуального кодексу України – рух до Європи

Шулік І., студентка групи Ю-84

Науковий керівник – Ільченко О.В.,

викладач кафедри права СумДУ

9 лютого 2012 року український Парламент прийняв за основу законопроект "Про проект Кримінально-процесуального кодексу України" № 9700, ініційований Президентом України. На разі документ обговорюється та допрацьовується [1, с.12]. За словами В.Швеця, уже надійшло близько 3000 поправок, які умовно можна розділити на 3 групи. До першої віднесено пропозиції, які фактично повертають кримінальний процес до наявної системи, до другої - ті, за допомогою яких намагаються європеїзувати кодекс і створити західну правову модель. Третя група пропозицій спрямована на вдосконалення проекту з урахуванням реальної ситуації та менталітету українців [2, с.13]. Та що ж чекає на українців після його прийняття?

Як відомо, чинний КПКУ був введений в дію ще в далекому 1961 р., що, безумовно, свідчить про його невідповідність сучасним потребам суспільства та держави. Понад 150 разів вносились зміни до чинного КПКУ, найбільші були внесені Законом України від 21.06.2001 р.

І щоб підготувати новий Проект Кримінально-процесуального кодексу було здійснено вісім спроб, та більшості з них бракувало чіткої концепції оновлень кримінального процесу, які могли б забезпечити його відповідність міжнародним стандартам у сфері захисту прав людини з одного боку та ефективну роботу правоохоронних органів з іншого.

Проте стимулом до реформування Кодексу стала можливість підписання довгоочікуваної угоди щодо вступу України в Європейський Союз, і держава взяла на себе зобов'язання прийняти новий КПКУ. На даний час майже в один голос міжнародні експерти критикують чинний Кодекс, вони стверджують що «нині діючий в Україні процес занадто бюрократичний, що займає багато часу, в якому власне судові засідання займає дуже малу роль та має авторитарний характер. Практично повна відсутність змагальності, усунення сторони захисту від участі у збиранні та фіксації доказів, відсутність ефективних

гарантій належного судочинства, надмірність та нерегульованість повноважень прокуратури, яка відповідає переважно за забезпечення законності, а не за проведення розслідування. Великий акцент ставиться на відсутність судового контролю за діяльністю слідчих органів та міліції, тиск щодо винесення обвинувального вироку та залежність суддів, порушення демократичних стандартів щодо остаточності судового рішення та поваги до суду.» [1, с.12].

В Адміністрації Президента цей законопроект охарактеризували як революційний у багатьох процесуальних аспектах. На думку представників Адміністрації, ухвалення КПКУ в новій редакції є зобов'язанням України перед Радою Європи. Крім того, документ нібито пройшов три експертизи Ради Європи та увібрав понад 90% зауважень і поправок європейських експертів.

Серед переваг слід виокремити де бюрократизацію досудового провадження, яка полягає, зокрема, у відмові від стадії порушення кримінальної справи. На практиці в межах процедури розслідування слідчі витрачають 90% часу на підготовку процесуальних документів замість безпосереднього проведення слідчих дій і пошуку винних у скоєнні злочину. Також суттєвим прогресом є відмова від інституту повернення справи на додаткове досудове слідство, оскільки ця процедура порушує презумпцію невинності осіб.

На думку авторів, якщо Кодекс буде прийнятий, поменшає випадків безпідставного затримання підозрюваних громадян, адже документ передбачає процедуру схвалення судом попереднього рішення про затримання.

Також передбачається із запровадженням КПКУ буде скасовано порушення кримінальної справи. Щойно правоохоронці отримають заяву про злочин або виявлять його самі, вони мають внести інформацію про це до Єдиного реєстру досудових розслідувань, як одразу ж почнеться розслідування, без процедури порушення кримінальної справи. Терміни процедури розслідування залишаться без змін. Щодо вироків, то вони будуть лише двох видів: обвинувальні та виправдовувальні. У даному Кодексі

зрівняють права захисників та обвинувачення. Адвокати і слідчі отримають однакове право збирати докази і представляти їх суду. Що є доказом, а що ні, вирішуватиме суд. Допуск до участі в суді отримають лише адвокати, які матимуть відповідні свідоцтва.

Буде створений Єдиний реєстр правозахисників, це означає, що припиниться практика, згідно з якою захисником обвинуваченого може виступати будь-хто, навіть його родичі. Щодо новелли запровадження кримінального документа, то існуватиме поняття "угода з правосуддям", а саме якщо обвинувачений надасть слідству всі факти, необхідні для розкриття злочину, то суд може йому офіційно пом'якшити покарання.

Революційними можна назвати норми, що дають можливість укладати угоди між потерпілим та обвинуваченим про примирення. Цей елемент відновного правосуддя дозволить більшою мірою враховувати інтереси потерпілої сторони. Укладання ж угод між прокурором та обвинувачуваним про визнання винуватості дозволить істотно заощадити час і ресурси органів досудового розслідування й суду і сприятиме зменшенню застосування до громадян репресивних заходів кримінально-правового характеру [3, с.36].

Запроваджується і домашній арешт, він буде супроводжуватися електронними браслетами, які сигналізуватимуть про місце перебування підсудного. Також, як додаткова міра буде передбачене вилучення закордонного паспорту. Також у судах приборуть клітки з металевих жердин і встановлять бар'єри з органічного скла.

Переваг у Проекті майбутнього Кодексу достатньо, проте слід звернути увагу і на суттєві недоліки які також в ньому містяться і мають не менше значення. Так, наприклад, попри конституційну норму автори Закону твердо відмовляються від суду присяжних. Та натомість запроваджується імітація інституту народних засідателів, який при розгляді справ щодо довічного ув'язнення складатиметься із двох професійних суддів і трьох присяжних. Це дуже скидається на радянську модель суду, до складу якого входять професійні судді та народні

засідателі, тільки тут народних засідателів підмінено присяжними. Такий склад суду присяжних та його повноваження не мають нічого спільного з судом присяжних, який існує в деяких європейських країнах та в Російській Федерації [3, с.36].

Та враховуючи вкрай малу довіру до нинішньої української судової влади, запровадження повноцінного суду присяжних могло б, зокрема, збільшити прихильність до неї суспільства та підвищити рівень довіри до органів правосуддя. Але, зважаючи на текст законопроекту, цього не відбудеться [1, с.12].

Також ще одним недоліком можна вважати нечіткий розподіл повноважень між слідчими та прокурорами. По суті, законопроект передбачає наділення органів Міністерства внутрішніх справ та прокуратури невластивими їм з погляду європейської практики повноваженнями. Так, згідно з новим проектом КПКУ слідчі мають право визначати певні факти як докази, складати обвинувальні акти, контактувати із судом шляхом подання клопотань, здійснювати виклики та примусові приводи підозрюваних для проведення слідчих дій тощо. Проте перераховані повноваження мають реалізовуватися виключно прокурорами або судовими органами. А завдання та обов'язки слідчих мають обмежуватися збиранням необхідної інформації про вчинення правопорушень і причетних до цього осіб. Позитивним, на погляд деяких авторів, є віднесення слідчого до сторони обвинувачення у кримінальному процесі. Такі норми усувають вадю чинного КПК, відповідно до якого слідчий має збирати докази як із боку обвинувачення, так і з боку захисту, хоча де-факто слідчі були змушені перебувати на боці обвинувачення і їх розслідування завжди мало обвинувальний характер [4].

Очевидним недоліком законопроекту є залишення без змін доказового права. Річ у тому, що в проекті є положення, згідно з якими слідчий або прокурор має право "оцінювати докази". У європейській практиці докази можуть бути надані лише в суді, а на досудових стадіях може йтися лише про відомості. Запровадження аналогічної норми в новій редакції Кодексу позбавило б працівників міліції сенсу застосовувати тортури, необґрунтовані

затримання та інші види маніпуляцій із метою отримання зізнавальних свідчень та "вибивання" потрібних доказів.

Новий КПКУ має насамперед відповідати демократичним критеріям і моральним принципам.

Безперечно, факт завершення роботи над проектом нового КПК, винесення його на обговорення та подання на експертизу до Венеціанської комісії матиме позитивні результати для України [1, с.12].

Список використаних джерел

1. Вітак О., Новий Кримінально-процесуальний кодекс України. Шлях реформи / О. Вітак // Правовий тиждень. – 2012. - № 10-11. – с.12.
2. Кім Ю., Вісімдесят відсотків поправок до нового КПК вже опрацьовано /Ю.Кім//Закон і бізнес. - 2012.- № 10.-с.13.
3. Оніщук М., Проект нового КПК України - рух у правильному напрямку / М. Оніщук // Дзеркало тижня. Україна. – 2011.- № 28. – с.36.
4. Новини Міністерства юстиції України. Мін'юст оприлюднив проект Кримінального процесуального кодексу України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/35980>.

Історичні аспекти розвитку податкових органів в Київській Русі

Янішевська К.Д., викладач кафедри права СумДУ

Проблема сплати податків в умовах трансформації системи економічних відносин, дефіциту Державного бюджету України є винятково актуальною.

Для ефективного регулювання процесу сплати податків важливим є узагальнення історичного досвіду діяльності податкових органів на українських землях.

Існування податків в Україні тісно пов'язано з виникненням, формуванням і розвитком Київської Русі як держави [1, с. 45]

На ранній стадії становлення державності у Київській Русі основною формою натуральної повинності – одним із перших видів податку – були данина і полюддя [2, с. 95].

З IX століття данина стає основним джерелом поповнення князівської казни. Як стверджує Д.Г. Черник, що "фактично це було пряме оподаткування, що зароджувалося" [3, с. 12].

Данина справлялася двома способами: повозом – коли її привозили в Київ і полюддям, коли князі чи їх дружинники самі їздили за даниною.

Полюддя у Київській Русі носило характер щорічного об'їзду князем з його дружиною підвладного населення для „кормління” і збирання данини „ходіння по людях”. [4, с. 653]. З часом полюддя перетворилося вже в регулярний податок не залежно від того чи приїздив за даниною сам князь, чи його агенти [5, с. 120].

Княгиня Ольга запровадила адміністративно-фінансові пункти для збирання данини, так звані „становища”, використавши для цього центри сільських общин – погости, двори, куди звозили данину. Для стягнення податі призначалися постійні князівські агенти – збирачі данини. Були встановлені „оброки”, „уроки”, „устава”, „дані”, які визначали зміст та розмір данини [6, с. 24; 12, с. 40;]. Сенс реформи княгині Ольги полягав у тому, що замість періодично здійснюваного полюддя було створено постійно діючу густу мережу фінансових органів.

Незадовго до розпаду Древньоруської держави, з XI ст. у князівському дворі з'являється ряд посад, які безпосередньо відповідали за збір податей. До них належали так звані данщики, митники, вірники, п'ятенщики, осьменники тощо. Наприклад, данщиками називали збирачів данини, вірниками – тих, хто приймав судові мито, яке називалося „віра”.

На кінець XIII ст. за часів феодальної роздробленості право збирати данину поступово перейшло від чиновників Золотої

Орди до великих російських князів, які, оточивши себе помічниками – намісниками, самі збирали податки та мито.

Такого права вони набували особистим приниженням і багатими подарунками, якими задарювали завойовників [1, с. 63]. Право збору данини було одним із основних способів збагачення великих князів і укріплення їх могутності.

Отже, у Київській Русі була відсутня чітка регламентація процесу сплати податків, яка сприяла збільшенню їхніх розмірів, що призводило до значних зловживань з боку збирачів податків.

Список використаних джерел

1. Нечай Н.В. Нариси з історії оподаткування./ Н.В. Нечай – К.: Вісник податкової служби України, 2002. – 144 с.

2. Бадида М. Із історії оподаткування на землях України до 1991 року. /М. Бадида. - Збірник наукових праць Академії ДПС України. – 2000 – №4 (10). – С. 95–102.

3. Черник Д.Г. Налоги в рыночной экономике. / Д.Г. Черник– М.: Финансы ЮНИТИ, 1997. – 383 с.

4. Якобсон Л.И. Экономика общественного сектора: основы теории государственных финансов. / Л.И. Якобсон– М.: Аспект Пресс, 1996. – С. 119.

5. Грушевский М.С. Очерк истории украинского народа./ М.С Грушевский. – К.: Лыбидь, 1990. – 400 с.

6. Ярошенко Ф.О., Історія податків та оподаткування в Україні: Навчальний посібник. / В.Л. Павленко– Ірпінь.: Академія ДПС України, 2002. – 240 с.

СЕКЦІЯ ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Зміни в трудовому праві радянської України 1918-1991 роки

Гиркіна О., студентка групи Ю-05

*Науковий керівник – Нестеренко В.А., к.і.н.,
доцент кафедри історії СумДУ*

Трудове право УСРР повністю відповідало спочатку праву даної галузі РФСРР, а згодом – СРСР, а також визначалося змінами політики країни та владної верхівки. Саме це й визначало еволюцію трудового права УСРР (УРСР) впродовж 1918 – 1991 років.

Здійснювана більшовиками політика воєнного комунізму, в основу якого покладена ідея відмови від капіталізму та швидкого революційного переходу до комуністичного ладу шляхом одержавлення власності, згортання товарно-грошових відносин, тотального підпорядкування суспільних, групових, індивідуальних інтересів державним, сприяв трансформації й трудового права. Для всіх громадян була введена трудову повинність [1; ст.1]. Вона застосовувалася як засіб залучення до праці. Крім того, значного поширення набула трудова мобілізація, на ґрунті якої здійснювався перерозподіл робочої сили. На підприємствах встановлювався режим близький до військових установ. Проводилася мілітаризація ряду галузей промисловості. Запроваджувалася натуралізація заробітної плати, що стала переважною формою оплати аж до 1920 року [3; с. 269].

Нова економічна політика внесла у трудове право суттєві зміни, які можна звести до трьох головних положень: скасування трудової повинності; заміна регламентації на нормування праці; відродження договірних засад. Це пояснюється тим, що відбувався тимчасовий перехід до засад ринкової економіки для стабілізації економічної, а також соціальної ситуації в країні. Саме тому наймання робочої сили проводилися на основі принципу добровільної угоди працівника з роботодавцем. Трудова повинність застосовувалась лише у виняткових випадках.

Вводиться поняття «трудового договору». Його умови встановлювалися угодою сторін. При цьому недійсними були умови трудового договору якщо вони погіршували стан працюючого, порівняно з умовами, встановленими законами про працю, умовами колективного договору і правилами внутрішнього розпорядку, що поширюються на дане підприємство або установу, а також умови, що вели до обмеження політичних і загальногромадських прав працівника [2; ст. 28].

Тривалість нормального робочого часу на виробництві та на необхідних для виробництва допоміжних роботах не повинна була перевищувати восьми годин. Для осіб у віці від 16 до 18 років, а також для тих, хто працював на підземних роботах і для осіб розумової і конторської праці був встановлений 6-годинний робочий день [2; ст. 94].

Суть політики індустріалізації, яка була започаткована наприкінці 20-х рр. ХХ ст., – швидкий курс розвитку планової економіки. Тому більшість підприємств та установ було переведено на безперервний робочий тиждень, а робітники та службовці отримували вихідні дні по черзі у різні дні тижня. Заробітна плата виплачувалася в залежності від професійної кваліфікації робітника, за твердо фіксованими ставками або за тарифними сітками. Основними формами заробітної плати була відрядна, почасова та преміальна. Такі форми заробітної плати повинні були ніби то стимулювати робітника до швидкого виконання роботи, збільшення випуску певної продукції.

В умовах сталінської репресивної політики відбувалося зміцнення трудової дисципліни, за підривання якої була введена кримінальна відповідальність.

Наступна еволюція трудового права була пов'язана з Великою Вітчизняною війною. Потреби оборони призвели до необхідності введення трудової мобілізації та трудової повинності, що поширювалася на чоловіків віком від 16 до 55 років і жінок – від 16 до 50 років. До того ж, дозволялося встановлювати понаднормові роботи до 3 годин, а відпустки взагалі скасовувалися. В

умовах воєнного часу велике значення мала трудова дисципліна. Поряд із заохоченням добросовісних працівників зросло застосування примусових заходів до порушників трудової дисципліни. За ряд порушень трудової дисципліни поряд з дисциплінарною відповідальністю застосовувалась таки кримінальна [3; с. 347].

Перехід до мирної праці дав можливість відмовитися від методів трудового регулювання, характерних для воєнного часу. Перш за все було ліквідовані трудові мобілізації та поновлена система набору робочої сили на підставі договорів господарських організацій з колгоспами та колгоспниками. Поступово відновлювалися довоєнні норми, що регулювали робочий час. Були скасовані щоденні понаднормові роботи та відновлені відпустки. У 1945 році були введені трудові книжки, у які крім особистих даних, заносилася ще й інформація про прогули, хвороби, відпустки тощо.

У роки деєталінізації відбувається демократизація трудового права. Робітник міг з власного бажання звільнитися з роботи. Скорочувався робочий день на дві години у перед вихідний день, а майже всі підприємства та установи переводилися на семигодинний робочий день. Приділялася увага пенсійному забезпеченню та соціальному страхуванню.

Проте не зважаючи на демократизацію трудового права, у соціалістичному виробництві все більше посилювалися негативні тенденції. Так, заміна підрядно-прогресивної форми оплати праці почасово-преміальною та підрядно-преміальною не давала очікуваного результату. Широке залучення робітників та службовців через професійні спілки до управління виробництвом мало формальний характер. Ці обставини сприяли посиленню застійних явищ в економіці країни.

З приходом до влади М. Горбачова, економіка набула вигляду «перехідної», що потребувало відповідних змін і в сфері праці. Було встановлено новий порядок розробки та укладення колективних договорів. Інститут трудового договору доповнився контрактною формою прийняття на роботу. Тривалість випробувального терміну при прийнятті на роботу стала визначатися за погодженням

сторін трудового договору. Були розширені пільги для жінок.

Таким чином, зміни в трудовому праві радянської України відповідали переминам у політиці, яку проводило в той чи інший період керівництво КПРС, а також зовнішнім умовам, зокрема обставинам, які склалися за Великої Вітчизняної війни.

1. Кодекс законів про працю УСРР від 10 грудня 1918 р.

2. Кодекс законів про працю УСРР від 15 листопада 1922 р.

3. Музиченко П. П. Історія держави та права України: Навч. посіб. – 3-тє вид. стер. К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. – 429 с.

До історії антицерковної політики радянського уряду у 20–30 роках ХХ ст.

*Калита М., студентка групи ЖТ-81
Науковий керівник: Дегтярьов С.І. к.і.н.,
викладач кафедри історії СумДУ*

20-ті роки минулого століття були позначені відродженням Української автокефальної православної церкви. «Серед віруючих тоді поширюється популярність ідеї демократизації і національного відновлення церковного життя. 1 січня 1919 р. уряд Української народної республіки видав декрет, яким проголошувалася автокефалія Української церкви. Тоді ж організуються українські православні парафії, що об'єднуються у Всеукраїнський союз православних парафій під керівництвом Всеукраїнської православної церковної Ради. У травні 1920 року проголошена автокефалія православної церкви в Україні».

Всі перші більшовицькі декрети і декларації проголошували свободу совісті і релігії («Декларація прав народів Росії» (1917 р.), «До всіх трудящих мусульман Росії і Сходу» (1917 р.), «Про відділення церкви від держави і школи від церкви» (1918 р.). Але всі ці демократичні настрої були позначені лише на папері. У житті ж розгорнулася справжня війна радянської влади із церквою.

VIII з'їзд РКП(б) відбувся у березні 1919 р. На ньому і почали зароджуватися наступальні настрої щодо релігії. Незабаром при ЦК партії створили антирелігійну комісію, яка вела боротьбу зі всіма віруючими

громадянами. До складу комісії входили ті, хто не розумівся на специфіці релігії.

Всеукраїнська православна церква не мала власного єпископату, тому в жовтні 1921 р. в м.Київ. Був скликаний Всеукраїнський Православний церковний собор, на якому обрали митрополита Київського і всієї України протоієрея Василя Липківського. Цей процес пройшов із грубими порушенням канонів православної церкви, тому УАПЦ не була і не могла стати визнаною іншими православними церквами світу. Собор Української автокефальної православної церкви сприяв активному утворенню церковних структур. У той час почали організовуватися богословські курси, гуртки й братерства, видавалася церковна література. Богослужбові тексти перекладалися з церковнослов'янської на українську мову. Така ситуація тривала недовго. З 1922 року почалося жорстке протистояння між владою і церквою.

Одним із кроків, який дав поштовх антирелігійній кампанії, стала стаття Леніна «Про значення войовничого матеріалізму» (1922 р.). Цей матеріал повністю суперечив всім законам про церкву, які були прийняті раніше. Ленін засуджував державні органи за бездіяльність у проведенні антирелігійної роботи. Фактично одразу після статті вийшов документ ЦК РКП(б), у якому йшлося про необхідність втручання держави у справи церкви.

Війна проти церкви в 20-30-х роках мала одночасно кілька напрямків: 1) знищення матеріальної бази церкви; 2) переслідування і репресії всіх, хто мав хоч яесь відношення до віри і церкви; 3) повний розкол між духовенством і вірянами.

Вилучення церковних коштовностей велося під гаслом допомоги голодуючим Поволжя. Насправді ж, влада намагалася поліпшити економічне становище держави і остаточно знищити церкву.

З 1929 р. починається масове закриття церковних будівель. Їх або руйнують, або віддають під потреби держави.

Після тривалих політичних протистоянь у 1930 р. Українська автокефальна православна церква припинила своє існування.

Протягом 1930-х років тривало активне знищення релігійної сфери.

Свідченням тому були не лише законодавчі акти, які жорстко обмежували діяльність релігійних організацій. Заборонялась будь-яка релігійна діяльність. Священнослужителі мали можливість служити тільки у культових спорудах і будинках віруючих. Заборонили і створення біблійних гуртків і товариств.

До питання про політичну соціалізацію молоді

*Клименко А., студентка групи ПМ-91
Науковий керівник: Клименко В.А., к.і.н.,
доц., кафедри історії СумДУ*

Актуалізація соціологічних досліджень молоді почалась в період молодіжної революції 60-х рр. ХХ ст., коли потреба в розумінні суті молодіжного протесту зосередила увагу дослідників на цій проблематиці. Подібна ситуація відбувається і сьогодні. Після 20-ти років реформ соціологи починають проводити дослідження по вивченню найбільш болючих точок молодіжної поведінки, таких як політичний екстремізм, безробіття, наркоманія, підлітково - молодіжна злочинність, кризова соціалізація молоді тощо.

Підйом соціального інтересу до молодіжних проблем сьогодні пов'язаний з кризою у суспільстві, яка породила новий конфлікт поколінь.

Витоки змін, на наш погляд, лежать в посиленні індивідуалістичних орієнтацій молоді. В структурі цінностей молоді людини серйозну роль повинна займати освіта. Освітній статус молоді є важливим критерієм її соціального розвитку. Сьогодні потреба у вищій освіті досить висока серед молоді. Але викликає тривогу питання доступності цієї освіти (42,8% вважають її недоступною через платні форми освіти). Тобто орієнтація на ті верстви, які спроможні сплатити послуги в сфері освіти, призводить до обмеження можливостей отримання освіти молоддю із низько дохідних груп населення.

Інший показник – рівні чи нерівні шанси на отримання вищої освіти в залежності від місця проживання і типу школи. Скоротився приток у вузи випускників загальноосвітніх шкіл і збільшився з спеціалізованих класів і гімназій. Можливо, це пов'язано з тим, що між цими школами різко посилюється

розрив у якості освіти, що визначає різні шанси на її отримання.

Вибір професії теж є важливим соціальним орієнтиром молоді. Як показали дослідження, пошук професійної ідентичності молодих людей пов'язаний як з особистими зусиллями, цінносномотивованим вибором, так і впливом оточення. Тільки кожний четвертий постував у вуз з чіткою метою – отримати знання по обраній спеціальності. Мотивація зовнішнього характеру – порада батьків, знайомих – у кожного другого (45%) Велика доля студентів з “аморфною”, або ситуативною мотивацією, пов'язаною з невизначеністю життєвих планів (38%).

Відмічені також мотиви комунікаційної і розважальної направленості – “познайомитись з цікавими людьми”, “весело провести студентські роки”.

Відбувається подальше зниження престижу таких професій, як педагог, музикант, хоча дещо збільшився престиж інженерних професій. Молоді люди часто обирають професію з-за її престижності і високої оплати, ігноруючи свої здібності і уподобання.

В певній мірі сформувався соціальний песимізм молоді, що знаходить відображення у визначенні марності своїх зусиль в пошуках цікавої і змістовної роботи. Значна кількість (71-73%) молоді вважає, що більшість людей взагалі ні в що не вірить. Тобто песимістичні настрої частини молоді викликані, насамперед, соціальною нестабільністю, зниженням рівня життя.

Таким чином, соціологічні дослідження ціннісних орієнтацій молоді свідчать про те, що за останні роки тут відбулись зміни:

На перше місце серед ціннісних орієнтацій молоді висуває матеріальне благополуччя;

Значна частина молоді вважає необхідним добиватись кар'єрного росту задля досягнення матеріального достатку;

Духовність, ерудованість, освіта і інтелігентність займають значно нижчі місця в шкалі ціннісних орієнтацій.

Особливості козацько-старшинської геральдичної системи

*Лобко К., студент групи Ю-05
Науковий керівник: Лобко Н.В.,
доцент кафедри історії СумДУ*

Українська геральдична традиція не має аналогій у шляху розвитку та виразній самобутності в геральдиці жодної іншої

європейської країни. Руська геральдика розвивалася в ключі європейських тенденцій герботворення, але при цьому не втрачала своїх неповторних рис. Це ставить українську геральдичну традицію на особливе місце.

З початком Національної революції XVII ст. починається швидкий процес формування козацької геральдичної системи, що було наслідком виходу на історичну арену нової соціальної еліти – козацької старшини, для якої, як зазначає О. Однороженко, «геральдика стала тим самим, чим вона була для середньовічного лицарства – однією з головних ознак високого соціального статусу, формою символічного висловлення власних суспільно-політичних амбіцій» [1, с.25]. Вихід на історичну арену українського козацтва, виникнення інституту гетьманства, упровадження полкового адміністративного поділу України, спричинили появу нових претендентів на носіння гербів. Це час посиленої герботворчості.

Доба козацького герботворення розпочалася з кінця XVI ст. (з появою першого запорозького герба) і тривала до кінця XVIII ст. (часу скасування рештків автономії козацьких державно-політичних організмів – Війська Запорозького (Гетьманщини), Війська Запорозького Низового (Запорожжя), Слобідської України).

Козацька старшина використовувала герби як один із засобів зовнішньої соціальної ідентифікації, свідчення своєї належності до панівної суспільної верстви.

Перші козацькі родові герби бачимо вже на печатках, що походять з часів гетьманування Хмельницького. Геральдичний матеріал того часу не дає підстав говорити про масовість долучення до нього. Очевидно, основу козацької еліти, яка увійшла до складу новоствореної Козацької держави, становили представники козацьких родів або вихідці з простонароддя. Це зумовило відсутність у них гербів у попередні часи та необхідність їх витворення, коли козацька еліта посіла чільне місце в соціальній структурі українського суспільства.

З середини XVIII ст. ситуація в родовій геральдиці Лівобережжя почала докорінно змінюватися внаслідок поширення практики масового використання козацькою старшиною річпосполитських (в першу

чергу польських) гербів. Першим замінив козацький родовий герб на польський гадяцький полковник Григорій Грабянка. Подібна практика набуває значного розмаху. Частина нової української шляхти прагне змінити власні самотутні герби на польські, що мало надати їхнім родам додаткових ознак «старожитності» та «шляхетності».

На теренах Правобережної України та Запорозжя практично не зустрічаємо випадків використання козацькою старшиною гербів некозацького походження аж до 1714 і 1775 рр.

Особливості козацького родового герботворення були, у першу чергу, зумовлені специфікою тогочасних соціальних процесів, зокрема тим, що на зміну шляхті прийшла інша, ще більш змілітаризована елітна верства – козацька старшина. Разом з тим, козацька геральдика витворилася в умовах повної децентралізації процесу герботворення, за відсутності будь-яких регулюючих чинників. Унаслідок цього козацька верхівка добирала герби на власний розсуд, змінювала та модифікувала ці герби від покоління до покоління. Лише з кінця XVII – на початку XVIII ст. починається процес закріплення особливих гербів у якості родових.

На думку дослідників, з XVII століття свій стиль у гербоутворенні започатковується, як правило, з печаток, якими користувалася козацька старшина. Ці печатки, а потім і герби, були прості за своєю композицією, вміщали такі елементи зображення, як шаблі чи мечі, стріли, хрести, півмісяці, підкови і т. ін. Найчастіше вони не були забарвлені. Більшість цих гербів не мали лицарських шоломів, а щит, як правило, відтворював зовнішній вигляд печатки, тобто мав форму овалу, багатокутника чи розгорнутого пергаменту [2, с. 23, 290].

Аналізуючи витоки козацької геральдики, сучасні дослідники вважають, що вона виросла не на порожньому ґрунті – їй передувала півтисячолітня традиція європейського герботворення загалом і блискуча доба геральдики зокрема. Геральдика козацької доби «увібралась у форми старої геральдичної традиції і наповнила її цілком новим змістом» [3, с. 180-181]. Козацька геральдика взяла від попередніх геральдичних систем (руської (староукраїнської) та річпосполитської) в

основному лише саму ідею герба (як засобу соціальної ідентифікації), зразки зовнішнього оформлення, внутрішнє наповнення.

Серед найістотніших ознак герботворення українського козацтва, що найяскравіше вирізняє його з-поміж інших геральдичних систем, варто назвати наявність у більшості гербів козацької доби (причому як у державних, і родових, так і земельних та міських) зображень зброї або символів військової доблесті, мужності, шляхетності та перемоги. Козак-лицар, його звитязна зброя та лицарські чесноти – ось центральна постать та основні сюжети козацької геральдики. Найрізноманітніші та незбагненні поєднання зброї (часто в перехрещеному вигляді, що мало символізувати перемогу), з символами шляхетності (серце) та світла і перемоги (хрест, зірка, півмісяць) можемо бачити практично на кожному козацькому гербі. Інші сюжети, якщо й були присутні в козацькому герботворенні, мали виразно другорядне значення, не раз виконуючи певні спеціальні функції, скажімо, політичної символіки. Її відображено в доволі значній кількості пам'яток козацького герботворення, особливо у сфері державної та земельної геральдики.

Я. Дашкевич звертає увагу на спільне використання українцями, поляками, турками, татарами, балканськими народами одних і тих же гербових емблем – зірки, півмісяця, лука, списа. Ця схожість він пояснює тим, що ці народи мешкали в межах Великого Кордону, який поділяв Європейську та Східну цивілізації. Отже, ці етноси знаходилися в єдиному етнокультурному, політичному та соціально-економічному просторі, в якому відбувалися як протистояння, так і контакти Сходу й Заходу, взаємозбагачення культур, що і віддзеркалює геральдична символіка [4, с. 30].

Суто козацьке походження мали герби малоросійської шляхти, які становлять 60% загальної кількості родових гербів Гетьманщини. Серед них помічаємо кількісне домінування кількох сюжетів, пов'язаних із зображенням зброї, серця, хреста, зірок та півмісяця в найрізноманітніших комбінаціях. Та чи інша фігура з цього переліку присутня практично в кожному козацькому родовому

герби. Зокрема, зображення стріли бачимо в 180 гербах, шаблі - 103, напнутого луку зі стрілою - 42, меча - 17, списа - 14. Крім того, у різних гербах присутні численні види холодної та вогнепальної зброї, а також різноманітні військові клейноди, оборонні споруди, військове спорядження та прилади: шпаги, сокири, алебарди, луки, гармати, кулі, рушниці, пірначі, бунчуки, булави, хоругви, прапори, вежі, замки, твердині, ключі, панцирі, кольчуги, щити, шоломи, сагайдаки, нагайки, стремена, остроги, підкови, сурми, литаври з паличками, човни, кітви та ін. Особливо частим було зображення підків (у 39 гербах), веж (у 14 гербах). У 9 випадках зустрічаємо зображення козака-рицаря, а ще в 32 гербах – закуту в лати руку, озброєну шаблею, мечем чи стрілами.

Доволі рідкісним було використання в козацьких гербах геральдичних фігур (таких прикладів заледве 10), а також тварин, які становили основу сюжетного ряду західноєвропейської геральдики. Звірів зображено на менше ніж 30 гербах, а птахів – менше ніж 40, рослини - на 45 гербах. Тобто, разом усіх цих сюжетів було на родових гербах Гетьманщини менше, ніж зображень серця, що символізувало військову доблесть і містилося на 135 гербах.

Однак, незаперечною є кількісна перевага в козацькій родовій геральдиці символів вічності та світла. Зображення хреста (який доволі часто має виразну солярну символіку), зірок та півмісяця присутні в більшості козацьких гербів (у 196, 164 та 144 відповідно), що зумовлено кількома причинами. Насамперед, їх очевидним зв'язком з мілітарною символікою. Небесні тіла в символіці індоєвропейських народів були універсальними символами світла, вічності, оновлення, безсмертя та перемоги. Особливо виразною була символіка перемоги (світла над темрявою, сил добра над силами зла та ін.), що закономірно асоціювалася з суто військовою перемогою. У козацьких гербах символи небесних світил в основному супроводжують зображення козацької зброї, що підтверджує наявність смислового зв'язку між цими сюжетами.

Показовими у цьому плані є витоки символіки сонця та місяця. Фази останнього (прибування та убування) асоціювалися з

вічністю та безсмертям, вічним оновленням. Аналогічною була й символіка сонця (щоденний схід сонця, як символ вічного торжества світла). Традиція зображувати сонце у вигляді хреста з чотирма кінцями, за напрямками поширення сонячного світла - губиться у старожитніх часах і наявна у багатьох народів. Форми хреста, якими передавали умовне зображення сонця, є доволі різноманітними. Найчастіше використано прямий або розширений (для позначення всебічності розсіяння сонячного світла) хрести.

Дослідники також визначають таку особливість козацького родового герботворення як демократичність. Так, Ю. Савчук зазначає: «Після приходу до влади козацької старшини, родова геральдика в Україні стала швидко поширюватися серед різних верств населення. Герби привласнювала собі не тільки генеральна та полкова старшина, а й сотенне начальство, представники вищого українського духівництва. Але, незважаючи на такий великий розмах геральдичної справи в гетьманській Україні, вона ніяким законодавством не регулювалася і розвивалася стихійно» [5, с. 38].

Таким чином, козацька геральдика витворилася за відсутності будь-яких регулюючих чинників, що докорінно відрізняє її від сучасного її процесу герботворення в інших країнах Європи. Козацька геральдика відбила суспільно-політичні та культурні особливості розвитку українського суспільства, його світоглядні та ідейно-політичні погляди.

Література

1. Однороженко О. Українська родова геральдика доби середньовіччя та раннього модерну (XIV – XVIII ст.): Авторефер. дис... .. докт.іст. наук.: 07.00.06. – К., 2009. – 33 с.
2. Однороженко О.А. Родова геральдика Руського королівства та Руських земель Корони Польської XIV – XVI ст. – Харків, 2009. – 312 с.
3. Історія українського козацтва: Нариси: У 2 т. /Редкол.: В.А. Смолій та ін.. – К., 2007. – Т. 2. – 723 с.
4. Дашкевич Я. Україна на межі між Сходом і Заходом (XIV–XVIII ст.) // Записки НТШ. – Львів, 1991. – Т. 222. – С. 28–44.
5. Савчук Ю. Українська родова геральдика стан та перспективи розвитку // Історія українського

середньовіччя: Козацька доба. Збірник наук. праць. – К., 1995. – Ч. 2. – С. 33-51.

Релігійне життя Сумщини в роки окупації 1941-1943 рр

*Лозовецька Я., студентка групи Ю-95
Науковий керівник: Нестеренко В.А., к.і.н,
доцент кафедри історії СумДУ*

Німецька влада чудово розуміла важливість і складність релігійного питання на землях України. Міністерство у справах східних окупованих територій А. Розенберга і верхівка вермахту вважали позитивним явищем відновлення релігійного життя на українських землях. У перших своїх директивах військові власті наказували військовослужбовцям вермахту триматися осторонь релігійних процесів на окупованих територіях. Зокрема у директиві головного командування вермахту наказувалось не перешкоджати і не сприяти релігійній діяльності цивільного населення, церкви не повинні були ні відновлюватися, ні використовуватися за їх призначенням органами німецьких збройних сил. Наприкінці травня 1942 р. на нараді начальників відділів військової адміністрації оперативного тилового району “Південь” було вирішено зберегти політику невтручання в справи церкви. Однак проповіді мали проводитись в присутності і під контролем перекладача. Передбачалося також стеження за людьми, які відвідують церкви [1].

Однак, поступово військові власті перестали бути стороннім спостерігачем і почали підтримувати діяльність церкви, а пізніше втручатися у міжконфесійні взаємини. Причини таких змін досить прості. По-перше, в умовах, коли населення з ентузіазмом взялося до справи відродження церковно-релігійного життя, “гріх” було б не використати це у власних пропагандистських інтересах протиставляючи власний лібералізм у цьому питанні радянським переслідуванням. По-друге, руська православна церква давно вже не була борцем, але виявилася тим фактором, який був здатний усунути хвилювання і невпевненість населення і об’єднати навколо себе тих, хто в усьому полюбляють порядок [2].

На українських землях була дозволена діяльність православних автономістської та української автокефальної, греко-католицької, вірмено-григоріанської церков, а також

сект [3, с. 187]. Провідну роль у північних і східних областях відігравали перші дві.

Відродження релігійного життя на Сумщині відбувалося досить активно. Вже на початку січня 1942 р. в Сумах було організовано товариство (контору) по проектуванню, будівництву та реставрації храмів. У конторі працювали кращі майстри і обслуговувала вона Суми й села Сумської області [4].

Першою в Сумах була відкрита Ільїнська церква, де навіть зробили невеликий ремонт. Також відкрито почали проходити богослужіння у Троїцькій, Кладбищенській, Пантелеймонівській церквах та у соборі. Відновлено хрещення дітей. Стало поширеним явище розміщення оголошень в пресі про запрошення священників до церков. Їх було недостатньо. Наприклад, Краснопільська церква Успіня Пресвятої Богородиці запрошувала священника [5].

Також почалося освячення будівель. Так в селі Рясному Краснопільського району на початку березня 1942 р. пройшло освячення школи. У цьому ж селі у Вербну неділю пройшло відкриття храму. Освячення провели протоієрей Федір Приходько і панотець Паладій за обрядом XVI століття з часів Київського Митрополита Петра Могили [6].

У пресі широко висвітлювалося святкування Великодня. З нагоди свята Сумська комендатура встановила скорочений робочий день – до 12 години опівдні у п’ятницю 3 квітня, і вихідні дні у суботу, неділю і понеділок, відповідно – 4, 5, 6 квітня [7].

24 травня в день Св. Тройці відновилася Божа служба у головному олтарі Сумського Троїцького собору. Храм було відремонтовано парафіянами та церковною радою на чолі з її головою М.Н. Орбинським.

Протоієрей о. Амвросій Краснопільський виголосив проповідь. А 25 травня в день Св. Духа у соборі проводилося храмове свято [8].

9 червня при відділі освіти і пропаганди було проведено збори настоятелів, старост, прихожан храмів м. Сум. Обрано нове тимчасове керівництво церковної ради у зв’язку з тяжкою хворобою панотця Золотарьова, який до того часу керував церковними справами.

Збори обрали до складу Сумського церковного управління настоятеля Троїцького собору Амвросія Краснопільського, настоятеля Петропавлівського храму О. Щербину [9].

Німецькою комендатурою на посаду головного священика Сумського району 18 липня 1942 р. було призначено настоятеля Сумського Троїцького собору протоієрея Амвросія Краснопільського [10].

1 серпня 1943 р. відновлено роботу Преображенського собору після ремонту [9].

Отже, як і по всій Україні, на Сумщині відбувався процес відродження релігійно-церковного життя. Військові власті переважно не втручалися в релігійні справи, але уважно стежили і вивчали релігійне життя, використовуючи успіхи релігійного відродження у власних пропагандистських інтересах.

Література

1. ЦДАВО.- КМФ-8.- Оп. 2.- Спр. 177.- Арк. 41 Донесення про службову нараду, яка відбулася 27 травня 1942 р. в Кременчузі, з начальниками відділів військової адміністрації оперативного тилового району «Південь».
2. ЦДАВО.- КМФ-8.- Оп. 2.- Спр. 332.- Арк. 68 Організація військового управління.
3. Лисенко О.Є. Християнство в умовах Другої світової війни (історіософська ретроспектива)// Друга світова війна і Україна: Матеріали наукової конференції (27-28 квітня 1995р.).- К.: Ін-т історії України НАН України, 1996.
4. Сумський вісник.- 11. 01. 1942 р.- № 5 (26).
5. Сумський вісник.- 07. 01. 1942р.- № 3 (24).
6. Сумський вісник.- 20. 03. 1942 р.- № 35 (56).
7. Сумський вісник.- 12.04. 1942р.- № 44 (65).
8. Сумський вісник.- 22. 05. 1942.- № 36 (57).
9. Сумський вісник.- 19. 06. 1942.- № 73 (94).
10. Сумський вісник.- 25. 07. 1942.- № 89 (110).

До питання про сучасне герботворення

*Осюхіна М.В., студентка групи ЖТ-81
Науковий керівник: Лобко Н.В.,
доцент кафедри історії СумДУ*

Затвердження (реєстрація) особистих гербів – явище як старовинне, так і сучасне. Воно не тільки зберігається в багатьох країнах як свого роду реліквія, але і переживає підйом. П'ять самостійних геральдичних адміністрацій, що діють нині, з правом реєстрації особистих гербів було затверджено (або відроджено та істотно реорганізовано) у країнах Європи, Америки

і Африки (Ірландії, Іспанії, Канади, ЮАР і Зімбабве) протягом останніх шістдесяти років. Це не дивно, зважаючи на увагу до прав і статусу особи, яке приділяється сучасними демократичними інститутами. У XII сторіччі поява перших гербів ознаменувала такі соціальні зміни як зростання уваги до особи, до статусу, гідності окремої людини.

У основі інтересу сучасників (і українців зокрема) до особистих гербів сьогодні лежить відчуття власної цивільної гідності. Як і сторіччя тому, герб символічно виражає міру самостійності, що належить людині, і знаменує його власне місце в суспільстві.

Існує помилкове загальне враження, що герб – це неодмінно приналежність до дворянської гідності, а родова геральдика є становим пережитком і має сенс лише там, де в суспільстві існує ієрархічно закріплена нерівність. У більшості держав володіння гербом доступно людині будь-якого походження.

Ще в Середньовіччі, коли закладалися основи геральдичного права, і коли соціальні бар'єри були надзвичайно сильні, герби були здебільшого популярні серед городян, кліриків, представників етноконфесійних груп. Недивно, що в ході історії герби частіше з'являлися в найбільш впливових і активних шарах суспільства. Але головним завданням герба завжди залишалося не декларування приналежності до якогось обраного кола, а просте позначення роду і (або) персони господаря: герб є пізнавальним знаком.

Особисті герби, що вживаються сьогодні, легко назвати такими, що не мають ніякої сили – адже жодна офіційна інстанція їх не утвердила. Сьогодні існує ряд громадських організацій різного роду, що претендують на право затверджувати або дарувати герб. Ці організації вводять потенційних гербовладців в оману. Внесення герба у «гербовники» і «матрикули» таких організацій не додає йому правової спроможності. Досвід показує, що держава не звертає уваги на подібну діяльність. Але одночасно із цим, реєстрація особистих гербів чудово окупається.

Україна також переживає хвилю ажіотажу навколо придбання та пошуку гербів, за останні двадцять років за різними

даними їх придбали близько 200 чоловік. Існує дві паралельні тенденції: герби підносять як ексклюзивний подарунок і замовляють у результаті росту самосвідомості. Найвідоміші з армігерів (власників гербів): Президент України Віктор Янукович, другий Президент України Леонід Кучма, спікер Верховної Ради Володимир Литвин тощо. Розглянемо їх герби більш детально.

У гербі В. Януковича переважають смарагдові й рубінові тони. Також багато золота, а це знак багатства, справедливості й великодушності. Людина, яка зображає на своєму щиті стільки золота, підкреслює, що прагне до благородних вчинків. Девіз «I SUPERABO» означає: «Усе подолаю». Багато деталей, зокрема троянда, запозичено з донецького герба і є знаками губернаторської влади. Значення інших символів: два колоски – багатство і достаток; пальмові гілки – перемога.

Деякі фахівці вважають, що родовий символ В. Януковича зроблений не професійно. Головний редактор сайту «Геральдика сьогодні», секретар Гільдії геральдичних художників Росії Д. Іванов заявив: «Герб Януковича на ділі не герб, а гербовидна емблема, псевдогерб (тобто фальшивий). Він знаходиться у прямій суперечності з тими правилами, канонами і традиціями, що діють на території України» [1].

За словами Д. Іванова, ці правила не передбачають можливості використання елементів державного герба при створенні приватних символів, яким є герб В. Януковича.

У книзі «Під знаком золотої бджоли», виданої Всеросійським геральдичним суспільством зазначено: «Герб склав Ігор Сметанников (голова Всеросійського геральдичного суспільства). Зобразив Євгеній Комаровський. Ініціатор і спонсор матрикуляції – фірма «Інтерхоббіекспо», Донецьк. Герб піднесений армігеру як подарунок до дня народження – 9 липня 2001 року» [2].

Герб В. Януковича числиться в матрикулі Всеросійської геральдичної співдружності під номером 612 [3].

Незабаром В. Янукович отримає оновлений герб у зв'язку зі зміною свого статусу. Є. Комаровський вважає, що корону в гербі потрібно замінити на президентську. Є. Комаровський також

збирається промалювати чіткіше кермо в руках у кентавра. Кермо на гербі символізує любов президента до автомобілів і вказує на його звання «Заслужений працівник транспорту України». Кермо ще символізує управління, у цьому випадку управління спочатку Донецькою областю, а тепер і всією Україною.

Герб Л. Д. Кучми був створений у 1999 році. В щиті, перетятому лазуровим і золотим, лев протилежних тинктур, армований червоним, що йде на задніх лапах і тримає в передніх лапах Державний герб України — золотий тризуб в лазуровому п'ятикутному щиті з золотою облямівкою. Щит увінчаний золотою Українською адміністративною короною, над якою лицарський шолом. Клейнод: на двохколірному бурелеті (лазур, золото) золотий, армований червоним, лев, що виходить, і тримає в лапах срібний тризуб. Намет лазуровий, підбитий золотом. Щитотримачі: два діамантових чернігівських орла, армованих золотом, з червоними язиками. Девіз: RE, NON VERBIS — «Ділом, не словами» [4].

Герб Л. Кучми перенасичений знаками влади. Герб зазначений у матрикулі Всеросійської геральдичної співдружності під номером 465 [5].

В. Литвин отримав свій герб у подарунок від Інституту історії Академії наук України, де він свого часу працював і звідки пішов у політику. Подарували герб під час його першого спікерства. На гербі Литвина зображені дві перехрещених шестопери, що підкреслюють статус голови Верховної Ради України. Також тут зображено дві книги, що означають дві вищі освіти. Червоний шеврон кутом вгору символізує, що Володимир Литвин завжди прагнув вперед і ставив перед собою найвищі завдання, а сонце під ним — символ Великого Поділля, до складу якого входило село Слобода Романівська на півдні Житомирської області, звідки родом власник герба. Ще одне нагадування про причетність спікера до науки та історії — розташовані на гербі грецька богиня науки Афіна Паллада (справа) і муза історії Кліо (зліва). Девіз на гербі: «Сильному і вірному нічого не страшно» [6].

Таким чином, ми бачимо, що герби зазначених вище публічних людей не мають

історичного значення та були створенні під одну, конкретну особу.

Література

1. Щитова В. «Герб Кучмы украшен львами» / В. Щитова // Комсомольская правда Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kp.ua/daily/230307/2439/>.
2. Сметанников И. С. Под знаком золотой пчелы: Всероссийское геральдическое сообщество. 1991 – 1995. – М.: Всероссийское геральдическое сообщество, ООО «Лидер». 2006. – С. 306.
3. Живая геральдика, Гербовый мартикул.- Том 5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://alive-heraldry.narod.ru/matricul5.html>.
4. Леонід Данилович Кучма [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Кучма_Леонід_Данилович
5. Живая геральдика, Гербовый мартикул.- Том 4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://alive-heraldry.narod.ru/matricul4.html>.
6. Форум Українського геральдичного товариства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uht.org.ua/forum/viewtopic.php?f=15&t=350>.

Конституція СРСР 1936р.: декларативні та реальні права громадян

Сай Л., студентка групи Ю-05

Науковий керівник: Нестеренко В.А., к.і.н., доцент кафедри історії СумДУ

Конституція СРСР 1936 - основний закон Союзу Радянських Соціалістичних Республік, друга союзна конституція, затверджена 5 грудня 1936 року Надзвичайним 8-м з'їздом рад Союзу РСР. Неофіційна назва «Сталінська конституція», діяла до 1977 року. Вона містила перелік основних прав і свобод, формально була найдемократичнішою конституцією в світі. Проте в умовах того часу багато демократичних положень цієї конституції залишалися лише на папері.

Де-юре громадяни мали широкий спектр прав: загальне, рівне і пряме виборче право при таємному голосуванні; право на працю і відпочинок, матеріальне забезпечення в старості та хвороби, свобода совісті, слова, друку, зборів і мітингів. Проголошувалися недоторканість особи і таємниця листування.

Де-факто все було інакше. Наприклад, цензура в СРСР мала тотальний та ідеологічний характер, а листування піддавалася масового перегляду [1, с. 98]. Дослідники відзначають тоталітарний характер радянської системи і наявність репресивних і цензурних органів з контролю з боку комуністичної партії, що в значній мірі суперечило конституційним правам громадян.

Стаття 118 Конституції СРСР 1936 р. говорила про те, що громадяни СРСР мають право на працю, тобто право на отримання гарантованої роботи з оплатою їх праці відповідно до її кількості і якості. Але в реальному житті колгоспники прикріплювалися до землі і не мали права залишати місце проживання, оскільки їм не видавали паспортів. А проголошене право на працю фактично означало примусову працю. Праця робітників на підприємствах у другій половині 30-х років була мілітаризована. Робітники були зобов'язані працювати там, де це потрібно було партії і державі.

Проголошувалося право на відпочинок, на матеріальне забезпечення в старості, а також у разі хвороби і втрати працездатності. Але найчисленніша верства населення — колгоспники — фактично не могли користуватися цим правом. Проголошене Конституцією СРСР право на працю фактично було обов'язком працювати.

Стаття 123 проголошувала рівноправність громадян України, незалежно від їх національності та раси, в усіх галузях господарського, державного, культурного та суспільно-політичного життя. Але чекісти мало не в кожному представникові нацменшин бачили потенційного шпигуна. Хоча у 1930-х рр. репресії за ознакою національності стали менш поширеними, ніж репресії за соціальним походженням. Запровадження з 1933 р. внутрішніх паспортів для несільського населення із знаменитою “п’ятою графою”, яка вказувала національність, допомагало сталінській тоталітарній машині здійснювати репресивну національну політику. Небезпечним стало належати й до польської національності. Чимало людей її приховували. Репресивні акції щодо національних меншин супроводжувалися інтенсивною пропагандистською

кампанією. Радянсько-партійний актив, пропагандисти з НКВС наполегливо формували “образ ворога”. Щодо поляків та німців застосовувалися арешти, депортації з місць компактного проживання, “чистки” національних установ або просто звільнення. У 1935 р. під час “перевірки партійних документів” громадяни польської та німецької національності були звільнені з великих оборонних підприємств України. Причому це стосувалося всіх - від управлінського апарату до прибиральниць, комуністів і безпартійних. Фабрикувалися й численні справи “шпигунських” організацій, що склалися з поляків-контрреволюціонерів [6, с. 90-91]. В роки Великої Вітчизняної війни масова депортація була застосована щодо кримських татар.

Порушувалась і стаття 124, в якій було сказано, що з метою забезпечення за громадянами свободи совісті церква в СРСР відокремлена від держави, свобода відправлення релігійних культів і свобода антирелігійної пропаганди визнаються за всіма громадянами. Насправді право свободи совісті всіляко обмежувалося. Церква не могла займатися благодійництвом, не мала доступу до засобів масової інформації, священнослужителям заборонялось усе, що виходило за межі “задоволення релігійних потреб віруючих”, релігія розглядалась як пережиток минулого, який потрібно, по можливості, якнайшвидше викоринити. Держава втручалась у внутрішні справи церкви, прагнула витіснити церкву і віруючих громадян на периферію суспільного життя. Віруючі люди не могли бути, наприклад, головними інженерами заводів або директорами шкіл, викладачами, дипломатами, командирами, керівниками і т. ін. [7, с. 36].

1937 р. розвіяв надії на зміни, які виникли тоді у зв'язку з виданням нової Конституції. Жертвами репресій стали мільйони людей різних світоглядів та належали до всіх верств суспільства. Особливо важко постраждало в кінці 30-х років православне духовенство. Майже весь єпископат був перебитий. Священнослужителі, що залишилися в живих, в значній більшості опинилися в таборах і в'язницях.

Найбільше контролювалися й порушувалися свободи проголошені 125 статтею, а саме: свобода слова, свобода друку, свобода зборів і мітингів, свобода вуличних походів і демонстрацій. Ці права громадян забезпечуються наданням трудящим і їх організаціям друкарень, запасів паперу, громадських будівель, вулиць, засобів зв'язку і інших матеріальних умов, необхідних для їх здійснення. У 30-ті роки з культурного обігу були вилучені твори багатьох українських авторів. Тотальній чистці піддали бібліотечні фонди. Друк книг, газет, журналів та іншої літератури пильно перевіряли. Функції цензурного контролю були покладені на спеціальні державні установи [2, с. 49]. Цензура контролювала як всі внутрішні офіційні канали поширення інформації: книги, періодичні видання, радіо, телебачення, кіно, театр і т. д., так і інформацію, що надходить ззовні (глушіння небажаних радіоголосів, скрупульозний контроль друкованої та іншої продукції зарубіжних ЗМІ на предмет «антирадянщини».

Отже, можна сказати, що Конституція дійсно була демократичною за змістом, але її демократичні засади залишалися лише на папері. Жорстока сталінська репресивна машина не брала до уваги положення Конституції, видавалися нормативно-правові акти які їм суперечили. Але на основі цих актів було засуджено, репресовано, морально знищено мільйони людей.

Література

1. Блюм Арлен Вікторович. Глава І. Система тотального контролю // Радянська цензура в епоху тотального терору. 1929-1953. - Монографія. - СПб.: Академічний проект, 2000. - 283 с.
2. Велика цензура. Письменники та журналісти у Країні Рад. 1917-1956 / Упорядник Л. В. Максименков. - М.: Материк, 2005. - 752 с.
3. Історія радянської політичної цензури. Документи та коментарі / Упорядник Т. М. Горяєва. - М.: «Російська політична енциклопедія» (РОССПЕН), 1997. - 672 с.
4. Кукушкін Ю. С, Чистяков О. І. Нарис історії Рад. Конституції. М., 1980.-389 с.
5. Конституція (Основний закон) Союзу Радянських Соціалістичних республік

Затверджена Надзвичайним VIII з'їздом Рад Союзу РСР 5 грудня 1936.

6. Павлишин Андрій // Газета конгресу національних громад України // Народжені у Львові.:12/68.-2007.

7. Яковлев О.М. // Народна воля: газета.- Мінськ: 2007 - № 159-160.

Учні трудових резервів Сумщини у відбудовчий період (1943-1950рр.)

*Турук Н., студентка групи Ю-13
Науковий керівник: Король В.М., провідний фахівець кафедри історії СумДУ*

Завдання з відновлення лав робітничих кадрів, що були втрачені під час війни, було покладене на систему трудових резервів. Відбудова навчальних закладів цієї системи розпочиналася відразу ж після визволення територій від німців. Ці заклади реєвакуювалися чи створювалися у надзвичайно стислі терміни за мізерних ресурсів, внаслідок чого більшість відкритих шкіл та училищ залишалися, як правило, необлаштованими, умови навчання та побуту в них були важкими. До шкіл фабрично-заводського навчання та училищ проводилася широка мобілізація молоді і, зокрема, з території Сумщини.

У відповідності до Указу Президії Верховної Ради СРСР «Про державні трудові резерви СРСР» від 2 жовтня 1940 р. до ремісничих та залізничних училищ мобілізувалися хлопці віком 14-15 років, а до шкіл ФЗН – 16-17 років. Причому кількість сільської молоді, що підлягала такому призові, розраховувалася у співвідношенні 2 призовника на 100 членів колгоспу, а міської – окремо щорічно визначалася РНК СРСР [1, с. 372]. Враховуючи, що термін навчання в училищі становив 2 роки, а у школі ФЗН – 6 місяців, на виробництво молоді робітничі кадри мали потрапляти у віці 16-18 років.

Після війни з метою якнайбільше розширити контингент потенційних учнів вимоги до призовників дещо змінилися. Указом Президії Верховної Ради СРСР до училищ вже призивалися хлопці 14-17 років, а також дівчата 15-16 років. До шкіл ФЗН – підлітки обох статей у віці 16-18 років. Окремо визначалося, що для навчання на професії, пов'язані з роботою у вугледобувній, гірничорудній та металургійній галузях, мобілізації підлягали

особи чоловічої статі віком до 19 років включно [1, с. 373]. У випадку Сумщини остання категорія призовників мала відправлятися до шкіл ФЗН (з 1949 р. ГПШ – гірничопромислові школи) Донбасу.

До училищ мобілізували підлітків з рівнем освіти не менше закінченої початкової школи. Рівень освітньої підготовки для тих, кого призивали до шкіл ФЗН, не регламентувався. Та аналізуючи звіти училищ та шкіл ФЗН Сумської області можна дійти висновку, що у цьому відношенні учні усіх видів професійно-технічних навчальних закладів мало відрізнялися. Більша частина їх мала 4-5 класів шкільної освіти.

Стосовно ж розподілу учнівського контингенту за статтю, присутність дівчат-учнів у навчальних закладах системи трудових резервів повоєнної Сумщини була незначною. Наприклад, восени 1947 р. за планом призиву до шкіл ФЗН Сумської області мали бути мобілізованими 1900 хлопців і лише 300 дівчат [2, арк. 3]. Серед учнівського контингенту училищ та шкіл ФЗН Сумщини кількість дівчат ніколи не становила більше 10%. Дівчат навчали лише кілька закладів. Це пов'язано з тим, що в першу чергу готувалися кадри для важкої промисловості, де умови праці радше підходили для чоловіків.

Іноді зустрічаються документи того періоду, які узагальнюють національну приналежність вихованців місцевих закладів трудових резервів. Так, наприклад, восени 1946 р. у відомостях про склад учнів школи ФЗН №10 (смт. Свеса) вказується, що серед 153 учнів українців було 132 особи, а решту позначено як росіян. Такий розподіл певним чином відповідав етнічному складові північних районів Сумщини.

Набір до закладів трудрезервів відбувався не тільки примусово. В той час, коли з одних шкіл ФЗН та училищ учні масово втікали, до деяких інших з цих закладів, що були популярними внаслідок своєї доброї облаштованості, багато підлітків вступали добровільно. Такий крок для молодих осіб диктувався бажанням вирватися від голодного колгоспного життя, отримати престижний добре оплачуваний фах, а також уникнути примусової мобілізації до інших неблагополучних навчальних закладів чи відправки до Донбасу.

Так, учнівський контингент школи ФЗН № 5 (м. Ромни), де готували персонал для нафтогазових бурильних установок, у 1947-1950 рр. формувався практично з самих добровольців, а жодного випадку самовільного залишення навчання не зафіксовано [3, арк. 13в]. Крім нормального харчування, сприятливих умов навчання та побуту учнів цей ефект досягався адекватним виховним процесом та наявністю цікавого дозвілля. Діяла художня самодіяльність, команди з кількох видів спорту, гурток з вивчення кулемета. Хлопці постійно брали участь у спортивних змаганнях, концертах, відвідували кіно і театр.

Крім того самих учнів залучали агітувати молодь вступати до їхнього закладу. Восени 1948 р. таку агітацію в районах Сумської, Полтавської та Чернігівської областей вели 7 бригад з учнів та майстрів школи ФЗН № 5, двічі проводилися дні відкритих дверей, організовувалися виступи по радіо [3, арк.100].

Залучення сільської молоді до закладів державних трудових резервів означав переміщення призваних юнаків та дівчат до міст. Ці молоді особи неминуче змінювали свій спосіб життя і ставали частиною урбанізованого суспільства. Цим зумовлена роль досліджуваних мобілізацій у змінах у суспільстві періоду відбудови економіки.

Не зважаючи на усі недоліки системи трудових резервів та негативні сторони тогочасної державної соціальної політики, завдання по відновленню робітничих кадрів все ж було виконане.

1. Сборник законов СССР и Указов Президиума Верховного Совета СССР (1938 – июль 1956 гг.). – М.: Государственное издательство юридической литературы, 1956. – 500 с.

2. Державний архів Сумської області, ф. Р-3369, оп.1, спр.29, 39 арк.

3. Там само, ф. Р-6477, оп.1, спр.43, 104 арк.

До біографії професора Вілібальда Готлібовича Бессера

*Тютюнник В.В., студентка групи Ю-74
Науковий керівник: Дегтярьов С.І., к. і.н.,
доцент кафедри історії СумДУ*

Певний час на початку ХІХ ст. розвиток освіти на Київщині, Поділлі та Волині був тісно пов'язаний з ім'ям графа Т.Чацького [1]. Після створення

Віленського учбового округу він став візитатором (інспектором навчання) в усіх трьох губерніях. Т.Чацький, за словами відомого французького дослідника Д.Бовуа, сприйняв "цю місію як своєрідне меценатство і апостольство польської культурної присутності в Україні" [2]. Звичайно він зробив дуже багато для того, щоб проводирями цієї "присутності" виступили представники саме шляхти. І дійсно, на рівні навчальних закладів вказаного регіону перших років ХІХ ст. ми бачимо, що переважна більшість службовців цих установ (викладачів, канцеляристів, казначеїв і т.п.) є вихідці зі шляхти. Д.Бовуа навіть вказує на те, що серед 500-600 викладачів повітових училищ і гімназій Віленського учбового округу було лише декілька іноземців, а решта - шляхтичі [3].

Нами були опрацьовані формулярні списки чиновників-викладачів Волинського (Кременецького) ліцею станом на 1832 р., що зберігаються у Державному архіві Харківської області. Серед них формуляр В.Г.Бессера, на біографії якого ми і зупинимось детальніше.

Учитель зоології та ботаніки Волинського ліцею, пізніше професор університету св. Володимира у Києві, Вілібальд Готлібович Бессер був визначним діячем свого часу. Йому присвячена досить велика література. Розкриті деякі сторінки його біографії, зокрема наголошено на значних результатах наукової діяльності [4-12]. Але при цьому практично не були використані офіційні та службові документи щодо В.Г.Бессера, що зберігаються в архівних установах, зокрема формулярні списки.

На момент складання формулярного списку цього чиновника у 1832 р. йому було 48 років (народився 7(18) липня 1784 р.), але у самому документі був вказаний вік 49 років. Він мав чин надвірного радника (VII клас за Табелем про ранги). В.Г.Бессер був одружений і мав трьох дітей: доньку Кароліну 13 років та двох синів - Йосипа 9 років і Віктора 7 років (останній у майбутньому - таємний радник, ординарний професор медико-хірургічної академії) [13]. Будучи дворянином, до числа заможних В.Г.Бессер, схоже, не відносився, оскільки ні у нього самого, ні у його дружини не було родового чи придбаного маєтку та

кріпаків. Вони володіли лише дерев'яним будинком у Кременці.

В.Г.Бессер отримав добру освіту. Спочатку, як вказано у його формулярі, він навчався "в нормальных училищах". Далі вступив до гімназії м.Інсбрук (Тіроль, Австрія), де провчився два роки, після чого перейшов до гімназії у Лемберзі (Львів), яку й закінчив у 1800 р. Потім у Лемберзькому університеті вивчав філософію, медичні науки. Університет закінчив у 1807 р., але вже у Кракові (у 1805 р. Лемберзький і Краківський університети були об'єднані в результаті політики австрійського уряду знімення краю). Того ж року В.Г.Бессер отримав ступінь доктора медицини [14]. Затвердження доктором медицини було здійснено Віленським університетом лише 24 травня 1821 р. [15].

У 1808 р. В.Г.Бессер був призначений асистентом до медико-хірургічної клініки при Краківському університеті [16], але того ж року, відгукнувшись на запрошення Т.Чацького, дав згоду перейти до Волинської гімназії на посаду учителя природничої історії. Згідно з укладеною угодою був відряджений до Відня терміном на 1 рік з метою удосконалення вмінь і навичок з вказаної дисципліни, звідки повернувся наприкінці серпня 1809 р.

Активною була наукова робота В.Г.Бессера. Протягом 1813-1817 рр. він здійснив цілу низку експедицій з метою дослідження місцевої флори: до Острозького та Волинського повітів (1813), Тернопільської області (1814 та 1815), Дубенського, Володимирського і Ковельського повітів (1815), по Подільській, Київській і Херсонській губерніях (1816), Кам'янець-Подільському й Ушицькому повітах (1817).

Перша наукова робота В.Г.Бессера "Primitae Florae Galiciae Austriacae utriusque" була опублікована у Відні 1809 р. У 1810, 1811 та 1816 рр. вийшли каталоги рослин ботанічного саду при Волинському ліцеї; протягом 1812-1815 рр. надруковано чотири доповнення до них; у 1819, 1821 й 1830 рр. - три каталоги насіння (останній стосувався рослин ліцейського ботанічного саду). Вказувалися у послужному списку викладача й інші його праці (до кінця життя з під його пера вийшли близько 40 робіт).

Завдяки В.Г.Бессеру у 1832 р. ботанічний сад ліцею, де він служив, налічував понад 12 тис. видів рослин, а для зоологічного кабінету була зібрана велика колекція комах (близько 9 тис. видів). Він же став автором проекту ботанічного саду при Клеванському повітовому училищі.

Свої спостереження стосовно місцевої флори, зокрема щодо садових рослин В.Г.Бессер повідомляв відомому французькому ботанику О.П.Декандолю для його "Systema Rogni Vegetabilis" та "Prodromus Sistematis Regni Vegetabilis" (так вказано у формулярному списку, але скоріше за все йдеться про двотомне "Regni Vegetabilis Systema Naturae" (1818-1821) та "Prodromus Systematis Naturalis REgni Vegetabilis" (17 томів, 1824-1839), а також видавцем Ліннеївської "Systema Vegetabilium" Шультецу і Шпренгелю. Результати дослідів стосовно комах подавав до видання Г.І.Фішера "Entomoigraphia Rossica" (так у формулярі, правильно - "Entomoigraphia Imperii Rossici; Genera Insectorum Systematice Exposita et Analysi Iconographica Instructa" (5 томів, Москва, 1820-1859).

Про те, наскільки потужним науковцем був В.Г.Бессер, свідчить визнання, яке він отримав від інших представників науки. Імператорське Московське товариство випробувачів природи прийняло його до своїх лав 10 червня 1816 р. (диплом №136). З 18 березня 1818 р. В.Г.Бессер почесний член Імператорського Віленського університету (диплом №698). З 18 травня того ж року - член Медичного Віленського товариства. З 3 лютого 1822 р. - член-кореспондент Королівського Варшавського товариства любителів наук; з березня того ж року - член Лондонського товариства (Horticultural society); з 13 серпня - дійсний член Товариства природничої історії (Лейпциг); з 22 листопада - член Академії Natural Curiosorum Carolina Leopoldina (Бонн). 9 липня 1823 р. - член Товариства любителів природничої історії (Берлін). У 1826 р. - почесний член Товариства садівницького мистецтва у Царстві Пруському (Берлін) [17].

Протягом своєї служби В.Г.Бессер отримував і різні заохочення. У січні 1814 р. від імені міністра освіти він отримав похвального листа (за №112), а у 1818 р. отримав такого ж листа від імені Комітету

для складання наукових записок при Віленському університеті. Відзнаку за 20 років бездоганної служби отримав у 1830 р. А наступного року згідно з імператорським указом за службову старанність отримав каблучку з діамантом [18]. У 1819 р. на згадку подій 1812 р. отримав бронзову медаль на володимирській стрічці [Ця медаль була пам'ятною і зовсім не означала, що, як стверджує В.Савчук, В.Г.Бессер займався медичною практикою під час війни з французами [19]. Це підтверджує і опрацьований нами формулярний список цього чиновника, де чітко вказано, що у походах проти неприятеля він "не был" (такий факт обов'язково був би відображений у документі)].

Література

1. Majchrowicz Fr. Tadeusz Czacki i jego zasługi w dziedzinie wychowania publicznego / Fr.Majchrowicz // Muzeum / Red. Odpowiedzialny Dr. Bolesław Mańkowski. - Lwow, 1894. - S.342-347.
2. Бовуа Даніель. Російська влада і польська шляхта в Україні. 1793-1830 / Даніель Бовуа / Переклад з французької Зої Борисюк. - Львів: Кальварія, 2007. - 296 с. - с.226.
3. Бовуа Даніель. Російська влада і польська шляхта в Україні. 1793-1830 / Даніель Бовуа / Переклад з французької Зої Борисюк. - Львів: Кальварія, 2007. - 296 с. - с.243.
4. Барбарич А.І. В.Г.Бессер (До 175-річчя з дня народження) / А.І.Барбарич // Український ботанічний журнал. - 1960. - Т.ХVII, №4. - С.85-88.
5. Барна М.М., Барна Л.С. Ботанічна наука Кременеччини першої половини ХІХ століття // Ботаніка. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/NZT_NPU/biol/2009_1-2/11.pdf.
6. Барна М.М. Наукова спадщина В.Г.Бессера і кременецький період його діяльності / М.М.Барна, О.Я.Конончук, О.Б.Конончук // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Сер. Біологія. - 2003. - №3-4(22). - С.120-125.
7. Бригінець М.Л. В.Г.Бессер - видатний ботанік першої половини ХІХ століття / М.Л.Бригінець, Б.В.Заверуха // Наукові записки Кременецького державного педагогічного інституту. - Тернопіль, 1959. - Вип.4. - С.89-92.
8. Бутницький І. М. Видатний дослідник флори України / І.М.Бутницький, С.В.Зелінка // Тернопілля-95: Регіональний річник. - Тернопіль: Збруч, 1995. - С.298-303.
9. Заверуха Б.В. Наукова спадщина В.Г.Бессера та її значення для ботанічної науки (до 200-річчя з дня народження) / Б.В.Заверуха // Український ботанічний журнал. - 1984. - Т.41, №5. - С.98-100.
10. Невідомі сторінки з наукової спадщини та життя Віллібальда Бессера / В.І.Чопик, М.М.Барна, Л.С.Барна [та ін.] // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Сер. Біологія. - 2007. - №2(32). - С.154-161.
11. Савчук В. Бессер Виллибальд Готлибович. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.rdinfo.ru/soc_rd/jencik_statja.php?mode=view&site_id=34&own_menu_id=4288.
12. Янчевская Е. Бессер В.Г. / Е.Янчевская // Ботанические сады науке и народному хозяйству. - Киев: Изд-во Киевск. ун-та, 1966. - С.317-321.
13. Бессер (Вилибальд Готлибович) // Энциклопедический словарь Брокгауз и Ефрон. Биографии. - Том 2. Бейер-Вакер. - М.: Научное издательство "Большая российская энциклопедия", 1992. - С.190.
14. Держархів Харківської області, ф.667 - Харьковский университет, оп.287, спр.122 - Об исходатайствовании наград и присвоении чинов учителям учебных заведений Вольнской губернии, 184 арк., арк.62.
15. Держархів Харківської області, ф.667 - Харьковский университет, оп.287, спр.122 - Об исходатайствовании наград и присвоении чинов учителям учебных заведений Вольнской губернии, 184 арк., арк.64.
16. Бессер (Вилибальд Готлибович) // Энциклопедический словарь Брокгауз и Ефрон. Биографии. - Том 2. Бейер-Вакер. - М.: Научное издательство "Большая российская энциклопедия", 1992. - С.189-190.
17. Держархів Харківської області, ф.667 - Харьковский университет, оп.287, спр.122 - Об исходатайствовании наград и присвоении чинов учителям учебных заведений Вольнской губернии, 184 арк., арк.62-68.
18. Держархів Харківської області, ф.667 - Харьковский университет, оп.287, спр.122 - Об исходатайствовании наград и присвоении

чинов учителям учебных заведений
Волынской губернии, 184 арк., арк.62-68.

19. Савчук В. Бессер Виллибальд
Готлибович. - [Електронний ресурс]. -
Режим
доступу: [http://www.rdinfo.ru/soc_rd/jencik_st
atja.php?mode=view&site_id=34&own_menu
id=4288](http://www.rdinfo.ru/soc_rd/jencik_st
atja.php?mode=view&site_id=34&own_menu
id=4288).

Становище православної церкви в Речі Посполитій

*Уткіна М., студентка групи Ю-05
Науковий керівник: Нестеренко В.А., к.і.н.,
доцент кафедри історії СумДУ*

Православна церква знаходилась у дуже
скрутному становищі в XVI столітті, оскільки
довгий час землі України перебували під
владою іноземних держав. У 1569 р., згідно
Люблінської унії, утворилася Річ Посполита,
до складу якої увійшли Галичина, Поділля,
Волинь, Брацлавщина та Київщина. Ця подія
наклала певний відбиток на економічну,
державно-правову та політичну еволюцію
українського суспільства.

Духовенство в Речі Посполитій
складало окрему привілейовану суспільну
верству, до якої входили не лише
священики, але й їх родини. На землях, які
були анексовані Річчю Посполитою,
православна церква втратила свої панівні
позиції, а також виникла небезпека того, що
її буде цілком «викорінено» [2, с. 130].

Характерною особливістю української
православної церкви була собороправність,
тобто участь всіх мирян у церковних
справах. Вона виявлялася в обов'язковій
виборності всіх церковних ієрархів за участі
світських представників (митрополит
обирався помісним собором, єпископ –
собором єпископів, священики - парафією).
Але такий порядок почав змінюватися
призначенням князя, а також короля в XVII
ст. Іноді церковні посади взагалі купувалися
за гроші [4, с. 448].

Панівні позиції починають переходити
до римо-католицької церкви, оскільки
більшість населення Речі Посполитої була
католиками. Незважаючи на те, що в країні
законодавчо декларувалася свобода
віросповідання, православна церква опинилася
під тиском католицької, зокрема одного із
найвпливовіших чернечих орденів – єзуїтів.

Можна назвати дві причини, які
науковці вважають головними у процесі

занепаду української православної церкви. З
одного боку, вона не мала зовнішньої
підтримки, оскільки влада Константинополя
була номінальною і він був столицею
ісламської держави – Османської імперії, в
якій патріарх, як духовний наставник всіх
православних перебував в жалюгідному
становищі. Друга причина – те, що в Речі
Посполитій право на державні посади мали
тільки католики. В свою чергу, це призвело до
масового переходу української шляхти до
католицизму [3, с. 378]. Православних
принижували, позбавляли їх права займати
вищі посади, єпископів позбавили права
засідати у Сенаті, не допускали до міського
самоуправління, до цехових організацій тощо.

Одним з найгірших моментів у
православному церковному житті був
світський патронат над нею. Як було
зазначено вище, королі призначали на
посади людей, не обов'язково пов'язаних із
церковним життям, так як деякі купували
посади. Тому, королі мало право надавати
«духовні столиці» і «хліби духовні», які
мали заслуги перед королем або державою,
а не перед церквою. Часто це були люди
маловідповідальні, неосвічені, світські,
аморальні. Вони дбали в основному про
своє майнове становище [4, с. 149].

Однак у відповідь на релігійні утиски
поляків, розпочинається жвавий культурно-
національний рух, який був саме
спрямований на оборону православної
церкви [6, с. 56]. Релігійна боротьба свого
апогею досягла за правління короля
Стефана Баторія (1575 - 1586), який
намагався завдяки католикам ослабити інші
віровизнання. Але він робив це обережно,
щоб не викликати негативної реакції з боку
православного духовенства.

Особливо обережною політика
Стефана Баторія була у зв'язку із
виданням 1582 році булли Папи Григорія
XIII. Основним питанням була календарна
реформа про введення нового стилю:
«...до дня 5 лютого дочислити 10 днів і на
майбутнє опускати на кожні 400 літ 3
високосні дні». Оскільки дана реформа,
«нововведення» походила від Папи
Римського, Стефан Баторій розумів, що у
православного духовенства це одразу ж
викличе незадоволення. Православні
одразу ж розпочали активно виступати і
виражати своє незадоволення через

наси́льницьке запровадження святкування свят за новим стилем [3, с. 340]. Тому у 1584, 1585 та 1586 рр. Стефан Баторій видав грамоти, якими він скасовував своє розпорядження про обов'язковість прийняття нового стилю православної церкви. Також король заборонив католикам чинити опір православним у святкуванні за старим стилем.

В перші роки правління Сигізмунда III становище православної церкви дещо покращується. Він гарантував православній церкві її права і привілеї, заборонив світським чиновникам втручатися у справи православної церкви, в управління церковними маєтками, заборонив захоплювати маєтки. Ті, які вже були захоплені до цього, потрібно було повернути православної церкві [4, с. 151].

У 1596 році в м. Бересті своє юридичне оформлення отримала Берестейська унія. Результатом даного правового документа стало утворення греко-католицької церкви. Одразу ж церква розкололася на дві частини – уніатську та православну. Уніатське духовенство звільнялось від податків, та частина шляхти, яка прийняла унію, могла претендувати на державні посади нарівні з католиками. Тобто, уніати за своїм становищем прирівнювалися до католиків [5, с. 113]. Щодо православного духовенства, то воно взагалі опинилося поза законом. Знову почався масовий наступ католиків та вже уніатів на православну церкву. Маєтності православних передавалися уніатам, православні залишалися без вищої церковної ієрархії [1, с. 47].

Враховуючи таке становище православної церкви, православна спільнота знову активізувалася, виборюючи свої релігійні права. Період з кінця XVI до 1620 року – це період, коли не було вищої ієрархії, а також централізованого керівництва православною церквою.

Після смерті Сигізмунда III у 1632 році до влади прийшов Владислав. Він був відомий як людина толерантна, особливо у справах, які стосувалися віри. Також була відома і його прихильність до козаків [4, с. 467]. У 1633 р. польський уряд видав документ, який отримав назву «Статті для заспокоєння руського народу», в якому закріплювалися права православної церкви, а також громадянські права віруючих:

проголошувалася рівність і свобода віросповідання; офіційно визнавалися за православною церквою та православним духовенством всі попередні привілеї та права, повернення майна, храмів та маєтків, які були захоплені уніатами; визнавалася православна юрисдикція; для віруючого населення вільний вибір «послушенства»; православному духовенству поверталася право обирати православного митрополита «за давніми правами та звичаями»; православним передавалися чотири єпископства (Львівське, Луцьке, Перемишльське, Мстиславське), а також право обирати туди владик; також – повернення церкви святої Софії у Києві [6, 57].

Отже, можна зробити висновок, що становище православної церкви в Речі Посполитій було складним. Після Берестейської унії церква розкололася на уніатську та православну, яка опинилася поза законом. В результаті виникли відчутні культурні та психологічні розбіжності поміж українцями православними і українцями греко-католиками, до яких згодом додалися ще і політичні причини. «Статті для заспокоєння руського народу», офіційно визнали існування православної церкви та надали широкі права православним.

1. Земерова Т.Ю. Історія держави і права у визначеннях, таблицях і схемах. 7-9 клас/ Т.Ю. Земерова, І.М.Скирда. – Х.: В-во «Ранок», 2009. – 128 с.

2. Історія держави і права України: Навч. посіб./ А.С.Чайковський, В.І. Батрименко, О.Л. Копиленко та інші; За ред. А.С. Чайковського. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 384 с.

3. Лубський В.І. Історія релігій: підручник [для студентів вищих навчальних закладів]/ В.І. Лубський, М.В. Лубська. – [2-ге видання]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 776 с.

4. Митрополит Іларіон (проф. Іван Огієнко). Нариси з історії Української православної церкви: в 2 т. (т. 1). За ред. прот. С. Ярмуса. - 2-ге вид., поправлене й доп. Вінніпег: Консисторія УГП Церкви в Канаді, 1982 р. - 366 с.

5. Музиченко П.П. Історія держави і права України: Навч. посіб. – 5-те вид., випр.. і доп. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2006. – 437 с.

6. Релігієзнавство: Підручник/ Є.К. Дулуман, М.М. Закович, М.Ф. Рибачук та ін./ М.М. Закович. – К.: Вища школа, 2000. – 350с.

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ**

Матеріали

науково-теоретичної конференції викладачів,
аспірантів та студентів юридичного факультету.
(Суми, 11 травня 2012 року)

Відповідальний за випуск М.І. Логвиненко
Комп'ютерне верстання А.В. Баранової

Стиль та орфографія авторів збережені.

Формат 60x84/8. Ум.друк.арк. 18,18. Обл.-вид.арк. 13,54. Тираж 50 пр. Зам. №

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №3062 від 17.12.2007